

AYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2015

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

RĀ'İF NECDET ve YEŃİ MEKTŪB NUMŪNELERİ

(İnceleme-Metin)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ramazan AYDIN

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ŞAHİN

BARTIN-2015

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

RÂ'İF NECDET ve YEŒİ MEKTÜB NUMÜNELERİ

(İnceleme-Metin)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ramazan AYDIN

2008

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ŞAHİN

BARTIN-2015

KABUL VE ONAY

Ramazan AYDIN tarafından hazırlanan “Raif Necdet ve Yeni Mektup Numuneleri ” başlıklı bu çalışma, **27/07/2015** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda **oy birliği** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan :
(Danışman)

Üye :

Üye :

Bu tezin kabulü Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Unvan, Adı SOYADI
(Enstitü Müdürü)

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, **Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ŞAHİN** danışmanlığında hazırlamış olduğum " **Râ'if Necdet ve Yeñi Mektûb Numûneleri** " adlı Yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

15/06/2015

Ramazan AYDIN

İMZA

ÖNSÖZ

Çalışma alanımızın eskiye dayanması ve araştırma yapacağımız materyallerin sayıca azlığı tezimizin zorluğunu bir kat daha arttırdı. Bu hususta da sabırla çalışarak en geçerli kaynaklara ulaşmayı prensip edindik. Günümüz teknoloji çağı olduğundan yer yer bundan da istifade ederek işimizin hızlanması için uğraştık.

Çalışmalarım süresince benden hiçbir yardımı esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan Şahin'e, en zor anlarımda her zaman yanımda bulunduğum sevgili eşim A. Dilek'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ramazan AYDIN

Bartın-2015

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Râ'if Necdet ve Yeñi Mektûb Numûneleri

Ramazan AYDIN

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç.Dr. Oğuzhan ŞAHİN

Bartın-2015, Sayfa: X + 174

Râ'if Necdet ve “Yeñi Mektûb Numûneleri” adlı eserini çalışma amacımız gün ışığına çıkmamış, yeni neslin anlamadığı çeviri metinlerin kalmamasına yardımcı olmaktır. Mektup geleneğimizin devam etmesi ve kültürümüze katkı olması düşüncesinden hareket ederek böyle bir çalışmaya girmiş bulunuyoruz.

Tozlu raflarda yok olup gidecek olan göz nuru metinleri oralardan çıkarılıp gün yüzü görmesi sağlandı. Meraklısına bunları tanıtmak, o dönem içerisinde değerlendirip sonuçlandırmak, devrin kültürel ve sosyal yaşantısını bugüne aktarmak ve yeni kuşakların geçmişini görmesinde aydınlatıcı olmak amaçlandı.

İlk önce müellifi hakkında bir araştırma yaparak bu teze başlandı. Metnin orijinaline bağlı kalınarak incelendi ve transkribe edildi. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yapılmış, tarama metodu kullanılmış, 20. yüzyılın başlarına ait eserin güncel tekniklere bağlı kalınarak analizi yapılmıştır.

Çalışmamızda inceleme ve metin olmak üzere ana iki konu bulunmaktadır. Araştırmada ‘Yeñi Mektûb Numûneleri’nin transkribinin yapılarak yeni mektup denilen şeklin geleneksel mektuptan farklı yönlerine değinilmiş, düzyazı geleneğinin sınıflandırılması üzerinde durulmuştur. Râ'if Necdet’in hayatı ve edebi kişiliği, eserleri sıralanmış olup dönemin tarihi hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Mektup, Yeñi mektûb, Râ'if Necdet, Çeviri metin

ABSTRACT

Master's Thesis

Rā'if Necdet and New Letter Samples

Ramazan AYDIN

Bartın University

Institute of Social Sciences Department of Turkish Language And Literature

Department of Old Turkish Literature

Thesis Advisor: Yrd. Doç.Dr. Oğuzhan ŞAHİN

Bartın-2015, Pp: X + 174

The aim of this study is to reveal Rā'if Necdet and his one of the famous piece of work called "New Letter Samples". We have entered such a study with the idea of the lack of translation work which isn't understood by new generation, the continuation of our letter tradition and the contribution to our culture.

It was made readers to see eye-straining text which would disappear on dusty shelves and it was displayed daylight. It is aimed to introduce these to fancier and to transfer period of social and cultural life to today and to notify the new generation about the history of them.

Firstly, it is started the thesis by doing research about the author. The text was transcribed and examined based on the original one. In this work, from qualitative research methods, document review was made and the scanning method was used. Analysis of the work with belonging to the early twentieth century was performed with current techniques.

In our study, there are two main issues, including analysis and text. Letters are the only type of literature genre in which people can tell their feelings that can not be told to anyone. Letters contain the topics for example; it sometimes reveals the intimate secrets. It isn't difficult to encounter these properties in "New Letter Samples".

Key Words

Letter, Classic letter, New letter, Rā'if Necdet, Translation text

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	II
BEYANNAME.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR.....	X
Giriş.....	1
A. İNŞĀ.....	2
1.Edebi tür olarak inşā.....	2
a) Arap edebiyatı.....	2
b) Fars edebiyatı.....	3
c) Türk edebiyatı.....	3
2. Dil Bilimi Olarak İnşā.....	3
B..MÜNŞEAT.....	4
Münşeatin Tanımı.....	4
Münşeatin Tarihi Gelişimi.....	6
Eski Türk Edebiyatı'nda Münşeât.....	7
Münşeâtü's Selâtin.....	7
Münşeât Mecmuaları.....	8
C. MEKTUP.....	8

Mektubun Tanımı.....	8
Türk Edebiyatında Mektubun Tarihi Gelişimi.....	10
Temsilcileri.....	12
Mektup Türleri.....	15
a- Husûsî Mektuplar.....	16
b- Resmî Mektuplar.....	16
Mektubun bölümleri	21
Râ'if Necdet'e göre Mektubun Bölümleri.....	22
Râ'if Necdet'in "Yeni Mektup Numuneleri"ni Dil Açısından Değerlendirme.....	23
Râ'if Necdet'in Mektupları Neden Yenidir?.....	24
Klasik Mektup ile Yeni Mektuptaki Sanatlı Öğeler.....	24
BİRİNCİ BÖLÜM RÂ'İF NECDET KESTELLİ.....	26
Hayatı.....	26
Râ'if Necdet Kestelli'nin Eserleri.....	26
Edebiyat anlayışı.....	27
Hayat ve Mektuplar	29
İKİNCİ BÖLÜM YEŃİ MEKTŪB NUMŪNELERİ.....	31
1.Eserin Muhtevası.....	31
2.İmla.....	36
Transkripsiyon Alfabeti.....	38
Transkripsiyon metni.....	39

KAYNAKÇA.....172

ÖZGEÇMİŞ.....174

KISALTMALAR

age. Adı geçen eser

agm. Adı geçen makale

Ank. Ankara

ans ansiklopedi

bk. Bakınız

C. Cilt

Ef. Efendi

İst. İstanbul

Ktp. Kütüphane

mad : maddesi

s sayfa

S sayı

TDEA: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi

T.y. Türkçe yazma

TDK Türk Dil Kurumu

TDV Türk Diyanet Vakfı

TTK Türk Tarih Kurumu

Üniv. Üniversite

Üniv. Ktp. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

vb : ve benzeri

Yay. Yayınları

Yrd. Doç. Yardımcı Doçent

yy. Yüzyıl

GİRİŞ

Yaptığımız çalışmanın içeriğine baktığımızda eski harflerle yazılmış metinlerin bugüne uyarlanmış şekillerini görüyoruz. Eski Türk Edebiyatının önemli sorunlarından biri nazım ve nesrin aynı zamanda yazılmaları ve bunlardan şiirin öne çıkmasıdır. Fakat burada nesir türü devletin ve halkın yazışma esasını oluştururken şiirin öne çıkmasında eski geleneğin sürdürülmesi düşüncesi vardır. Türk edebiyatının doğuşu ve gelişimini incelediğimizde destanlar içerisinde hem nazım hem de nesir bulunmaktadır. Belli dönemlerde nazım o kadar ağır bir dille yazılmış ki halkın bunu anlaması bir yana aydınlar bile anlayamaz duruma gelmişlerdir.

O halde nesir yeri geldiğinde şiirden çok daha faydalı olmuştur. Günlük hayat akışının kolaylaşması nesirle daha da öne çıkmıştır. Tabi ki avamın anladığı nesirler olduğu kadar saray ve eşrafına hitap eden nesirlerin varlığını da unutmamak gerekir. Fakat şiirlerdeki kapalı anlam, imge, mazmun gibi kavramların yer alması şiiri halka biraz daha uzaklaştırmaktadır. Nesri halka yaklaştırarak mektuplarda insanları birbirleriyle buluşturması bakımından önemlidir.

Raif Necdet Yeni Mektup Numunelerini yazarken dönemin sosyal ve siyasi gidişatına uygun bir eser yazmayı tasarlamaktadır. Çünkü o eski tarz mektupların zamanın ihtiyaçlarına cevap veremediğini düşünmektedir. Özellikle resmi olmayan mektuplar üzerinde durmayı önemsemiş ve toplumda rastladığımız tüm sıkıntıları ifade edebileceğimiz konu ve sorunlara el atmaktadır.

Alel umum mektuplar kısmında toplumun her tabakasından insanın yazabileceği mektup örnekleri vermiştir. Örneğin aile içindeki tüm bireylerin kendi aralarında birbirlerine yazabilecekleri konuları, akrabaların ilişkileri üzerine, komşuluk ilişkileri üzerine, arkadaşlık ilişkileri üzerine ve buna benzer tüm konularda mektup örnekleri vermiştir. Raif Necdet dönemin şartlarına göre biraz da ileri giderek aşk mektuplarına değinmiştir.

A. İNŞÂ

İnşâ, nesnelere ilkin yaratmak anlamında bir kelime terimidir. Ayrıca Resmi yazışmaları belirten edebî tür, dilbilimi ve fıkıhta haber karşıtı olarak kullanılan bir ifade kategorisi. (Durmuş,1998, 334) “Mektubun eskiden beri insan yaşamında bir buluşu ortaya çıkarması göz önüne alındığında beceri ve yeteneğinin de gelişmesine ve düzenlenmesine ön ayak olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu bağlamda inşâ ile ilgili *Sözlükte önceleri* “ortaya çıkartmak, icat ve ihdas etmek, yaratmak manalarına gelen inşâ daha sonra *kurmak, üretmek ve yazmak* gibi anlamlarda da kullanılmış, bu ikinci kullanımdan hareketle *yazmak, yazma sanatı ve kompozisyon* gibi anlamlar kazanarak zaman içinde resmi ve özel yazışmaların belirli bir usule göre yapılmasının inceliklerini ve mektup yazma sanatını ifade eden bir terim haline gelmiştir. Bu sanatı konu edinen disipline ilmü’l-inşâ, bu ilmin kurallarına uygun olarak hazırlanmış metinlere münşeat adı verilmiş, resmi yazışma ve mektuplardan örnek alınmaya değer görülenler çeşitli mecmualarda derlenerek nakledilmiştir (Durmuş,1998, 334).”

“Müslüman Arap bürokrasisinin ortaya çıkardığı inşâ kelimesi, devlet işlerinin ve yazışmalarının düzenli yürütülmesi konusunda -dîvân-ı resâil, dîvân-ı harâc, dîvân-ı ceşş, dîvân-ı hâtem gibi devlet dairelerinin yaptığı işlerin düzenlenmesi için- ortaya konulmuş birtakım kuralları ifade ederken, zamanla farklı bir anlam kazanarak, çok sayıda ilim ve nazariye ile zamanın edebî ilimlerine vâkıf olmak koşuluyla nesir yazabilme hünerine ve yeteneğine ad olmuştur (Gültekin,2009, 321).”Sanatlı nesir yazıları, mektuplar, resmi yazışmalar buna örnek olarak verilebilir.

1.Edebî tür olarak inşâ:

İnşâlar edebiyatımızda doğuş yeri bakımından temel olarak üç ana kısma ayrılır. Coğrafi yakınlığın ve kültürel bağların birbirine yakın olması bu üç medeniyetin bunda etkili olduğu söylenebilir.

a) Arap edebiyatı: Arap edebiyatında inşâ kelimesinin edebî bir türü ifade eden terim olarak ne zaman kullanılmaya başlanıldığı bilinmemektedir (Durmuş,1998, 335).

Fakat Hasan Gültekin, “İnşâ ve Tarihi Gelişimi” yazısında “inşâ kelimesi, belirli kurallara göre mektup yazımı anlamında ilk olarak M. X. asrın başında Kudame b. Cafer

tarafından Kitâbü'l-Harâc ve Sınâati'l-Kitâbe adlı eserinde kullanılmıştır(Gültekin,2009,321).” demektedir.

İnşâ ile ilgili yazılar, islam devletlerinin bürokratik bir yapı kazanmasıyla birlikte görülmeye başlanmasıyla muhtelif devletlerde değişik isimler verilen divan katipliği (divan-ı inşa, meclisü'l-inşa) makamının işlerinin yürütülmesinde duyulan ihtiyacı karşılamak üzere ortaya çıktığı için bu konuda telif edilen eserler sırf yazı ve mektup yazma sanatıyla alakalı konuları değil devletin kurumsal yapısı içerisinde bulunan makamları ve bu makamlar arasındaki hitap şekillerinin bilgisini de içermektedir (Durmuş,1998, 335).

b) Fars edebiyatı: İnşâ sanatının Fars edebiyatında ortaya çıkışı, Abbâsî hilâfetinin zayıfladığı dönem olan M. IX. asrın ikinci yarısıdır (Gültekin,2009, 324). Pehlevi dilinde name nevisi (mektup yazma) kelimesinin karşılığı olan Arapça inşâ, İslamiyetin İran'a girişinden sonra Fars Edebiyatında “mektup yazma sanatı” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bu sanatla uğraşan kişilere (münşi) eski İran'da debir, bu mesleğe de ayin-i debiri deniyordu (Kanar,1998).

Selçuklulardan itibaren Fars dili Arapça kelimelerin istilasına uğramış ve önceki sadeliğini yitirmiştir. Bunda arap edebiyatından Fars edebiyatına geçen “makame” tarzının da etkisi olmuştur (Kanar,1998).

c) Türk edebiyatı: Türk edebiyatında yapısal anlamda inşanın tarihinin Göktürlere kadar gittiği görülebilir, ancak terimsel anlamda arap ve fars edebiyatından etkilenildiği bir gerçektir. “Türk edebiyatında inşâ, Arap ve Fars edebiyatlarında bir dilbilimi terimi ve resmi yazışmaları konu edinen bir disiplin olarak kazandığı anlamı yanında bir tür kompozisyon tekniği ve güzel yazı yazma sanatı olarak da anlaşılmıştır. İnşa, Ziya Paşa'nın ‘Şiir ve İnşa’ adlı makalesinde olduğu gibi, doğrudan doğruya nesir yerine kullanılmıştır” (Uzun,1998).

İnşanın edebi tür olarak sınıflandırılmasının yanı sıra dilde bulunan ifadelerin aksettirilmesi esasına dayalı yapılan tasnifi ise şu şekilde göstermek mümkündür.

2. Dil Bilimi Olarak İnşâ: İnşâ, bir dilde bulunan ifadelerin veya hitap şekillerinin tasnifiyle ilgili gayretlerin neticesinde tesbit edilen temel iki kategoriden birini gösterir. Bir dilde bulunan ifadeler, bu ifadelerin delalet ettiği şeyle irtibatları açısından iki kısma

ayrılmış, bunlardan birincisi dış dünyada mevcut olan veya mevcut olacak bir şeye delalet eden ifade etmek üzere haber olarak adlandırılmış, ikincisi, “dış dünyada mevcut olan herhangi bir şeyi ifade etmeyip anlamını telaffuzu ile oluşturan ifadeler” manasında inşa olarak adlandırılmıştır (Topuzoğlu,1998).

B. MÜNŞEAT

Münşeatin Tarifi

Mektup dahil her türlü resmi ve hususi yazıyı toplayan, yazım esaslarını gösteren eserlerin genel adı. Sözlükte “düzyazı, nesir” anlamındaki inşa masdarından türeyen münşeât kelimesi münşi adı verilen, devlet teşkilatı bünyesindeki divan, kalem ve keşmeşbe gibi resmi dairelerde çalışan nişancı, tevkîf yahut küttâbların yazdığı çoğu musanna resmî yazılarla mektuplar yanında şair edebiyatçıların kaleme aldığı her çeşit sanatlı düz yazıya ve bu yazıların toplandığı kitaplara ad olmuştur. Münşeât Fars ve Türk kültüründe “mektubât” karşılığı olarak da kullanılmıştır. Fakat başta âlimler ve mutasavvıflar olmak üzere aynı kişinin mektuplarının bir araya toplanmasından meydana gelen eserlere Arap edebiyatında olduğu gibi daha çok “resâil” veya mektubât denilmiştir. Bunun dışında Osmanlı tarih ve diplomasisinde münşeât kelimesi zamanla her türlü resmi yazıyı ifade eden bir terim niteliği kazanmıştır. Osmanlı telif geleneğinde mektuplar dahil her çeşit mensur yazıyı bir araya toplayan eserler “mecmûa-i münşeât”, “mecmûa-i inşâ” adıyla bir mecmua türü meydana getirmiştir. Kınalızade Ali Efendi, Lamiî Çelebi, Veysi, Nergisi ve Nabi'nin eserleri bizzat kendileri tarafından derlenmiş, Ebussuud Efendi, Nef'i, Çelebizade Asım, Ragıb Paşa, Kânî ve Akif Paşa'nın münşeâtları ise müelliflerinin ölümünden sonra başkaları tarafından bir araya getirilmiştir (Uzun, 1988, 18-19).

İskender Pala'ya göre mektuplar, yazılmış şeylerdir. Edebiyatta küçük nesir yazısı ve mektupların bir araya toplandığı mecmuadır. Eskiden şairlerin divan oluşturması gibi nesir yazmakta ün salmış kişiler de bu yazılarıyla münşeât mecmuaları oluştururlardı (Pala, 1998, 300).

Münşeât mecmuaları, içindeki yazıların türüne göre üç kısma ayrılır.

1. Resmi yazılardan oluşan münşeâtler. Özellikle devlet büyüklerinin çeşitli nedenlerle yazdıkları düzyazıları içerir. Bu yazıların birçoğu, birine hitaben yazılmış emir, ferman, berat vs. yazı ve vesikaların kopyalarıdır. II. Murat Fâtih

devrindeki resmi yazıların toplandığı *Menâhicü'l-İnşâ* adlı eser (Konya İzzet Koyunoğlu Ktp.) ile Feridun Bey'in Münşeâtü's Selâtin'i (II. c. bs. 1884-49, 1858) buna örnektir (Pala, 1998, 300).

2. Her kademedan insana hitaben yazılacak başlıkları, uygun düşecek cümleler, örnekler ve sonucun nasıl bitirilmesi gerektiğine dair didaktik kompozisyon ve yazı sanatını konu alan münşeâtler. Eskiden okullarda bu tür eserler okutulmuş ve bu konuda dersler verilmiştir. Bu tür münşeâtlerin belli bir yazarı olmayıp yazı heveslileri tarafından derlenir ve gerektiği zaman başvurulmak üzere saklanırdı. Râşid, Râzi ve Fasih Ahmed Dede'ye ait yazı örneklerinin bulunduğu mecmua böyledir. (Süleymaniye Ktp. Es'ad Ef. Bl. Nr.3301) (Pala, 1998, s.300-301)

3. Şâirlerin mektuplarından oluşan münşeâtler. Bu tür eserler o şairlere ait kaynaklarda bulunmayan bilgileri içerir ve secili bir üslupla yazılırdı.

Bir şairin kendisine ait resmi, edebi ve özel mektuplarını toplayan münşeât mecmuası oluşturması yanında (msl. Nâbî, Münşeât, İ.Ü.Ktp. T. Y. Nr.727); birkaç şairin dikkate değer mektuplarının toplandığı münşeât mecmuaları da vardır. Veysî, Nergisî, Şerif, Sabri vs. şair ve münşilerin mektuplarının toplandığı münşeât mecmuası buna örnektir. (Süleymaniye Ktp. Es'at Ef. Bl. nr. 3330)

Münşi, usta nesir yazarları için kullanılan bir tabirdir. Münşideki anlam, katip, muharrir ve yazar kelimelerinden daha etkili idi. "Edip" kelimesi daha sonraları münşi yerine kullanılmıştır. "Nâsir" kelimesi de münşi'yi karşılamaktadır. (Pala, 1998, 301)

Nabi'nin mektuplarını ihtiva eden eseri Münşeât, şairin vefatından sonra Şehid Ali Paşa'nın tezkirecisi olan Habeşî-zâde Abdurrahmân Çelebi tarafından Ali Paşa'nın emriyle bir araya toplanmıştır. Nâbî'nin yakın dostlarından olan Habeşî-zâde Abdurrahman Çelebi'nin Rahimi mahlası ile şiiri de bulunmaktadır. Habeşî-zâde, bu eserin baş kısmına bir önsöz eklemiştir. Nâbî'nin bu eseri XVII. yy.'ın süslü nesir örneklerindedir. Nabi, münşeâtın başında, bir konuyu on beş ayrı ifade tarzı ile anlatmak suretiyle ustalık göstermektedir. Münşeât'ta, Nâbî'nin Rami Paşa, Silâhdâr İbrâhîm Paşa, Amca-zâde Hüseyin Paşa, Abdalbâkî Paşa, Baltacı Mehmed Paşa, Halep Kadısı Emrullâh Efendi, Şâm Kadısı Arif Efendi vb... gibi yakın dostlarına yazdığı mektuplar bulunmaktadır. Bu eser vasıtasıyla, şairin hayatının ayrıntılarını da tespit etmek mümkün olmaktadır. Şairin dostlarından istekleri, bulunduğu mevkiler, dile getirdiği konular, gerek XVII. yüzyılın

sosyo-kültürel durumu bakımından gerekse şairin hayatı bakımından önem arz etmektedir. Münşe'ât'ta şairin kardeşleri Mehmed Emîn ile Mahmud Ağa'ya yazdığı iki mektup da yer almaktadır(Bilkan,1999, 37).

Münşeatin Tarihi Gelişimi

Türk edebiyatında ilk örnekleri XIV. Yüzyılda görülmeye başlayan ve XX. Yüzyıla kadar bir edebi gelenek halinde devam eden bu mecmuaların muhtevasını resmî ve özel yazışma ile mektuplar yanında manzum mektuplar, bunları süsleyen değişik manzumeler, nutuk, makale, arzuhal ve duânâmeleri de içine alan örnekler oluşturmaktadır. Böylece münşeât, özellikle Osmanlı kültüründe şiirleri toplayan divanlar gibi her çeşit nesri bir araya getiren bir telif türü halinde gelişmiştir (Uzun, 1988, 19-20).

XIV. yüzyılda, ilmî eserlerin yanı sıra, dinî ve ahlâkî eserler çeviri yoluyla Türkçeye kazandırılmaya başlanır. Bu eserlerin, tamamen didaktik ve folklorik üslûpla kaleme alındığı dikkatten kaçmamaktadır. Anadolu'da, bu dönemde, yazılan önemli eserlerden biri, Aydınoğlu Umur Bey'in (ö.1347) emriyle aslı Sanskritçe olan Kelile ve Dinme'nin, Kul Mesut tarafından Farsça'dan yapılan çevirisidir. Kelile ve Dimne'nin Anadolu'daki ilk çevirisi olan bu eserin konuşma diline yakın, oldukça sade bir dili bulunmaktadır. Şeyhoğlu Sadrüddin Mustafa (ö.1409)'nın Marzubannâme çevirisi de bu yüzyılın önemli mensur eserlerinden biridir (Eğitim Dergisi, 2006, 84,85).

Yine bu asrın yazarlarından olup Ahmedî (ö.1412)'nin kardeşi olduğundan başka hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan ve eserinden dolayı kendisine Hamzavî adı verilen kişinin kaleme almış olduğu Hamzanâme de önemli mensur eserlerden biridir. Eser daha çok sözlü anlatıma uygun olan kısa cümle ve diyaloglarıyla, deyim ve halk deyişleriyle günümüz roman ve hikâye yazarlarına örnek olabilecek zenginliktedir.

Yesevî dervişlerinden olup Orta Asya'dan gelen ve Hacı Bektaş (ö.1271)'a mürit olan Abdal Musâ'nın arı bir dil ile, vaaz ve öğüt üslubuyla kaleme aldığı Nasihat-nâme'si de, XIV.yüzyılın önemli eserlerden biridir (Eğitim Dergisi, 2006, 84,85).

XV. yüzyıl siyasi kargaşalara rağmen Türk dilinin sadece halk arasında konuşulan bir dil olmaktan kurtulup devlet dili, edebiyat ve kültür dili olarak varlık göstermeye başladığı bir dönemdir. Bu yüzyılda edebî eserlerin yanı sıra vakfiye, ferman gibi resmi yazılarda da Türkçenin tercihen kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu yüzyılda nesir;

sade, kısa ve tercüme kokan cümleleriyle konuşma diline yakın bir yerdedir. Buna rağmen artistik nesrin ilk örneklerine az da olsa bu yüzyılda rastlamaktayız. Bu dönemde çoğu tercüme olan pek çok eser kaleme alınmıştır (Eğitim Dergisi, 2006, 84,85).

XIV. yüzyılın sonu ve XV. yüzyılın başında yaşamış olan şair ve din bilgini Ahmed-i Dâî (ö.1421)'nin Tercüme-i Tefsir-i Ebu'l-leys Semerkandî, Tercüme-i Tezkiretü'l-evliyâ, Miftâhü'l-cenne, Türkçe'de bilinen en eski inşa kitabı olan Teressül ve diğer eserleri; Mercüme Ahmed (15.yy)'in Kabûsnâme'si; Alî'nin Selçuknâme'si; Yahya b. Mehmed Katib'in düzyazı (inşâ) kurallarından söz eden ve resmî yazışma örneklerini içeren Menâhicü'l-inşâ'sı; İbn Arabşâh(ö.1450)'in II. Murad'ın emriyle yaptığı Tefsiri Ebü'l-Leys tercümesi gibi kitaplar bu dönemde yazılmış ve günümüze ulaşabilmiş din, ahlâk ve edebiyat alanında yazılan eserlerdir. (Eğitim Dergisi, 2006, 84,85)

Eski Türk Edebiyatında Münşeat

Münşeatlar, belli bir tarzda yazılan inşa örneklerinin toplandığı mecmualar şeklinde eski Türk edebiyatı'nda 14.yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmış; gelenek halinde 20 yy.'a kadar devam etmiştir. Münşeat hem genel anlamda süslü nesir, hem de bu nesrin toplandığı mecmua anlamında asırlarca bir türü ifade eden kavram olarak bilinmiştir. Fakat daha çok mecmua anlamıyla yaygınlaşan münşeatlar zamanla üslup ve muhtevaca gelişmiş; şiirlerin toplandığı kitaplara divan denildiği gibi, inşai tarzda yazıların yer aldığı eserlere ad olmuştur. (Haksever, 1995, 17)

Münşeatü's Selâtin

Feridun Ahmet Beyin münşeatı, alanındaki en önemli eserlerden biri hatta en önemlisi olduğu düşüncesiyle ve örnek bir eser olması nedeniyle onun eserinden az da olsun bahsetmeyi gerekli gördük.

Ferudun Ahmet Bey'in hükümdar mektupları ile ferman, berat, fetihnâme vb. suretlerini topladığı eseridir (Özcan,1988, s.20).

Uzun yıllar Osmanlı bürokrasisinde görev yapan ve önemli memuriyetlerde bulunan Ferudun Ahmet Bey'in en dikkat çekici çalışması olan eser münşeat türünün alanındaki en büyük derlemesidir. Kitabın adı ebced hesabıyla telifinin sona erdiği 1574 yılına tekabül eder. Müellif bu derlemeyi niçin yaptığını eserin başında uzun uzadıya anlatır. Öncelikle belâgat, inşâ ve kitabetin öneminden, kalem sahiplerinin daima

hükümdar iltifatlarına mazhar olduğundan söz edip saltanatın kılıçsız, kılıç ehlinin de kitapsız şekillenemeyeceğini söyler ve Süleyman Peygamberin kâatibi Âsaf b. Berahya'yı örnek gösterir (Özcan,1988, 20).

Münşeât Mecmuaları

Mektuplardan, türlü konularda yazılmış çeşitli mensur yazılardan toplanmış mecmualardır. Bunlar:

- a) Resmi Yazılardan toplanmış olabilir. *Misal:* Yahya b. Mehmed Kâatib (XV. Yüzyıl), *Menâhicü'l İnşâ* (II.Murad ve Fatih devirlerindeki resmî yazılar) (Levent, 1973, s.113)
- b) Münşeât ya da mecmua adı altında "ümera, hükema, havâtin, sâdât, şuara, ulema, guzât, kuzât, meşayih, vüzera" için yazılacak yazıların başlıkları, hatimleri, bu yazılara uygun düşecek cümleler, ibareler, beyitler ve örnekler veren eserler. *Misal:* Münşeât, (Nabi adına kayıtlı) (Levent, 1973, s.114)
- c) Yalnız bir şairin mektuplarından toplanmış olabilir. Tanınmış şairlerin bir çoğunun, divanlarından başka münşeâtları da vardır. Şairin özel hayatına, karakterine, tanıştığı ya da lütfunu gördüğü kişilerle olan ilişkiler üzerine, hiçbir kaynağın vermediği bilgiyi bu mecmualarda bulmak olanağı vardır. *Misal:* Ali Şir Nevaî (ö.1501) (Levent, 1973, s.115).
- ç) Başka başka şairlerin mektuplarından toplanmış olabilir. *Misal:* Münşeât (Okcu-zade, Veysi, Nergisi, Şerif, Sabri ve daha başkalarının mektupları) (Levent, 1973, s.116).

C.MEKTUP

Mektubun Tanımı

Mektup; sözlükte "yazmak" anlamındaki ketb kökünden türetilmiş olup "yazılan şey" demektir. Ancak Araplar bunun yerine daha çok kitab, risale, ahd, vasiyye ve sahife kelimelerini kullanmaktadır. Türkçe'de bunun yanında Farsça'dan geçen name kelimesiyle "ihbarname, temlikname,vasiyetname" gibi yazılı evrak adları yapılmıştır (Bozkurt, 2004, 13).

Türk Edebiyatında mektubun tarifi ise mektup, “bir şey haber vermek, bir şey sormak veya istemek için, birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt, nâme demektir (Türk Dil Kurumu [TDK] Türkçe Sözlük, 1992, 1003)”. Bir başka tarifile, “Yazılı nesne, yazılmış şey” demektir. Farsçası nâme, Türkçesi betik, bitigdir. Birbirinden uzakta bulunan kişi ve kurumlar arasında haberleşmeyi sağlayan bir yazı türü. Mektuplar, insanların bilgi, görüş ve düşüncelerini birbirine bildirmek, istek ve dileklerini iletmek için sık sık kullandıkları bir araçtır. (Erverdi vd, 1986, 231)

Osmanlı devlet yazışma sistemindeki evraklarının birçoğuna münşeât mecmualarında rastlamak mümkündür. Bu tür yazışma esaslı mektuplar diyebileceğimiz belgelerde birçok rükün(şartlar) görüyoruz. Birçok kişiye birden veya bir tek kişiye söylenen hitabi mektupların kullanılan kısımları vardır. Örneğin dua, sena, selam, halin bildirilmesi ve dua ile bitirme şartlarının ifade edilmesi zorunlu olmakla birlikte diğer şartların yerine getirilmesi mecburi değildir.

“Mektubun Osmanlı diplomatiğinde bir tür yazışma evrakı olarak özel bir yeri bulunmakta olup yazılış şartları ve şekillerine münşeât mecmualarında bolca rastlanır. Mektuplar diğer belgeler gibi belli rükünlerden meydana gelmiştir. Mesela hitabî mektupların rükünleri "ibtidâ olunur" sözünün kullanılması, senâ, duâ, gönderilenin isminin yazılması, kâtibin adı, selâm ve hayır duâda bulunma, selâm ulaştırılması, özlem belirtme (iştiyâk) ; görüşme isteğinde bulunma, târîh, hâlini bildirme, iltimâs talebi, hatîmenin başlangıcı, uygun bir duâ ile bitirme şeklinde sıralanır. Bunlardan duâ, senâ, selâm, hâlin bildirilmesi ve duâ ile bitirme rükünlerinin yazılması mecburî olup diğerlerinin bir kısmı ihmal edilebilir. Cevabî mektuplarda ise bunlara ilave olarak mektubun sıfatı, mektubun varmış olduğu ve mektubun cevabi rükünleri de bulunur. (Kütükoğlu,1998, 29.cilt,10)”

Mektupta gerekli olan on şartı Mübahat Kütükoğlu şöyle açıklıyor.

“1. Gönderen ve gönderilenin rütbeleri dikkate alınmalıdır.

2. Eğer gönderilen gönderenden üst rütbede ise isminin yazılmaması tercih edilmelidir. Ancak gönderenin meşayihden olması halinde bu hususa riayet edilmeyebilir. Gönderenle gönderilenin mevkileri eşitse gönderilenin ismi yazılır.

3. Gönderilen gönderenden daha aşağı bir mevki de ise iştiyak ve görüşme talebi rükünlerinin yerine iyi niyet, devletin bekâsı ricanın kabulü ve muradın hâsil olması yazılır.
4. Uzun süredir ayrı değillerse iştiyak kısmının da yazılmaması tavsiye edilir.
5. Gönderenin rütbesi aşağı ise "Sâmi-i huddâm-ı zevi'l-ihtirâm i'lâm olunur ki" şeklinde bir ifade kullanılması gerekir.
6. Uzun zaman geçmemiş bulunması ve mekanın uzak olmaması halinde tarih rüknü ihmal edilir.
7. Gönderilen için gaip sîgası kullanılıp şahsen hitap edilmemelidir. Mesela. " ... talep etmişsin" denilmeyip " taraflarından ... talep etmişler" şekli yazılmalıdır.
8. Üstten alta yazılan mektuplarda " ... edesiz" şeklinde çoğul sîgası kullanılmamalıdır.
9. İ'lâm-ı hal rüknü selam rüknüne bağlı olmalıdır.
10. Selâm iblâğı ile halini i'lâm rükünlerinde kullanılan sîgalar aynı olmalıdır. (Kütükoğlu, 1998, 10)

Türk Edebiyatında Mektubun Tarihi Gelişimi

Mektubun Türk dünyasındaki yeri henüz açıklığa kavuşmamakla beraber, “MS.580 yılında İstanbul’a gönderilen diplomatik bir mektup ve daha sonraki yüzyıllarda Uygur prenslerinin yazdıkları mektuplar ele geçmiştir. Bunların dışında diğer Türk hükümdarlarının da komşularına veya devlet adamlarına siyasî nitelikte mektuplar gönderdikleri şüphesizdir. Türk edebiyatında mektup türünü Anadolu’ya yerleştikten sonraki tarih içinde takip edebiliyoruz. (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1986, 232)

Türk edebiyatında ilk mektup örneklerine “münşeât” kitaplarında rastlanmaktadır. Tanzimat dönemine kadar geçen süreçte mektup türü “inşâ” adı verilen nesir sahasının bir parçası olarak kabul edilmiştir. Kendi dönemi içerisinde “inşâ” alanı bir sanat kolu olarak değil bir bilim dalı olarak kabul görmüştür. Bu dönemde önemli kişilerin resmî ve özel mektupları “münşeât” adı verilen kitaplarda bir araya getirilirdi. İnşâ alanında başarılı olabilmek için hem tecrübe hem de yetenek sahibi olmak gerektiği fikri kabul görmüştür. Başlangıçta sadece yazma niyetini anlatan mektup türü İran üslûbuyla karşılaşmasından

sonra giderek gösterişli bir anlatıma bürünmüş, geniş selâm ve dua bölümleriyle giderek uzamıştır. Elbette ki bu arada kişiyi mektup yazmaya yönelten asıl niyet de yavaş yavaş ortadan kaybolmuş, amaç sadece süslü ve ağır metinler yazmak olmuştur. 15. Yüzyıla gelindiğinde mektup yazmak amaç olmaktan çıkmış, mektup güzel sözler söylemenin bir aracı hâline gelmiştir (Karataş, 2012)

17. Yüzyıldan sonra edebiyat türü olarak gelişen mektup, 19. Yüzyılda büyük bir önem kazanır. Bunda okur yazar oranının artmasının, 1820 yılından sonra mektup zarfının ve posta pulunun kullanılmaya başlanmasıyla, posta hizmetlerinin düzenli hale gelmesinin büyük rolü olmuştur. (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1986, 232)

Günümüzde en çok kullanılan nev'ilerden biri olan mektup, “temelde bir haberleşme aracı” olmasıyla beraber kompozisyon ve taşıdığı üslup nitelikleri bakımından edebî bir değer ihtiva eder. Bunun yanında mektuplar, edebiyat tarihçisi için olduğu kadar bir tarihçi için de belge niteliği taşımaktadır. (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1986, 232)

Mektuplar, her milletin edebiyatında önemli bir yere sahip olan edebi bir türdür. Klasik edebiyatımızda “bir şeyi meydana getiren, bina eden mânâsına umumiyetle nesir karşılığı inşa, nâsir yerine münşî sıfatı” kullanılırdı. Münşî “edebî ilimlere vâkıf, bir maddeyi neşren ve mükemmel surette kaleme alabilen, kâtip demektir. (Tansel, 1964, 77-80)

Bu münşilerin çoğu “Mektupçuluk, Vaka-nüvislik, Reis'ülküttaplık, Sadr-ı azamlık v.b. yüksek me'muriyetler işgal eden kimseler, şairler, müderrisler, ilim adamlarıdır. Feridun Bey, Abdülcelil Bin Yusuf, Celalzâde Salih, Lâmiî, Kınalızade Ali Çelebi XVI. Asrın; Okçuzâde Mehemed Şâhî, Yenicevardan Şeyhzâde Mehemed, Bosnalı Abdülkerim, Dukabinzâde Osman, Vânî Mehemed, Âlî, Nabî, Veysî ve Nergisî XVII. Yüzyılın; İshak Hocası, Ahmet Efendi, Bursalı Buhaeddin, Nazmîzâde Hüseyin Murteza, Kânî, Ragıp Paşa XVIII. Asır Türk edebiyatının meşhur münşileridir ve münşeat mecmuaları vardır” (Tansel, 1964, s.386-387) . Bunun yanında 19. Yüzyılın başlarında ve Tanzimat'tan sonra da birçok münşinin yetiştiği görülür.”Antebli Mehmed Münib, Diyarbakırlı Şa'ban Kâmî v.b.” (Tansel, 1964, 387).

Klasik edebiyat döneminde mektup kavramını karşılayan kelimeler oldukça çeşitlidir: “Tabî bu değişik adlar, mektubu yazanla yazılanın çeşitli durumları gözönüne

alınarak verilmiştir. Dostluk, kardeşlik, sevgi belirten mektuplara muhabbetnâme, meveddetnâme, uhuvvetnâme, rütbece alt durumda olanın üste yazdığı mektuplara arıza, şukka; alçak gönüllülük göstermek için bazen varakpâre denildiği de olmuştur. Bunlara ek olarak halk dilinde (âşık edebiyatında) mektuba kâğıt, gam yükü, gönül dili, çile bohçası, nâme gibi isimler verilmesi yanında, sevgiliden âşığa –sözlü olarak- gelen haberin yazılmamış ferman, bu haberin sevindirici olması halinde de şekerli hurma adını aldığı belirtilmelidir.

Düzyazı, mektup yazarlar münşî, devletin ve sarayın resmi yazıcılığını yapanlar da nişancı, tevkîf gibi adlar almışlardır. Münşilerin yazdığı özel veya resmî mektuplarla başka nesirlerin toplandığı kitaba münşeat (Feridun Beyin Müşeatu's-selâtin'i gibi), yalnızca mektupların toplandığı esere mektûbât (Mektûbât-ı Şeyh Aziz Hüdâî) denildiği gibi çeşitli adlar taşıyanlar da vardır: Nüzhet Mehmet Efendi'nin Muaddilü'l-implâ ve Mükemmelü'l-inşa(1885)'sı Hayret Efendi'nin Riyâzu'l-kütebâ ve hıyâzu'l-üdeba(1826)'ı böyle eserlerdir”(Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1986, 232).

Münşilerin işledikleri konular sosyal hayattan pek ayrı olmasa da, kullandıkları dil tabiliktan uzak, mutantan, türlü edebî sanatları içeren ağdalı bir dildir. “Münşeatların bir kısmı didaktik nitelik taşır. Ümera, hükemâ, sâdât, şuara, ulema, guzât, kudât, meşayih, vüzera için yazılacak mektup ve yazıların başlıkları, hatimeleri, yazılana uygun düşecek cümleler, ibareler beyitler, örnekler verirler “(Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1986, 232).

Mektuba tarihsel gelişim açısından bakıldığında mektubun kullanılan zamana ve kullanan kişiye göre farklı amaçlarla kullanıldığı görülür, örneğin kimi zaman haberleşme amacıyla kimi zaman yazarların ve şairlerin sanatlarını gösterebilmesi amacıyla kullanılır. Mektup ilk kullanıldığı günden bu güne kadar kendi içerisinde zamanla kuralları olan bir türken, daha sonra da kendisinden hareketle başka edebi türlerin de ortaya çıkmasına olanak sağlayan bir tür olmuştur.

Temsilcileri

Tanzimat'tan sonra bir çok tanınmış şahsiyet Garp edebiyatından roman, tiyatro gibi nev'ilerden tercüme yaptığı gibi, mektup türünde de tercüme yapılmıştır: “Jean-Jacques Rousseau'nun Novvelle Heloise'inden iki mektubu Münif Paşa, aynı eserde bir başka mektubu Pertev Paşa; Recaizade Ekrem ve Ahmet Mithat, Alexandre Dumas Fils'in

La Dame Aux Camelias'ından birer mektubu Türkçe'ye tercüme ettiler".(Tansel,1964,s.399)

Bir mektup genellikle giriş, gelişme, sonuç gibi bölümlerden ve tarih, hitap ve imzadan müteşekkildir. Mektuplar genellikle nesir olarak yazılsa da, edebiyatımızda manzum olarak yazılmış edebî mektuplar da mevcuttur. Hususî mektupların yanında edebiyatımızda, tenkit ve münakaşa, roman, hikâye, seyahat; makale, röportaj, sohbet gibi nev'ilerde yazılan mektuplar da vardır. (Tansel,1964,399)

Tanzimat'tan sonra, "Fransız mefkûresinden mülhem olarak" memleketimizin içinde siyasî, edebî ve birçok sahada meydana gelen değişiklikler neticesinde bazı simaların firar etmeleri ve sürgüne gönderilmeleri sonucunda bir tenkit ve münakaşa ortamı doğmuştur. Bu konuda yazılmış mektuplara şunları örnek gösterebiliriz: "Namık Kemal'in, Ziya Paşa tarafından hazırlanan bir şiir antolojisi (Harabat) için yazdığı Tahrib-i Harabat (1885) ve Takib-i Harabat (1885) ile Mecmua-i İrfan Paşa da yeni bir şiir anlayışına karşı çıkılması üzerine kaleme aldığı İrfan Paşa'ya Mektub'u (1885), Recaizade'nin Mes Prisons (1869) adlı çevirisiyle ilgili olarak yazdığı Mes Prisons Muâhazenâmesi (1885), Muallim Naci ile Şeyh Vasfi'nin o dönem şiirimizle ilgili görüş alışverişlerini ortaya koyan on iki mektupluk Şöyle Böyle adlı eser (1886), yine Muallim Naci'nin Beşir Fuad'a yazdığı Victore Hugo monografisi dolayısıyla başlattığı ve yedi mektup süren münakaşalarını içine alan İntikâd (1888), Corneille'nin Cid'ini tenkitli özet şeklinde yayımlayan Ahmet Mithat'ın Said Bey ile olan münakaşa mektuplarını bir araya getiren Said Beyefendi Hazretlerine Cevap (1898), Ali Cânib'in Cenâb Şahabeddin ile dilde sadelik, Türkçülük konularındaki münakaşalarından meydana gelen altı mektubunu topladığı Milli Edebiyat Meselesi ve Cenâb Bey'le Münakaşalarım (1918), Cenâb Şahabettin'in alaylı bir dille "Oğluma Mektup" başlığı altındaki didaktik hüviyetli pek çok mektubunun toplandığı Evrâk-ı Eyyam (1915), Nurullah Ataç'ın çeşitli sanat konularındaki görüşlerini belirttiği mektuplarından oluşan Okuruma Mektuplar (1958)" (Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1986, 234-235).

Edebiyatımızda mektup tarzında ilk romanı, "Hüseyin Rahmi Gürpınar denemiş ve karı koca geçimsizliğini ele aldığı Mutallaka'yı yazmıştır. Daha sonra yazdığı Sevda Peşinde'nin ikinci bölümü, Ömer Seyfettin'in Bahar ve Kelebekler, Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür, Aşk ve Ayak Parmakları, Sivrisinek, Lokantanın Esrarı, Memlekete Mektup hikâyeleri; Halide Edip Adıvar'ın Handan romanı, Harap Mabetler'deki imzasız mektuplar

hikâyesi; Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kadınlık ve Kadınlarımız, Bir Serencam, Milli Savaş Hikâyeleri, Okun Ucundan'daki hikâyeleri; Reşat Nuri Güntekin'in Sönmüş Yıldızlar, Bir Damla Gözyaşı, Bir Hazin Hakikat, Yalan, Bir Hayal Kırıklığı, Kumandanın Şoförü hikâyeleri mektup tarzındadır. Bunlardan başka Halit Ziya, Mehmet Rauf, Ahmet Hikmet Müftüoğlu ve Sait Faik'in bir kısım hikâyeleri de mektup şeklinde yazılmışlardır (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1986, 234).”

Bazı yerlere yapılan seyahatler de bazen mektup türünde yazılmıştır “Cenap Şahabeddin'in Hac Yolunda (1909) ve Avrupa Mektupları (1931), Ahmet Rasim'in Romanya Mektupları (1916), Falih Rıfkı'nın Londra Konferansı Mektupları (1931) ve gazete sütunlarında kalarak kitap haline henüz getirilmeyen Danimarka Mektupları, anılan yerlere yapılan seyahat sonucunda yazılmışlardır (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1986, 235).”

Makale, röportaj ve sohbet türünde yazılan mektuplarda şunlardır: “Ahmed Mithat'ın iktisat, siyaset, kozmografya, matematik ile ilgili bilgiler verdiği Hallu'l-ukd (1892) ile Schopenhauer'in Hikmet-i Cedîdesi (1888), Ahbâr-ı Asara, Tamim-i enzâr (1892) adlı eserleri (makalelerden); Ahmet Rasim'in Şehir Mektupları (1912, fıkra ve sohbetlerden); Mahmut Yesarî'nin Yakacık Mektupları (1938, röportajlardan) meydana gelmiştir (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1986, 235).”

Edebiyatımızda az da olsa bulunan manzum mektuplarda, mektupların temel taşı olan tabilik, içtenlik oldukça zorlanır: “Şeyhî'nin Hüsrev ü Şirin'inde, Hüsrev'in Şirin'e ve Fuzûli'nin Leylâ ile Mecnûn'unda, Mecnûn'un Leylâ'ya yazdığı mektubu; Şehzade Beyazıd'ın Kanunî'ye, Kanunînin Beyazıd'a yazdıkları mektuplar; Bağdatlı Ruhî'nin devrinin bütün şairleri ile dostluk münasebeti için yazdığı kırk bir beyitlik kasidesi; Bayburtlu Zihnî'nin sevgilisine yazdığı üçer dörtlülük iki ayrı mektubu; Ali Paşa'nın Mahmut Paşa'ya, Hafız Ahmed Paşa'nın Bağdat kuşatması sırasında IV.Murad'a, IV.Murad'ın Hafız Ahmed Paşa'ya verdiği cevabî mektupları; Edhem Pertev Paşa'nın Nefise Hanım'a annesi tarafından yazılan manzum mektubu (22 mısra); İsmail Safa'nın kardeşi Vefa'ya (üç) ve memleketi olan Trabzon'a yaptığı ziyaret dolayısıyla yazdığı mektupları, (Mevlid-i Pederi Ziyaret, 1894, yüz seksen dokuz beyit); Ziya Gökalp'in Atatürk'e hitap ettiği İstida (elli dört mısra) ve İkinci İstida (otuz iki mısra) başlıklı mektupları manzum mektuplara örnek gösterilebilir. Aka Gündüz'ün Balkan Savaşı sırasında İki Bayram'ı, Ana Mektupları (Bozgun, 1334), Halit Fahri'nin Bayram

Mektubu(Cenk Duyguları, 1933), Kemalettin Kamu'nun İzmir Yollarında Son Mektup'u (N.R Evrimer, Kemaleddin Kamu, 1949), Orhan Seyfi'nin Sevgili'ye Mektup'u (Gönülden Sesler, 1928), Necip Fazıl Kısakürek'in Anneme Mektup'u (Ben ve Ötesi, 1932), Zindandan Mehmed'e Mektup'u (Çile, 1962), Bedri Rahmi'nin Birinci Mektup, İkinci Mektup (ve diğerleri, üçü birden 1953), Orhan Veli'nin Oktay'a Mektuplar'ı (Bütün Şiirleri 1960) edebiyatımızda belli başlı manzum mektuplardır (Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1986, 235-236).”

Türk Edebiyatında, isim yapmış şair, yazar ve sanatkârların yalnız mektuplarının toplandığı müstakil eserler de vardır: Ali Şir Nevaî, Lâmiî Çelebi, Nâbi, Ragıp Paşa, Tokatlı Ebubekir Kânî, Nev'izâde, Azmîzâde, Ganîzâde, Akhisarlı Abdulkerim, Zaifi Pir Mehmet ve benzerlerinin münşeâtları ile, Akif Paşa'nın Münşeât-ı Elhac Akif Efendi (1843) ve Muharrerat-ı Hususuye-i Akif Paşa (1883) adlı eserleri; Namık Kemal'in hususî mektupları (C.I, II, III, Haz.F.A.Tansel, 1967, 1969, 1973), Abdühlak Hamid Tarhan'ın Mektuplar'ı (2 C. 1918), Muallim Naci'nin Mektuplarım'ı (1886), Ziya Gökalp'in Limni ve Malta Mektupları (Haz: F.A.Tansel, 1965), Cahit Sıtkı Tarancı'nın Ziya'ya Mektupları (1957), Yaşar Nabi'nin Dost Mektupları (1972), Ahmet Hamdi Tanpınar'ın mektupları (Haz:Zeynep Kerman, 1974), Nazım Hikmet'in Kemal Tahir'e Mapushaneden Mektupları (1968) bunlardan bazılarıdır.

Mektup Türleri

İranlıların resmî mektupları sultâniyât, husûsî mektupları ihvâniyât adıyla sınıflandırmalarının, Türklerin de benzer sınıflandırmalar yapmasına neden olduğunu söyleyen H.Gültekin, “Mektup sınıflandırmaları ve mektup incelemeleri de inşâ sanatının ortaya çıkışından günümüze kadar hep aynı şekilde yapılagelmiştir. Özellikle resmî mektuplarda bir takım kalıp formüllerin kullanılması araştırmacıya önceden belirlenmiş sınıflandırmalardan farklı bir sınıflandırma ve inceleme imkânı da vermemektedir. Fakat husûsî mektuplarda resmî mektuplarda olduğu gibi kurallara kesin riâyet etme zorunluluğunun bulunmaması, mektupların şekle değil de muhtevaya dayalı sınıflandırmaya tabi tutulmasına neden olmuştur. Husûsî mektuplarda da bir takım kurallar belirlenmiş olsa bile mektup yazanın psikolojik durumu ve mektup yazılan kişinin mevkii hem şekli yapıyı hem de muhtevayı belirlemektedir” der (Gültekin,2009).

a-Husûsî Mektuplar

Aynı yerde veya iki farklı yerleşim yerinde bulunan kişilerin husûsî sebeplerle birbirlerine gönderdikleri mektuplardır. Konusuna göre değişik adlar alan bu tür mektupların adları şunlardır: Muhabbet-nâme (bu tür mektuplara, meveddet-nâme, şevk-nâme veya uhuvvet-nâme de denilmektedir), tehniyet-nâme veya tebrîk-nâme, ta'ziyet-nâme, şefakatnâme (şefkat-nâme), irsal-nâme, iştîyak-nâme, şikâyet-nâme, tavsiyenâme, teşekkür-nâme, ıyâdet-nâme, davet-nâme, şefâat-nâme (Gültekin,2009).

b-Resmî Mektuplar

Aynı yerdeki ya da iki farklı yerdeki devlet daireleri veya devlet adamları arasında önceden belirlenmiş kurallara uyularak yapılan yazışmalar ve halk tarafından devlet dairelerine veya devlet adamlarına hitâben yazılmış resmî içerikli her türlü yazışma bu türe dahil olmaktadır. Mektûbu yazan kişi ile mektup yazılan kişinin mevkii ve mektûbun konusu bu tür yazışmaların sınıflandırılmasında ve adlandırılmasında belirleyici olmaktadır. Bu tür mektuplarda devletin veya bulunulan mevkiin büyüklüğünü göstermek amacıyla çok daha sanatlı bir üslûp tercih edilmiştir. Resmî mektupların bazılarında, tercih edilen kâğıttan diğer şekli özelliklerine kadar her türlü ayrıntı önceden belirlenmiş olduğu için yazının içeriğine bakılmaksızın hangi türe ait olduğu anlaşılabilir. Resmî mektuplarda şekli yapı husûsî mektuplara göre daha belirleyici durumdadır. Şekli yapısına ve muhtevasına göre sınıflandırılabilir olan resmî mektuplar şunlardır: Fermân, nâme-i hümâyûn, hatt-ı hümâyûn, berât, mensûr, mülk-nâme, ahd-nâme, irade, takrîr, telhîs, ruk'a, buyuruldu, tezkire, tarhaniyetnâme, arîza, kâime, temessük, arz, arz-ı hâl, arz-ı mahzar, tahrîrât, şukka (Gültekin,2009).

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi mektupları muhtevaları bakımından tehniyet-nâme, tebrik-nâme, takriz, taziyet-nâme, arzihal, niyaz-nâme, müzekkere, teşekkür-nâme, davet-nâme, cevab-nâme şeklinde tasnif etmiştir (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, m1986, 232). Halil İbrahim Haksever bazı münşeâtlardan yola çıkarak mektupları şu şekilde tasnif etmiştir:

Kınalı-zâde Alî Çelebi'nin Münşeâtında mektuplar aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır:

1. Tehnib-nâmeler
2. Şefâ'at ve şipâriş-nâmeler

3. Tahiyet-nâmeler

4. Taziyet-nâmeler

5. Muhtelif

Veysi'nin münşeâtındaki sınıflama şu şekildedir:

1. Tehniyet-nâmeler

2. Şefâat-nâmeler ve sipâriş-nâmeler

3. Taziyet-nâmeler

4. Tahiyet-nâmeler

5. İtirâz-nâmeler

Mustafa Âlî'nin Menşeu'l-İnşâ'sındaki tasnif şu biçimdedir:

1. Muhabbet Mektupları “tavâmir-i muhabbet”

2. Durum bildiren mektuplar

3. Bir iş sipariş eden mektuplar “ sipâriş-i maslahat”

4. Tebrîk mektupları “ menâşîr-i tehniyet”

5. Taziye mektupları “ nâme-hâ-yı ta'ziyet”

Mahmud Celâleddîn Paşa'nın Münşeât'ındaki ayırım şu biçimdedir:

1. Törenlerde irad edilen resmî nutuklar

2. Resmî muharrerat, teşekkür-nâmeler, arzular

3. Temsîlî mektuplar

Hayret Mehmed Efendi'nin İnşâ-yı Hayret adlı eserinde şöyle bir durum göze çarpmaktadır:

1. Pâdişâha arzihâller

2. Dârü's-sa'âde ağalarına ve enderûn ricâline ma'rûzât
3. Sadâret makâmına ma'rûzât
4. Şeyhülislâmîliğe ma'rûzât
5. Vezîrlere ve mîr-i mîrâna mufavazat
6. Sudûr-ı kirâma, müderrislere mektuplar
7. Devlet emirlerine mektuplar

Gönderilen Makama Göre Mektuplar

Mektuplar gönderilecekleri makamlar bakımından da sınıflandırılmıştır. Münşeât-ı Refia'da mektuplar şu biçimde tasnif edilmiştir:

1. Akrândan akrâna yazılanlar
2. A'lâdan ednâyaya yazılanlar
3. Ednâdan a'lâyaya yazılanlar

Osmân-zâde Tâ'ib'in Münşeâtı da şu şekildedir:

1. Ednâdan a'lâyaya yazılanlar
2. A'lâdan ednâyaya yazılanlar
3. Akrândan akrâna yazılanlar (Haksever,1996, 30-34)

İ. Çetin Derdiyok mektupları konuları bakımından şu türlere ayırmaktadır: Şefkat-nâme, talep-nâme, irsâl-nâme, şevk-nâme, tehniyet-nâme, i'lâm-nâme, şikâyet-nâme, cevap-nâme, şükr-nâme, taziyet-nâme, iyâdet-nâme, davet-nâme (Derdiyok,1994, s.91) Mektupları *resmî ve özel; hitâbî ve cevabî* diye ayıran Mübahat Kütükoğlu özel mektupları *tebrik, teşekkür, taziyet, tavsiye, itizar* şeklinde sınıflandırmıştır (Kütükoğlu, 1998,228).

Râ'if Necdet mektupları sınıflandırırken mektubun uzunluğunu ve seviyeye yüksekliğini dikkate aldığını ve mektup üzerinde süslü, terkipli yapıları kabul etmediğini söyler.

“Mektûbları tertîb ü taşnîf iderken bir dereceye kadar uzunluğunu ve seviyeye yüksekliğini nazâr-ı diqqate aldım. Evvelâ basîf ve kışa mektûblardan başlayarak tedricen uzun, üslûb ve fikr i‘tibârıyla yüksek mektûblara doğru ilerüledim (Kestelli,1927,14).”

Râif Necdet bazı mektup türlerini yarı resmi içeriklerinden soyutlayıp, bunlara doğal ve samimi birer mektup şekli vermektedir.

a.Tebrikname

b.Teşekkürname

c.Tavsiyename

c.Taziyename

Çünkü Râ'if Necdet mektupları zoraki birçok bölüme ayırmanın, her bölümü kurallara boğmanın bir anlam ifade etmediğine değinmiştir. Okuyucuya güvenerek kuralları çıkarma işini onlara bırakır. Şimdiye kadar mektuplarda, böyle bir hususiyete rastlamadığımız için okuyucuya güvenme önemli bir farklılık arz etmektedir. Kestelli mektuplarda;

Aile Mektupları

İhvan Mektupları

Tebriknameler

Mazeretnameler

Tesliyetnameler

Tavsiye-nameler

Ta‘zîr-nameler

gibi sınıflandırmaların gereksiz olduğunu düşünür. Yazar usullü, tasnifli yazı yazmada medrese talebelerinin başarılı eserler vermesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Yazar

köylülerin mektup yazma geleneklerine de değinerek onların çok selamlı mektuplarına da örnekler vermiştir.

“Tebrik-nâme, teşekkür-nâme, tavsiye-nâme, ta‘ziyet-nâme gibi öteden beri ‘âdetâ nîm-resmî bir mâhiyyetde telaqqî olunan ve kendisine maḥşûş muḥtaḥan terkîbâta, ğayr-ı tabî‘î ve müselsel ta‘birât ve ıstîlâhâta mâlik bulunan mektûbları o ‘an‘anevî ve nîm-resmî mâhiyyetlerinden tamâmiyle tecrîd itdim. Bunlara da tabî‘î ve şâmîmî birer mektûb şekli virdim. Ba‘zı münşe‘ât kitâbları gibi bu nev‘-i mektûblarıñ tarz-ı tahrîrine ‘â‘id uşûl ü kavâ‘idden bahş itmedim. Çünkü bu uşûl ve kavâ‘idi kâbiliyet-i taḥbîkiyyeden maḥrûm buldum. Fi‘l-haḳîka mektûbları zorla, cebr ü taşannu‘ ile birçok kısımlara ayırmanıñ, her kısma göre birḫâkim uşûl ü kavâ‘id koymanıñ ma‘kûl bir hareket olduğına ‘amelî bir fâidesi bulunduğuna ezelden kâni‘ değilim. Eşeri kimseniñ kavrayamayacağı bir yığın muğlak ve kâbiliyet-i taḥbîkiyyesi meşkûk nazariyyâtıñ taḥtalarına, mübâlağâ ve muğalatâlarına boğmakdan ise numûnelerle mektûblarıñ nasıl yazılması lâzım geleceğini göstermek herhâlde daha ‘amelî, dahâ fâidelidir zan iderim. Biraz diğkatli bir kâri isterse numûnelerden uşûl ü kavâ‘id çıkarabilir. Uşûl ü kavâ‘idle taḫsîmât u taşnîfâtla yazı yazmak kâbil olsaydı senelerce medreselerde dirsek çürüten şarıklı ḥ‘âceleriñ doğru ve güzel yazı yazmak melekesini elde itmiş olmaları lâzım gelirdi. Onuñ için eşerimi tahrîr ü mükâtebe kâ‘ideleriyle doldurmadım ve insâniñ hayâtda bulunduğça yazması muḥtemel her nev‘-i mektûbları bir şekil ve nâm altında ikinci kısımda topladım. Mektûbları ‘â‘ile mektûbları, ihvân mektûbları, tebrik-nâmeler, ma‘zeret-nâmeler, tesliyet-nâmeler, tavsiye-nâmeler, yok bilmem ta‘zir-nâmeler gibi lüzümsüz taḫsîmlere uğratmadım. Mektûbuñ mevzû‘ından mektûbuñ ‘â‘ile mektûbı mı, arkadaş mektûbı mı, ta‘ziyet veyâ tavsiye mektûbı mı olduğunı anlaması haḳkını kâriye virmeyi pek tabî‘î bir hareket telaqqî itdim. Şoñra tezkireleri de mektûblardan ayırmadım. Bir şehir dâhilinde te‘â‘î idilen kâğıdları da mektûb kadrosuna idḥâl itdim. Köyliler için de az çok ‘an‘anelerine muvâfiḳ selâmları nisbeten bol bir iki numûne bulundurdum.” (Kestelli,1927,12,13)

Mektubun bölümleri

Klâsik mektubun bölümlerine dair münşeâtlarda farklı kavramlar kullanılmıştır. Gül-i Sadberg’de mektubun *elkâb*, *ibtidâ/sernâme*, *tahallüs*, *taleb*, *intihâ*, *duâ* ve *imzâ* olmak üzere yedi bölüm sayılırken Mebâniyü’l-İnşâ’da *ibtidâ*, *tahallüs*, *taleb* ve *intihâ* adlarıyla mektubun dört ana bölümünden söz edilmiştir.(Derdiyok, 1994, 54) Mübahat Kütükoğlu’nun mektubun bölümlerine dair tespitleri şu şekildedir: Mektuplar da diğer belgeler gibi *davet* rükünü ile başlar. Bu çok defa sadece "hüve" yazılarak bazan da mektubun yazılış sebebine göre değişik formüller kullanılarak yapılır. *Elkâb* denilen hitap formülü de gönderen ve gönderilenin mevkiine göre farklılık gösterir.[...] Elkabdan sonra müslümanlara gönderilen mektuplarda birbirine oldukça benzeyen fakat uzunluğu değişen *dua* ve ona bağlı *selam* rükünleri bulunur; mektubun *hal bildirme* [ilâm-hâne/taleb] rükününe geçilmeden önce muhatabın elkabı genellikle bir defa daha tekrarlanır. Mektubun *hal bildirme* kısmına ise ekseriya ‘*hâlâ*, *bu esnâda*, *bu hilâlde*, *bu defa*’ kelimelerinden biriyle girilip mektubun yazılma sebebi izah edilir. Mektubun herhangi bir hususun yerine getirilmesini emretmesi, bilgi veya haber verici mahiyette olması, iltimas ricası vb. maksatlarla yazılmasına göre *bitiş* kısmına geçiş şekli değişir.[...] Bitiş rükününün bundan sonraki kısmı mektubu gönderen ve gönderilenin mevkiisine ve mektubun hüviyetine göre değişiklik arz eder. *Hatime* ve sonda yer alan *dua* rükünleri de mektubun yazılış maksadına göre değişir (Kütükoğlu,2004, 18-19).

Mektuplarda tamamen bu rükünler yer alacak diye bir şart yoktur. Ayrıca kavramlar farklı da olsa muhtemelen işaret aynı yeredir. *Unvân-ı mekâtib* ile *elkâb*, *sernâme* ve *akvâl-i dîbâce* ile mektubun giriş kısmındaki *dua/selam* rükünleri ve *taleb* kısmına geçiş yeri olan *tahallüs*, *ilâm-hâne* ile *taleb*, *hâttime-i mektûb* ile *intihâ* [bitiş], *duâ-yı hâttime* ile sondaki *dua*, *beyânü’l-esâmî* ile de muhtemelen *imzâ* kastedilmektedir (Gökbilgin, 1992, 55-56). Bir münşi yahut katip için mektubun rükünlerini bilmek son derece önemlidir. Râ’if Necdet, klâsik mektubun tüm bu rükün ve şartlarını lüzumsuz, ciddiyyetten uzak ve fazlaca mübalağalı görüyor. Özellikle alt makam, üst makam ve emsaller arası mektupların en önemli öğelerinden olan “*elkâb*”ı kendisine göre kısaltıyor. Mektuplardaki tazim ve tekrim ifadelerini riyakârlık ve yalancılık sayıyor. Hatta halkın yıllardır istibdat altında kalmasından da klâsik tarzda oluşturulmuş bu tarz metinleri sorumlu tutuyor:

Râ'if Necdet'e göre Mektubun Bölümleri

Râ'if Necdet 'Yeni Mektûb Numûneleri' adlı eserini iki temel bölüme ayırır.

1. Adi ve ticari senetler ilm ü haberler, ticaret mektupları arzı hal ve dilekçeler.
2. Önemli ve büyük kısım asıl mektuplardan oluşur.

“Kitâbımı bundan dolaydır ki iki esâslı kısma ayırıyorum. Birinci kısım âdî ve ticârî senedlerden, ‘ilm ü haberlerden, ticâret mektûblarından ‘arz-ı hâl ve istid‘âlardan müterekkibdir. İkinci mühîm ve büyük kısım ise asıl mektûblardan müteşekkildir.” (Kestelli,1927,13)

Araştırmamıza temel teşkil eden Raif Necdet'in 'Yeni Mektup Numuneleri'ndeki sınıflandırmasının ise şu şekilde olduğu görülür:

1-Resmî

2-Gayr-ı resmî

Raif Necdet bu eserinde resmi yazışmalarda geçerli olan evrak için resmi; diğer mektuplar için ise gayri resmi tabirini kullanmıştır. Ağırlıklı olarak gayr-ı resmi olan yani özel mektup denilen tarafa yönelmiştir. Devlet daireleri, müesseseleri arasındaki resmi evrakları konu dışında bırakmıştır:

“Mektûblar iki nev'e ayrılır: resmî, gayr-ı resmî. Biz bu eŕerde gayr-ı resmî mektûb numûnelerini göstereceğiz. Devlet dâ'ireleri, mü'esseseleri arasında te'âfî idilen evrâk-ı resmiyye, bi't-tab' mevzû' muzuñ, maqşadımızñ hâricinde qalacaqdır. Yalnız emelimiz herkesiñ her vaŕandaşñ hayâtda yazmaya ma'rûz qalabilmesi muhtemel olan her nev'-i muharrerâti eŕrimizde bulundurmak olduğı için fikrimce nîm-resmî mahiyetde bulunan mürsili degil mürselün ileyhi maqâmât-ı resmiyye olan mektûbları, ya'ni 'arz-ı hâl ve istid'âları kitâba derc itmeye lüzûm gördüm. Yine 'aynı endîŕe ile senedlere, poliçelere, 'ilm ü haberlere 'â'id muhtelif numûneler de 'ilâve itdim. Tabî'î hemân herkes müddet-i hayâtında az çok bu nev' yazılar yazmaya da ma'rûz qalabilir (Kestelli,1927,12).”

Görüldüğü gibi mektup türlere ayrılırken farklı farklı biçimlerde ayrılmıştır. Ancak sınıflandırmada genellikle temel unsur muhteva, gönderilecek makam, biçim ve kıymet ögeleri ön plandadır.

Raif Necdet'in "Yeñi Mektüb Numūneleri"ni Dil Açısından Değerlendirme

Raif Necdet mektup yazarken dikkat edilmesi gereken kuralları şöyle sıralamaktadır: Sadelik, doğallık, açıklık, temizlik-incelik, samimiyet. Bunlar elkabdan başlamalı, imzaya kadar devam etmelidir. Elkâb daha çok unvan ve büyüklük bildiren giriş sözleri olarak bilinir. İmza mektubun son kısmıdır. Padişahın gönderdiği mektupta imza lafzı yerine 'tuğra' kullanılır. Konu gönderici, alıcı arasındaki ilişkinin derecesine göredir ki mektuplar uzun ve kısa, ciddi ve şuh olur. Kağıtlar temiz, imla doğru, cümleler bağlı, tarih ve imza okunaklı olmalıdır. Özetle, mektupları yoğun söz yığınlarına, mübalağalara ve yapmacıklığa boğmamalı, konuşur gibi yazmak gerektiğini belirtir

“Umūmiyyet i' tibāriyla mektūblarda diğkāt olunacađ cihetler tekrār ideyim ki: sādellik, ṭabī'lik, vuzūh, nezāhet ve şamīmiyyetdir. Vuzūh, sādellik ve ṭabī'lik elkābdan başlamalı, imzāya kadar devām itmelidir. Mevzū' a mürsil ile mürselün ileyh arasındaki münāsebetiñ derecesine göredir ki mektūblar kışa ve uzun, ciddi veyā şūh olur. Mektūblarda kâğıdlar temiz, 'imlā doğru, cümleler rābıtalı, târih ve imzā okunađlı olmalıdır. Eskiden mektūblarıñ yukarısına ḳonan işārete, ḳarflarıñ altına çizilen şekli ğarīb ma' nāsız çizgiye lüzūm olmadığını söylemek fazladır ḳan iderim. Hūlāşa mektūbları kesif lafz yığınlarına, mübālağalara ve şun' i ṭaṭanalara boğmamalı, ḳonuşur gibi yazmalıdır. Şuña ḳāni' olmalıdır ki yazmađ ile ḳonuşmađ arasında esāsı bir fark yođdur.” (Kestelli,1927,12)

Müellif mektuplardan ser-nameleri lüzumsuz olduğunu düşünerek kaldırdığını belirtir. Eserin genel görüşünde mübalağaya, dilimize yabancı kalan, geleneksel, yapmacıklı sözleri protesto ettiğini her defasında zikretmektedir. Mübalağayı yalanın eşdeğeri olarak düşünmektedir.

“Her nev' -i mektūblarda ser-nāmeleri çok lüzumsuz gördüğim için tamāmen ḳaldırdım. Laḳablarıñ daha doğru bir ta' bīrle ḳitāblarıñ kışa, sāde ve

şamîmî olmasına çalıştım. Şun‘îlige kaçan ve güzel lisânımızda yabancı kalan o ‘an‘anevî, o muţanţan ve müselsel, o ca‘lî ve mübâlağalı ta‘birât-ı ihtirâmiyye ve elfâz-ı ta‘zîmiyyeye ‘âdetâ boykot yaptım. Mübâlağâ nedir? Yalanın küçük kıardaşı değil mi? O hâlde mektûblarımıza niçin ahlâken büyük bir cürm olan yalanın küçük kıardaşı hâkim olsun. Eski münşe‘ât kitâblarında mektûblara, husûşıyla tebrik ve teşekkür mektûblarına bakılırsa hürmetkâr olmağdan uzaklaşan, riyâ ve tabaşbuşa çok yaklaşan bir yığın ğayr-ı şamîmî kelimeler, müdebdeb ve müselsel ta‘birler kışe hâlinde kalmış rûhsuz ve harâretsiz terkîbler birden nazara çarpar. Eski edebiyâtımızın lafz-perestlik, tabaşbuş ve mübâlağa vâdisinde gösterdiği kudret ve tanţananın elîm te‘şîrlerini iyi anlamak için yalnız, bu bilmem ta‘bir muvâfık mı, klasik mektûblara bir göz gezdirmek kifâyet ider. Milletiñ en fecî‘ şerâ‘it içinde ‘aşırılca istibdâd altında yaşaması da mektûbların tabaşbuşkâr, şun‘î ve ğayr-ı şamîmî şekl almasında mühim bir ‘âmil olmuştur.” (Kestelli,1927,10)

Raif Necdet’in Mektupları Neden Yenidir?

Raif Necdet yazdığı bütün mektupları sadeleştirmeyi amaçlamıştır. Yani aslında mektup türüne yeni bir şey kattığı söylenemez. Mektup içerisinde var olan bütün hususiyetlere ayak diremiştir. Bundan kurtulmak için ‘yeni’ adı altında bir eser yazarak klasik mektuptaki bütün rûkûnleri, başlıkları yok etmiştir. Bu bir kazanım mıdır yoksa kayıp mıdır tartışma konusu olabilir. Raif Necdet’e göre saflaştırmak, anlaşılır olmak, gereksiz terkiplerden uzaklaşmak gerekli ve zorunlu bir durumken giriş cümlelerin ise uzun uzadıya olması ve benzer özelliklerin hepsi Raif Necdet için bir lüzumsuzluktur.

Klasik Mektup ile Yeni Mektuptaki Sanatlı Öğeler

Klasik mektup İslamiyetin Anadoluya girmesinden itibaren oluşturulan nesir tarzındaki eserlerin adıdır. Daha başka isimlerle de anılabilirler. Mensur eser, inşa, münşe‘at gibi değişik adlar kullanılmaktadır. Ancak bu eserlerden münşe‘at mecmuaları her anlamda mektubu ve türlerini karşılamaktadır. Dili ağır olsa da sosyal hayatla ilgili o dönemin yaşam koşullarına bizi alır götürürler. Yazar, şair, düşünür gibi kişilerin hayata dair görüşlerini bu mecmualarda görebiliriz. İçerik olarak sanatlı söyleyişler bulunmaktadır. Secilere sık sık rastlanır.

Raif Necdet'in 'Yeñi Mektûb Numûneleri'nde secilere rastlamamız imkanı gözükmemektedir. Görülse de sanat yapmak, secili ifade kullanmak için değil rastlantısal bir durumdur. Çünkü yazar bu tür sanatsal öğelere karşı durmuş, mektuplarını da sadelik üzerine kurmuştur.

BÖLÜM I

RÂ'İF NECDET KESTELLİ

1.Hayati

(1881 İzmir-1937 Londra)

Raif Necdet Kestelli 1881 yılında İzmir'de doğdu. İlköğrenimini İzmir'de, ortaöğrenimini İstanbul'da Kuleli Asker rüştiyesi/Ortaokulu ve İdadisinde gördü. Yükseköğrenimini Mekteb-i Harbiye'de tamamladı. Çalışma hayatına subay olarak başladı.

İkinci meşrutiyetin ilan edildiği yıllarda Duyun-ı Umumiye Reisi Hacı Şefik Efendi'nin kızı Feride Hanım'la evlendi. Yusuf Yıldırım'ın, *Raif Kestelli'nin Hayatı ve Eserleri adlı* basılmamış yüksek lisans tezinde, verdiği bilgiye göre, Şefik, Bülent ve Füzuran adlarında üç çocukları oldu. Şefik ticaret, Bülent dışişleri; Füzuran ise *Sevgisi Göklerde* adlı yarım kalmış bir romanına bakılırsa, asıl mesleğinin yanında, edebiyatla da ilgilendi.

Raif Necdet Harbiye Mektebinden mezun olduktan sonra çalışma hayatının ilk yıllarında Edirne Askeri İdadisi/Lisesi ve Kuleli Asker Lisesi'nde kitabet ve edebiyat öğretmenini olarak çalıştı. 1911 yılında çıkan Balkan Savaşı'na yüzbaşı rütbesiyle katıldı. Bulgarlara esir düştü. Yaklaşık bir yıl Sofya'da kaldı. *Uful* adlı eserinde savaşı, Sofya'daki esirlik günlerini anlattı. 1921 yılında emekli oldu. Emekliye ayrıldıktan sonra İstanbul'da Musevi Lisesi ile Amerikan Kız Koleji'nde öğretmenlik yapmaya devam etti. 1937 yılında Londra'da bulunduğu sırada şeker hastalığının ilerlemesi üzerine kaldığı otel odasında öldü. Cenazesi İstanbul'a getirilip Zincirli Kuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi. (Duymaz, Topaloğlu ve Aygün, 2012, 9)

2.Raif NecdetKestelli'nin Eserleri

- 1) *Hisler ve Fikirler*, Matbaa-i Hayriye, İstanbul1326/1910, 280 s.
- 2) *Bir İzdivacın Romanı*, Çeviri, Suhulet Kütüphanesi, Dersaadet 1326/1910, 186 s.; 2. Baskı, Suhulet Kütüphanesi, Dersaadet 1926, 149 s.
- 3) *Talebe Mektupları*, Talebe Neşriyatı Yurdu, İstanbul 1327/1911, 101 s.

- 4) *Anna Karanina*, Çev. Raif Necdet- Sadık Naci, 4 cilt, Kütüphane-i İslam ve Askeri, İstanbul 1326, 1328/1912, 1342 s.
- 5) *Fikri ve Ahlaki Mektuplar*, Kanaat Kütüphanesi ve Matbaası, Dersaadet 1328/1912, 131 s.
- 6) *Uful*, Resimli Kitap Matbaası, İstanbul 1329/1913, 262 s.; eser günümüz alfabetiyle de basılmıştır. Yayına Hazırlayan: Veliye Özdemir, Arma Yayınları, İstanbul 2001, 171 s.
- 7) *Tiraje* (Mehmet Rauf'la birlikte), Kütüphane-i Sudi İstanbul 1919, 154 s.
- 8) *Hayat-ı Edebiye*, Tabii: İkbâl Kütüphanesi Sahibi Hüseyin, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1922, 383 s.
- 9) *Ziya ve Sevda*, Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul 1924, 103 s.
- 10) *Hayat ve Mektuplar*, 2 cilt, Hamid Matbaası, İstanbul 1925, 626 s.
- 11) *Yeni Mektup Numuneleri*, Yeni Şark Kütüphanesi, İstanbul 1925, 215 s.
- 12) *Resimli Türkçe Kamus*, Şark Kütüphanesi, İstanbul 1927, 840 s.; eser günümüz alfabetiyle de basılmıştır. Hazırlayanlar: Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu, Canan Selvi Kanaoğlu, Seyfullah Türkmen, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2004, XI+741 s.
- 13) *Küçük Mektup Numuneleri*, Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1929.
- 14) *Yirminci Asır*, Yeni Şark Kütüphanesi, İstanbul 1932, 366 s.
- 15) *Semavi İhtiras*, Güneş matbaası, İstanbul 1933, 244 s.
- 16) *Süzme Sözler*, 3 cilt, Akşam Matbaası, İstanbul 1935, 250 s.
- 17) *Yaşayan Mısralar*, Türkiye Basımevi, İstanbul 1936, 142 s. (Duymaz, Topaloğlu ve Aygün, 2012, 10)

3.Edebiyat anlayışı

Raif Necdet Kestelli, edebiyat alanında sergilediği görüşleri kesin bir görüş gibi algılanmamasını belirterek edebiyatın faydalı bir bilim olmasını istemekte ve değerli gençlere yeteneklerini ilim ve irfanla, felsefe ve tarihle ilgilenerak geçirmelerini öğütlemektedir. Edebiyatımızın da bu yetenekli gençlerden istifade etmesi için yeni araştırmalara ve mesailere ihtiyacı olduğunu söylemektedir.

‘Resimli kitap’ın on ikinci numaradan itibaren ıslah-ı münderecatına, milletin, hususıyla şebabın ihtiyacına bihakkın cevap verecek ciddi, ceyyit ve müfit eserlere vasıta-i intişar olmasına karar verildiği zaman her nüshaya bir aylık hadisat ve cereyanat-ı edebiyeden bahis bir musahabe yazılması vazifesi de bana teklif edilmişti. Vazifenin

ağırlığını, ehemmiyetini tamamıyla takdir eylediğim için edilen teklifi derhal reddetmişim; fakat hakkımda o kadar layık olmadığım teveccühler gösterildi, o kadar samimi ve mütemadi ısrarlarda devam edildi ki en nihayet kabule mecbur oldum. Niçin söylemeyeyim, bu vazifeyi kabul ettiğim dakikada hüviyet-i maneviyemin ağır ve meçhul bir endişe altında ezilir gibi olduğunu hissettim. Ma‘amafih dimağımın kudret ve münevveriyeti değil, fakat vicdanımın safvet ve samimiyeti, bu vazife-i müşkileyi ifa etmekte bana hakiki bir muavin olabilecektir, zannediyorum ve bu zanla mutmain ve müteselli oluyorum...

Yazacağım yazıların, dermeyen edeceğim fikirlerin, mütaalaların hiçbir vakit “hakikat” olduğunu iddia etmeyeceğim... Yalnız vicdanımca hakikat addettiğim fikirleri de hatır ve gönüle bakmaksızın, biperva söylemekten çekinmeyeceğim... Artık şunu bilmeli, itiraf etmeliyiz ki – her türlü ağraz-ı menfureden ve tarafgirlik şaibesinden müberra olmak şartıyla - bir eseri beğenmemek, yahut hatalarını söylemek, hiçbir zaman sahib-i eseri tezyif ve istihfaf etmek değildir... Bu hakikat tamamıyla anlaşılacak olursa bizde de tetkikat ve tenkidat-ı edebiye hakiki bir feyz ve inşirah alır ve bu füyuzattan bittabi sanat da müstefid olur. (Duymaz, Topaloğlu ve Aygün, 2012, 15-16)

İtiraf edilmelidir ki nesl-i ahirin nasir ve şairleri arasında şayan-ı dikkat bir istida malik zekalar eksik değil. Fakat bu muhterem gençler istidatlarını ilim ve irfanla, felsefe ve tarihle, tettebbuat-ı cedide ve ictimaiyeye – az çok tezyine sarf-ı mesai etmedikçe maatteessüf edebiyatımız bu zekalardan lazım olduğu kadar istifade edemeyecektir. (Duymaz, Topaloğlu ve Aygün, 2012, 18)

Bugün edebiyat, hayat-ı ictimaiyenin – sanatkarane bir tarzda – fotoğrafını almak, binihaye ıstıraplar ve sefaletler içinde puyan beşeriyete bir nefha-i sükun ve teselli, bir reşşe-i itimat ve emniyet serpmek hüneridir, diye tarif edilmelidir. Yoksa edebiyatı hala gül-bülbül, mey-ney, aşk- şehvet teranelerinden ibarettir zannedersen pek büyük bir gaflette bulunmuş oluruz. Adât ve efkârı değiştirmekte, hurafat ve ananata darbe-i inkılap vurmakta büyük bir rol oynayan edebiyat artık bizde de lazım ve layık olduğu gibi telakki edilmeye başlanmalıdır. (Duymaz, Topaloğlu ve Aygün, 2012, 18-19)

Faraza bir eser, bir hikaye kaleme alıyoruz. Niçin? Sade hissiyatımızı, hususıyla hodbin ve şehevî ihtirasatımızı, münhasıran kendimize ait emellerimizi, endişelerimizi ifa için mi? Hayır, bin kere hayır. Küçük bir hikaye yazarken bile az çok bir maksat, bir

felsefe düşünmeli, eseri gıda-yı ziyayla beslemelidir. Bir halde ki kârî bu hikayeyi bitirdiği zaman dimağında nurlu bir intibah, ruhunda bedî bir heyecan duymalı ve bu heyecan ve intibah, eseri bitirir bitirmez uful edecek derecede sönük ve silik olmamalıdır. (Duymaz, Topaloğlu ve Aygün, 2012, 19)

4.Hayat ve Mektuplar

Raif Necdet'in realizm ve idealizm akımlarının tesirinde kaldığı eseri, edebiyat tarihçilerinin eserin farklı konuları işleme nedeniyle tür olarak karar vermekte zorlandığı iki ciltlik başarılı bir eseridir. Yazar, iki ciltte de farklı tarzı benimsemiştir.

Raif Necdet Begin en son ve kıymetli eseri olup, emsalsiz bir rağbete mazhar olmuştur. İki büyük cildden müteşekkildir. Birinci cild tamamen “ realizm” tarzında yazılmıştır. Daha cazip ve şîiramız olan ikinci cild ise “realizm” ve “idealizm” tarzlarının imtizacından husule gelmiştir. Şimdiye kadar edebiyat tarihlerinin nev'ini ta'yin idemedikleri bu pek müstesna eser köylüden en münevver şehirliye kadar muhtelif içtimai ve fikri tabakalara mensup insanların lisanlarıyla, zihniyetleriyle kaleme alınmış meraklı ve heyecanlı, mudhik ve feci mektupları muhtevidir. Hayatı hakikiyeden kopya edilen bu “orijinal” mektuplar birer küçük hikaye, mektupların heyet mecmuasından terkip iden eser ise cazip, hissi ve ictimai bir roman mahiyetindedir. (Kestelli, 1927, 3)

Hayat ve Mektuplar eseri bir bakıma dönemin bütün hayatını anlatması yönüyle tarihe, ekonomiye, siyasete, kültüre dair birçok meseleye el atması, bir romana girebilecek derecede ayrıntılı olması nedeniyle geçmişi ve geleceği aydınlatan gerçekçi bir eser olmuştur.

Gençlik için lise ve darülfünun talebeleri için pek müfit ve nurlu bir eser olan (hayat ve mektuplar) son on beş senelik müfid devrin, hususiyle harb-i umuminin tarihi, ictimai ve ahlakisi hükmündedir. Harb-i umumi zamanındaki ictimai hayat, suistimaller, sefalet ve sükutlar, mühim askeri ve siyasi hadiseler ve daha sonra Anadoludaki malî hareketler, büyük zafer ve inkılabın hayatımızda bıraktığı mes'ut tesirler bir romanın çerçevesine girebilecek derecede tesbit edilerek tarihe ve istikbale tevdi olunmuştur. Şimdiye kadar hiçbir eser sanat, memleket dertlerini ve hakikatin şamarlarını bu derece vuzuh ve şiddetle göstermemiştir. Bu ibdai roman okunduktan sonradır ki nurlu inkılabımızın azimet ve kutsiyeti bi-hakkın anlaşılabilir. Vesaiki ictimaiye ve tarihiye ile

mücehes bu müstesna eseri edebinin birinci cildi elli, ikinci cildi yetmiş beş ikisi birarada mücellit yüz elli kuruştur yegane satış yeri kütüphanemizdir. (Kestelli, 1927, 3)

BÖLÜM II

YEÑİ MEKTÜB NUMÜNELERİ

1.Eserin Muhtevası

Eserin içerisinde yeni ihtiyaçlara yol gösterebilecek tarzda yazılmış faydalı mektup örneklerine rastlamaktayız. Yazar burada mektuplara şu açıdan bakarak tanımlar. Hayatta yaşanan her şeyin ifadesi olarak bakmakta ve duyguların düşüncelerin anlatımı şeklinde tarif etmektedir.

Öncelikle yazar eserini birinci kısım ve ikinci kısım olarak ikiye ayırmaktadır. Birinci kısımda senetlere yer vermiştir. Bunları adi ve ticari senetler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. İlm ü haberler, yeni şekilde yazılmış arzihaller ve ticaret mektupları bulunmaktadır.

İkinci bölümde ise çeşitli aile mektuplarına yer vermiştir. Yeni tarzda tebrik, teselli, taziye ve tavsiye mektuplarına ve bunların cevaplarına da yer verilmiştir. Eserde kısaltılmış ve ayrıntılı olarak anlatılan, türlü türlü ve yararlı öğrenci mektupları bulunmaktadır. Ayrıca eserin farklı bölümlerinden biri olan güzel aşk mektuplarına yer verilmiştir.

Asıl metinde yar alan mektupların sayfa numaraları aşağıda verilmiştir.

İç kapak- Kitap tanıtımları (s. 3)

İkinci tab‘ için- tâbi‘ in ifadesi (s. 8)

Muqaddime (s. 9)

Birinci kısım (s. 15)

Senedler (s. 15)

‘İlm ü haberler (s. 21)

‘Arz-ı hâller (s. 23)

Ticâret mektûbları (s. 31)

İkinci kısım (s. 38)

‘Ale’l-‘umûm mektûblar (s. 38)

Bir Köylüden oğlına (s. 38)

Bir askerden kardeşine (s. 39)

Bir köylü kadından oğlına (s. 40)

Bir köylüden kârısına (s. 41)

Bir hânımdan arkadaşına (s. 42)

Kezâ (s. 43)

Küçük kardeşden büyük kardeşine (s. 44)

Bir mekteb talebesinden diğerine (s. 47)

Cevâbı (s. 47)

Bir arkadaşını da‘vet (s. 48)

Cevâbı (s. 48)

Bir mekteb talebesinden babasına (s. 49)

Cevâbı (s. 49)

Bir talebeden diğerine (s. 51)

Cevâbı (s. 52)

Bir kardeşden diğerine (s. 53)

Cevâbı (s. 54)

Oğuldan babaya (s. 55)

Cevābı (s. 56)

Bir talebeden pederine (s. 56)

Babadan oğula (s. 57)

Cevābı (s. 59)

Cevāba cevab (s. 61)

Oğuldan babaya (s. 62)

Bir talebeden dīgerine (s. 63)

Cevābı (s. 64)

Evi yanan bir zāta (s. 65)

Dīger (s. 66)

Cevābı (s. 66)

Me'mūriyetinden 'azl idilen bir zāta (s. 67)

Oğlı ölen bir zāta (s. 68)

Bir ta'ziye mektūbuna cevāb (s. 69)

Bir kadından zevci vefāt itmiş dīger bir kadına (s. 69)

Bir kardeşden zevci şehīd olmuş hemşīresine (s. 70)

Pederi vefāt itmiş bir genç (s. 72)

Babaya bāyrām tebrīği (s. 73)

Bir Genç Kızıdan Teyzesine (s. 73)

Bir Büyük Zāta Bāyrām Tebriği (s. 74)

Yeñi seneyi tebrik (s. 74)

Çaya da'vet (s. 75)

Çocuğı dünyāya gelen bir zāta (s. 75)

Vālideden kıızına (s. 76)

Lise müdüriyetine ta'yin idilen bir zāta (s. 76)

Mebūs intihāb idilen bir zāta (s. 77)

Vekālete ta'yin idilen bir zāta (s. 78)

Milli bāyrāmı tebrik (s. 79)

Cumhūriyet bāyrāmını tebrik (s. 79)

Teşekkür (s. 80)

Diger (s. 80)

Diger (s. 81)

Ma'zeret (s. 81)

Tavşiyeye (s. 82)

Diger (s. 82)

Diger (s. 83)

Diger (s. 84)

Cevābı (s. 85)

Bir zābiḡden annesine (s. 86)

Vālideden oğluna (s. 88)

Vālideden kıızına (s. 88)

Bir talebeden pederine (s. 89)

Kezā (s. 93)

Babadan oğula (s. 96)

Lise talebeleri arasında (s. 100)

Cevābı (s. 107)

Kardeşden kardeşe (s. 111)

Bir lise talebesinden diğerine (s. 121)

Büyük kardeşden şınıfı geçemeyen küçük kardeşe (s. 124)

Bir talebeden diğerine (s. 130)

Cevābı (s. 133)

Cevāba cevāb (s. 139)

Bir lise talebesinden dar'ül mu' allimīn talebesine (s. 147)

Bir dārül-fünūn talebesinden dārül-mu' allimīn talebesine (s. 154)

Bir kıız lisesi talebesinden diğerine (s. 163)

Bir gençden annesine (s. 167)

Bir mu' allimedden talebesine (s. 170)

Bir büyük kardeşden kıız mu' allim mektebi talebesine (s. 174)

Bedbaht bir hanımdan arkadaşına (s. 182)

Arkadaşdan arkadaşına (s. 186)

Zevceden zevceye (s. 192)

Bir hanımdan zevcine (s. 193)

Mechûl sevgilime (s. 194)

Dîger (s. 196)

Sevgiliden sevgiliye (s. 197)

Bir ‘aşk mektûbundan (s. 201)

Kezâ (s. 203)

Pek genç iki sevgili arasında (s. 205)

Cevâb (s. 207)

Bir gençden sevgilisine (s. 210)

ŞOÑ (s. 215)

2.İmla

Orijinal metinde yazar kişi, yer vb. durumları belirtirken üç nokta ile göstermişken, biz bunu çeviri metin kısmında köşeli parantez içinde üç nokta [...] ile gösterdik. Ayrıca orijinal metnin sayfa numaralarını da köşeli parantezle işaret ettik.

“Bana” sözcüğü sayfa 16, 35(2), 36, 39(3), 40. ve diğer sayfalarda da olmak üzere nazal n (ك -ñ) ile (ب كا) yazılması gerekirken günümüzdeki gibi nun (ن) ile (ب ل نا) şeklinde yazılmıştır. Aynı şekilde “sana” (سانا) sözcüğündeki ‘n’ nin de nazal n (ك -ñ) ile (س كا) biçiminde yazılması gerekirken, sayfa 39, 41’de nun (ن) ile yazıldığını görmekteyiz. Sayfa 17’de güzel h (ه) ile yazılması gereken mehâmm (مهمام) sözcüğü, ha (ح) ile (محام) yazılmıştır. Yine aynı sayfada vaz‘ (وضع) şeklinde olması gerekirken (واز) şeklinde yazılmıştır. Metnin 28. sayfasında tohum (تخم) kelimesi, (تخوم) şeklinde yazılarak Türkçeleştirilmiştir. Sayfa 38’de ‘amūca (عموجه) kelimesi ‘āmūcā (عاموجا) biçiminde kullanılmıştır. Sayfa 42’de velakīn (ولا ك ين) kelimesi (ولاكن) biçiminde

yazılarak imlada farklı bir kullanım seçilmiştir. Aynı sayfada ğavġā (غوغا) sözcüğü de imla hatasına yol açmıştır ve şöyle (غوغا) yazılmıştır. Sayfa 49'da ise ħaste (خاسته) sözünde de bir değişikliğe gidilerek ħāstā (خاستا) biçiminde yazıldığını görüyoruz. Hafta (هفتاه) kelimesi, (هفتا) şeklinde yazılarak farklı bir imla tercih edilmiştir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ			
ا	A, a	ط	Ṭ, ṭ
ب	B, b	ظ	Z, z
پ	P, p	ع	È
ت	T, t	غ	Ġ, ġ
ث	Ṣ, ṣ	ف	F, f
ج	C, c	ق	Ḳ, ḳ
چ	Ç, ç	ك	K, k
ح	Ḥ, ḥ	گ	G, g
خ	Ḫ, ḫ	ك	Ñ, ñ
د	D, d	ل	L, l
ذ	Ẓ, ẓ	م	M, m
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	و	V, v
ژ	J, j	ه	H, h
س	S, s	ی	Y, y
ش	Ş, ş	آ	Ā, ā
ص	Ş, ş	ای	İ, î
ض	Ẓ, ẓ, Ḍ, ḍ	او	Ū, ū, Ö, ö, Ū
		أ	É

[2] RĀ'ĪF NECDET
YEŇĪ MEKTŪB NUMŪNELERĪ

İkinci ab'

[Dördinci, beşinci ve altıncı biñ]

Münderecāt

Müfīd bir muaddime -birinci kısım: 'ādī ve ticārī senedler , 'ilm ü haberler, yeñi şekilde yazılmış 'arz-ı hāller, ticāret mektūbları- ikinci kısım: Muhtelif 'ā'ile mektūbları.. Yeñi tarzda tebrīk, tesellī, ta'ziye ve tavsiye mektūbları ile cevābları: muhtaşar ve mufaşşal, mütenevvi' ve istifādeli talebe mektūbları, nezīh 'aşq mektūbları

ābi' ve Nāşiri: Yeñi Şark Kütübhānesi

M.ī Hüseyin

İstanbul -Ahmed Kāmil Maba'ası

1927

[3] Rā'if Necdet Begin Eserleri

Hisler ve Fikrler	Bitmiştir.
Ufûl	Bitmiştir.
Fikrî ve Ahlakî Mektûblar	İkinci tab' bitmiştir.
Tiraje	Bitmek üzere
Hayât-ı Edebiyye	Bitmek üzere
Żiyâ ve Sevdâ	Bitmek üzere
Hayât ve Mektûblar	İki cild
Yeñi Mektûb Numûneleri	İkinci tab'
Resimli Türkce	Müşterekte 'lîf
Bir İzdivâcîñ Romanı	Tolstoy'dan mütercem ; İkinci tab'
Anna Kâranina	Tolstoy'dan mütercem; dört cild[4]

Muharririñ kütübhanemizde satılan mühim ve ma' rûf eserleri:

Hayât ve Mektûblar

Rā'if Necdet Begin eñ soñ ve kıymetli eñeri olup emşalsiz bir rağbete mazhar olmuştur. İki büyük cildedden müteşekkildir. Birinci cild tamâmen *realizm* tarzında yazılmışdır. Daha cāzib şî'r-āmiz olan ikinci cild ise realizm ve idealizm tarzlarının imtizācından huşûle gelmiştir. Şimdiye kâdâr edebiyât târihleriniñ nev'ini ta'yîn idemedikleri bu pek müsteşna eñer köyliden eñ münevver şehriye kadar muhtelif ictimâ'î ve fikrî tabakâlara mensûb insanlarıñ lisânlarıyla, zihniyetleriyle kaleme alınmış meraklı ve heyecanlı, muzhik ve fecî' mektûbları muhtevidir. Hayât-ı haqîkiyyeden kopya idilen bu orijinal mektûblar birer küçük hikâye, mektûblarıñ hey'et-i mecmû'asından terekkeb iden eñer ise cāzib, hissî ve ictimâ'î bir roman mâhiyetindedir.

Hayât ve Mektûblar soñ on beş senelik müheyyic devriñ, huşûşıyla harb-i 'umûmîniñ târih-i ictimâ'î ve ahlâkîsi hükmündedir. Harb-i 'umûmî zamânındaki ictimâ'î hayât, sū'-i isti'mâller, sefâlet ve sükûtlar, mühim 'askerî ve siyâsî hâdişeler ve daha soñra Anaçolı'daki millî hareketler, büyük zafer ve inçilâbîñ hayâtımızda bıraktığı mes'ûd te'sîrler bir romanîñ çerçevesine girebilecek derecede teşbît idilerek târihe ve istikbâle tevdi' olunmuştur. Şimdiye kadar hiçbir eñer-i şan'at memleketiñ dertlerini ve haqîkatîñ

şamarlarını bu derece vuzūh ve şiddetle göstermemiştir. Veşā'ıķ-i ictimā' iyye ve tārihiyye ile mücehhez bu müsteşnā eşer-i edebiyeniñ birinci cildi elli, ikinci cildi yetmiş beş gurūşdur. [5]

Żiyā ve Sevdā

Rā'if Necdet Begiñ yeñi ve kıymetli bir eşer-i edebiyesidir. Hissī ve ictimā' i menşüre ve hikāyelerden millī ve insānī taħassüs ü teheyüclerden müteşekkil eşeriñ münderecātı şunlardır.

Żiyā ve Sevdā: deliniñ mektūbı, ma'bed-i hūlyā, aşkıñ kudreti, ideal karşısında, yeñi bir ufķ, şir-i hicāb, tiraje, emeller ve elemeler, aşrı izdivāc, bulutlar parçalanırken, ilk şehidler, vařana hiřāb, mosķof, zūlmet, devirenlere itāb, siyāh mektūb, siyāh leke, büyük adam, cumhūriyet perisi, ıslāhāt, şafaķ, hile-yi hulūl, şehid yavruları, kerimeye, çocuk rūhı, elem ve mātem demeti, edebiyāt āleminde. Fi'atı elli gurūşdur.

Hāyāt-ı Edebiyye

Bizde ve Avrupa'da edebī cereyānları gösteren muşāhabelerden intişār iden başluca edebi eşerleriñ tedķiķ ve tenķidlerinden teşekkül iden bu pek cāzib ve müfid eşer aynı zamānda ģarb-i umūmīniñ edebiyāt müesseseleri üzerinde ģuşūle getirdiği te'şirātı gösteren yeñi ve uzun bir tedķiķ ü tettebbu'ı da muhtevidir. Şimdiye kadar memleketimizde bu bākir ve mühim mevzū'a hiř temās idilmemişdir. Eşer-i tettebbu'āt-ı edebiyede bulunanlar için eñ emīn ve zengin bir menba', bir veşikadır. Mevcūdı pek az ģalmışdır. Fi'atı altmış gurūşdur. [6]

Bir İzdivāciñ Romanı

İkinci def'a olarak kütübhanemiz tarafından pek nefis bir tarzda řab' idilen bu eşer Rus edib-i şehiri Tolstoy'uñ eñ güzel, eñ ince ve müheyyic bir romanıdır. Romanıñ bizde fevķā'l-āde mazhar-ı raģbet olmasında mütercimi Rā'if Necdet Beg'iñ şehhār üslūbunuñ pek büyük bir te'şiri olmuşdur. Eşer o kadar şamimī ve řabi' i o kadar selis ve cāzib bir tarzda tercüme edilmişdir ki te'lifden hiř farkı yokdur. Dinilebilir ki Tolstoy'uñ bu hissī romanı ikinci def'a olarak Rā'if Necdet Beg tarafından ibdā' idilmiştir. Eczāsı kırķ, mücelledi altmış beş gurūşdur. Mütercimiñ mevcūdı tükenen *Hisler ve Fikrler* ile (Ufūl) unvānlı eşerlerinden de birkaç nüşha kütübhanemizde bulunur. [7]

Tābi' in ifādesi

Şimdiye kadar zamānīn ihtiyācıyla mütēnasib 'aşrī bir münşe'āt kitābınıñ taħrīr ve neşr idilmediğini ve böyle bir eşere muhterem kārīleriñ şiddetle muhtāc olduğımı nazar-ı diqqate alarak buhrān-ı hāzıra ve kitāb tab'ındaki müşkilāta rağmen büyük fedākārlıklar[1]a *Yeñi Mektūb Numūneleri*ni tab' itdüm.

*Yeñi mektūb numūneleri*niñ bu güne kadar intişār iden bu nev'-i kitāblarla kıyās kabūl idilemeyecek derecede güzel ve mükemmel olduğını 'ilāveye lüzūm yokdur. Çünkü eşeriñ mü'ellifi güzide üdebāmızdan Hayāt ve Mektūblar muharrir-i muhteremi Rā'if Necdet Beg'dir. Fi'l-ħaķīka edebiyātda hūşūşıyla edebiyātın mektūb sāhāsında mīr-i mūmā ileyiñ şimdiye kadar gösterdiği ihtişāş, muvaffāqiyet ve kudret kitābın māhiyeti hakkında kārīlere bir fikr vermeye kifāyet ider. Emīnim ki her şımf kārīler ve bi-taħşīş vaṭanıñ ümmīd-i istikbāli olan erkek ve kız talebeler, gençler bu eşerden pek çok istifade ideceklerdir.

Vücūdına öteden beri büyük bir ihtiyāc his idilen bu eşeri tab' u neşr itmekle kütübhanemiz vatana ve muhterem kārīlere nā-çiz bir hizmetde bulunabilmişse müfteħir olacaktır.

Nisān 1925

Yeñi Şark Kütübhanesi Şāhibi

Mīm. Hüseyin [8]

İkinci tab' için

Kütübhanemiz gençlik için müfīd, halk için nāfi' ü lüzūmlu eşerler tab' u neşr itmeniñ mükāfātını *Yeñi Mektūb Numūneleri*ni bir sene soñra ikinci def'a olarak tab'a mecbūr olmak şüretiyle iktitāf itdi.

*Yeñi Mektūb Numūneleri*niñ ilk tab'ı münāsebetiyle dermiyān itdigimiz fikrleriñ birer ħaķīkat olduğımı eşeriñ intişārı aķibinde mazhar olduğı fevka'l-'āde rağbet parlak bir şüretde göstermişdir. Muhterem kārīe ve kārīlerimizden gördigimiz teşvīķ ü rağbet üzerine Rā'if Necdet Beg Efendi'niñ bu bütün ma'nāsıyla 'aşrī münşe'āt kitābını daha nefīs ve eşeriñ mükemmeliyetiyle mütēnasib bir tarzda ikinci def'a olarak tab'a muvaffāq olduğumuz için pek müfteħiriz.

Teşrīn-i sānī 1926 Mīm. Hüseyin[9]

Muqaddime

Büsbütün yeñi bir uşulde, ya' nî şü on, on beş sene zarfında geçirdigimiz mütekâşif hâdisât ve inqılâbâtın ictimâ'î hayâtımızda huşule getirdigi taḥavvülâta az çok ma' kes ve yeñi ihtiyâclara tercümân olabilecek bir tarzda te'lif ü tertib idilmiş mektûb numûnelerine şoñ zamânlarda büyük bir lüzüm his idilmekte idi. Fi'l-ḥaḳîka eski muḥarrirleriñ münşe'ât, gülşen-i muḥarrerât, ḥazîne-i mekâtib ta' lîm-i kitâbet inşâ-yı Osmânî gibi isimler virdikleri eşerler bugünün ihtiyâcını te'mîn ü tatmîn itmekden çok uzaqdırlar. Mektûblar hayâtın, hisler ve fikrleriñ ifâdesidir. Şerâ'it-i hayâtiyye tebeddül idince duygular ve düşüncelerde esâslı taḥavvüller olunca pek tabî'î degil midir ki mektûblarıñ mişvâr-ı taḥriri de degişsin. İşte beni şü nâ-çiz eşeri te'lîfe sevḳ iden kuvvet, ictimâ'î hayâtımızdaki bu geniş taḥavvül olmuşdur. Eñ mütekâmil bir şekl-i hükûmete, cumhûriyete kavuşan vatandaşlarıñ demokrasi, hürriyet ü âzâdegî ile ülfet ü ünsiyete başlayan rûḥlarıñ taḥassüs ve ihtiyâclarını düşünerek kapanacaqdır ki *Yeñi Mektûb Numûnelerini* meydana getirdim. [10]

Eşerimde bir insânın müddet-i hayâtında yazmaya ma' rûz ḳalabilmesi ihtimâli olan her mevzû'da mektûblarıñ bulunmasına ehemmiyyet virdim. Ḥattâ bunuñ için kitâba birkaç 'aşḳ mektûbı da ' ilâve itdim. Ḥayâtın bütün ihtiyâclarına ḳâbil oldığı ḳadar teḳâbül itmesini diledigim mektûblarıñ bi'l-ḥâşşa tabî'î, sâde ve ḥaḳîḳate uygun olmasına riyâ vü ca' liyyetden 'ârî bulunmasına, hem şekl ve hem rûḥ i' tibârıyla mugâlaḳa ve mubâlağadan âzâde ḳalmasına çalışdım.

Her nev'-i mektûblarda ser-nâmeleri çok lüzümsuz gördigim için tamâmen ḳaldırdım. Laḳablarıñ daha doğru bir ta'bîrle hitâblarıñ kışa, sâde ve şamîmî olmasına çalışdım. Şun' ilige ḳaçan ve güzel lisânımızda yabancı ḳalan o ' an' anevî, o muḳaḳat ve müselsel, o ca' lî ve mubâlağalı ta' bîrât-ı ihtirâmiyye ve elfâz-ı ta' zîmiyyeye ' âdetâ boykot yaptım. Mubâlağâ nedir? Yalanın küçük ḳardaşı degil mi? O ḥâlde mektûblarımıza niçin aḥlâḳen büyük bir cürm olan yalanın küçük ḳardaşı ḥâkim olsun. Eski münşe'ât kitâblarında mektûblara, ḥusûşıyla tebrîk ve teşekkür mektûblarına bakılırsa hürmetkâr olmaḳdan uzaklaşan, riyâ ve tabaşbuşa çok yaklaşan bir yığın gayr-ı şamîmî kelimeler, müdebdeb ve müselsel ta' bîrler ḳlişe ḥâlinde ḳalmış rûhsuz ve ḥarâretsiz terkîbler birden nazara çarpar. Eski edebiyâtımızñ lafz-perestlik, tabaşbuş ve mubâlağa vâdisinde

gösterdiği kudret ve tañtananın elîm te'sîrlerini iyi añlamak için yalnız, bu bilmem ta'bir muvâfık mı, klasik mektûblara bir göz gezdirmek kifâyet ider. Milletiñ en fecî' şerâ'it içinde 'aşırılarcâ istibdâd altında [11] yaşaması da mektûblarıñ tabaşbuşkâr, şun'î ve ğayr-ı şamîmî şekli almasında mühim bir 'âmil olmuştur.

Bir mektûbda terbiye ve edeb, nezâket ve hürmet nişâneleri o mektûbuñ şamîmiyyetinde münderic ü mündemic olmalıdır. "Velîyyü'n-ni' met-i bî-minnetim, eb-i mu'azzam u mükerremim, peder-i vâlâ-güherim efendim hâzretleri" yerine "sevgili ve kıymetli babacığım" demekle bir çocuk pederine karşı ihtirâmsızlık itmiş olmaz. Belki rûhındaki şamîmî hürmet ve muhabbeti ğâyet tabî'î ve insânî bir tarzda izhâr u ifâde eylemiş bulunur. Tebrîk ve teşekkür mektûblarında da hürmet ve tevâzu'ı aşlâ tabaşbuş derekesine indirmemeli, tabî'î ve mu'tedil bir lisânla teblîğ-i hissiyât itmelidir. Şık şık ehemmiyetli ehemmiyetsiz her şey için tebrîk yazmak da muvâfık degildir.

Mektûblarda diğķat olunacak eñ mühim nokta mürsil [mektûbı gönderen] ile, mürselün ileyh [kendisine mektûb gönderilen] arasındaki münâsebâtıñ, ictimâ'î veyâ 'â'ilevî vaz'iyetiñ derecesidir bu vaz'iyet ğâyet iyi teşbît idilmeli, mürselün ileyhiñ seviyesi iyü düşünölmeli, oña göre mektûb yazılmalıdır. Mektûbuñ resmiyyet-perverlik ve lâ'ubâlîlik, ciddîyyet ve şetâret miñveri bu vaz'iyet ve seviye eñrafında dönmelidir. Yaş, 'ilm ü 'irfân, resmî mevķi' i'tibârıyla kendinizden büyük ve yüksek bir zâta lâ'ubâlîyâne imâlkârâne mektûb yazmak nezâkete, terbiyeye tamâmıyla muğâyir oldığı gibi degersiz bir adamı mañzâ menfa'at te'mîni için lüzûmundan fazla sitâyişlere, elfâz-ı ta'zîmiyyeye ğarķ itmek de insânlık ile 'izzet-i nefis ile demokrasi ve âzâdegî prensipleriyle kaç'iyen kâbil-i te'lîf degildir. Mektûblarıñ rûhunda dâ'imâ vaķâr ile qarışık bir tevâzu' temevvüc itmelidir. [12]

'Umûmiyyet i'tibârıyla mektûblarda diğķat olunacak cihetler tekrâr ideyim ki: sâdelik, tabî'lik, vuzûh, nezâhet ve şamîmiyyetdir. Vuzûh, sâdelik ve tabî'lik elķâbdan başlamalı, imzâya kadar devâm itmelidir. Mevzû'a mürsil ile mürselün ileyh arasındaki münâsebetiñ derecesine göredir ki mektûblar kışa ve uzun, ciddî veyâ şüh olur. Mektûblarda kâğıdlar temiz, 'imlâ dogru, cümleler râbıtalı, târih ve imzâ okunaķlı olmalıdır. Eskiden mektûblarıñ yukarısına konan işârete, zarflarıñ altına çizilen şekli ğarîb

ma' nāsız çizgiye lüzūm olmadığını söylemek fazladır zan iderim. Hūlāşa mektūbları kesīf lafz yığınlarına, mūbālağālara ve şun'ī taṅṅānalarla bogmamalı, konuşur gibi yazmalıdır. Şuṅa kāni' olmalıdır ki yazmak ile konuşmak arasında esāslı bir fark yoktur.

Mektūblar iki nev'e ayrılır: resmī, ğayr-ı resmī. Biz bu eŕerde ğayr-ı resmī mektūb numūnelerini göstereceğiz. Devlet dā'ireleri, mü'esseseleri arasında te'āṭī idilen evrāk-ı resmiyye, bi't-ṭab' mevzū' muzūñ, maqşadımızñ hūricinde kalacaktır. Yalnız emelimiz herkesiñ her vaṭandaşıñ hayātda yazmaya ma'rūz kalabilmesi muḥtemel olan her nev'-i muḥarrerātı eŕerimizde bulundurmak olduğı için fikrimce nīm-resmī mahiyetde bulunan mürsili değil mürselün ileyhī maqāmāt-ı resmiyye olan mektūbları, ya'nī 'arz-ı ḥāl ve istid'ālari kitāba derc itmeye lüzūm gördüm. Yine 'aynı endiŕe ile senedlere, poliçelere, 'ilm ü ḥaberlere 'ā'id muḥtelif numūneler de 'ilāve itdim. Tabī'ī hemān herkes müddet-i hayātında az çok bu nev' yazılar yazmaya da ma'rūz kalabilir.

Kitābımı bundan dolaydır ki iki esāslı kısma ayırıyorum. Birinci [13] kısım ādī ve ticārī senedlerden, 'ilm ü ḥaberlerden, ticāret mektūblarından 'arz-ı ḥāl ve istid'ālardan müterekkebirdir. İkinci mühīm ve büyük kısım ise aŕl mektūblardan müteŕekkildir. Tebrīk-nāme, teŕekkür-nāme, tavŕiye-nāme, ta'ziyet-nāme gibi öteden beri 'ādetā nīm-resmī bir māhiyyetde telakki olunan ve kendisine maḥşūŕ muṭaṅṅan terkībāta, ğayr-ı ṭabī'ī ve müselsel ta'bīrāt ve iŕṭilāḥāta mālīk bulunan mektūbları o 'an'anevī ve nīm-resmī māhiyyetlerinden tamāmıyla tecrid itdim. Bunlara da ṭabī'ī ve ŕāmīmī birer mektūb ŕekli virdim. Ba'zı münŕe'āt kitābları gibi bu nev'-i mektūblarıñ ṭarz-ı taḥrīrine 'ā'id uŕul ü kavā'id den baḥṣ itmedim. Çünkü bu uŕul ve kavā'id i kābiliyet-i taṭbīkiyyeden maḥrūm buldum. Fi'l-ḥaḳīḳa mektūbları zorla, cebr ü taŕannu' ile birçok kısımlara ayırmanın, her kısma göre birtākım uŕul ü kavā'id koymanın ma'ḳul bir ḥareket olduğına 'amelī bir fāyidesi bulunduğına ezelden kāni' değilim. Eŕeri kimseniñ kavrayamayacağı bir yığın muğlak ve kābiliyet-i taṭbīkiyyesi meŕkūk nazariyyātñ taṅṅānalarına, mūbālağā ve muğālatālarına boğmaktan ise numūnelerle mektūblarıñ nasıl yazılması lāzım geleceğini göstermek herḥalde daha 'amelī, dahā fāyidelidir zan iderim. Biraz diğkatli bir kārī isterse numūnelerden uŕul ü kavā'id çıkarabilir. Uŕul ü kavā'idle taḳŕimāt u taŕnīfātla yazı yazmak kābil olsaydı senelerce medreselerde dirsek çürüten ŕarıklı ḥ'āceleriñ dođru ve

güzel yazı yazmak melekelerini elde itmiş olmaları lâzım gelirdi. Onuñ için eşerimi taħrîr ü mükâtebe kâ'ideleriyle doldurmadım ve insânîñ hayâtda bulunduğça yazması muhtemel her nev'-i mektûbları bir şekl ve nâm altında ikinci kısımda topladım. Mektûbları 'â'ile mektûbları, ihvân [14] mektûbları, tebrik-nâmeler, ma'zeret-nâmeler, tesliyet-nâmeler, taŝiye-nâmeler, yok bilmem ta'zir-nâmeler gibi lüzümsüz taŝimlere uğratmadım. Mektûbuñ mevzû'ından mektûbuñ 'â'ile mektûbı mı, arkağaş mektûbı mı, ta'ziyet veyâ taŝiye mektûbı mı olduğını anlaması haŝkıını kâriye virmeyi pek tabi'î bir hareket telaŝkı itdim. Őonra tezkireleri de mektûblardan ayırmadım. Bir şehr dâhilinde teatî idilen kâğıdları da mektûb kadrosuna idhâl itdim. Köyliler için de az çok 'an'anelerine muvâfiŝ selâmları nisbeten bol bir iki numüne bulundurdum.

Mektûbları tertîb ü taşnîf iderken bir dereceye kadar uzunluğunu ve seviyece yüksekliğini nazar-ı diŝkate aldım. Evvelâ basî ve kışa mektûblardan başlayarak tedricen uzun, üslûb ve fikr i'tibârıyla yüksek mektûblara doğru ilerüledim.

Hâşılı eşerimi te'lîf ü tertîb iderken şon senelerdeki ictimâ'î ve fikrî taħavvüllerin icâbatını düşünüm. *Yeñi mektûb numuneleri*'niñ zamânın ihtiyâcâtına cevâb virmesine diŝkat itdim. Eger maŝadımda, velev ki biraz olsun, muvaffakiyet gösterebildimse vazîfesini ifâ idebilmiş bir adam inŝirâhıyla sevinebileceğim.

Mart 1925

Râi'f Necdet

[15] Birinci kısım

Senedler*

‘Ādī senedler

Deyn senedleri

5,000 ğurūş

Yalnız beş biñ ğurūşdur.

Üç ay zarfında behemeñâl ödemek şartıyla [...] ¹ Begden beş biñ ğuruş aldım. [16]

200 Lira

İki yüz Türk lirasıdır.

Her ay ellişer lira te’diye itmek üzere [...] Efendiden fā’izsiz iki yüz lira istiķrāz itdim.

30,000 ğurūş

Otuz biñ ğurūşdur.

Dört ay nihāyetinde ödemek ve kırk lira fā’iz virmek şartıyla [...] Hıanımdan otuz biñ ğurūş borc aldım. Buña muķābil dört yüz lira kıymetinde bir gerdānlık terhīn itdim. Mu‘ayyen günde borcumu virdiğim taķdīrde gerdānlık bana i‘āde idilecek, viremediğim şüretde gerdānlık mūmā ileyhāya ‘ā’id olacaķdır.

* Senedler ‘umūmiyetle ‘ādī ve ticārī nāmıyla iki kısma ayrılmışdır. ‘Ādī senedleriñ, deyn, kefālet, vekālet, maķbūz, ibrā; istiķār gibi muhtelif nev‘leri vardır. Ticārī senedleriñ de poliçe, açık bono, itibār senedi, çek gibi envā‘ı mevcūddur. Senedler kısa, vāzıh olmalı; nev‘ine ve paranıñ miķdārına göre pul yapışdırmalı; tārih ve imzāyı ğāyet okunaklı yazmalıdır. Eskiden yapıldığı gibi “bādī-yi terkīm-i sened oldur ki” gibi lüzūmsuz muķaddimeler “İşbu sened bi’t-tanzīm efendi-yi mūmā ileyhe taķdīm kılındı” gibi ma‘nāsız hūatimelere hiç ihtiyāc yoķdur.

¹ Bu kısımda senede dair tarih, isim vs. yazılması için orijinal metinde boşluk bırakılmıştır. Bu boşluk tezimizde [...] işareti ile gösterildi.

50,000 ğurūş

Elli biñ ğurūşdur.

Bir senede ödemek ve ayda yüzde üç fā'iz virmek şartıyla [...] Begden elli biñ ğurūş istiķrāz itdim.

Kefālet senedi

[...] ta' yīn idilen [...] Bege kefīlim. Mūmā ileyhiñ emvāl-i mīriyyeden zımmetine para geķirdiği taķaķķuķ iderse derhāl zımmetine geķirdiği parayı te'diye ideceğim.** [17]

Dīger

[...] Begiñ [...] tāriħli senedi mucebince [...] Efendiye borçlı olduğı seksen biñ ğurūşı va' desi ħulūlünde te'diye itmezse mezkūr parayı ben ödeyeceğim.

Maķbūz senedi

[...] Efendi borcu olan elli lirayı ödemişdir. Bende terhīn itdiği altūn sā'at ve kordonı kendisine i'āde itdim.

Dīger

[...] Kütüb-ħānesi şāħibi [...] Efendiye şatdığım [...] nāmındaki eşerimiñ bedeli olan yüz lirayı mūmā-ileyhden tamāmen aldım.

Vekālet senedi

[...] Begden maķlūbım olan beş yüz liranıñ te'mīn-i istīfāsı zımnında ĩcāb iden maķkemelerde tarafımdan iķāme-yi da'vā itmek ve lāzım gelen mu'āmelātı ta'ķīb itmek üzere meħāmī [...] Begi vekil ta' yīn itdim.

İbrā senedi***

[...] Efendiden imzāsıyla virilen sened mücebince alacağım olan üç yüz liranıñ yüz lirasından vāz geķdim. [18]

Dīger

[...] bege şatdığım [...]de kā'in bir bāb mağazanıñ bedeli olan dört biñ lirayı mūmā-ileyhden tamāmiyle aldım.

İsticār senedi

** Kefīlin mu'teber ve erbāb-ı servetden olduğı kefālet senedinde taşdıķ idilmek lāzımdır.

*** İbrā alacak virecek kalmadığına dā'ir virilen senedir. İbrā iki dürlüdür. İşkāt, istīfā.. İbrā-yı ışkāt maķlūbuñ bir kısmını veya tamāmını ışkāt ile borçlıyı tenzīh itmektir. İbrā-yı istīfā maķlūbuñ tamāmıyla aħz u istīfā olunduğına dāir virilen senedir. İbrā senedlerini dā'imā muķrız virir.

[...]de kâ'in dört odalı kâr-gîr evi şâhib ü mutaşarrıfı olan [...] Begden bedel-i icâr olan yigirmi lirayı her ay nihâyetinde muntazaman te'diye itmek şartıyla üç sene müddetle isticâr itdim.

Ticârî senetler

Poliçe

[...] Bege

[...] ticârethânesinden altı yüz liralık mâl aldık. On beş güne kadar altı yüz Türk lirasını poliçe hâmile [...] Efendiye veyâ emrine behemehâl te'diye itmeñiz ricâ olunur.

Dîger

İşbu poliçeniñ ibrazında [...] Efendiye yüz Türk lirası viriñiz. Bedeli alınmışdır. Bu pârâyı hesâbıma geçiriñiz.

Dîger

[...]de tüccârdan [...] Bege

Bu poliçeniñ ibrazından nihâyet üç gün soñraya kadar bedeli [19] hesâbıma mahsûb idilmek üzere [...] Efendi emrine elli biñ gurüş viriñiz.

Dîger

Bu poliçeyi size gösteren [...] Begden üç yüz lira aldığımdan poliçeniñ ibrazından on gün soñra mezkûr pârâyı mûmâ ileyhe viriñiz ve poliçeyi giri alıñız.

Dîger

Telğrafımı alır almaz Aḥmed Nâmî Bege elli lira viriñiz.

Açık bono

İşbu senediñ hâmiline borcum olan on biñ gurüşü bononuñ târiḥinden on beş gün soñra behemehâl vireceğim.

İ' tibâr senedi

Tüccârdan [...] Efendiye biñ lirayı geçmemek şartıyla istediği parayı viriñiz.

Dîger

Mürâca' atında [...] Bege yüz lira viriñiz. Hesâbıma kayd idiñiz.

[20] Çek

[...] Bankasına

Bu senediñ hāmiline beş yüz Türk lirası viriñiz.

D̄iger

İzmirde tüccārdan [...] Bege

Bu senediñ ibrāzında [...] Efendiye sekiz yüz Türk lirası viriñiz. [21]

‘İlm ü haberler

Maħallemiz sākınlerinden ve müteķā‘ idīn-i mülkiyyeden [...] Efendiniñ el-yevm ber-hayāt oldıgını mübeyyin işbu ‘ilm ü haber i‘tā kılındı.

D̄iger

[...] kā’in olup merhūm [...] Begiñ ‘uhdesinde bulunan aħşāb-hāne mūmā ileyhiñ oğlı [...] Begle kerīmesi [...] Hānıma intikāl ideceginden müteveffāniñ başka evlādı ve vārişi bulunmadıgını ve bunların da ber-hayāt olduklarını müş‘ir işbu ‘ilm ü haber i‘tā kılındı.

D̄iger

Maħallemizde [...] soķađında iki odalı bir evde sākın [...] nām şahş epey zamāndan beri haste yatmaķda ve kimsesiz ve faķir oldığı için pek feci‘ şerā’it içinde yaşamaķdadır. Merķümüñ [...] haste-hānesine kabūliyle tedāvīsi zımnında işbu ‘ilm ü haber taķdīm kılındı.

D̄iger

Maħallemiz sākınlerinden olup [...] sokağında [...] numrolı hānede [22] iķāmet iden [...] Hānımıñ ‘iffet ve nāmus şahibi oldıgını taşdıķ zımnında işbu ‘ilm ü haber i‘tā olundu.

D̄iger

İstiklāl harbinde şehid olan yüzbaşı [...] Efendiniñ zevcesi [...] Hānımla on yaşındaki oğlı [...] Efendiniñ sefālete ma‘rūz ve mu‘āvenete muhtāc bulduķlarını mübeyyin işbu ‘ilm ü haber i‘tā kılındı.

D̄iger

Maħallemiz sākınlerinden [...] Beg mutaşarrıf oldığı [...]da kā’in bir bāb-ı kār-gir hāneyi iki yüz biñ gurūş bedel ile [...] Efendiye ferāğ ideceginden [...] Begiñ el-yevm ber-hayāt oldığına dā’ir işbu ‘ilm ü haber i‘tā idildi.

DİĞER

Maħallemizde [...] soħağında sâkin iken bu kerre [...] maħallesine naħl iden [...] Begiñ defterimizden ħaydı terħiñ idildiginden mûmâ ileyhiñ naħl eylediği maħalle defterine ħayd olunması için işbu ‘ilm ü ħaber virildi. [23]

‘ Ārz-ı ħâller*

Ma‘ ârif vekâlet-i celîlesine

Bendeñiz vazîfe-yi tedişsiyyesini bi-ħaħķın ifâya muvaffaħ olmuş on beř senelik bir mu‘ allimim. Oğlum on iki yaşında [...] Efendinin aħîren yapılan niźâm-nâme mücebince liselerden birine leyli ve meccâni olarak ħabûlini ricâ iderim efendim. [24]

DİĞER

Leffen taħdîm idilen ‘ilm ü ħaberden añlařılacağı üzre evlâdımı yařatmaħ ve mektebde oğutmaħ ħudretine mâlik degilim. Zevcim gerek ħarb-i ‘umûmîde gerek istiħlâl ħarbinde büyük yararlıklar göstermiş, nihâyet Dumlupınar muħârebesinde şehîd düşmüşdür. Vaħan ve istiħlâl uğurunda şehîd olan fedâkâr bir zâbiñin çoçuğınım ħimâye ħayât ve istiħbâlini te‘mîn bi‘t-ħab‘ ħükûmet-i cumhûriyyemiziñ vazîfesidir. İlk def‘a olarak ħalkı düşünen bir ħükûmete maźhar olmaħdan mütevellid bir vaħandař memnûniyetiyle doğrudan doğruya size müraca‘at idiyor on yaşındaki bi-kes oğlumun Anħara lisesine leyli olarak meccânen ħabûlini istişhâm eyleyorum efendim.

DİĞER

Mu‘ allimleriñ ħod-be-ħod yerlerinden değişdirilmemeleri aħîren yapılan niźâm-nâme aħķâmından iken hiħbir sebep-i ħânûni olmadığı ħalde bendeñiz [...] mektebine naħl idildim. Cumhûriyet ma‘ ârifiniñ tanzîm itdiği pek ma‘ ħul ve selâmet-i tedişât nâmına cidden şâyân-ı şükrân bir uřulûñ bi-ħaħķın taħbîħ idilememesi eñ ziyâde zât-ı ‘âlîlerini

* Yalnız mürselün ileyhi maħâmât-ı resmiyye olan mektûblara ‘arz-ı ħâl veyâ istid‘â dinilir. Nîm-resmî bir mâhiyeti ħâ‘iz olan ‘arz-ı ħâller taħrîrlik dinilen kâğıdlara yazılır. Senedlerde oldığı gibi istid‘âlarda da ħânûn mücebince icâb iden pulları yapışdırmayı unutmamalıdır. ‘Arz-ı ħâller gâyet kısa ve mücez olmalıdır. Uzun istid‘âları oğumaħ için me‘mûrin-i ħükûmetiñ zamânları bi‘t-ħab‘ müsâ‘id degildir. Yazımın temiz ve muntazam olması şartdır. Çünkü mes‘ele devlet mü‘essesâtıniñ şeref ve ħayřiyetiyle ‘alâķadârdır. Târîħ ve imzâ vâziħ ve oğunaħlı yazılmalıdır. Cümleler uzun ve müselsel olmamalıdır.

‘Arz-ı ħâllerde eskiden oldığı gibi debdebeli laķab ve ħiħâblara tañtanalı ve şa‘şa‘alı ħâtimelere lüzûm yoķdur. Laķab ve ħiħâb olarak yalnız ser-nâme, ħâtîme olarak da yalnız “efendim” kelimesi kâfidir. Ĥürmet ve nezâket ħudûdını aşan, riyâ ve tabaşbuşa ħaçan ta‘bîrler ve cümleleri ħullanmaħ da bi‘t-ħab‘ ħür insâna cumhûriyet vaħandâřına yaķıřmaz. Zâten ‘arz-ı ħâllerde ‘umûmiyetle istenilen luħf degil ħaķdır.

müte'essir ideceğine emîn olduğım için 'arz-ı keyfiyet idiyor, vuķū' bulan haṭāniñ ve haḫsızlıĝıñ ta' mīrini istirhām eylerim efendim.

Dġger

Bendeñiz vaṭanıñ nāmūs ve istiklāli uĝurunda Saḫarya muḫārebesinde [25] Şehīd olan biñbaşı [...] Begiñ oĝlıyım. On altı yaşıdayım. Öteden beri taḫşile 'ulūm u fūnūna müştāḫ u meclūbum. İçinde bulunduĝım elīm şerā'it-i māddiyye ma'a'l-esef bu iştiyākımı taṭmīn itmeme māni' bulunuyor. Bir şehīd-zādeniñ taḫşil için beslediĝi şamīmī emel ve heyecānınıñ maḫv u hebā olmasına vicdān-ı vekālet bi't-ṭab' rızā göstermez. Sevgili şehīd babamıñ kılınçla vaṭāna ifā itdiĝi ḫıdmeti ḫalemle tetvīc itmek rūḫumı 'ulvī ra'şelerle titreten muḫaddes bir ĝāyedir. Bu ĝāyeyi elde etmek için Ğalata Şarāy lisesine leylī olarak meccānen ḫabūlüme müsā'ade-i vekālet-penāhīleriniñ rāygān buyurulmasını istirhām iderim efendim.

Mūdāfa'a-yı milliye vekālet-i celīlesine

Müddet-i nizāmiyyeyi ikmāl itdigimden mu'āmele-i taḫā'üdiyyemiñ icrāsı ḫuşuşuna müsā'ade-i aliyyeleriniñ sezāvār buyurulmasını ricā iderim efendim.

Dġger

Merbūten taḫdīm itdiĝim ṭabīb raporundan añlaşılacağı üzere [...]ñ havāsıyla imtizāc idemediĝim için ḫastalıḫdan ḫurtulamamaḫda ve bu şüretle vazīfe-yi muḫaddesemi istediĝim gibi yapamamaḫdayım. Lütfen havāsı mu'tedil bir maḫale naḫl-i me'mūriyetime müsā'ade buyurulmasını istirhām iderim efendim.

Māliye vekālet-i celīlesine

Yigirmi beş seneden beri Anaṭolıniñ muḫtelīf yerlerinde 'uhdeme [26] tevdi' idilen vazīfeleri nāmūs u istiḫāmet dā'iresinde ḫüsn ifā itmiş ḫıdemli ve fedākār bir me'mūr olduğım ḫālde aḫīren yapılan terfī'lerden ve zamm-ı ma'āşlardan müstefīd olmamaḫlıĝım bendeñizi şoñ derece müte'essir itdi. Sicilimi tedḫiḫ buyuracaḫ olursañız te'essürimi pek ṭabī' bulacaḫsıñız inḫilāl idecek defterdārlıḫlardan birine ta'yinim şüretiyle ḫaḫ ve 'adliñ yerine getirilmesini istirhām iderim efendim.

'Adliyye vekālet-i celīlesine

Üç seneden beri romatizmadan muztaribim.. Şoñ zamānlarda iztirābım vazīfe-yi muḳaddesemi ifā idemeyecek derecede artdı. Hastalığıñ geçmesi için eṭibbā Burusa ḳaplıcalarını tavşıye idiyoruz. İki ay müddetle me'zūnen Burusaya 'azīmetime müsā'ade-yi vekālet-penāhīleriniñ bī-dirīg buyurulmasını istirhām iderim efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi riyāset-i celīlesine

Zevcim düşmanlar tarafından izmihlāle ve esārete maḳkūm idilen sevgili vaṭanıñ hayātını, nāmūs ve istiklālını ḳurtarmaḳ maḳşad-ı muḳaddesini istihdāf iden ḳuvā-yı milliyeniñ bidāyet-i te'sisinde pek büyük ḳıdmetlerde bulundu. Munṭazam ordunuñ teşekkülünden şoñra da bütün müşādeme vü muḳarebelere iştirāk itdi. Beş yerinden yaralandı. Afyonḳarahışār muḳarebesinde aldığı altıncı yara ile şehīd düşerek beni ve dört evlādını vaṭana emānet itdi. Her ne ḳadar ḳükümetimiz 'ale'l-uşul [27] bize ma'āş bağlamışsa da bugünkü hayāt pahalılığı ve ma'īšet şerā'iti içinde bu ma'āşla geçinmek ḳayr-ı ḳābil olduğundan elīm bir sefālet ü maḳrūmiyyete ma'rūz ḳalmaḳdayız. Bunun için meclis-i 'ālīniñ fevḳa'l-'āde ḳıdemāt-ı vaṭaniyyede bulunan fedākārlara maḳşūs olmaḳ üzere bağlamaḳda olduğı ma'āşlardan cāriyeleriniñ de müstefīd olmasına delālet buyurulmasını istirhām iderim efendim.

Nāfi'a vekālet-i celīlesine

Cumhūriyetiñ virdiği füyüz-ı ḳurriyyetden ve istiklāl-i iḳtişādiden istifāde itmek her vaṭandaşın mühim bir vazīfesidir. İşte bendeñiz bu vazīfeden mülhem olarak [...] civārında [...] fabriḳası te'sīs itmek ve bu vech ile şanāyi'-i dāhiliyyemiziñ inkişāf u te'ālīsine nāḳizāne bir ḳıdmetde bulunmaḳ isteyorum. Müsā'ade-yi resmiyyeniñ i'ṭasını ricā iderim efendim.

Ziraāt vekālet-i celīlesine

Fenn-i zirā'at taḳşīli için Avrupaya ṭalebe i'zām idileceğini işitdim. Bendeñiz Halkalı Zira'āt Mektebi 'ālīsinden geçen sene birincilikle çıkmış ve ḳuşūsı pek çok tedḳīḳāt ve tettebbu'ātda bulunmuş olduğımdan teraḳḳiyyāt-ı 'aşriyye ile mütenāsib bir zira'āt müteḳaşşışı olarak vaṭanıma ḳıdmet itmek için Avrupaya i'zāmıma eger icāb iderse müsābaḳa imtiḳānına dāḳil olmaḳlığıma müsā'ade-yi celīleleriniñ bī-dirīg buyurulmasını istirhām iderim efendim. [28]

Şehr emānet-i ‘aliyyesine

[...] için mübāya‘a idilecek ālāt ü edevātı eñ müsā‘id şerā’iṭ dāhiline i‘ṭāya ṭālib olduğımı ‘arz iderim efendim.

[...] vilāyet-i ‘aliyyesine

İstanbulda bulunan refīkāmıñ vefāt ittigini haber aldım. Vālidesiz kalan çocuklarımı alup buraya getirmek için on beş gün müddetle İstanbul’a azīmetime müsā‘ade buyurmañızı ricā iderim efendim.

Zirā‘at bankası müdürīyyet-i ‘aliyyesine

Merbūṭen taqḏīm kılınan ‘ilm ü haberden añaşılacağı vech ile bendeñiz nāmūskār, şāyān-ı i‘timād, dā’imā vaṭanıñ ḥayrına çalışır bir çiftciyim. Bu sene ekilecek tohumlarıñ iştirāsı için istikrāza mecbūr olduğımdan lüzümü olan üç yüz liranıñ bir sene müddetle ikrāz idilmesini ricā ve istidā‘ iderim efendim.

Rūsūmāt müdürīyyet-i ‘aliyyesine

[...] kumpanyasıñ [...] vapurıyla [...]den celb idilüp [...] gümrüğine ihṛac olunan beş şandūḫ ālāt-ı zirā‘iyyeniñ bilā-resm gümrükden imrārına müsā‘ade-yi ‘aliyyeleriniñ raygan buyurulmasını ricā vü istidā‘ eylerim efendim. [29]

Dīger

Paride [...] mü’essesesi şāhibleri [...] birāderler tarafından nāmıma olarak [...] kumpanyasıñ [...] vapurıyla İstanbula gönderilen on şandūḫ eczā-yı tıbbiyyeniñ gümrükde mu‘āyenesi icrā idilirken faṭurasında muharrer eşyā miqdārından dört kalem noḫşān zuhūr itdiginden bu dört kalem noḫşān eşyāniñ mezkūr müesseseden celb olunmak için bir kıṭ‘a şehādet-nāmeniñ i‘ṭāsına müsā‘ade buyurulmasını ricā iderim efendim.

Polis müdürīyyet-i ‘aliyyesine

Hürriyetiñ āḥarı ta‘ciz ü ızrār itmemek kaydıyla muḳayyed olduğu artık herkesce bilinmesi elzem bir ḥaḳīkat olmasına rağmen [...] mahallede [...] soḳağında [...] numrolu ḥānede muḳīm [...] Efendi gice ve gündüz ser-ḥoş olarak na‘ra atmakta, ḥānesine getirdiği fāhişelerle yaptığı müstehcen şakalar ve gürlütülerle mahalleyi ḡayr-ı ḳābil-i taḥammül bir şüretde ta‘ciz ü bī-ḥuzūr itmekdedir. Mümā ileyhiñ ba‘demā ḥuzūr u sükūnı ihlāl idemeyecek bir tarzda tecziye olunmasını mahalle nāmına ricā vü istidā‘ iderim efendim.

[...] vilāyeti defterdārlığı cānib-i ‘ālīsine

[...] maḥallede [...] şoḡağında [...] numrolu ḥāneniñ kıymet-i muḥammenesi beş biñ lira iḥbār idildiği cihetle mezkūr kıymete göre virgi virmekde isem de bu kıymet eviñ ḥaḳıḳı kıymetine göre pek yüksek taḳdīr ve taḥmīn [30] idilmiştir. Mağdūriyetime meydān virilmemek için mezkūr ḥāne kıymetiniñ yeñiden keşf ve taḥmīn idilmesi ḥuşūşuna emr-i ‘ālīleriniñ bī-dirīg buyurulmasını ricā iderim efendim.

[...] bidāyet maḥkemesi ḥuḳūk dāiresi riyāset-i ‘aliyyesine

[...] maḥallede [...] numrolu ḥānede muḳīm [...] ketebesinden Aḥmed Efendiden bā-sened-i maḥlūbum olan yüz elli lirayı va‘de-yi mu‘ayyenesi ḥulūl ve ḥatta iki ay mūrūr itdiği ḥālde te‘diye itmediginden mūmāileyhiñ celbiyle muḥākememiziñ icrāsını ricā vü istid‘ā eylerim efendim.

[...] bidāyet maḥkemesi müdde-i ‘umūmiligi cānib-i ‘ālīsine

[...] maḥallede [...] soḡağında muḳīm tüccārdan [...] Beg [...] günü [...] bir de [...] Begler muvācehesinde müstehcen ü ḡalīz ta‘bīrlerle ḥayşiyet ve nāmūsuma tecāvüz itdiginden muḥākememiziñ icrāsıyla mütecāviziñ tecziyesini ricā iderim efendim.

Belediye riyāset-i ‘aliyyesine

[...] maḥallede mutaşarrıf olduğım arşaya kār-gir bir ev yapıdıraçağımdan icāb iden mu‘āmeleniñ icrāsıyla ruḥşat tezkiresiniñ i‘ḫāsını ricā iderim efendim. [31]

Ticāret mektūbları*

Muḥterem efendim,

[...]da te‘sisine muvaffaḳ olduğım cesīm ticāret-ḥāne için siziñ de mu‘āvenetiñizi ricā iderim. Mağazamda mevcūd eşyā vü emti‘a sağlam ve nefis olup mühim bir kısmı İngiliz ve Fransız fabrikalarından getirtilmiştir. Fī‘ātlar melfūf puşulada yazılıdır. Bu ḥuşūşda vuḳū‘ bulacak sipārişleriñizi sür‘at ü ihtimām ile ifā idecegime emīn olabilirsiniz. İstedigiñiz eşyayı üç ay va‘de ile taḳdīme ḥāzırım efendim.

Dīger

* Ticāret mektūbları dīger nev‘-i mektūblardan kışa olmalıdır. Vuzūḥa, yazımıñ okunaklı olmasına çok diḳḳāt itmelidir. Ticāretde tāriḥiñ büyük bir ehemmiyeti olduğundan tāriḥi aslā unutmamalı ve mektūbuñ başına yazmalıdır. Tāriḥiñ yanına mektūbuñ maḥall-i taḥrīrini de kayd itmek lāzımdır. Herhangi bir hesabı kapatmak için para gönderiliyorsa faḫurasını da behemeḥāl yollamalıdır.

Te'sisine mūvaffaḳ olduḡıñız ticāret-hāneden dolayı taḳdīm-i tebrīkāt iderim. Siziñ Őu teŐebbūŐüñüz Tūrklar arasında uyanan iḳtiŐādī fa'āliyetiñ parlaḳ bir niŐānesidir. TeŐebbūŐüñüzde muvaffaḳ olmañızı temennī ider, elimizden [32] geldiḡi ḳadar size mu'āvenet ideceḡimizi va'd eyleriz. Őimdilik üç ay va'de ile melfūf puŐulada muḡarrer eŐyāñıñ gönderilmesini ricā iderim efendim.

Dīḡer

Gönderdiḡıñız fī'āt-ı cāriye puŐulası tedḳiḳ olundu. Bugünlerde piyasa pek durgun olduḡundan ma'a't-te'essūf Őimdilik bir Őey alamayacaḡız. İleride mu'āmelāt-ı ticāriyyeye biraz ḡüŐāyiŐ gelir gelmez icāb iden eŐyāyı iŐtirā ideceḡimi va'd ile te'yīd-i uḡuvvet eylerim efendim.

Dīḡer

Ticārethānemi ticāret 'āleminde nāmūs u ḡayŐiyetiyle temāyüz iden [...] Beḡe devr itdiḡimden öñümüzdeki martdan i'tibāren emr ü ārzūlarıñızıñ mūmā ileyhe teblīḡini ricā ile taḳdīm-i muḡālaŐāt iderim ḳardaŐım.

Dīḡer

Gönderdiḡıñız mektūbı memnūniyetle aldım. Ticārethāneñizle te'sis-i mūnāsebāt bizim iḡün de büyük bir Őerefdir. Ārzū itdiḡimiz mevāddı müŐ'ir ta'rife leff idildi. Gösterdiḡimiz fī'ātıñ sizce de mūnāsib görüleceḡini ümmīd ile taḳdīm-i iḡtirāmāt iderim efendim.

Dīḡer

Gönderdiḡıñız eŐyāyı ve emti'ayı ḡümrükden aldım. Ma'a'l-esef eŐyāñıñ bir ḳısmı ārzūmuza muvāfiḳ ḳıkmadı. Elbiseleriñ ve ḳumaŐlarıñ [33] modası geḳdi. Çūḡalar da ümmīd itdiḡimiz derecede metīn ve zarīf degil [...] boyun baḡılar, Frenk ḡömlerlerde kezā [...] fāṫūrāda ḡösterilen fī'ātları pek yüksek buldum. Eḡer fāṫūrādan [...] lira tenzīlāt yapmaya muvāfaḳat iderseniz ŐaḡŐı ve ticāri mūnāsebātımızı te'yīd ü taḳviye itmiş ve yeñi ŐipāriŐlerde bulunmaḳ iḡün bizi teŐviḳ ü teŐci' eylemiş olursıñız efendim.

Dīḡer

[...] Beḡ emrine maḡazamıza gönderdiḡıñız biñ liralık i'tibār mektūbına istināden bugün mūmā ileyhe üç yüz lira virdiḡimi beyān ile taḳdīm-i meveddet iderim efendim.

D̄iger

Ticāret-hānemizle münāsebāt-ı ticāriyyede bulunmak isteyen zaḥīre tāciri [...] Efendiyi h̄iç tanımayorum. Siz mūmā ileyhi iyi tanırsınız, zan iderim. Şāyān-ı i' timād olup olmadığını lūtfen iş' arını ricā iderim efendim.

D̄iger

Gönderilen numūneye tamāmıyla muvāfiḳ olmak şartıyla [...] mübāya'a idiniz. Faaturasıyla berāber Seyr-i Sefā'iniñ ilk hareket idecek vapuruyla gönderiñiz. Eşyayı behemeḥāl sigorta itdiriñiz. Vapur hareket ider itmez telgraf çekiñiz. Bu vesile ile de te'yīd-i uḥuvvet iderim efendim. [34]

D̄iger

Mektūbumu alır almaz melfūf puşulada muḥarrer eşyayı mübāya'a ile şimendüfere taḥmīl ve keyfiyyeti telgrafla iş' ar idiniz. Eşmānını tüccārdan Nūrī begden almañızı ve muḳābilinde nāmıma bir ibrā senedi virmeñizi ricā iderim ḳardaşım.

D̄iger

Merbūtan gönderilen fatura mücebince ārzū itdiğiniñ eşyā cumhūriyet vapuruyla gönderilmiştir. Vürūdınıñ iş' arını ricā ider, diğeri sipārişiniñize de intizār eylerim efendim.

D̄iger

Soñ aylardaki buḥrān vazı'yyetimi müşkil bir ḥāle sokdı. Ḥuşūşıyla şu sırada te'diyeye mecbūr olduğım bir çok bonolarıñ bulunması mevḳi'imi bir ḳāt dahā güçleşdirdi. Onuñ için sizi tasdī'a mecbūr ḳaldım. Lutfen sür'at-i mümkinle ile soñ faturaniñ ihtivā itdiği meblağı göndermeñizi şūret-i maḥşūşāda ricā ile te'yīd-i meveddet iderim efendim

D̄iger

Eger fabrikamız ma'mūlātından olan otomobilleriñ ve zirā'at makineleriniñ oralarda fūrūḥtına delālet iderseñiz size yüzde [...] ğurūş komisyonculuḳ vireceğimizi beyān eyleriz. Ārzū idilirse eñ soñ sinema filmleri de göndeririz. Cevābıñıza muntazırız efendim. [35]

D̄iger

Münāsebāt-ı ticāriyyede bulunduğım birçok mü'esseseler buḥrān-ı ḥāzırdan dolayı ta'ḥl-i te'diyāt itdiler. Bu ānī iflāslardan soñ derece müteessir ü mutazarrır oldum. Sipariş

İtdigim mällara muķābil bugünlerde te'diyesine mecbūr oldığım paranıñ bu iflāslardan dolayı tedārik idilememesi vaż'iyetimi çok müşkilleşdirdi. Siziñ şamīmiyyet ü insāniyyetiñize mürāca'ata karar virdim. Lütfen bana beş yüz lira yetişdiriniz. İķrāz ideceğiniz bu para ile beni ile'l-ebed minnetdār bırakacağsınız. Şabırsızlıkla lütfuñuza intizār ider, bu vesile ile de te'yid-i muķāleşāt eylerim ķardaşım.

Dığer

Şimdiye ķadar borcuñuzdan dolayı sizi fazla şıķışdırmadım. Gösterdigim tesāmuķ u insāniyyeti siz de taşdıķ idersiniz. Piyasada hūkm süren buhrāndan dolayı bu günlerde pek elīm bir vaż'iyet içinde bulunuyorum. Paraya şiddetle ihtiyācım var. Onuñ için şu mektūbumla bugüne ķadar gösterdigim tesāmuķı ve āşār-ı uķuvveti artık sū'-i isti'māl itmemeñizi ricāya mecbūr oluyorum. Bana borcuñuz olan dört yüz lirayı seri'an gönderiniz. Sened mücebince te'diye zamānı sekiz ayı geçdi. Artık daha fazla bekleyemeyeceğim. Beni sekiz aydır va'dlerle oyaladıñız. Nāmūsuñıza i'timādım olmamış olsaydı çokdan iķāme-yi da'vā idecekdım. Eger nihāyet on güne ķadar te'diye-yi düyün itmezseñiz ķānūna mürāca'ata mecbūr olacađımı ma'a'l-esev arz iderim efendim. [36]

Dığer

[...] tāriħli mektūbuñızı aldım. Gönderdiginiz makine ve eşyā-yı sā'ire geldi. Faķat evrāķı vaķtinde vürüd itmediginden işimiz gümrükde epey külfete şardı. Tam gümrükde depozito virerek eşyāyı almak üzere uğraşırken evrāķ imdādına yetişdi. Buña çok sevindim. Çünkü gelmeseydi daha çok şıķıntı çekecekdım. Makine için ayrıca beş teneke yağ gönderiniz. Bir de ba'demā ne gönderecek iseñiz fāķurasını evrāķını çok ricā iderim berāber gönderiniz. Va'diñiz üzere beş yüz şandūķ ğazı şabırsızlıkla bekleyorum. Yađ fı'ātınıñ düşmesi beni biraz düşündürdi. Maşraf çok. Ticāret durğun. Edremid yağı birinci, yetmiş ğurūşa gidiyor. Bādemleri henüz şatmayıñız. Maşşul bu sene mebzul degildir. Bana serian şeker piyasasını bildiriñiz. Av derileri fı'ātları haķķında virdiğiniz ma'lūmātdan pek memnūn oldum. İnşā'allāh siziñle ileride büsbütün tevħid-i mesā'i ideriz. Fı'ātlar değişdikçe derħal telğrafla ma'lūmāt viriñiz. Bir de beglik pirinc müzāyededede.. Ne miķdāra ķadar sürüp süremeyeceğimizi iş'ār idiñiz.

Zeytūn, kaşar peyniri ile kırmızı havyar kâbil olduğu kadar çok gönderiniz. Yolladığınız kahve ve çay numünelerini aldım. Piyasamızda şimdilik kahve ve çay gevşektir. İstedigim zamân yollarsınız. Mühim işler için behemeğâl telgraf çekiniz. Bu huşuşda parayı esirgemek muzır ve iktisâda muğâyirdir. Yigirmi yigirmi beş gurūş [37] telgraf pârâsı virmeiyim dirken öbür taraftan beş yüz altı yüz liralık iş gâ'ib ideriz. Hesâbınız tamâmiyla hâzır. Birkaç güne kadar göndereceğim. Te'yîd-i şamîmiyyet ider mektûbuñuzu beklerim kardaşım. [38]

İkinci kısım

‘Ale’l-‘umūm mektûblar

Bir köyliden oğluna

Benim sevgili oğlum,

Evvelâ cân ü gönülden maşşûş selâm ider, gözleriñden öperim. İyâlim hatuna dağı ayrıca selâm idüp hâtırını su’âl eylerim. Ciger-pâreñiz mağdumuñuz sevgili torunum mini mini ‘Alîniñ gözlerinden pus iderim. Eger beni şoracak olursañız hamd olsun vücudum şıhhatde olup sizleriñ de ‘âfiyetde olmañızı cenâb-ı hağdan gice ve gündüz niyâz itmekdeyim. Hemân cenâb-ı mevlâ yakın zamânda görüşmek naşîb eylesin âmîn.

O tarafta küçük kardaşınız Hasan Ağaya, hemşireñiz Fâtıma ve Emîne Hânımlara da maşşûş selâmlar ider gözlerinden öperim. Amucañız Meğmed Ağaya ve hânesi tarafına ayrı ayrı selâm iderim. Dayıñız [39] hamîyyetde yeğtâ merhametde bî-hemtâ Oşmân Ağaya da maşşûş selâm eylerim. Ve dağı bütün akrabalarıñ, konu komşularıñ, aħbâblarıñ ayrı ayrı hâtırılarını şorarım. Ve yedi yaşından yetmiş yaşına kadar beni şorup su’âl idenleriñ kâffesine ve “*bana selâm yok mı yâhû!*.” diyenleriñ cümlesine ve okuyan efendiye, diñleyen cemâ’ate ayrı ayrı selâmlar gönderirim.

Ey benim sevgili, mürüvvetli, oğlum!. Bunuñla sana üç mektüb gönderdim. Hıçbiriniñ cevâbını alamadım. Ben burada hırcılıksız qaldım. Bana çâbüq para gönder. Bir de tarlayı yalnız başına belleyemezseñ vâlideñ ve hemşireñ yardım itsiñ. Bu işleri senden başka kim düşünecek?.. Mâşâ'allâh artık baba olduñ. Benim orada eksikligimi gösterme. İşlerimi bitirirsem bir aya kadar geleceğim. Şimdilik bana uçan kuşuñ qanadıyla para gönderiñiz. Gözleriñden öper cümleñizi cenâb-ı haqq'a emânet iderim arslan oğlum.

Bir ' askerden kardeşine

Cânımdan ' aziz birâderim Mehmed Ağa,

Bu kerre siz birâderime derûn-ı dilden maşşûs selâmlar idüp hâtırıñızı istifsâr iderim. Eger beni şorarsañız bu mektûbumun târihine kadar vücûdum şıhhat ü âfiyetde olup sizleriñ de şıhhat ü âfiyetde dâ'im olmañızı cenâb-ı haqq'dan niyâz eylerim. Hamiyetlü ve merhametlü pederim ağanıñ ellerini öperek hayrlı duâlarını ricâ iderim. Şefkatli gözi yaşlı, elleri havâda dili du'âda, gözi yollarda garîb vâlideçigimiñ ellerinden öperek hâtır-ı nâzikânelerini su'âl eylerim. Maqâm-ı pederim amucam [40] Hüseyin Ağanıñ maqâm-ı vâlidem teyzemiñ, yengem hânımıñ ve maqdûmı Süleymân Ağanıñ hâl ü hâtırını şorarım. Eger bu taraftan su'âl iderseñiz cümle hemşehriler afiyet üzre olup maşşûş selâm iderler..

Mektûbuñuzu alınca pek sevindim. Yalnız bir miqdâr para göndermediginiz için biraz maşşûn oldum. Zirâ beş gündür parâsız qaldım. ' Askerlikde parâsızlık pek güç oluyor. Hemân tarafıma üç lira göndermeñizi ricâ iderim. Ben size bir kıt'a fotoğrafımı gönderiyorum. Vuşûlini bildiresiñiz. Nasıl bana askerlik yağışdı mı? Askerlige benim gönlüm pek ışıandı. Herhâlde köyden daha râhat. Çalışıyoruz iyi yiyüp iyi içiyoruz. Vücûdumuz şimdi daha gürbüzleşdi. Sizden ayrıldım diye sizi unuttum şanmayıñız. Gice ve gündüz hıç biriñiz hâtırımdan çıkmayorsıñız. Ta'lim zamânlarında da anğarya zamânlarında da,istirâhat zamânlarında da hâtırımdasıñız. Nişânlım tarafına da selâmlarımı iletisiñiz.. Ve resmimi eger iyi çıqdıysa kendisine yollayasıñız. Hâşılı râhatımız iyidir. Hıçbiriñiz merâq itmeyesiñiz. Hemân cenâb-ı haqq dünyâ göziyle bir daha görüşmek naşîb eylesiñ âmîn.

Bir köyli qadından oğluna

Cigerimiñ küşesi, gözümüñ nûrı, gönlümüñ sürürü evlâdcıgım,

Evvelâ o güzel gözleriñden öper, hâtırını su'âl iderim. Âh, benim sevgili arslan evlâdım, ne kadar zamândan beri senden mektûb alamadım. Merâk içinde [ne] yapacağımı şaşırđım. Ağlamağdan gözlerim hûn, yüregim dilhûn oldu. Tam iki yıldır ayrı yaşıyoruz. Bana [41] şık şık mektûb yollamazsañ soñra ben bu uzun hasrete nasıl taħammül iderim.

İneklerden bol bol süd alıyoruz. Süd veyâ yoğurt yirken sen yoksuñ diye kaşık elimden siniye düşüyor. Eger tarafına varan birisi olursa sana peynir ile bir mikdâr tarhana ve yoğurt göndereceğim. Köyümüz bu günlerde ışsız kaldı. Bütün delikanlılar 'askere gitdi. Kardaşın İbrâhîm de 'asker oldu. O da yakında gidiyor. Seniñ ayrılığına taħammül idemezken bir de İbrâhîmiñ iftirâkına nasıl tākāt getireceğim. Zâten seni düşünmekden insân kıyâfetinden çıktım. Hemân cenâb-ı mevlâ bana hâzret-i Eyyûb sabrı virsiñ. Mektûbuñı dört gözle bekleyorum. Bâkî seni cenâb-ı hâkķiñ birliğine emânet iderim arslan evlâdım.

Bir köyliden karısına

'İffetlü 'ıyâlüm hanım,

Evvelâ maħşûs selâm idüp o güzel hâtırınızı su'âl eylerim. Çok şükür vücûdum şıhhat ü âfiyetde olup hasret ü iştiyâķınızdan başka bir kederim yokdur. Şefkatli vâlidemiñ iki ellerinden pûs iderim. Ve benim 'azîz başlı kalem kaşlı başımıñ tâci gönlümüñ 'ilâci şîrin sözli şebbâz gözli servi boylı güzel hûylı cihânda bir dânem kimseye virememe sevgili kızım Eminemiñ güzel gözlerinden öperim.

Bu kerre tarafıma gönderdiğiniz [...] târihli mektûbuñuzu alarak son derece memnûn u şadmân oldım. Mektûbuñuzu yüzüme gözüme [42] sürdüm. Misk ü 'anber koğlar gibi koğladım. Velâkin seni unuttuğımı şandığın için kederlendim. Hiç ben seni unuttur mıyım sevgili 'ıyâlim. Hâtırımdan gönlümden bir daķikâ bile çıkmayorsuñ. Hasret benim de cânıma taķ didi ama elden ne gelir? Biraz daha şabr. Herhâlde şabriñ soñu selâmetdir. Nasıl benim haşretli küçük Meħmedim yine çocuklarla ğavğâ dögüş yapıyor mı? Köy mektebine devam idiyor mı? Tavuğlara taş atıyor mı? Bildiresiñiz.. Herhâlde iki aya varmaz, inşâ'allâh kavuşuruz. Bizi du'âdan unutmayınız. Tarafıma şık şık mektûb gönderiñiz, sevgili 'ıyâlim hanım.

Bir hanımdan arkadaşına

Hakîkatli hemşirecim,

Mektûbuñuzı aldım. Çok memnûn oldum. Hele sağ sâlim kurtuldığıñıza derecesiz sevindim. Tebrîk iderim. Dimek mini mini Sâmiye hânımıñ pabuçları dama atıldı, öyle mi? Vâh vâh, pek yazık Sgmiyecigime. Şağın benim gelinimi üzmeñiz, kışkandırmayınz. Şoñra üzüntüden za'ifler çirkinleşir de oğlum begenmez. Yeñi dünyaya gelen bebege güzel bir ism bulunuz.

Âh hemşirecim! Bu kış ne â'lâ hep berâber birlikde vaqt geçirecek eglenecekdik. Lâkin felek sa'âdetimizi çok gördi. Bizi añsızın tâ buralara kadar atdı. Ne yapalım kader böyle imiş. Mektûbuñuzda buradakilere ayrı ayrı selâm yazmadığıñız için görseñiz ne kadar [43] gücendiler. Hele büyük annem ile büyük teyzemi şormayınz. Serzenişlerini diñleye diñleye bıkdım. Ricâ iderim, bir daha mektûb yazdığınız zamân ism-i taşrih ile selâm yazınız. Ben siziñ nâmiñiza avukatlık itmekden sesim kışıldı. Loğusalığıñızı bile nazar-ı diğkate almayorlar.

Şimdi size bir ricâm var. İyi kumâşdan bir çarşaflık isteyorum. Sekiz arşun gönderiñiz. Siz İstanbul'da çarşafı atdınız. Fağat biz buralarda çarşafsız degil, peçesiz bile bir adım atamıyoruz. Bedi'a için de güzel bir bluz alınız. Şimdilik yigirmi beş lira gönderiyorum.. Yetişmezse yine gönderirim. Siz loğusalıktan kalkdıktan şoñra bi'z-zât gidüp alırsınız. Çünkü başkasınıñ zevkine i'timâdım yokdur. Annem de iki dane krep istiyor. Biri krem renginde diğeri eflaun. Biraz da râstık, burada iyisi yokmuş. 'Âdil hâlâ sizi unutmayor. Gel teyzesi gel, gel. diyince emekleyerek dogru kapuya koşuyor. Şimdilik başka yazılacak bir şey yok. Vâlideniziñ ellerinden, çocuklarıñ gözlerinden öperim. Şık şık mektûbuñuzı beklerim sevgili hemşirecim.

Kezâ

Pek sevgili hemşirecim,

Sevimli mektûbuñuz çocuklara hıdmetçilere varıncaya kadar cümlemizi 'azîm meserretler içinde bıraktı. Sizi bu derece çok sevdiğimizi doğrusı hiç ümmîd itmeyorduk Siz gideliden beri biz burada [44] 'âdetâ kimsesiz, yetim kaldık. İnşâ'allâh şimdiye kadar büsbütün yerleşmişsinizdir. Artık bundan şoñra tafşilli mektûblar bekleriz.

Burada oturduğunuz eviñ öñünden geçerken başımızı çevirüp de bakamıyoruz. ‘Ādetā içimize bir hoşluk bir maḥzūnluk çöküyor. Vallāhü’l-‘azīm içerisine taşınmış olan Ülfet Hanımlara bir kerre olsun gidemedik... Çünkü yüregimiz dayanmıyor. Karşıma siz hemşirem çıkacak zan idiyorum. Sizsiz hiçbir şey içimize sinmiyor. Megerse kalblerimizde ne derin bir te’sir bırakmışsınız. Siz gideliden beri ancak dün biraz gezmeye çıktık. Münire ile beraber sizi aınmadığımız, ḥatırlamadığımız bir günümüz yokdur. Bildiğiniz gibi komşular, tanıdıklarınız hep geliyor.. Faakat ben, bilmem neden, bir dürlü gidemiyorum. Şanki bir kâbūs beni evden, çıkmağdan men’ idiyor. Siziñ gibi bir komşu, siziñ gibi duygulu ince rûhlı, bir hemşire bir daha nereden bulacağız?. Selāmlarınızı herkese söyledim.. Pek memnūn oldılar. Cümlesi muḳābele iderler. Vālide ḥanımeferdiye arz-ı iḥtirāmāt iderim. Küçük begleriñ gözlerinden öperim. Şimdiye kadar cevāb yazmaya elim degmediği için ḳuşūrumuñ ‘afvını ricā ider, şabırsızlıkla sevimli uzun mektūblarınızı beklerim iki gözüm hemşirecigim!..

Küçük kardeşden büyük kardeşa

Sevgili ağabecigim,

Babama gönderdiğiniz mektūbları okuduğca bilseniz ne kadar [45] seviniyorum. Sizi çok göreceğim geldi. Ḥayālınız tatlı ve müşfik sözleriniz dā’imā gözümüñ öñünde. Laḳırdınız olunca içimden gelen bir iştiyākla hemān gözlerim yaşarıyor. Sevgili ağabecigime ne vaqt ḳavuşacağım diyerek gözlerimi semāya ḳaldırıyorum. Ma’sūmāne tazarru’larla Cenāb-ı Ḥaḳḳa du’ālar idiyorum. Āh, benim arslan ağabecigim!. ‘Asker elbisesiyle çıkartdığınız fotoğrafa baḳa baḳa doyamıyorum. ‘Askerlik size ne güzel yakışmış! Eskiden ‘askere alınanlarıñ hemān hepsi köyli, faḳīr, cāhil adamlardan biri imiş. Şimdi siziñ gibi büyük mekteplerden çıkmış, me’mūr ve mu’allim olmuş begleri de ‘askere alıyorlar. Ne iyi! Ṭabī’i giydikleri elbisede daha muntazam, daha temiz ve şık oluyor. Hele başlığınız o kadar güzel, o kadar gösterişli ki bayıldım.

Ḥusūṣi imtiḥānlarımız geçen gün bitdi. Şınıfda eñ küçük ben olduğım ḥalde her dersden tām numro aldım. Bütün mu’allimler beni alkışladı. Bilseniz o gün ḳalbimde ne büyük bir zevḳ ve heyecān ḥis itdim. Hayātda bu derece derin bir sa’ādet, tatlı bir ḡurūr

olacağını hiç taşavvur itmezdim. Bütün dünyâ benim oldu, şandım. Şimdi beni daha çok sevdiğiniz, değil mi sevgili ağabegcigim!.

Tenbîhiğiniz üzre ne kadar güzel vağan-perverâne şi‘rler varsa ezberledim. Hepsini öyle serbest, öyle tabî‘ bir tavr u şadâ ile okuyorum ki dinleyenleriñ gözleri yaşarıyor, elleri mütemâdiyen alkışlıyor. Mektebimizde bir müsâmere vardı. Ben de bir şi‘r okudum; alkışlandım güzel yazılmış vağan-perverâne şi‘rleri okurken ba‘zan çok heyecâna geliyorum. [46] ‘Adetâ kendimi gâ‘ib idiyorum.. Kahramanlığa, vağana, Türklüğe â‘id sözler, taşvîrler rûhuma öyle hâlecânlar, titreyişler viriyor ki mest oluyorum. Ğalibâ ‘aşk didikleri şey bu olacak, değil mi ağabegcigim? Sizi fazla taşdı‘ itdim. Artık yetişir. Muhterem elleriñizden öper, ayrıca kendime maşşûş olmak üzre sizden mufaşşal mektûb beklerim efendim. [47]

Bir mekteb talebesinden diğerine*

Kardeşim,

Hakkımda her vakt göstermekte olduğunuz şamîmî teveccühlerden, insâniyetkârâne mu‘âvenetlerden cesâret alarak bu kerre de size mürâca‘at idiyorum. Şimdiye kadar her naşılca Türkçe bir lügat tedârük idemedim. Bugünlerde lügate olan ihtiyâcım bir hafta sonra Türkçe imtihânı icrâ idileceği cihetle pek şedîddir. Lütfen sizdeki “Türkçe kâmus”ı gönderirseniz beni cidden memnûn u minnetdâr iderseniz. Luţfuñuza şabrsızlıkla muntazır olduğımı beyân ile te‘yîd-i meveddet eylerim kardeşim.

Cevâbı

Kardeşim,

Hakkımda beslediğiniz şamîmiyyetiñ derecesini bildiren mektûbuñuzu [48] derin bir maşşûziyetle okudum. İsteddiğiniz lügati, vicdânımda büyük bir zevk duyarak, şitâb u tehâlûkle gönderiyorum. Yeni intişâr iden bu “Resmli Türkçe Kâmusdan” çok istifâde ideceksiniz. Sa‘y u gayretiñiziñ netîcelerini tamâmiyla iktitâf ider birincilikle sınıf geçerseniz. Ben de memnûn u müftehır olurum kardeşim.

* Talebe “tâlib”iñ cemi‘dir. Fakat Türkçede müfred muqâbilinde kullanılır. Onuñ için ba‘zı muta‘aşşib kâ‘ide- perestlere rağmen “bir talebe” dinilebilir. Nite kim hademe de ‘Arabîde hâdimiñ cem‘i olduğu halde lisânımızda müfred maqâmında kullanılır. Hademe veyâ talebe geldi mi? Yerine hâdim veyâ tâlib geldi mi dirseñ herkes bize güler. Ben küçük sınıflar için şakird, büyük sınıflar için talebe denilmesine tarafdârım. Talebe Fransızca “etüdyan” muqâbili olarak da isti‘mâl idilebilir.

Bir arkadaşını da'vet

Sevgili arkadaşım,

Bahâr bütün le'âfetleriyle güzelliğiyle tabî'atı tarâvetlere, rûhı şe'târetlere müstağrak itdi. Herkes mevsim-i rebî'î'nin fuyûzâtından bir ân evvel istifâde etmek için şayfiyelere gitmekte tehâlûk gösteriyor. Biz de bu 'umûmî şitâba teb'an Büyükadadaki köşkümüze nakl itdik. Adanî'nin ve bahârî'nin menâzır ü fuyûzâtından sizi'nin gibi bedâyi'e meclûb bir refîkîmî'nin müstefîd olmasını cidden ârzü itdigim içündür ki size şu mektûbı yazıyorum.

Bir haftalık zihn yorgunluğunu tabî'atî'nin sinesinde dinlendirmek şâf u nezîh bir seyrân ile rûh u dimâgımıza kuvvet vermek için cum'a günü şabâh vapur ile Adaya gelme'nizi ricâ iderim arkadaşım.

Cevâbı

Lutfkâr arkadaşım,

Mektubu'nuzu ta'rif idemeyeceğim bir hiss-i memnûniyetle okudum. Haqqımda gösterdiğiniz şamîmiyyet ve meveddete çok teşekkür iderim. Fi'l-haqqîka ben de [49] bahârî'nin fuyûz u tarâvetinden Büyükadanî'nin emsâlsiz havâ ve manzarasından istifâde itmeyi soñ derece isteyordum. Faqat haylî zamândan beri hasta olan vâlidemî'nin râhatsızlığı şu günlerde ma'a'l-esef ziyâdeleştiğinden da'veti'nize icâbet idemeyeceğim. Ma'amâfîh meşrû' ve haqqîkî bir ma'zerete müstenit olduğu için kuşurumu'nun 'afv idileceğine eminim. Bâkî şamîmiyyet.

Bir mekteb talebesinden babasına

Sevgili babacığım,

Geçen hafta evde dūçâr olduğum cüz'î keyifsizlik, kavâ'id-i şihhiyyeye riâyetsizliğim neticesi olarak mektebde arttığından haste-hânede yatmaya mecbûr oldım. Onun için bu hafta muhterem elleri'nizi öpmek şerefi ü sa'âdetinden mahrûm kaldım. Bende'nizce cidden elîm olan bu mahrûmiyyete uğramaqla hıfzû's-şihha kavâ'idine riâ'yet itmeme'nin cezâsını tamâmiyla çekmiş bulundum. Ma'amâfîh râhatsızlığım merâk idilecek derecede degildir. İnşâ'allâh bir kaç güne kadar iyileşir, gelecek hafta şefkatli kucağı'nıza

atılmak bahtiyârlığına nâ'îl olurum. Merâk itmemeñizi ricâ ile muhterem elleriñizden öperim sevgili babacığım.

Cevâbı

Sevgili oğlum,

Mektubuñı aldım.. Rahatsızlığıña bi't-tab' müte'essif oldum. Ma'amâfih [50] Bir nokta-yı nazar diğkhatimi, daha doğru söyleyeyim [bir nokta-yı] nazar memnûniyyetimi celb itdi. O da hastalığıñıñ hıfzü's-şihha kavâ'idine ri'âyetsizlik neticesi olarak artdığını ve fenne hürmet ü itâ'at itmeyenleriñ cezâsız kalamayacağını idrâk ve ihâta itmekliğidir. Fi'l-hakika bu seniñ gibi bir talebe için ehemmiyyeti istiğâr idilemeyecek bir nişâne-i terakki bir emâre-i intibâhdır. Emin olmalıdır ki hastalıklarımız, za'flarımız, hattâ ma'nevî marazlarımız hep fenne, hıfzü's-şihhaya karşı ser-keş ü lâ-kayd bulunmamızdan neş'et itmekdedir. Çocuklarına talebelerine onları fenne ve hıfzü's-şihha kavâ'idine karşı soñ derece ri'âyetkâr yapacak bir terbiye-yi fikriyye virebilen milletler seviye-yi medeniyetleri eñ yüksek olan milletlerdir. Dinilebilir ki bir milletin terakkiyyâtı, kemâlâtı ile o milletin şihhati ve kudret-i bedeniyyesi arasında gâyet şedîd ve kat'î râbıtalı ve münâsebetler vardır.

Eger biz çocuklarımıza metin bir terbiye-yi şihhiyye viremezsek terakkiyât-ı âtiyemizden pek de ümmidvâr olmamalıyız. İşte hıfzü's-şihhaniñ veşâyâ-yı fenniyyeye hürmet ü riâyetiñ şu yüksek te'sir ve ehemmiyyetini taqdîr ve te'emmüle vesile olduğu içündür ki hastalığıña 'âdetâ memnûn oldum.

Mektebelerde tahşilden gâye hayâtle iyi, muvaffakiyyetkârâne çarpışabilmek için hakikatı ve ma'nâ-yı medeniyyeti idrâk etmek, fenniñ yüksek kudretini taqdîr ve oña hürmet ü muhabbet eylemektir. Talebeler şu taqdîr ve hürmeti 'amelî olarak göstermezler, eñ basit şihhat kâidelerine riâyetsizlik neticesi böyle seniñ gibi hastalanırlarsa soñra bu hâl, o gâye ile nasıl te'lif olunur. Siziñ gibi fenne, nûra doğru yürüyen körpe [51] dimâğlar, yapacakları her bir hareketi artık tefekküre, 'ilme ve mantığa rabt itmeye çalışmalıdırlar değil mi oğlum?

Bir talebeden diğerine

Kardaşım,

Şimdiye kadar huşûsî imtihânlarda hiçbir dersden şıfır almamış isem de bundan iki hafta evvel icrâ idilen imtihânda işbât-ı liyâkat idemediğimden ilk def'a olarak hafta izninden mahrûm oldım. Bu benim için mü'essir bir ders oldu.

İzinsizliğin vicdânımda huşûle getirdiği teşiri mekteb arkadaşlarımla izinli çıktıkları vakit dahâ vâzih bir şuretden his itdim. Hele babamın ve annemle perşembe akşamı âteşin bir hummâ-yı merâk içinde beni beklediklerini düşündükçe te'sir ve iztirâbımın taħammül idilemeyecek bir derecede ziyâdeleştiğini duyuyordum.

Ba' demâ vazîfe-perver, vaķûr bir talebe için cidden müceb-i zillet olan böyle bir hâle dūĉâr olmamaya ve kıymetdâr zamânımı muntazam ve mütemâdî bir sa' y ile geçirmeye kaç'ıyyen 'azm itdim. Ümmid iderim ki benim giriftâr olduğım şu elîm maħrûmiyyet siziñ için de bir ders-i 'ibret teşkil eyler ĳardaşım.

Kezâ

Sevgili ĳardaşım,

Mektebiñizde icrâ idilen şoñ huşûsî imtihânda şınıfıñızın [52] birincisi olduğınızı pek büyük bir memnûniyetle ĳaber aldım. Siziñ gibi ĉalışkan, şebâtkâr, 'ulûm u funûnuñ ehemmiyetini tamâmiyle taĳdîr ider bir talebe, bütün bu meziyetlerle berâber bir de metânet-i aĳlâĳ şâhibi olursa taĳbî'i mükâfâtını görür; talebelik ĳayâtının bedi' -i ĳayâliyyesi olan birincilige mazĳhar, ma' lumlarının teveccühlerini celbe muvâffâĳ olur.

Fi'l-ĳaĳîĳa şu muvaffâĳiyet, azmiñ, muntazam ve mütemâdî bir sa' yın taĳbî' i bir neticesi olduğı için cidden alkışlara lâyıĳdır. Bundan dolayı sizi şamîmî bir maĳzûziyyet ve iftihârla tebriĳ ider, bu vesile ile de te'yîd-i meveddet eylerim ĳardaşım.

Cevâbı

Muĳterem ĳardaşım;

Öteden beri ĳaĳķımda beslediğiziñ şamîmî meveddetiñ parlaĳ bir numûnesi olan mektûbuñuzu ĳaĳķîĳi bir sevinçle okudum. İmtihânda şınıfımın birincisi olduğım için beyân-ı memnûniyyet idiyor, her dürlü riyâdan 'âri, şâf bir ĳisle beni tebriĳ eyleyorsınız. Şu nişâne-yi muĳâlaşâta o ĳadar sevindim ki maĳzûziyyetimi taşvîrde ĳalemim cidden acz gösteriyor.. Lütfuñuza, nezâket ve insâniyetiñize bütün rûĳumla teşekkür ederim.

Sa'y ve gayretiñizden, terbiye ve zekâñızdan emin olduğım için siziñ de yaklaşan imtiħan-ı 'umümîde birincilikle sınıf geçeceđiñizi pek muħtemel görüyorum. İnşâ 'allah iki ay soñra şu ihtimâl kaç'ıyyet-i peydâ ider de ben de sizi vicdânımda şamîmî bir iftiħarla tebrige muvaffak olurum, kardaşım. [53]

Bir kardeşden diğerine

Kardeşim;

Geçende icrâ idilen ħuşûs imtiħânda Türkce, Fransızca gibi eñ ehemmiyetli derslerden şıfır aldıđıñı ta'rif idemeyeceğim bir te'essürle işitdim. Ben seni cidden çalışkan, tederrüs itdiği ulûm u fûnûnuñ lüzûm u ehemmiyetini bi-ħakķın taķdîr idecek derecede zekî bir talebe zan idiyordum. Hâlbuki ħareket-i vâkı' añ bu zannımıñ ne kadar esâssız olduğını bana añlatdı, te'essüf iderim..

Ders zamânlarında ve ħuşûşi imtiħânlarda şıfır almak; mu'allimleriniñ teveccühlerini kazanarak imtiħan-ı 'umümîde parlak bir şûretde sınıf geçmek isteyen bir talebe için ħaķîkaten elîm, hemân telâfisi ħayr-i kâbil bir maħrûmiyettir. Şimdi sen bu maħrûmiyete ma' rûz kalmış olmakla pek güç bir mevķi' de bulunmuş oluyorsuñ. ħuşûşıyla Türkce ve Fransızca gibi ehemmiyetli derslerden şıfır almak mevķi' ni bir kat daha müşkülleştiriyor, beni bir derece daha müteeşşir idiyor..

Zan iderim, Türkce ve Fransızcanıñ bir lise talebesi için ne kadar kıymetli dersler olduğını taķdîr idecek derecede muħâkemeli bir dimâġa mâliksiñ. Emîn ol ki ilerüde iķmâl taħşîl idüp de bir meslek-i maħşûş şâġibi olduğımız zamân Türkce ve Fransızcanıñ lüzûm u ehemmiyetini 'ömrümüzüñ soñ daķıķasına kadar her vaķit, hemkemâl şiddetle, ħis ideceğiz. ħayâtla muzafferâne mücâdele itmek için birer silâġ-ı 'irfân olan mezkûr derslere 'ömrümüzüñ safâġat-ı resmiye ve ħuşûsiyesinde [54] her ân büyük bir ihtiyâc ile merbûť bulunacağız.. Onuñ için, ricâ iderim kardaşım, bu derslere pek çok çalış. Kıymetdâr vaķtiñi ħiç boş geçirme.. Düşün ki yigirminci 'aşırda mekteblerden kendi lisânını ve lâ-aķal bir ecnebi lisânını öğrenmeden çıkan zavallıları ħayât dâ'imâ bârid ve ħaşîm bir çehre-i istişķâl ve lâķaydî ile karşılayacaķdır. Muţma'in ol ki şimdi taħşîl ħuşûşunda göstereceđiñ tesâmuh ve tekâsül, eyler ve de telaķķisi ħayr-i kâbil bir felâket ve musîbet şeklini alacaķdır.

Terbiye-i fikriyye ve ahlâkıyyeñden emîn bulduğım için şu cidden şâyân-ı teessüf hâl ve mevķı' e muṭlaķā bir eṣer-i gaflet neticesiyle dūĉār olduğına ḥükm idiyorum. Ḥükmümde yanılmadığımı fiilen bana işbāt itmeñi ricā ile mektübuma ḥāttime çekerim, kıardaşım.

Cevābı

Sevgili ağabecğim;

Mektubuñuzu aldım. Haķķımda gösterdiğiniz şefķat ve şamîmiyetden dolayı size ne dürlü teşekkür ideceğimi bilemeyorum. Siziñ gibi ḥaķıķat-bîn, fāzîlet-perver, ḥayr-ḥāh bir kıardeşe mālîk olduğım için cidden baḥtiyārım. Filḥāķîķā ben şimdiye kıadar Türkce ve Fransızca dersleriniñ lüzüm ve ehemmiyetini tamāmıyla idrāķ ve taķdîr idemediğimden mezkûr derslere kıarşı az çok lâķayd bulunuyordum. İşte şu ḥāliñ neticesi olarak, diğer derslerden pek fenā numrolar almadığım ḥālde, bu derslerden şıfır aldım.. Muḥterem mu'allimlerimiñ de teveccühlerini ğayb itdim. Size naşıl teşekkür itmeyeyim ki necîb bir hiss-i şefķat ile yazmış olduğunuz mektûbda [55] münderic nûrlı irşādlarla Fransızca ve Türkçeniñ ehemmiyyet ü lüzümünü biḥaķķın añladım. Artık bu mühim derslere pek çok çalışacağımı va'd ile benim için cidden kıymetdār olan teveccühiñiziñ devāmını ricā iderim, muḥterem ağabecğim.

Oğuldan babaya

Sevgili ve kıymetli babacığım;

'Umûmî imtiḥānımız yaķlaşdı. Öñimizdeki hafta dersler kesilecek. Bir senelik sa'y semereleriniñ devre-yi iķtiṭāfı olan imtiḥānıñ taķarrübi, degil yalnız tembelleri, en çalışķan ve zekî talebeleri bile şedîd bir ḥalecān ü endîşe ile titretir.

Ma'amāfîh bendeñizce sa'y u ğayretimiñ netice-yi ṭabî' iyyesi olarak muḥterem mu'allimlerimden kıazandığım teveccühler sāyesinde sınıf geçmek hiĉ de ğüç bir şey degildir. Faķaṭ emelim sınıfımıñ birinciligini iḥrāz etmek olduğundan imtiḥānlarıñ taķarrübüyle müsteşnā bir kıymet peydā iden vaķtimi muntazam ve mütemādî bir sa'y içinde geçirmekliğim lâzım geliyor. Onuñ için şu müddet zarfında size mektûb taķdîm idemeyeceğim.

Sizce tatlı bir hiss-i mahzūziyyetle telaqqī buyurulması pek muhtemel olan şu kuşurumu inşā'allāh bir, bir buçuğ ay soñra maqşadına nā'il olduğımı 'arz u tebşir idecek mektūbumla telāfiye muvaffaq olurum, efendim. [56]

Cevābı

Sevgili oğlum;

Mektūbuñı aldım. Münderecātından soñ derece memnūn oldum. Pederine muntazaman mektūb göndermek bir evlādıñ eñ mühim vazifelerinden biridir. Faqat taqarrüb iden imtiḥān-ı 'umūmīde birincilikle sınıf geçmek için ciddi ve dā'imī bir sa'y ile çalışmaya mecbūr olan bir talebe bir ay kadar mektūb göndermez, mektūb yazacağı zamānları da derslerine ḥaşr ideceğini pederine bildirirse şu hareketiñ ciddiyet ü necābeti karşısında baba, büyük bir memnūniyyet ü mefḥaretle müteḥassis olmağdan başka bir şey yapamaz.

'İlm ü fenniñ, sa'y u ḡayretiñ nihāyetsiz faziletlerine dāir bir seneden beri sana yazdığım mektūblarıñ ḡayet müfid bir te'sir yaptığını bana tamāmıyla gösteren şu soñ mektūbuñdan his itdigim ma'nevī zevk cidden büyüktür. Pek mu'azzez, pek şâyān-ı taqdīr olan maqşadıña nā'il olmağ için sa'y u iqdām, şebāt-ı merām eñ mühim bir ḥaşlet, bir kuvvettir. İşte sende bu mühim ḥaşleti gördüğüm içündür ki muvaffaqıyyetiñe şimdiden i'timād idiyorum, sevgili oğlum.

Bir talebeden pederine

Muhterem pederim efendim;

Bir buçuğ ay evvel taqdīm itdigim mektūbda imtiḥān-ı 'umūmīniñ taqarrübi ḥasebiyle soñ derece çalışmağda olduğımı, bunuñ için imtiḥāniñ [57] ḥitāmına kadar muhterem pederime mektūb gönderemeyeceğimi ve şu kuşurumu parlak bir şüretde sınıf geçmekle telāfī ideceğimi bildirmişdim.

Bugün şu nāçiz va'dimiñ fi'lī eşerini sevgili pederime göstermeye muvaffaq olduğumdan dolayı cidden bahtiyarım. Evet oğluñuz sa'y u iqdāmınıñ şebāt-ı merāmınıñ mükāfātını tamamıyla iktifāf itdi: Sınıfınıñ birincisi oldı.

Ma‘amāfih Şu muvaffakiyetimi, k¼c¼kden beri beni metin ve ciddii bir terbiye ile yetiŐdiren, seviye-yi fikriyye ve ahlakiyyemi y¼kseltecek maddii ve ma‘nevi vesai ihzar huŐusunda hiÇ bir fedakarlıŐdan ¼ekinmeyen fazilet-perver pederime medyunum.

Bināen‘aleyh siziin iŐ¼n eş Őamimi ve haŐiki bir hiss-i minnet ve muhabbet ile titreyen kalbimin ihtiramat u ta‘zimatını bu vesile ile de ‘arz u taŐdım ider, muhterem ve mu‘azzez ellerinizden operim, sevgili pederim efendim.

Babadan oŐula

OŐlum,

iki aydır mektubunu alamıyorum. Bu m¼ddet zarfında ¼ekdiğim ‘azab u ıztırab taŐamm¼l idilemeyecek kadar Őiddetlidir. B¼yle taŐamm¼l-s¼z ıztırablar, aŐladılamaz kalbi buhranlar arasında, ateşin bir humma-yı intizar iÇinde, seniin mektubunu beklerken d¼n anneiniin mektubunu aldım.

Bu mekt¼b, bir babayı bedbaŐt u me‘y¼s idecek, evladi iŐ¼n beslediği mu‘azzez emelleri bir anda taŐrib ü ifna eyleyecek ne kadar meŐ¼m [58] haberleriin naŐili idi. Seniin istikbaliin iŐ¼n ¼urdıĐım kaŐane-yi amalimi bir laŐada hurduŐa eyleyen o mektubu oŐudıĐı zaman Şimdiye kadar ŐihhatiĐe ‘a‘id olmak ¼zre itdigim endiŐelere ¼ekdiğim merak ve ıztırablara cidden nādim oldum. KaŐki ĥasta olaydıin. Hayat-ı ma‘neviyye elbette ĥayat-ı maddiyeden mu‘azzez ve ¼iyetdardır.

Her d¼rl¼ fenalıŐlarıin ve felaketleriin yegane menba‘ı olan ‘atalete bu derece itilaf ĥaŐıl itmegiin sa‘adet ve istikbaliin iŐ¼n naşıl dehŐetli bir uŐurum, ¼m¼dlerimi muzmaŐill idici naşıl ¼ahhār bir ¼arbe olacağını taÇdir itmiyor mısıin?

OŐlum ‘aŐımız teraŐki ‘aŐıdır. Bilinemez naşıl cāhilāne bir ta‘ann¼d ve temerr¼dle ĥurafat u ‘an‘anatiin muŐfel ü muzlim penŐesine taŐılarak ileriye, medeniyet n¼rına doğru gitmek istemeyen; ‘ilm ü fenniin muzafferāne ve mes‘¼dāne yaŐayabilmek, vatana ve insānlıĐa ĥıdmet itmek iŐ¼n yegane muŐaddes bir ¼uvvet oldığını taÇdir idemeyen talebeler emin ol ki ebediyyen zillet ü sefalete maŐk¼m zavallılardır. Yaşamaya ĥayr-ı layiŐ olan bu gibi tenbel ü miskin maŐl¼kları muŐlaŐa ĥayat a‘māında sefalet ve maŐr¼miyyet ¼aynaŐan siyāh bir uÇuruma atacaŐ, paŐavra yapacaŐdır!

İşte bütün bu ahvâli düşün de vaktiñi muntazam ve mütemâdî bir sa'y ile geçirerek tefeyyüz etmek, istikbâliñi te'mîn ile pederiñi memnûn eylemek mi lâzım geliyor? Yoksa kıymetli zamânıñı miskînâne bir 'aâlet ile hebâ iderek hayatıñı müdhiş girdâblara sürüklemekle ebeveyniñi elîm me'yûsiyyetler içinde mahv etmek mi icâb eyleyor? Oña göre hareket et. [59]

Mektebe duhûlüñdeki maqşadı ve o maqşadıñ huşul bulması için şimdiye kadar idilen fedâkârlıklar. Ve sonra da seniñ ve bütün bunlara karşı gösterdiğin 'aâlet ü lâqaydiyi munşifâne düşündüğün zamân acabâ vicdânıñ mu'azzeb olmaz, kalbiñiñ en ince damarları şızlamaz mı?

Bu yazdıklarım zan iderim dimâğın üzerinde iyi bir te'sîr yapacaktır. Çünkü sende muhâkeme-yi fikriyye ve fazîlet-i rûhiyyeniñ büsbütün mahv olmadığına emînim. İşte ümîd itdiğim gibi tekdîrlerimden, irşâdlarımın, mütenebbih olup da ba'demâ dersleriñe çalışırsañ hem seniñ ile barışır, hem de şimdiye kadar çekdiğim âlâm-ı kalbiyyeyi unuturum.

Cevâbı

Pek muhterem pederim efendim;

Vicdânî bir te'eşşür, haqîkî bir buhrân-ı nedâmet içinde tekdîrnâmeñizi okuyup bitirdiğim zamân azîm bir felâketden kurtulduğdan sonra duyulan bir ihtiyâc-ı bükâ ile, bilâ'ihdiyâr ağlamaya başladım. Ve dökdüğüm bu şamîmî nedâmet yaşlarıyla anladım ki bende Fi'l-haqîka fazîlet-i ruhiyye büsbütün mahv olmamıştır; his itdim ki kalbimde necîb ve 'âlicenâb babamın şemâ'il-i ma'neviyesine 'â'id bir kaatre kalmıştır. Ma'amâfih bu kaatre işte şu daqîqada, gözlerimden mebzûl yaşlar dökdürmek için kifâyet idabiliyor.

Âh bilseñiz muhterem pederim sizi böyle derin, böyle büyük [60] 'azâblar, elemeler içinde bıraktığım için şimdi kendimi nasıl tel'in idiyorum. Hiçbir babanıñ hiçbir evlâdı haqqında gösteremeyeceği bu kadar 'ulvî fedâkârlıklara karşı Fi'l-haqîka ben böyle mi hareket eylemeli idim? Kıymetli vaktimi 'aâletle, sizden aldığım güzel terbiyeyi çirkin tabî'atlı tembel arkadaşlarla berbâd mı itmeli idim? Of, ben cidden nefrete müsteħak bir evlâd imişim. Lâkin büyüklüğünüze şğınarak yalvarırım, beni 'afv buyuruñuz sevgili babacığım.

Kendimde farkında olmadığım hâlde; her naşılisa dimâğıma çöken gaflet bulutı, ta'kıb itdiğim yoluñ naşıl derin bir uçuruma muntehî olduğunu fark itmeme şimdiye kadar mâni' oldu. Tembelligiñ virdigi cân şıktıları içinde artık elîm bir kâbûs olan hayâtımı böylece miskîn ve zelîl; sürüklemekte iken. Gönderdiğiniz mektûb, ihtivâ ittigi hekimâne naşihâtleri, muşîb tekdîrleri müeşşir ve pür-nür haqîkatlarıyla başımıñ üzerinde yuvarlanan meş'ûm bulutları parçalayarak, parlak bir meş'ale-i irşâd hâlinde zulmetlere müstağrak güzergâh-ı hayâtımı tenvîr itdi. Şimdi bu ma'nevî elektrik projektörünüñ kuvvetli ziyâlarıyla bu âna kadar kaç' itdiği yoluñ ne dikenli, yaklaşdığım uçurumuñ ne tehlikeli olduğunu tamâmiyle görmeye muvaffak oldum ve şedîd bir ra'şe-yi haşyetle giri çekildim.

Luţfen göndereceğiniz mektûbda beni afv itdiğinize dâ'ir ufak bir nişâne-i tesliyet göreceğ olursam emîn olunuz ki ba'demâ yaşamak ve çalışmak için pek büyük bir kuvvete mâlik olmuş bulunacağım. Yaşamak ve çalışmak. İşte birbirlerine ezeli ve ebedi râbîtalara bağlanan iki ma'nâ-yı haqîkat, iki nükte-i hayât. [61] Artık hayâtda eñ 'ulvî zevkiñ zevk-i mesâ'î olduğunu, çalışmadan yaşanılmayacağını, her dürlü seyyi'ât ve mesâ'ibiñ aţâletden tenbel arkadaşlardan ileri geldiğini hakîmâne irşâdlarınız sâyesinde tamâmiyle añladım.

Şimdi mümtâz bir nüsha-i îkâz gibi bütün ma'nevî varlığımı maşş u teshîr iden o mu'azzez, o mü'eşşir mektûbuñuzuñ sihri feyziyle, muhterem mu'allimleriñ takrîrâtını cân kulağıyla dinliyor; bana haqîkâti, hayâtı, insânlığı. Hâşılı her dürlü fazâ'il ü ma'âlîyi öğretecek kitâblarıma tekmîl-i rûhumla şarılıyorum. Qaviyyen ümîd iderim ki dimâğımda husûle gelen bu mes'ûd inqılâbıñ fi'lî eşerlerini pek yakın bir zamânda sevgili pederime 'arz u izhâra muvaffak olmaqla da bahtiyâr olacağım efendim.

Cevâba cevâb

Sevgili oğlum;

Güzel bir üslûbla yazılmış mektûbıñı büyük bir sevinçle okudum. Hele tekdîrlerimden soñ derece müte'eşşir olduğunu, ba'demâ dersleriñe ciddî ve mütemâdî bir sa'y ile çalışacağını bildiren şatırlar beni pek maşzûz u mes'ûd itdi. Eger sözleriñde durur istediğim gibi dersleriñe çalışırsañ hem beni, hem de kendiñi bahtiyâr itmiş olursıñ.

İşte seni 'afv idiyor, levâzım-ı taşşiliyyeñi ikmâle medâr olmaqla üzere posta ile sana on lira gönderiyorum. İnsanı her dürlü felâket u muşîbete sevki iden yegâne kuvvetiñ 'aţâlet

olduğını zihniñe iyice yerleşdirecek olursañ, emin ol ki tenbellige zerre kadar meyl gösteremezsiñ. [62]

Sa'y u ğayretiñle edeb ü terbiyeñle muhterem mu'allimleriñiñ teveccühlerini kazanmañı tekrâr tavşıye ve ihtâr ile gözleriñden öperim oğım.

Oğuldan babaya

Mu'azzez babacığım;

Cidden mü'eşşir ü ğakimâne olan irşâdlarıñızla artık tenbelligi terk itdigimi ba'demâ mu'azzez ve kıymetdâr devre-yi taşşilimi muntazam ve mütemâdî bir sa'y içinde geçireceğimi va'd eylemişdim. Bugün şu nâçiz va'dimiñ eşerini fi'len sevgili pederime 'arz itmekle çok mes'udum.

Fi'l-ğakîka geçen hafta icrâ idilen ğuşuşî imtiñanda ğiçbir dersden yediden aşağı numro almadığım gibi eñ mühim ve müfid derslerimizden ma'dud olan Fransızcadan ve Tarihden tam numro kazanmaya muvaffak oldum. şu muvaffakiyetimden dolayı ğis ideceđiñiz mağzûziyyet ve meğharetini düşündükçe sa'âdetim şon dereceyi buluyor.

Sa'y u ğayretiñ nihâyetsiz faziletini mağzâ irşâdatıñızla taçdir itdigim, şon uçuruma muntehî o muzlim ve ğaşin 'aâlet yolundan ancak naşîhat u tekdîrleriñizle giri döndiğim için size ne kadar teşekkür itsem, ğakıñızda ne kâdâr fedâkârlıklarda bulunsam yine azdır. Zevk-i mesâ'iniñ her dürlü ğuzûzât-ı ğayâtiyyeniñ fevkinde yüksek bir zevk-i vicdânî olduğına dâ'ir yazdıđıñız yazılarıñ ne derin bir ğakîkati ihtivâ itdigini bi'z-zât nefsimde tecrübeye muvaffak olduğımı da sevgili babama 'arz u tebşîr ider, muhterem ü mu'âzzez elleriñizden öperim efendim. [63]

Bir talebeden dîgerine

Ēardaşım;

Mektebimiz açıldı. Ēattâ muntazaman derslere bile başlandı. Mu'allimlerimiziñ füyûz-ı 'irfânından yine istifâde itmeye başladık.

şimdi, üç aylık bir fâşıla-yı taşşilîñ birikdirdiği şedid bir tahassür ü iştiyâk ile tekrâr kitâblarımıza şarıldık. Tekrâr 'ilme, ziyâya ğavuşduk.

Mekteb hayatı. Şu mu'azzez, şu mübeccel terkibiñ âheng-i telaffuzunda bile başka mümtâz bir le'âfet, añladılamaz bir 'ulviyyet var. Bu hayatı sa'y u ğayret, şebât u metânet, ciddiyyet ü fazîlet ile tezyîne çalışmayan bir talebe istikbâlini, sa'âdetini kendi eliyle felâket ve sefâlet girdâbına atdığı için cidden şâyân-ı merhametdir.

Mekteb hayatınıñ talebe lisânında sene başı dinilen devre-yi maşşusası bi'l-ħaşşa kıymetli ve ehemmiyyetlidir. Bir senelik taşşilîñ şemerâtını iktitâf şuretiyle imtiħânda liyâkât u muvaffakiyyet göstermek yevmiyye derslerini ciddiyyet ü diğğatle ta'ķib itmeye, ğuşuşıyla sene bidâyetinde mu'allimleriñ ilk taķrîrlerinden istifade eylemeye mütevaķķıfır. Dersleriñ başlangıcında bulunamayan bir talebe 'âdetâ bütün seneniñ eşmâr-ı kemâlâtından müstefid olmamaya maħķûm idilmiş dimekdir.

O ğâlde bir talebeniñ bir senelik mekteb hayatını feyz ü 'irfânla, istifade vü istifâza ile süslemesi için mu'tlakâ sene bidâyetinde, mu'allimleriñ ilk [64] taķrîrâtında mektebde bulunması lâzımdır. Sene başlangıcında derslerde ğâzır bulunamayan ğocâlarıñ ilk taķrîrâtını diñlemekten maħrûm olan bir şâkird, biriken ve añlaşılamayan dersleriñ virdiği bir şıklet-i zihni ile ğâzır bulunduğı dersleri de añlayamaz yapamaz. Ve bu vech ile bir senelik kıymetli taşşil hayâtını maħv ü hebâ itmiş olur.

İşte ğardaşım, biz şimdi böyle ehemmiyyetli bir devrede bulunuyoruz. Şu devreniñ bir senelik hayatımıza olan mühim te'sîrini añladığımız için mu'allimleriñ taķrîrâtını cân kulağıyla diñleyoruz. Ğâlbuki siz, siz bütün bu bedî' alardan, bütün bu feyzlerden maħrûm ebeveyniñiziñ ğâr u nevâziş-kâr muħt-i şamîmiyyeti içinde, rehâvetkârâne ve 'âtilâne vaķit geçiriyorsınız. Siz ki sa'y u ğayretiñiz, 'ilm ü fenne olan muħabbetiñiz, muħâkeme-yi fikriyye ve terbiye-yi ğissiyyeñizle arğadaşlarımız arasında eñ ğüzîde bir mevki' işğâl eylemişdiñiz. Bir senelik taşşil hayatınıza müdhiş bir darbe vuracağ olan böyle bir ğareket-i lâķaydânede bulunmamalı idiñiz. Pek a'lâ bilirsiniñiz ki sa'âdetiñizi, istikbâliñizi te'mîn idecek ebeveyniñiziñ ağuş-ı şamîmiyyeti degil, belki mektebimiziñ şîne-yi ma'rifetidir. Me'mûl iderim ki mektûbümü alır almaz mümkün olabilen bir sür'atle 'avdet idersiniñiz de şu lâķaydâne ğareketiñiziñ vireceği mażarratı bir dereceye ğadar taħfîf ü ta'dîle muvaffağ olursiniñiz, ğardaşım.

Cevâbı

Vefākār arkadaşım;

Mektübüñi aldım. Beni düşündiğinden dolayı çok sevindim. [65] Teşekkür iderim. Hiç ben vakit ve zamānıyla sevgili mektebime kavuşmak, sene başlangıcında derslerde bulunmak istemez miyim? Böyle bir kayıdsızlığı benden nasıl ümîd itdiñ de o şāmimî, faқаt biraz sert ve serzenişli mektübü yazdıñ? Şimdiye kadar sevimli mektebimiziñ āğuş-ı ‘irfānına atılmadığıma sebep hastalık olduğımı keşf itmeliydiñ. Evet, bir aydır şıtmadan, ta‘bîr-i ma‘rûfıyla esir-i firāş idim. Anaṭolıñ şıtmasından kurtulmayı, Anaṭolıñ malyasına yakalanmamayı sen kolay mı şanıyorsıñ. Çok şükür, üç dört gündür epey iyiyim. Bir haftaya kadar geleceğimi ümîd idiyorum. ‘Aqlım, fikrim hep mektebde, dersde ve sizlerde. Arkadaşlara bol bol selām. Beni düşündiğinden dolayı tekrār teşekkür ider, şāmimiyetle elleriñi şıkarım, arkadaşım.

Evi yanan bir zāta

Muhterem efendim;

Geçen gün vuķū‘ bulan yangında eviñiziñ bütün eşyāsıyla muhterik olduğımı te‘eşşür ü te‘essüfle gazetelerde okudum. Vāķı‘ā bu gibi felāketlerden müte‘eşşir olmamak ğayr-ı kıabil ise de aḥkām-ı kazāya itā‘ata mecbūr olduğımızı mülāhaza itmek ta‘dîl-i te‘eşşür için kâfidir. Huşuşıyla felāket-i vāķı‘a herkesi ḥayret ve hürmete mecbūr iden nāmūs ve istikāmetiñiz, her dürlü müşkilāt u mevāni‘i iķtihām eyleyen sa‘y u ‘azmiñizle az bir zamān içinde telāfî idilecektir. Muḳadderāt-ı ilāhiyyeye mütevekkilāne teslîm olanlarıñ behemeḥāl [66] Rabbiñ ‘ināyetine mazḥar olacaķları da düşünülecek olursa müteselli olmamak için hiçbir sebep kıalmaz.

Ba‘demā bu gibi felāketlerden ‘ā‘ile-yi muhteremeleriyle berāber maşūn kıalmañız temenniāt-ı ḥālîşānesine şāmimî tesellîlerimi terdîf iderim efendim.

Dıger

Kıardaşım,

Eviñiziñ yandığııı işitdim. Pek müte‘eşşir oldum. Eviñ sigortalı olmaması te‘eşşürümü bir kıat daha arttırdı. Kederiñize bütün şāmimiyetimle iştirāk itdigime emîñ olabilirsiniz.

Ma‘amāfih fazla te‘eşşüre de hâcet yok. Nāmūsünüz, zekānız sa‘y u ikdāmınız siziñ için büyük bir hazīne, ebedī bir şervetdir. Emīnim ki felākete cesūrāne muķāvemet idecek, az zamān zarfında uğradığınız zararī telāfī eyleyeceksiniz. Bir daha böyle bir felākete uğramamanızı temennī ider, bu hazīn vesīle ile de te‘yīd-i muķāleşet eylerim ķardaşım.

Cevābı

Luţfkār ķardaşım,

Uğradığım felāketden dolayı ızhār itdiğiniz şamīmiyyetden pek memnūn oldum. Teşekkūr iderim. Te‘eşşürüme iştirākınız beni mütesellī itdi. Eñ ziyāde cānımı şıķan mes‘ele, hādīşelerden mütenebbih olmayarak şimdiye ķadar evi sigorta itdirmemekliğimdir. Bu lāķaydīniñ, bu cidden ‘afv olunmaz [67] ğafletīñ nihāyet elīm bir tarzda cezāsını çekdim. ‘Aķla, fenne, ṭabī‘ata karşı irtikāb idilen herhangi serkeşāne bir hareketīñ cezāsız kalmayacağını uğradığım felāket bir kerre daha te‘yīd itdi.

Maddī zarar şāyān-ı ihmāl olmamaķla berāber, didiğiniz gibi, ķābil-i telāfidir. Yalnız biñ bir i‘tinā ile topladığım ba‘zı nādīde kitāblarīñ yanması beni pek müt‘eşşir itdi. Gösterdiğiniz şamīmiyyete tekrār tekrār teşekkūr ider hārāretle ellerinizi şıķarım ķardaşım.

Me‘mūriyetinden ‘azl idilen bir zāta

Pek muķterem ķardaşım;

Memūriyetiñizden ‘azl idilmeñizden mütevellid te‘eşşürünüze tamāmen iştirāk itdigime emīn olmañızı ricā iderim. Teeşşürüm yalnız sizi sevdiğimden haķķınızda pek büyük bir hiss-i hürmet besledigimden degil, [...] ² vekāletiniñ kıymetli bir ‘unşur ğā‘ib itmesinden, vaṭanıñ bir müddet hıdmetiñizden maķrūm kalmasındandır. Doğrusını isterseñiz ben sizden ziyāde memleketi tesellīye şāyān görüyorum.

Ma‘amāfih haķīkātiñ, ‘irfān ve fazīletīñ mużafferiyetine imānım oldığı için bu haķsızlığıñ yakın bir zamānda ta‘mīr ü telāfī idileceğine ķanā‘atim vardır... Hased ve ihtirās erbābınıñ fazīlete hücūmı hiçbir zamān ķaṭ‘ī bir muvaffaķiyetle neticelenemez. Hādīşeye fazla ehemmiyyet vermeyorum. Yakında ķudret ve ‘irfānınızla müteneşib mühim bir me‘mūriyyete ta‘yīniñizden emīnim. Bu vesīle ile de hürmetlerimi te‘yīd iderim efendim.. [68]

² Orijinal metinde [...] ile gösterilmiş fakat bir bakanlık ismi için boş bırakılmıştır.

Oğlı ölen bir zâta

Muhterem efendim

Maḥşûl-i ḥayâtıñızıñ haber-i vefâtı bir ḥummâ-yı melâl ḥarâretiyle ḳalbimi, ḳalbimiñ en ince dâmârlarını yağdı ḳavurdu. Bu felâkettten mütevellid âlâm ü ıztırâbâtıñıza tamâmiyla iştirâk itdigimi söyleyecek olursam zan iderim ki te'essürümüñ ne derece derin, melâlimiñ ne mertebe şamîmî oldığı tezâhür eyler. Muhterem pederiniñ mezâyâ-yı mümtâzesine bi-ḥaḳḳın vâriş olan zavallı nijâdıñ. O ḥaḳîḳaten âlî nijâd ve zekî nihâl-ı faẓîletiñ henüz eşmâr-ı füyûzâtını serpmeden, henüz zevk-i bahârı ųatmadan şolması vaḳitsiz bir şarşar-ı taḥrîb ile zemîn-i helâke serilmesi bir peder için cidden taḥammül-sûz bir đarbedir. Böyle müdhiş bir şadmeye ma'rûz ḳalmış bir baba ḳalbiniñ şızlayan cerîhâlarını hiçbir kelime-i tesliyetiñ tedâvî idemeyeceğine emînim. İşte bu emniyettir ki sizi teselli için şarf ideceğim kelimeleri, söyleyeceğim fikirleri bana pek boş ve ḳuvvetsiz, pek bî-fâ'ide vü nâçiz gösteriyor. Ve düşünüyorum ki yine sizi mütesellî idecek, ḥayâtıñ zulmüne muḳâvemet idebilmek için size cesâret virecek ḳuvvet, ancak zekâñız ve ḥakîmâne fikreriñizdir.

Öyleyse benim piş-i te'ssürümde olanca 'ulviyyet-i ḥüzniyle bir vazîfe-i muḳaddese dikiliyor: Bir daha bu gibi derd ü eleme dūçâr olmamañız için Cenâb-ı Ḥaḳḳa tazarru'ât-ı ḥâlişânede bulunmağ. Ve ḳalbimiñ a'mâḳ-ı şamîmiyyetinden ḳopan bu nidâ-yı tazarru'a [ile] 'â'ile-yi muhteremelerine şabr ü şebât ve dîğer yavrucağlara da uzun ve mes'ûd bir ḥayât iḥsânı temenniyyâtını terdîf ile ta'ziyet vecîbesini yapmağ. [69]

Bir ta'ziye mektûbuna cevâb

'Azizim efendim;

Ḥakîmâne, tesliyetkârâne fikrlerle dolu mektûbuñuzu ḥürmetle aldım. Öyle mü'essir ve şamîmî bir üslûbuñuz, öyle ḥaḳîḳatı oldığı gibi gösterir bir nüfûz-ı nazarıñız var ki müteselli olmamağ ğayr-ı ḳâbil. Minnet ve memnûniyyetle i'tirâf ideyim ki bir bedî'a-yı tesliyet olan mektûbuñuzu oḳuyup bitirdiğim zamân, beş günden beri mevcûdiyyet-i ma'neviyyemi ezen elem ü ıztırâbdan ḳurtulur gibi oldum.

Fi'l-ḥaḳîḳa mektûbıñızıñ rûḥından şanki öyle nevâziş-kâr, öyle teselliyyet-âmîz bir fevvâre-yi ḥaḳîḳat fişkıryordu ki, nasıl bir şadme-yi ḥayâtla müte'essir olursa olsun, her

fıkr ve alb, o felsefı reaşeler muvacehesinde deral bir hevā-yı skn ve arāvet teneffs itdigini his idebilirdi..

Taasssāt-ı minnetdārānemi tavır uuunda derin bir ‘acız iinde ırpınan Şu nāız alemle size derin ve lā-yezāl meveddet ve urmetlerimi tadım iderim efendim.

Bir adımdan zevci vefāt itmiş dier bir adına

Sevgili hemşirecigim;

Zevciizi, o vefākār ayāt aradaŐıız nisbeten ge dinilebilecek bir yaŐda vefātı, bilirim, sizi pek mte’eqsir itmişdir. Faat siz assās, Őamımı bir zevce olduıız adar da mŐfi, zeki bir vālidesiiz. [70] Merumu size zı-hayāt birer yādigārı olan ocularıızla elbette eleminii ta’dil  tafif idersiiz. O sevgili yavruları zevciizi emelleri, prensipleri dāilinde terbiye itmekle, vaana ve insānlıa mfid birer ‘unşur olarak yetiŐdirmekle elbette mteselli olursiiz. Te’eqsr  iztirāb bir fayidesi olamayacaına, bi’l-‘akis vcd, Őıati tarib idecegine siz benden ziyāde vāıfsiiz. uuıyla sizi Őıatiiz, sizi vcdıız yavrucalar in Şimdi daha byk bir ıymet ve ehemmiyyet azandı. ocularıız in, ocularıız sa‘ādet ve istibāli in yaşamaya mecbr olduıızı sizi o assās ve mtefekkir zekāız herkesden evvel teslīm ider. Yalnız bu aıati dŐnmek kendiizi fazla te’eqsr ve iztirāba apdırmamaız in kāfi bir sebep olabilir. Esāsen zevciizi uradıı ‘āıbetden hangimiz urtulacaız? Ta’dil-i te’eqsr itmeizi tekrār tekrār ricā ider, gzleriizden oerim aıatli hemşirecigim.

Bir ardaŐdan zevci Şehid olmuş hemŐiresine

Sevgili Vedit‘a!

Muterem eniŐtemi vazife-i vaaniyyesini ahramānāne bir Őurette ifā iderken Şehid oluşı hepimizi hem mteeqsr  mte’ellim, hem de mfteir  mteheyyic itdi. Sen o assās ve Őefı albile tamāmen zevcie merbt idi. Onu in bu arbeden tabi‘i Şon derece mte’eqsr olmuŐsıdır. Faat dŐn Vedit‘a ki dnyāda pek az kimselere nāŐıb olan bu Şerefli [71] olmden sana byk bir hiss-i iftiārla mteselli olma sa‘ādeti alıyor. Bua da Őkr it. Bugn, emn ol sevgili zevcii ahramānlı menıbeleri her arafa Őāyi‘ olmada, btn vaanperver alblerde minnet  Őkrān ile yaŐamadadır. Seni o adar

sevdiğini muqaddes vatan ancak icabında Adnan Beg gibi kahramanların ölümleriyle yaşayacak!. Ölümü memlekete hayat ve istiklal vireceği için elbette kahraman Adnan Beg'in faziletli haremî ruhunda derin bir tesliyet ü iftihar duyacaktır.

Düşün bir kere Vedî' a! Hepimiz ölecek değil miyiz? Bugün ölmezsek yarın, yarın ölmezsek mutlaka öbür gün ölmeyecek miyiz? Hepimiz aynı yoluñ yolcusı değil miyiz? Miskinane, zelilane yaşamakdansa böyle kahramanca, merdce şehid olmak bin kat müreccah değil mi? Evet, sevgili refik-i hayatın öldi. Fakat ma'nen yaşıyor ve yaşayacak! Onuñ için fazla müte'essir olup kendini harab itme. Şefkat ü nevâzişine muhtac çocuklara malik olduğunu unutma. Seni gayet akıllı, muhakemeli bir kadın olarak tanıdığım için esasen bu sözleri bile za'id görüyorum. Söylediklerimi sen benden daha iyi bilirsin. Hissin ne derece derin ise dimagin da o mertebe metindir. Yalnız merhuma karşı kalbinde beslediğini muhabbetin şiddet ve şamimiyyetini bildiğim için te'essüratına fazla maglub olabilmek ihtimalini düşünüyordum da kardeşlik hissiyle sana şu satırları yazıyorum..

Bundan sonra da maddeten hiçbir şikinti çekmeyeceğine emin ol. Hükümet hayatını vatan uğrunda bu kadar kahramanane bir tarzda fedâ iden güzide bir zâbitin 'â'ilesini elbette bizden iyi düşünür. Ben de bu husûşda [72] senin en vefakar istinâdgâhınım. Çocukların gözlerinden öper, müteselli olmanı, te'essürünü tahfif ü ta'dil itmeni tekrar tekrar rica ederim. Pek sevgili hemşirecim.

Pederi vefat itmiş bir genç

'Azizim efendim,

Pederinizin vefatı beni pek müte'essir itdi. Merhum gibi cidden kıymetli bir babadan mahrum kalmak şübhesiz sizi fazla müte'ellim idecektir.. Elem ve ıztırabınızın pek tabii oldığımı takdir ederim. Fakat muqadderata tabi' ü münkad olmağdan başka elden ne gelir?. Muhterem pederinizin ufûli memleketin efkar-ı umumiyyesinde de derin bir te'essür, bir galeyân-ı elem husule getirdi. Merhumun vatanı itdiği parlak hizmetler heyecanlı nümâyişlerle ızhar idildi. Bu manzara faziletin ve 'irfanın bu mu'azzam zaferi sizi hem müteselli, hem de müftehir idebilir. Fi'l-haqıka merhum gibi yüksek ruhlu, fazıl, vatanperver bir pederin evladı olduğunuz için ne kadar gurur u iftihar his itseñiz layıktır. Babanızın size pek kıymetli bir miras olarak bıraktığı şerefli nama nişane-yi şükrân olmak

üzre siziñ de bir kıat daha iktisāb-ı kemāle çalışacağıñız tabī'ıdır. Bu hāzın vesīle ile de te'yīd-i muhāleşat iderim efendim. [73]

Babaya bayram tebriki

Sevgili pederim efendim;

Bu bāyrāmda muhterem elleriñizi öpmek sa'ādetine mazhar olamadığım için pek müte'essirim. Yalnız dūcār olduğım mahrūmiyyete sebep tahşīl-i 'ilm olduğımı düşünerek te'essürümü ta'dīl itmekdeyim. Siz de benim çalışdığım vātana ve insanlığa müfīd bir 'unşur olmak için çabaladığı[m]ı düşündükçe bi't-ıtab' fırkat ve hāsete tahammül itmekde ma'nevī bir zevk duyuyorsınız.

Hulūl iden bayramın hākkıñızda müteyemmin ü mes'ūd olması ve şıhhat u 'āfiyetle emşāli idrāk buyurulması temenniyyātına hürmetkārāne tebrikātımı terdif ider bu mes'ūd vesīle ile de pek muhterem ve mu'azzez elleriñizden öperim, sevgili ve kıymetli babacığım.

Bir genç kızdan teyzesine

Müşfik teyzecğim;

Şimdiye kadar sizden gördüğüm şefkat ve muhabbet beni pek mütehasıs ve minnetdār itmiş, bana vālidemiñ yoklığını belli itmemiştir. Size ne yolda teşekkür ideceğimi bilemeyorum. Bu kerre hulūl iden bayram size karşı kalbimiñ eñ hassās köşelerinde besledığım hürmet ve muhabbeti ızhāra vesīle olduğu için pek mes'ūdum. Şamīmī tebriklerime şıhhat u āfiyetiñiz hākkındaki temennilerimi terdif ider, hürmetle muhterem ve müşfik elleriñizden öperim, sevgili teyzecğim. [74]

Bir büyük zāta bayram Tebriki

Pek muhterem efendim,

Şimdiye kadar 'arīza taqdīm idemediğimden dolayı bi't-ıtab' zāt-ı 'ālīleriñi unuttığıma zāhib olmazsınız. Vātan için pek kıymetli olan zamāniñizi velev ki birkaç daķıka olsun, işgāl itmemek endişesi zat-ı keremkārilerine mektüb yazmama māni' olmuştur. Çünkü meşgūliyyet-i resmiyyeleriñ pek mütekāşif ü tahammül-fersā olduğımı taqdir idenlerdenim. O hālde degersiz yazılarımla bir de bendeñiz sizi niye taşdı' ü meşgūl ideyim?

Bu kerre hülûl iden bayramdan istifâdeye şitâb iderek şu ‘arîzamı taqđîm itdigim içün pek mes‘ûdum. ‘İyd-i sa‘îdiñ emşâl-i keşîresini şihhat ü ‘âfiyetle idrâk buyurmalarını ve vațana hîdemât-ı mühimme îfâsına muvaffâkıyyet-i sâmililerini harâret ve şamîmiyyetle temennî ider, ‘arz-ı tebrikât u ihtirâmât eylerim efendim.

Yeñi seneyi tebrik

Muhterem efendim,

Yeñi seneniñ haqq-ı ‘âlîlerinde mes‘ûd u müteyemmin olmasını ve ‘â’ile-yi muhteremeleriyle berâber daha birçok seneleri şihhat u ‘âfiyetle idrâk buyurmalarını harâretle temennî iderim. Tebrikât ve temenniyâtımıñ pek şamîmî olduğına i‘timâd buyurmañızı ricâ ile taqđîm-i hürmet eylerim efendim. [75]

Çaya da‘vet

‘Azîz kardaşım efendim;

Kerîmemiñ sene-yi devriyyesi münâsebetiyle ‘â’ilece ufağ bir müsâmere tertîb itdik. Çaydan soñra ârzû idenler dans idebileceklerdir. Zât-ı ‘âlîleriniñ refîka-yı muhteremeleri hanımefendi ile berâber teşrifleri ‘â’ilemizi cidden sevindirecektir. Öñimizdeki perşenbe günü sâ‘at beşde teşrifîñizi şûret-i maşşûşada ricâ ider, bu vesîle ile de te‘yîd-i muhâleşat eylerim efendim.

Çocuğı dünyâya gelen bir zâta

Mu‘azzez kardaşım;

Bir oğlñız dünyâya geldigini işitdigim zamân pek sevindim. Sevinçimiñ sebebi yalnız sevgili kardaşımıñ ârzûsına muvaffâğ oluşı, evlâd şâhibi bulunuşı degildir. Memnûniyyetime dîger mühim bir sebep daha vardır ki o da siziñ gibi münevver, terbiye mütehaşşısı bir zâtıñ yetiştireceğı vațana hediye ideceğı çocuğıñ müfîd ve feyyâz bir ‘unşur olacağını düşünmekligimdir. Fi’l-haqqîka memleketimizdeki elîm tenâkuş nüfûsa karşı yalnız çocuk meydâna getirmek, yalnız kemiyet emîn ve kaat‘î bir çâre olamaz. ‘Aynî zamânda keyfiyyete de çok ehemmiyyet virmek, yetiştirilecek çocuklarıñ cem‘iyyete müfîd birer nûrlı unşur olmasına çalışmağ elzem. İşte bu nükteden dolaydır ki siziñ erkek bir evlâda mâlikiyetiñiz vațan ve [76] insânlık nâmına bende bu muzâ‘af

sevinçi huşûle getirdi. Nevzâda uzun bir ‘ ömr ve mes‘ üd bir hayât temennî ider harâret ve şamîmiyyetle sizi tebrik eylerim kardeşim.

Vâlideden kızına

Sevgili kızım;

Bayramı tebrik iden mektûbuñı büyük bir sevinçle okudum. Haqqımda gösterdiğin muhabbet ü şefkate çok teşekkür iderim. Ben de seni tebrik ider, güzel gözleriñden öperim. Mektebdeki muvaffakiyyetleriñ beni pek müftehir idiyor. ‘ İlm ü fenniñ bir kıza bir erkek kadar lâzım olduğunu idrâk iden bir devrde yetişdiğin için cidden bahtiyârısın. Bahtiyârlığıñın derecesini bihakkın taqdir itmiş olmaqla sen istikbâliñi te’mîn itmiş oluyorsun. ‘ Ulûm ü fûnunuñ füyûzâtından müstefid olmayan kadınlar hiçbir zamân mes‘ üd bir ‘ â’ ile teşkil idemezler. Ne iyi bir zevce ne de iyi bir vâlide olabilirler.

Ağabegin de tebrikiñe muqâbel[e] ider gözleriñden öper. Ayrıca sana mektûb yazacak. O da imtiyhânda aldığın numrolardan pek memnûn oldu. Bâkî seni Allahın birliğine emânet iderim sevgili kızım.

Lise müdiriyyetine ta‘yîn idilen bir zâta

Muazzez kardeşim efendim

[...]³ Lisesi müdiriyyetine ta‘yîn buyurulduğınızı büyük bir memnûniyetle [77] gazetelerde okudum. Siziñ gibi fa‘âl ve nâmûskâr, münevver ve seciye-perver, tecrübeli ve pedagojiye vâkıf muhterem bir zâtın şoñ zamânlarda cidden muhtâc-ı ıslâh bir hâle düşen güzide bir mü’essese-i ‘ irfâna müdir olması beni vağan ve ‘ irfân nâmına pek mütehasis ve mes‘ üd itdi. Haqqîkatiñ ve fazîletiñ parlak bir zaferi hükmünde telaqqî itdigim bu pek müşîb ta‘yinden dolayı yalnız sizi değil, ‘ aynî zamânda liseyi de tebrik eylerim.. Hayât-ı resmiyyede ara sıra böyle vecih tevcihleri gördükçe insân istikbâl-i idârimizden pek ümidvâr oluyor. Muvaffakiyyetiñizi temennî ile te’yîd-i şamîmiyyet iderim kardeşim.

Meb‘ûş intihâb idilen bir zâta

Muhterem efendim;

³ Orijinal metinde lise adı [...] şeklinde gösterilmiş.

Büyük millet meclisine [...] ⁴ Meb'ûsı olarak intihâb idildiğini ihtisâsât-ı müftehîrâne ile gazetelerde okudum. İntihâb-ı vâkı'den his itdigim memnûniyyet ve mahzûziyyetiñ pek şamîmî ve haqîkî olduğına i'timâd buyurmañızı ricâ iderim. Memnûniyyetim öteden beri siziñ için kalbimde besledigim hürmet ü meveddet hislerinden ziyâde vücudîniñ meclisde vañan için pek müfid ve feyyâz bir 'unsur olacağını düşünmekden mütevelliddir. Fi'l-haqîka millet meclisinde siziñ gibi bütün ma'nâsıyla münevver, celâdet-i medeniyye şâhibi, teceddüd ü inqilâbîñ, cumhûriyyet ve demokrasiniñ haqîkî ma'nâsını bihaqqın kavramış mütefennin ve mütehaşşîş zevâtîñ bulunması istikbâl için pek mühim [78] bir va'd, bir beşâretidir. Şamîmî tebriklerimi taqdim ider, vañana ve inqilâba mühim hizmetler ifâsına muvaffakiyyetiñizi temenni eylerim efendim.

Vekâlete ta'yîn idilen bir zâta

Muhterem ve mu'azzez efendim;

Yeñi kâbîne de ma'ârif vekâletine intihâb ve ta'yîn buyurulduğıñızdan dolayı kalbimde duyduğım sevinç pek şamîmîdir. Fi'l-haqîka demokrat, hürriyyete ve teceddüde tarafdâr vatandaşlarıñ üzerine titredigi cumhûriyyetiñ ve bu medenî ve yüksek şekl-i idâreden mütevellid büyük inqilâbîñ eñ emîn ve metîn istinâdgâhı olan ma'ârif mü'essesesiniñ başında siziñ gibi 'aşrıñ ve memleketiñ rûhını anlamış, haqâyıqı, serâ'ir-i terakkiyi ve ma'nâ-yı medeniyyeti bihaqqın kavramış 'adl ü 'irfâna perestîşkâr, bayağılıklardan, seciyesizliklerden müteneffir fa'âl ve nevvâr bir şahsiyyetiñ bulunması vañanı ve inqilâbı sevenler için mes'ûd, ümîd virici bir hâdişedir.

Memleketimiz cidden nûr u ziyâya ictimâ'î inqilâb-ı ma'ârifimiz haqîqaten ıslâhâ, inkişâf u i'tilâya şiddetle muhtâcdır. Bütün rûhumla temenni iderim ki tezebüz içinde kalan ma'ârifiñ şiddetle muhtâc olduğu haqîkî ıslâhâtı icrâ ve te'mîn-i şerefî, şeref-i târihiyyesi size müyesser olur. Bu hâlişâne temennilerime şamîmî tebriklerimi terdif ider, bu vesile ile de te'yîd-i mevedded ü hürmet eylerim efendim. [79]

Millî bayramı tebrik

Pek muhterem efendim;

⁴ Orijinal metinde il adı [...] biçimindedir.

Bugün Türk milletiniñ eñ muqaddes bayramıdır. Çünkü bugün millet siyâsî rüşdini parlak bir sûretde işbât itmiş, cumhûriyyete lâyıq olduğunu göstermiştir.

Fi'l-ḥaḳîḳa pek elîm şerâ'it altında hâricî ve dâhilî düşmânlara karşı varlığını korumaya 'azm iden Türk milletiniñ mu'ahḫeren kazandığı şanlı zaferleriñ, yaptığı yüksek inqilâblarıñ esâsını, temel noktasını Ankara-da Türkiye Büyük Millet Meclisiniñ açıldığı bu şerefli gün teşkil ider. Bu ḥalâşkâr gün istiqlâl zaferine ve cumhûriyyet inqilâbına doğru yürüyen nûrlı ve kudretli cereyânıñ hareket noktasıdır. Siziñ gibi zafer ve inqilâbıñ ḥuşûlinde mühim ḥidmetleri sebḳ itmiş vaṭanperverler ise bu günü bi't-ṭab' daha ḥuşûsî, daha derin bir şevḳ ü heyecânla karşılarlar.

Zât-ı 'âlîñize bu büyük günün sene-i devriyesini tekmi'l rûḥumla tebrîk ider, bu vesile ile de sevgili vaṭana kıymetli ḥidmetler ifâsında muvaffaḳıyyetiñiziñ temâdisini temennî eylerim efendim.

Cumhûriyyet bayramını tebrîk

Vaṭanperver kardaşım efendim;

Bu gün bütün Türkler cumhûriyyet i'ânınıñ sene-i devriyyesini idrâk [80] itmekle kalblerinde derin bir sa'âdet ve meḫaret duyuyorlar. Faḳat bu büyük günün emsâlsiz 'azamet ü kudsiyyetini, bu mes'ûd yıl dönümünün İlahî zevḳ ve heyecânını bi't-ṭab' erkân-ı inqilâb kadar hiç kimse füşat ve şamîmiyyetle his idemez. Pek muḫterem bir 'uzv-ı inqilâb olmañız hayşiyyetiyle bugün duyduğiñız o müsteşnâ, o derin ve coşgun teheyycâta nâçizâne iştirâk ider, şamîmî tebrîklerime bu mu'azzez bayram emsal-i keşiresini şihḫat u şa'âdetle idrâk buyurmañız temenniyât-ı ḥâlişânesini terdif eylerim efendim.

Teşekkür

Luṭfkâr efendim;

Şimdiye kadar ḥaḳkımda luṭfen gösterdiğiniz âşâr-ı insâniyyete 'ilâveten bu kerre oğlum Bülend'iñ [...] e ta'y[i]nine vesâṭat buyurmañız beni şoñ derece memnûn ve minnetdâr bıraktı. Teşekkürâtımıñ pek şamîmî olduğına i'timâd buyurmañızı ricâ ider, bu vesile ile te'yîd-i meveddet ü ḥürmet eylerim kardaşım efendim.

Diger

İnsāniyet-perver kardaşım;

Gönderdiğiniz kitābları derin bir sevinç ile aldım. Soñ aylarda intişār iden eşerlerinñ eñ iyilerini intiḥābda büyük bir işābet ve muvaffaḳiyyet göstermişsiñiz. Kıymetdār hediyeñizden cidden müteḥassis oldum. Teşekkür iderim. Ben de size Anḳaranıñ mühim bir kısmını gösteren yeñi bir tablomu [81] gönderiyorum. Kıymet-i şan‘ atkārāneden maḥrūm bu nāçiz hediyemi ḳabūl buyurmañızı ricā ile te‘yīd-i meveddet iderim efendim.

Dīger

Azīzim efendim;

Büyük Millet Meclisine [...] Meb‘ūsı intiḥāb idildigimden dolayı luḫfen gönderdiğiniz kıymetdār teveccüh ve iltifātları ḥāvī tebrīknāmeñizi derin bir ḥiss-i memnūniyetle oḳudum. Ḥaḳkımda lāyık olmadığım derecede gösterdiğiniz teveccühe teşekkür ider, milletin za‘īf omuzlarına taḥmīl itdiği ağır vazifeyi elimden geldiği kadar ḥüsni-īfāya çalışacağımı te‘mīn ile taḳdīm-i muḥāleşat eylerim efendim.

Ma‘zeret

Sevgili kardaşım,

Gönderdiğiniz mektūblara bu güne ḳadar cevāb viremedigimden dolayı beni ma‘zūr görmeñizi ricā iderim. Meşḡuliyyetimiñ ziyādeliği, soñra da bir müddet ḥastā bulunmaḳlığım size mektūb yazmama māni‘ oldu. Ḳuşūrumuñ ‘afv idildigini bildiren mektūbuñuza şabırsızlıkla muntazırım. Mektūb göndermemekle sizi unuttığıma şaḳın zāhib olmayıñız. Mektūb yazmamaḳla işleriñizi ta‘ḳīb itmeyorum şanmayıñız. Nāzım Beg oḅlumuzuñ işini ārzūñuz gibi bitirdik. Sipāriş itdiğiniz eşyā da gönderilmiştir. [82] Zārūrī olarak vuḳū‘ bulan te‘ḥiri naḳar-ı müsāmaḫa ile görmeñizi tekrār ricā ider, te‘yīd-i şamīmiyyet eylerim kardaşım.

Tavşiyeye

‘Aziz kardaşım efendim

[...] Begi size taḳdīm iderim. Kendisi necīb, kibār ve her cihetce şāyān-ı i‘timād bir zātdır. Muḫterem bir ‘ā‘ile nezdinde “pansiyoner” olmak istiyor. Ben hemān sizi tavşiyeye itdim. Mūmā ileyiñ eviñizde mefrūş bir veya ḳabilse iki oda ayırmaḳ şūretiyle, pansiyoner olmasına muvāfaḳat itmeñizi ricā eylerim. Kendisini uzun zamāndan beri

tanırım. Kaṭ'î emniyyet ü i'timādım olmamış olsaydı bi't-tab' size tavsiyeye cesâret idemezdim. Bâkî hürmetler.

DİĞER

Muhterem efendim;

Bu kerre [...] 'azîmet iden müteşebbiş ve fa'âl tâcirlerimizden [...] Begi zât-ı 'âlîlerine taqđım ü tavsiye itmeye müsâ'ade-i kerîmânelerini ricâ iderim. Mümâ ileyh vaṭanıñ inkişâf-ı iktisâdisine hıdmet iden cidden fa'âl, milliyet-perver, müstakîm ve hayr-hâh bir zâtdır. Bütün ticârî ve iktisâdî teşebbüş ü hareketlerinde memleketiñ menâfi'ini hiçbir zamân nazar-ı diğkâttan ayırmaz. Menfa'at-i şahsiyye ile menfa'at-i 'umûmiyyeyi te'lîfde dâ'imâ şâyân-ı taqđır bir muvaffakiyyet gösterir. Ayrıca memleket için müfîd ba'zı teşebbüşâtda bulunacaktır. Kendisine [83] mu'âvenet-i lâzımeniñ dirîğ buyurulmamasını istirhâm ider, bu vesîle ile de 'arz-ı hürmet ve muhâleşat eylerim efendim.

DİĞER

Pek mu'azzez kardaşım efendim;

Hakkımda liyâkatimiñ pek fevkinde olarak gösterdiğiniz teveccüh ve i'timâd eşerlerine güvenerek bu kerre de sizi taşdı'ce cesâret idiyorum:

[...] Beg bütün ma' nâsıyla nâmûslı bir gençdir. Avrupa-da taşşîlini ikmâl itmiştir. Fa'âl ve münevver olduğu derecede 'azimkâr ve fazîlet-perverdir. Size mümâ ileyhi göğsümi gere gere tavsiye iderim. Bir derecedeki bu tavsiyemle vaṭanı bir vazîfe 'ifâ itdigime kanâ'atim vardır. Fi'l-hakîka bu gibi nâmûs ve iktidâr erbâbını himâye, lâyıq oldukları mevki'e işâl, kudret-i fenniyelerinden memleketi müstefîd etmek pek kudsî bir vazîfedir. Meziyyet-i 'ilmiyye ve ahlâkiyyeleri meşkûk girgin ve riyâkâr insânları tavsiye ne kadar tehlikeli, vaṭan için ne kadar muzır ve hattâ meş'ûm ise iyi ve degerli zevâtı himâyede o kadar müfîd ü müstahsen bir harekettir.

Nâçiz fikrimce birisini tavsiye iderken insâna dâ'imâ ammâ dâ'imâ vaṭanıñ, cem' iyyetiñ menâfi'ini rehber olmalıdır. Şihri veyâ huşuşî bir râbita ve menfa'at ile merbûṭ olduğu bir adamı gayr-ı lâyıq olduğunu bildigi hâlde tavsiye veyâ himâye vaṭana hıyânetdir. Maḥcûb ve muhteriz erbâb-ı kemâle mu'âvenet ve iltimâs ise memlekete büyük bir

hıdmetdir, pek necībāne bir hareketdir. İşi gücü ‘alākadār olduğu gayr-ı lāyık şahsiyyetleri tavşiyeye için vekāletleri, devlet mü’esseselerini mütemādiyen ta‘ciz itmekden ‘ibāret insānları bendeñiz [84] vaṭan için, idāre makinesi için pek muzır u meş‘üm birer maḥlūk, birer kābūs telaḳḳī iderim. Bunları ‘arz itmekden maḳşadım bütün şu noḳtaları düşünerek size [...] Begi tavşiyeye itdiğimi söylemektir. Her hālde kendisini iḳtidārıyla mütenāsib bir vazıfeye ta‘yın buyuracağınızdan emīnim. Bāḳī pāyānsız ḥürmetler...

Diger

Ḳardaşım;

Bilirim ki çok iyi yüreklisiniz.. Herkese ḥuşūşıyla lāyık olanlara eliñizden geldiği, gücünüz yetdiği kadar iyilik itmeyi seversiniz. Vicdāniñizde[ki] dā’imā çarpan insānī, aşıl bir heyecān vardır. İşte vicdāniñizde bu necīb heyecāna güvenerek size bir ricāda bulunacağım.. Emīn olunuz ki benim bu mektübım ekşeriyā herkesiñ yaptığı gibi ḥaḳsızlığı, ‘adāletsizliği teşvīḳ ve tavşiyeye ider bir iltimāsnāme degildir. Belki her noḳta-yı nazardan mu‘āvenete lāyık bir zavallı genç iyilik itmek nūr ve ziyā virmek fırsatını eliñize tevdi‘ iden nāçiz bir meş‘aledir.

Size bu mektübımı taḳdīm idecek genç, beslediği o kadar āteşin arzulara rağmen ikmāl-i taḥşīle muvaffaḳ olamamış bir bedbaḥtdır. Sefālet, ḥastalık taḥşīlini bitirmesine, bir meslek şāḥibi olmasına māni‘ olmuştur. Pederi, vālidesi, hemşiresi ve küçük ḳardeşi yoksulluğın bütün ıztırāblarını, miḥnetlerini çekerek birer birer uful itmişlerdir. Derin bir girdbād-ı sefālet içinde her dürlü maḥrūmiyetlere ḳatlanan zavallı genç ba‘zan ḳuru ekmek bulmaḳda bile müşkilāta uğradığı hālde dimāğını ‘irfān ile taḳdiye iḥtiyāc-ı ‘ulvīsi içinde mektebe soñ zamānlara kadar devāmda [85] şebāt itmiş ve nihāyet bu elīm şerā’it altında şımfını ikincilikle geçdikden soñra posta müvezzi‘i olmaya mecbūr ḳalmıştır.

Kendisini gördüğünüz zamān emīnim, zekāsına, aşālet ü terbiyesine ḥayrān olacağsınız. İyi Fransızca biliyor. Kitābeti, ḥuşūşıyla riyāziyesi pek ḳuvvetli. Öyle zan idiyorum ki işiñize çok yarayacaktır. Hem cidden şāyān-ı mu‘āvenet ve merḥamet bir zekāyı sefālet ü izmiḥlālden ḳurtaracak hem de kendiñize ḳıymetdār bir mu‘āvin yetiştirmiş olacağsınız. Çok ümīd iderim ki himmetiñizle hem yazıḥāneñiziñ bütün umūr u mu‘āmelātına vukūf peydā iderek fa‘āl, müteşebbiş ve nāmūslı bir iş adamı olur, hem de

taḥṣīline devām için vâkı̄t bulur. Bu zavallı gençi ben kâlemlerden birine yerleṣdirebilirdim. Faḫaṭ bu derece cevṵāl bir rūḫuñ bir maṣaya bağlanarak orada ‘āṭılāne ve her dürlü teṣebbüs ve istiḳlālden āzāde bir ḫayāt geḫirmesini muvāfiḳ bulmadım. Bu gibi zekālar için nāmuslı bir mü’essese-yi ticāriyye eñ kıymetli bir zemīn-i inḳiṣāfdır. Emīn oluñuz ki bu genḫ ‘iffet ve ciddiyetiyle temāyüz iden mü’esseseñize cidden lāyıḳdır.

İhtirāmlarıma Şimdiden teṣekkürlerimi terdif ile cevābıñıza müntazırım muḫterem ḫardaṣım.

Cevābı

‘Azīzim;

Mektubuñuzu aldım. Tavṣiye buyurduđıñız genḫiñ ma‘lūmātını, zekāsını [86] ve terbiyesini, didiđiñiz gibi pek iyi buldum. Zāten siziñ i‘timād ve ḫimāyeye ğayr-ı lāyıḳ bir kimseyi tavṣiye itmeyeceđiñize emīndim. Benim de yazıḫānemde böyle fa‘āl ve münevver bir genḫe ihtiyācım vardı. Çok iyi oldu. Derḫāl kendisini alıḫoydum ve iŐe baŐlatdım. Őabāḫları Dārül-fünūnda derslerini ta‘ḫīb itmesine de ma‘almemnūniyye müsā‘ade itdim. Zavallı pek sevindi. Sefālet ü maḫrūmiyyetle sönmeye yüz tutmuŐ bir zekāyı ḫurtarmama sebep olduđıñız için size teṣekkür iderim. Ḫürmetler.

Bir zābiṭden annesine

Sevgili anneciğim;

Yüksek, necīb rūḫuñuzuñ ince taḫassüslerini tercüme ve ifāde iden sevimli mektubuñuzu öpe öpe, ḫoḫlaya ḫoḫlaya bir çok def‘alar oḫudum. Her oḫuyıŐımda baŐka bir zevḫ, bir zevḫ-i rūḫānī duydum. Sizi dā‘imā mütezāid bir ḫiss-i ḫürmet ve Őükrān ile yād itdiđime emīn oluñız. Fi‘l-ḫaḫīḫa size uzaḫlardan böyle her gün daha geniŐ ve daha derin bir nazarla baḫdıḫça Őefīḫ ve nezīḫ ŐaḫŐiyyetiñizde topladıđıñız ḫudreti daha iyi ḫis idiyor, iyilik, rikḫat ve muḫabbet dolu ḫalbiñiziñ ‘ulviyyetini daha iyi añlayorum. Siz cidden büyük bir ḫadınsıñız. Çünkü dūnyāda istinād idecek ḫiḫbir destegiñiz olmadıđı ḫāldede ḫalıŐarak, ḫarpıŐarak, ḫayātıñ o‘anīf ü ḫāhir ḫücūmlarına, Őavletlerine ḫahramānce göğüs gererek büyük bir ‘azmile bizi, yetīm yavrularıñızı pek iyi [87] yetiŐdirdiñiz ve yetiŐdiriyorsıñız. Fi‘l-ḫaḫīḫa beni bütün maḫrūmiyyetlere rađmen birḫoḫ babalardan iyi

oğutdurduñız, terbiye itdiñiz. Kardeşlerime de ‘aynî ihtimâmla, ‘aynî kudret ve şefkâtle bakmakta devâm idiyorsınız. Sevgili babacığımıñ vefâtından beri geçirdiğünüz sefâletler ve ıztırâblarla dolu o ‘afîf ve nezîh hayâtınızı bütün vicdânımla taqdîs iderim. Evlâdlarınıñ râhat u sa‘âdeti için gice ve gündüz hummâlı bir sa‘y ile çalışan, onları hiçbir şeyden mahrûm itmemeye uğraşan siziñ gibi bir şefkat-i mücessemeyi taqdîr ü taqdîs itmemek kâbil midir?. Şimdiye kadar siziñ zâ‘îf faḫaḫ ‘azmkâr omuzlarıñız üzerine yüklenen yük ba‘demâ tamâmen bana ‘â’id olacaḫdır. Ben size her şey’in âteş pahasına olduğı böyle bir zamânda yardım itmeyecek olursam ne vaḫit iderim?

Siz beni eñ ğayr-ı müsâ‘id şerâ’iḫ altında biñ dürlü fedâkârlılıklarla büyütdiñiz. Nihâyet sevgili vaḫana bir zâbiḫ virdiñiz. Aynı fedâkârlılıkları küçük kardeşlerim hakkında da yapmakta devâm idiyorsunuz. Kendiñiz kuru ekmek yiyorsunuz, onlarıñ kitâb paralarını tedârük idiyorsunuz. Bu ‘ulvî fedâkârlık bu necîb ferâğat-ı nefis karşısında hangi evlâd müte’essir ve müteḫassis olmaz?

Demin ‘arz itdiğim gibi artık siziñ vazîfeñiz bitmiştir. Şimdi benim vazîfem başlamıştır. Öyle olduğı hâlde yine bana hediyeler göndermekte devâm idiyorsunuz. Ricâ iderim, bundan şoñra kendiñizi üzmeyiñiz. Bana bir şey göndermeyiniz. Artık ben sāyeñizde ma‘âş şâhibi oldum. Hayâtımı kazanmaya başladım. İşte ilk def‘a olarak aldığım ma‘âşdan sevgili fedâkâr anneme otuz [88] lira gönderiyorum. Buña muvaffaḫ olduğum için his itdiğim memnûniyyetiñ zevḫ-i vicdânîniñ derecesini mümkün degil taḫavvur idemezsiniz.

Siziñ muḫterem elleriñizden, kardeşlerimiñ güzel gözlerinden öper, kıymetli mektûbuñuzu beklerim, pek sevgili annecğim.

Vâlideden oğlına

Sevgili evlâdım;

Mektûbuñı aldım. Yüzüme, gözüme sürdüm. Şıḫḫat ü ‘âfiyetde olduğıña çok sevindim. Beni fazla merâḫ itmişsin. El-ḫamdü lillâh bugünlerde iyiyim. Bîhûde üzülme. Gönderdiğin parayı postadan aldım. Teşekkür iderim. Teyzeñ tamâmiyle i‘âde-i ‘âfiyet itdi. Üç dört güne kadar Burusaya gidecektir. Gözleriñden öper. İstifsârîña pek memnûn oldu.

Yakında izn alup buraya geleceğine o kadar sevindim ki ta'rif idemem. Şimdiden seniñ odañı hâzırlamaya başladım. Kardaşlarıñ “ağabegimiz geliyor.” diye sevinçlerinden çıldırıyorlar. Şimdilik zikre şâyân başka bir şey yok. Cümlemiz dört gözle seni beklemekdeyiz sevgili oğlum.

Välideden kızına

Sevgili kızım;

Selâmetle kurtulduğunu, bir erkek çocuğın dünyaya geldiğini tebşir iden [89] telğrafini büyük bir meserret ü sa'adet içinde okudum. Ve derhâl telğrafla cevâb virdim. Üç dört gün sonra da mektûbuñı aldım. Vaż'-ı haml eşnâsında fazla zahmet ü şikinti çekmediğine pek sevindim. Meserret göz yaşları dökdüm. Hemân Cenâb-ı Hakk nevzâda mes'ud ve uzun 'ömrler ihsân itsin. Kızum kızım lohûsalığına çok diğkat it. Vesâyâ-yı şihhiyyeye tamâmiyla ri'âyetkâr ol. Yanında bulunamadığım için bilseñ ne kadar müte'essirim. İnşâ'allah ilk fırsatda geleceğim. Sevgili torunımı öpmek, oğşamak sa'adetine mazhar olacağım. Koyduğunuz ismi pek begendim. Sana beñzedigine ayruca sevindim. Cümleñize beyân-ı tebrikât ider, dâmâdım beğendiye selâm ve du'âlar eylerim. Seniñ ve mini mini bebegin gözlerinden öperim. Şık şık şihhat ü 'âfiyetinizi bildiren mektûblarınızı beklerim elmâs kızım.

Bir talebeden pederine

Mu'azzez ve muhterem pederim efendim;

Hic şüphe itmemeliyim ki bu mektûbımı pek müsteşnâ bir sevinçle mü'tâla'a buyuracaksınız. Çünkü sevgili oğlunuz ibtidâ'î taşşiliniñ semeresini pek güzel iktitâf itdi: Muvaffakiyyetle müsâbaka imtiñânını virerek leylî ve tâlî bir mektebe kabûl olundu.

Naşıl! Taşavvur itdiğim memnûniyyeti his idiyor, piş-i hayâliñizde bir 'ummân-ı gurûr ve iftiñârın kabardığı görüyor gibi oluyorsınız, degil mi sevgili babacığım? [90]

Mektebe kabûl olduğımı bana teblî' itdikleri zamân kendimde öyle ta'rif ve tavşife sığmaz bir meserret his itdim ki şimdiye kadar müddet-i hayâtımda bu derece 'ulvî, bu kadâr şamimî bir sevinç duymadım disem pek doğru bir söz söylemiş olurum.

Mektebin âgûş-ı feyz u 'irfânı beni dün kabûl itdi. Evet dün ilk def'a olarak leylî bir mekteb hayâtı geçirdim. Bu yabancı hayâtın kalbimde huşûle getirdiği te'essürât ü

taḥassüsâtı elimden geldiği kadar taşvîr idecek olursam, zan iderim ki memnûniyyetiñiz tezâ'uf ider:

Mektebden içeri girüp de mütereddîd ve muhteriz hatvellerle dersḥâneye doğru yürümeye başladığım zamân kalbimde ğayr-ı ihtiyârî bir çarpıntı his itdim. Öyle bir ra'ş'e ki mâhiyetini taḥlîl itmekden el-ân 'âcizim.

Şimdi dersḥanelere yerleşen talebe, gelen mu'allimiñ taqrîrâtını hürmetkâr bir sükût ile diñlemeye başlamışdı. Bu eşnâda ben mu'allimi diñler gibi görünürken. Birçok rakîk taḥassüslere cilvegâh olan kalbim bu meçhûl 'âlemiñ, bu yabancı muḥîtiñ te'sîri altında ḥalecân-baḥş bir irti'âş ile titreyordi.

Bu ândaki ḥissiyâtım ikiye taḥlîl idilebilir: Biri taḥşîl-i ma'rifet için böyle bir mektebe girmek şerefine mazhariyyetimden mütevellid memnûniyyet. Diğeri kerîm ve 'âlicenâb pederimden müşfik ve luḥkâr vâlidemden ayrılmaktan müteḥaşşıl maḥzûniyyet..

Ma'amâfîh şurasını da i'tirâf itmeliyim ki bu iftirâkda, bu maḥzûniyyetde taḥşîl-i kemâl ve te'mîn-i istiḳbâl emeli iftirâkiñ müsebbib-i yegânesi olduğı için olsa gerek tekmiñ rûḥumla his itdigim ğâyet yüksek bir [91] sevimlilik mevcûd.. Arkadaşların ḥiḫablarında nevâzişlerinde kardaş şefkatinden şanki bir şemme var. Mu'allimleriñ taqrîrât ve naşâyiḫinden dâ'imâ tayerrân iden büy-ı 'ulviyyet rûḥumuzu şâf bir hevâ-yı fazîlet içinde şanki işbâ' idiyor. Dersḥaneleriñ feyzli sînelerinde, bizi tamâmıyla mes'ûd idecek güyâ bir vâlide nermînligi, bir ana şamîmiyyeti his idiyoruz. Ḥâşılı bütün muḥît, bütün ḥayât şafvet ü fazîletle, feyz ü ma'rifetle mâlî.

Böyle biḫaḫkın istifâde ile feyz ü ma'rifetle, şefkat ve şamîmiyyetle güzerân olan bu muntazam ḥayâta hangi teşne-i 'irfân perestiş itmez; hangi müştâk-ı edeb bu muḥîtiñ merkez-i kemâlâtına atılmak için tehâlûk göstermez? Ne kadar şâyân-ı merḥametdir o ḥaylazlar ki kıymetdâr zamânlarını bîhûde itlâf iderek zelîlâne ve miskînâne bir 'aḫlet içinde vakîit geçirirler!

Şimdi yat borusı giceniñ sîne-i sükûnını yırtarak uzaqlarda ğâ'ib oluyor, sa'y ile geçen bütün bir günüñ meşâkḫ ve mezâḫimini tatlı bir uyku ile telâfi itmek için şabırsızlanan talebe artık ḥâb-ı istirâḫâte dalıyordu. Ben ise bilinemez naşıl bir ḥissîñ sevkiyle, gözlerim yorgun ve yarı açık, düşünüyor, düşünüyor; bu bir günlük ḥayâtıñ

zübde-i meḥāsinini ḥülāṣā-i mezāḥimiyle muḳāyese iderek bundan güzel, müfīd, emel-pīrā netīceler çıkarıyordım.

Ve bu vech ile gitdikçe tevessü' iden ufḳ-ı ḥayālâtımın kenār-ı fecrinden, ma' nā-yı nigāhında mebzūl ü bī-nihāye bir ūḫḳatīn lem'aları parlayan nazarlarıyla iki mübhem vücūd-ı muḫterem birden peydā oluyor. Bir ān [92] içinde nermīn ü müşfik bir temās ile sāmi' amı okşıyor. Ve ūḫra bütün bu latīf ḥayālāt, birden tutuūan bir ūḫsiñ sür'atiyle ufūl idüp gidiyor.

Artık her ūeyi düşünüp de ḥiçbir ūey düşünememezlikden mütevellid bir te'ab-ı dimāḡī ile uyumuū ḳalmıūdım.

Ūabāḥ oldı. Güneū āteūin bir levḫa ūeklinde ḫulū' itmeye, ḳuūlarıñ vecd-āver terāneleri ḫassās ḳalbleri titretmeye baūladı. Bütün ḫabī'at pūr-ḫerāvet ve pūr-leḫāfet. Bendeñiz Boḡaziçiniñ bu ūāf ve 'ulvī ūabāḫ manzarasını, bu muḫteūem ve lāḫūtī ḫulū' ūafḫāsını temāūa itmek için ḳalk borusundan evvel ḳalkmıūdım. Oh, yā Rabbi! Ne manzara, ne bedī'a! Bu tāze bahār ūabāḫınıñ, bu muūa'ūa' münevver ḫulū' uñ yüksek ūi'riyyeti ḳarūusunda, mebhūt ve mütefekkir, bī-ḫareket ve pūr-sūkūn, uzun müddet durdum. Düşündüm, düşündüm. Bu vecd ü istiḡrāḳdan, bu ḫatlı tefekkürden beni ancak ḫanīn-endāz olan ders borusı İḳāz idebildi.

Ūimdi dersḫāneleri velvele-i sürūrlarıyla dolduran ḫalebe ders istiḫzārātıyla meūḡul olmaya baūlarken. Sevgili oḡluñız bu mektūbla sevgili pederine yeñi ḫayātını, yeñi ḫayātın rūḫına virdiḡi ḫissiyāt ü inḫibā' atı tasvīr için uğraūıyordu.

İūtiyāḳla muḫterem elleriñizden öper, mektūbıñızı beklerim pek sevgili babacıḡım.
[93]

Kezā

Sevgili ve ḳıymetli babacıḡım;

Bir buçuk aydan beri devām iden imtiḫanlarımız ḫitām buldı ve dünki perūenbe ḡünü de numrolarımız okundı. Ūınıfı geçmeye hem parlaḳ bir ūüretde muvaffaḳ oldiḡımı tebūir itdikden ūḫra numrolarıñ eūnā-yı ḳırā'atında duydıḡım te'eūūrāt u teḫeyyücatı ve o ānda bütün ḫalebeniñ uçuk çehrelerinde belirmeye baūlayan ızḫrāb u endīūeyi ūu ḳırık kalemimle, biraz ḫasvīr itmek isteyorum. Manzara-i te'eūūr ü heyecanı oldiḡı gibi taūvīr ü

teşbîte muvaffak olursam, maḥzûziyyetiñiziñ tezâ'ufuna sebep teşkîl idecegi için, ne sa'âdet!

Bizi dersḥânelere da'vet iden ders borusı, ma'nâsı biḥaḳḳın ḳâbil degil añlatılamaz bir velvele, bir velvele-yi müheyyice ile ṭanîn-endâz olduğı zamân bütün ṭalebeniñ sîmâlarında ümîd ile endîşeniñ, ye's ile meserretiñ âheng-i imtizâcından mütevellid bir buluṭuñ, tereddüd ve heyecân buluṭuñuñ ḥazîn izleri görünmeye başladı.

Şimdi bir senelik ḥayât-ı mesâ'îniñ şemerâtını iḳtiṭâf için seri' ve mütevâlî ḥaṭvelerle dersḥânelere ḳoşuşan ḳalışkanlarıñ ḥalecânlı tehâlükleriyle sene dinilen bir müddet-i medîdeyi 'aṭâletle maḥv u hebâ iderek me'yûsâne muntazır-ı 'âḳıbet olan tenbelleriñ muḥteriz ü melûl adımlarla, sürüklenircesine dersḥânelere girmekdeki ıztırârları cidden şâyân-ı 'ibret bir levḥa-yı tezâd teşkîl idiyordu. Şanki ötekiler sa'y ile geçen bir seneniñ ṭatlı maḥsûlinden bir ân evvel şîrîn-kâm olmak için pür-hırş [94] ve teşne. Berikiler ise ḳıymetdâr ḥayâtlarından bir yıllık zamânı bîḥûde itlâf itmeniñ cezâsız ḳalamayacağını birden sezmekden mütevellid bir ḳorḳu ile pür-ye's ve pür-ra'şe.

Artık ḳalbleri biñ dürlü te'essürât u ıztırâbâta cilve-gâh olan şâkirdân dersḥânelere yerleşmişler, numroları okumaya me'mûr idilen zâbiṭân ḳarşıdan gözükmüşlerdi. O her ağızdan başḳa başḳa şadâlar ḳıkarak dîvârlardan medîd uğultularla şemâtet-engiz 'aksler peydâ iden gürültüler, o herc ü merc eşvât, o ṭufân-ı velvele-rîz şimdi birden kesilmiş bunuñ yerine dersḥânelerde derin bir şamt u sükûn ḳâ'im olmuşdı. Nefes almaḳdan bile, bilinemez naşıl gizli bir ḥissiñ sevḳiyle ḳorḳan ṭalebe şanki yekpâre bir ḳalb-i müteheyyic ḥâlini almış, göğüsleri şehîḳ-i intizâr ile şişkin bekleyorlar okunmaya başlanan numroları mütevekkilâne bir vaz' ile diñleyorlardı.

İşte birincimiziñ her dersden aldığı luṭḳâr numrolarıñ ḳırâ'atı bitdi. Bu arḳadaşımız kendini deminden beri yed-i taḥakkümüne alan heyecân u ıztırâbdan nefsinı ḳurtararak bütün bu ṭaşmaḳ için fırsat gözeten teheyyücâta ḳarşı artık lâḳayd görünürken ben evvelkinden daha ârâm-sûz, daha ṭâḳat-şiken bir heyecâna tevdi'-i mevcûdiyyet iderek titreyor, ra'şe-dâr parmaḳlarımiñ arasına şıḳışmış ḳalemle numrolarımı yazıyordum.

Oḫ yâ Rabbî, ne sa'âdet! Şanki çekdiğim bu 'azâb u ıztırâbıñ te'sîrâtını izâle itmek için nazâr-nüvâz bir edâ ile kâğıd üzerine dizilmiş o mütebessim numrolar ḳalbimi öyle

maḥzūz u müfteḥir idiyordu ki [95] ta'rif ü tavḥīfe şıgmazdı. Bu tatlı sevinç arasında şimdi diğ̄er arkadaşlarımla aldıkları numroları müneḳḳıdāne bir tavırla diñleyordum: İşte bir dersden şıfır aldığı için numrolarını yazan kalemi, tā ḳa' r-i rūḥundan ḳopan bir şayḥa-i fütür ile, yere fırlatanlar. İşte üss-i mizānī doldurmadığından dolayı sınıf geçmeye muvaffaḳ olamamış, gözleri yaşlarla bulutlanan bedbaḥtlar. Ve yine işte sa'y u iḳdāmınıñ semerelerini iḳtiḫāf itmekden mütevellid şariḥ bir memnūniyyetle numrolarına müfteḥirāne göz gezdiren mes'ūdlar.

Şimdi numroların okunması bitmişti. Yarım sā'atdir derin bir sükūn altında bulunan dersḥāneler artık birden fevārān iden bir tuḡyān-ı eşvāta müstaḡraḳ bulunuyordu. Bu taraftan idilen bir nidā-yı iftiḥār, öteden gelen bir enīn-i ye'se ḳarışup gidiyor. Beriden ḳopan bir feryād-ı melāl öbür cihetden yükselen āvāze-yi meserret arasında ḡā'ib oluyordu.

Artık bütün talebe, mes'ūd u bedbaḥt, bağçede toplanıyor; sınıf geçemeyenler, geçenlerin teselli ü nevāzişleri altında ye's ü kederlerini unutmaya çalışmak istiyorlar gibi idi.

İşte muḥterem pederim, taḥşilde geçirilen ḥayāt-ı mesā'ī senelerinden birinin daha ḥitāmını bildiren bu heyecanlı gün de böylece geçdi. Eñ güzide emelim sevgili milletimizden görmekte olduğumuz bunca fedākārlığa bir şükrāne-yi nāḳiz olmak üzere mütemādiyem çalışmak, insān nāmına liyāḳat ḳazanmak, vaḫanıma şādıḳāne ve fedākārāne ḥidmet itmekdir, efendim. [96]

Babadan oğula,

Sevgili oğlum,

Henüz inkişāfa başlamak bir müfekkireniñ tāze ve güzide sunūḫatına, henüz neşv ü nemā bulmuş bir üslubuñ laḫif ü zarif yeñiliklerine bir ma'kes teşkil idebilecek derecede güzel olan mektūbını 'azim bir meserretle okudum.

Zāten şu bir sene zarfında senden gelen mektūblar, okuduğın dersler arasında mümtāz bir ehemmiyyete mālīk bulunan edebiyyāta şamimī bir şevḳ ve ḥāhişle çalışdığını bana tebşir idiyordu. Gönderdiğin şoñ mektūb ise gözümün önünde bütün bu mecmū'a-i tebşirāta başḳa bir revnaḳ u şa'sa'a viren müzehheb ve müzeyyen bir şāḫife-i edeb

şeklinde tecellî itdi. Ve bu tecellâ-yı ‘ irfân karşısında kalem şimdiye kadar hiç his itmediği tatlı bir iftihâr ile titredi.

Sa‘ y u gayretiyle, şehrah-ı tekâmülde atdığı metin hatvelerle beni bu kadar mes‘ud u memnün iden terbiye-i fikriyye ve ahlâkıyyesiyle herkese karşı bana: Görüyor musunuz beni? İşte ben bugün babalarıñ eñ bahtiyârıyım, didiren sevgili oğluma bütün kalbim[il]e teşekkür itsem ‘ acabâ şu teşekkürüm, bana virdiği sa‘ âdete tekbül idebilecek bir mükâfât olabilir mi?

Şimdiye kadar mektûblarında her dürlü terakki vü teceddüd nişanelerine rağmen bir naķışa his idiyordum: Lafz-perestlik. Gönderdiğin şoñ mektûb ise bu naķışanın da tedricen senden zâ’il olmak üzere bulunduğunu [97] bana ihsâs itdi. Buña cidden pek sevindim. Vâkı‘ â insân âlâyiş ü debdebeye kapıldığı kadar tañana-i elfâza da meyyâldir. Fakat bu serâba, bu fâ’idesiz şa‘ şa‘ aya tahakküm itmek huşuşıyla yeñi yetişenler için elzemdir.

Âşâr-ı kalemîyemiziñ cânlı ve rûhlı olmasını, maşşulât-ı fikriyyemiziñ ile’l-ebet tarâvet ü zindeğisini muhâfaza itmesini istersek muṭlakâ şihḥat-i ma‘ nânın te’mini için sâde vü şamîmî bir üslûb intihâbı huşuşında pek diğkatli davranmalıyız. Bilmeliyiz ki bir eşeriñ edebî kıymet ve meziyyeti isti‘ mâl idilen Arabî ve Fârisî kelimeleriñ, müselsel ü muṭaṭan terkîbleriñ keşretinde degil, belki bir sihr-i şan‘ atla serpilen yeñi, ceyyid hisler fikrleriñ şervetindedir. Hele mübtedîleriñ tezyinât-ı lafziyyeye olan müfriṭ-i meyelânları neticesi olarak irtikâbından bir ân hâlî kalmadıkları fikrî ve naḥvî hatâlar o kadar fâhiş, o kadar garîb ve kendileri için o kadar hafîdir ki bütün bu naķışalar karşısında insân acı acı gülmekten kendini kurtaramaz.

Lafza olan şu şiddetli temâyülün yazı yazmak için eñ büyük bir mâni‘ a olduğunu tamâmiyla idrâk ü ihâta itseler, zan iderim ki lafz-perestler ma‘ nâya doğru ric‘ i bir hareket icrâsında sür‘ at ü tehâlük gösterirler.

Sâde yazmak, hisler ve fikirleri bütün şamîmiyyetiyle tasvîr ü tersîm itmek eñ maḳbûl ü müstahsen bir şan‘ at-ı taḥrîr iken muvaffakiyyet-i taşvîri bî-lüzûm ve pür-ṭumṭurâk kelime yığınları arasında aramak, ma‘ nânın boşluğunu lafz infâzı ile doldurmak ğafletinde bulunanlara te’ eşşüf hattâ teraḥḥum itmemek ğayr-ı kâbildir.

[98] İşte bunuñ içündür ki şu mektûbumla sana ma'nâyı lafza fedâ itmemek hüşüşında pek müteyekkızâne hareket itmeñi tavsiyeden giri duramadım. Emîn olmalı ki lafz-perestliğin boyunduruğı altında inleyen bir kalem, esâret-i fikriyyeye, 'aķâmet-i hissiyyeye maħkûm olmuş dimekdir. Bu maħkûmiyyet her şeyi tâ esâsından târumâr itmek için ne müdhiş bir darbedir?

Bu sözlerimden lafzıñ hiç de ehemmiyeti olmadığı anlaşılmasın. Lafzıñ da kendine göre bir ehemmiyeti vardır. İfade idilen güzel bir fikriñ âhenk tebliğı ne kadar rûh-nüvâz, ne kadar sâmi'a-pîrâ olursa tabî'î kalb ve vicdân o mertebe zevk ü heyecân duyar. Bir resm levhasında nazara şıket vermeyecek şüretde huḫûḫ u elvânı mezc ü terkîb itmek bir ressam için naşıl bir şan'at ise bir fikri şafha-i taşvîre naql iderken de a'sâb u rûha kasvet-âver olmayacak ve ma'nânıñ kuvvet ü şiddetini şarşmayacak kelimeleri bulmak her muharrir için bir mahâretidir. Çünkü ma'nânıñ şu'lesi yâbis, muzlim ve köhne kelime ve terkîblerle söner, sönebilir.

O hâlde lafzı da ehemmiyetden uzak tutmamak lâzım. Faķaķ ma'nânıñ şaḫvetini, şıḫḫat ü selâmeti te'mîn itdikten sonra ma'nâ za'îf ve sönük olursa şantana-i elfaz tabî'î ma'nâyı basîḫlikden ve sönüklükden kurtaramaz.

İstenilen bir fikri tamâmıyla tercüme idebilecek kuvveti hâ'iz kelime ve terkîbler intihâb u teşkîl itmek, oña göre de bir üslûb tanzîm ü tertîb eylemek ve bu kelime ve terkîbleriñ aheng [ve] telaffuzca mevzû'ñ muhtelif şafhalarına göre gâh mülâyim, hafîf, ince, sâmi'a-nüvâz olmasına; gâh dehşet-resân, [99] hurûşân, velvele-engîz, şarrâķa-nümâ bulunmasına diķķat itmek şan'at-ı taḫrîriñ gâyesidir ki muvâfaķat-ı lafz ve ma'nâ dinilen şu edebî haşîşayı iktisâba çalışmak her dürlü şümüliyle güzel yazmak isteyenlerce bir gâye-yi emeldir.

İ'tilâf-ı lafz ve ma'nâ hüşüşında muvaffaķ olmak fikrî ve edebî haḫâlarda bulunmamaya, ma'nânıñ bütün şafhalarını bir nazâr-ı şan'atkârâne ile tedķiķ ve ta'ķîb itmeye ve sonra da hissiyât ve ihtirâsât, te'eşşürât ve infî'âlâta tercümân olacak kelimâtı zevk-i selîmi memnûn u iķnâ' idebilecek bir şüretde bulmaya vâ-bestedir. İşte bu nükteden dolayıdır ki ma'nâ lafza nisbeten birinci derece ehemmiyetdedir. Yine bu daķiķa-yı edebiyeden dolayıdır ki lafzıñ da kendine göre mevķi'i vardır.

Şu şoñ mektûbuñda sende ma‘nāya doğru epey bir eşer-i teraqqî his itdim. Bu hissiñ sâ‘iķasıyla sana şu şatırları ķaraladım. Ma‘nā nedir, lafz nedir, muvāfakat-ı lafz ve ma‘nā nedir, bir dereceye ķadar añlatdım. Artıķ emīn olayım ki bundan böyle yazacađıñ yazılarda şu şoñ mektûbıñ ihtivā itdiği meziyyetler fevķinde bir his ve fikr şamīmiyyeti, lafz ile ma‘nānıñ i‘tilāfından mütevellid cāzib bir üslûb sâdeliği görecegim oğlım. [100]

Lise talebeleri arasında

Sevgili ķardaşım;

Güzel ve doğru yazı yazmayı ne ķadar sevdiğini, şan‘at-ı taħrīrde ciddī bir meleke kazanmak için ne derecede şarf-ı mesā‘ī itdiğini pek ‘alā bilirim.

Eliñe güzel yazılmış bir maķāle, huşuşıyla dimāđ ve vicdānı terbiye ve tenvīr idecek müfid bir eşer geğdi mi dünyā şanki seniñ olmuşçasına sevinir, mes‘ūd u müteheyyic bir şitāb, haķıķī bir meftūniyyet-i rūh ile ođur, ođursıñ. Hele doğru ve güzel yazı yazmak şan‘atınıñ serā‘irini biraz añlayabilecek bir maķāleye teşādūf itseñ meserretiñden sa‘ādetiñden ne yapacağını şaşırsıñ.

Seniñ şu cidden taķdīr ve taķlīde lāyık ŗabī‘atını bildiğim için öteden beri, oğudığım bir kitāb veyā mecmū‘ada huşuña gidecek bir baħş veyā maķāle görsem hemān ‘aynen istinsāħ ider, sana gönderirim bilirim ki şu hediyeñden şoñ derece memnūn olursıñ. Fi‘l-haķıķa iyi düşünülecek olursa(m) bizim gibi müştāķ-ı ‘irfān talebeler için bundan kıymetdār bir hediye taşavvur idilemez.

İşte bugün de sana şan‘at-ı taħrīr haķķında vaķtiyle haftalık bir mecmū‘ada gördiđim bir muşāħabeyi ‘aynen şuraya naķl idiyorum. Ümīd iderim ki memnūn u müstefīd olacađsıñ. [101]

“Talebeye doğru ve temiz yazı yazdırmak, şan‘at-ı taħrīrde meleke kazandırmak için mekteplerde naşıl bir uşul-i tadrīs ta‘ķīb itmek lāzım geleceğini düşünmek, ve bu huşuşda- velev ki nāķīz olsun - ba‘zı mü‘āla‘āt u mülāħazāt yürütmek zan iderim ki fā‘idesiz degildir.

Evvelā mu‘allim, Türkceniñ şarf ve naħv ķā‘idelerini öğrenmiş, ‘ulūm u funūnıñ mübādīsiyle az çok ‘anāşır-ı dimāđiyyesi inkişāfa başlamış bir lise talebesine güzel ve doğru yazı yazmak şan‘atınıñ zevķini ŗatdırmalıdır.

İlk derslerde talebeye doğru yazı yazmanın ehemmiyyetini telkîn itmeye ve zevk-i taḥrîri tatdırmaya muvaffak olan mu‘allim, birinci ḥaṭve-i muvaffakiyyeti atmış dimekdir. Bu ḥaṭve-i muvaffakiyyet atıldıktan sonra artık ta‘ḳīb idilecek ciddî ve ṭabî‘î bir uşûl-i tedrîs ile maḳşada, ğâyeye vuşûl kolaylaşır.

Ben “kâtib olmak, kitâbet melekesini kazanmak isti‘dâde menûddur; isti‘dâdı olmayan bir talebe şan‘at-ı taḥrîri öğrenemez.” diyen fikirlerin şiddetle ‘aleyhindeyim. Bu fikr ancak edîb, şan‘atkar olmak isteyenler için doğru olabilir.

Ma‘kûl bir uşûl-i tedrîs ta‘ḳīb iden ciddî bir mu‘allimden taḥrîr dersleri alan bir talebe, iki üç sene zarfında, virilecek herhangi bir mevzû‘a dâ’ir şu kadar var ki virilen mevzû‘lar şâkirdânın seviyye-i fikriyye ve muḥîtiyyesiyle müteneşib olsun doğru irtibâṭ ve insicâmı hâ’iz bir mektûb, bir maḳâle, hattâ bir hikâye kaleme alabilir. Mâdâm ki kitâbetin kendisine maḥşûş kavâ‘idi uşûl ü şerâ’iti vardır. Öyleyse kitâbet bir ‘ilmdir. Hangi bir ‘ilm vardır ki ciddî bir tedrîs [102] neticesinde öğrenilmiş olmasun. O hâlde kitâbet tederrüs ile elde idilir ‘ulûm sırasında bulunmak lâzım gelir. Binâen‘aleyh “isti‘dâdı olmayan yazı yazamaz bir şey kaleme alamaz.” hükmini talebenin fikrinden tamâmiyle sökmek, koparmak lâzımdır.

Edebiyyât ki bütün nükteleriyle, incelikleri ve derinlikleriyle, taḥassüs ü teheyücleriyle güzîde bir şan‘at-ı nefisedir. Eñ ziyâde muḥayyileye ve ḥassâsiyyete istinâd iden bu şan‘atın serâ’ir ü gavâmızına vuḳûf-ı tam peydâ itmek, taşvîr idilmek istenilen ḥayâlât-ı ‘ulviyye ve hissiyyât-ı raḳîḳayı, bedâyi‘-i ṭabî‘iyye ve menâzır-ı ḥayâtiyyeyi cidden edîbâne, şan‘atkarâne taşvîr ü tersîm eylemek için sa‘y u ğayretin fevkinde bir siḥr, bir siḥr-i ḳudret ister ki o da fiṭrî, mâder-zâd bir isti‘dâddır. Bu ezeli feyzden, isti‘dâddan maḥrûm olan bir kalemin kâğıd üzerine bırakacağı izlerde şan‘at ve edebiyyâta ‘â’id ufaḳ bir renk ve âhenk görülemeyeceği ṭabî‘îdir.

Faḳat kitâbet, virilen ve yâḥûd bulunan basîṭ bir mevzû‘ı kelimeler i‘ânesiyle sâde, doğru, lisânın kavâ‘idine muvâfiḳ bir şûretde kâğıda naḳl itmek. Ve talebeden beklenen vazîfe ise söylenen bir fikri, verilen bir mevzû‘ı, sâde ve muntazam, kâğıd üzerine dökmek olduğına nazaran ḥuşûş-ı mezkûrî te’min edecek bir tarzda ‘amelî bir uşûl ta‘ḳīb idilirse, zan iderim ki maḳşad istiḥşâl olunabilir.

Yazı yazmakta iki mühim nokta nazara çarpar:

Biri mevzû' bulmak ve mevzû'ı ihtivâ iden fikrleriñ, muţâla'alarıñ haķıķate, 'aql ve mantıķa muvâfiķ olmasına diķkat itmek. Diġeri fikri terceme ve ifâde idecek kelimelerde ve cümlelerde ve cümleleriñ hey'et-i mecmû'asında [103] doġruluk, irtibât ve insicâm ve âheng-i tām bulunmasına ehemmiyyet virmek. Birinci mādde düşünmek ikinci mādde yazmak ile telhîş ü icmâl idilebilir. O hâlde talebeye evvelâ düşünmeyi, sonra da maḥşulât-ı fikriyyeyi kâġıd üzerine dizmeyi öğretmek icâb ider. Tahrîrden maḥşad şâkirdâna düşündüġünü mevzû'ıñ safhâlarına göre sâde ve şamîmî bir üslûb ile kâġıda nakl melekesini kazandırmak olduġundan bu gâyeniñ istiḥsâli için talebeniñ doġru düşünmesini ve düşündüġünü ifâde idebilmek melekesini te'mîn idecek bir usûl-i tedris ta'ķib itmek lâzım gelir.

Düşünmeyi öğrenmek ve iyi düşünmek. İşte şan'at-ı tahrîriñ ruḥı. İyi ve doġru düşünmeye, eṣyâ-yı muḥîṭeyi idrâk ü ihâţaya alıšan bir talebe mu'allimiñ derslerde söyleyeceġi naḥv ve tahrîr kâ'idelerini, müsvedde taṣḫîḥleri eṣnâsında serd ideceġi 'amelî kıymete mâlik muţâla'ları. Yazdırılan ve râbiṭa ve fikir cihetlerinden iyi taḥlîl ve ta'mîķ itdirilen numûneleri, eṣerleri rehber ittihâz iderek efkâr u mülâḥazâtını muntazaman kâġıd üzerine nakle muvaffak olabilir.

O hâlde işte mu'allimiñ eñ mühim vazîfesi: Talebeyi doġru düşündürmeye, düşündüklerini olduġı gibi, şamîmî ve ṭabî'î yazdırmaya alışdırmak. Bunun için de ḥuşûşıyla bidâyetde virilecek mevzû'larıñ şâkirdâniñ müteḥassis olduġları aḥvâl ve muḥîṭe temâs itmesine diķkat itmek ve tâze beyinleriñ tamâmıyla kavrayabilecekleri bir tarzda mevzû'ları izâḥ eylemek; sonra da talebeye şifâhen söyletmek; Fransızlarıñ didiġi gibi Narration oral yapmak. İyi [104] ve doġru düşünmek mes'elesi bir dereceye kadar isti'dād ile 'alâkadârsa da muḥaddemât-ı 'ulûmı taḥşîl ile meşġûl bir talebeniñ o henüz inkişâfa başlamış müfekkiresi, mu'allimiñ yardımıyla, iyi ve doġru düşünmeye alışabilir. Ve yazdırılıp lisân ve fikr i'tibârıyla taḥlîl ü teşriḥ idilen numûneler, eṣerler bu ḥuşûş te'yîd ve taḥviyyeye medâr olur.

Şöñra bütün bu iyi düşünölebilmîş mevzû'ları sâde ve şamîmî bir üslûbla kâġıd üzerine muntazaman dizmek mes'elesi kalır ki bu melekeyi de, kaleme aldırılan ve sonra

mu‘allimler tarafından taṣḥīḥ idilerek i‘āde kılınan müsveddelerle dā‘imā taḥrīr şan‘atını nazar-ı diḡḡat önünden ayırmayarak ṭabī‘ī ve ‘amelī bir sūretde yapılan “taḥlīl-i ‘ibāre”ler te‘mīn ider. Şu kadar var ki taṣḥīḥ idilerek i‘āde olunan müsveddeleri tedḡiḡ ile meşḡul şākirdān taṣḥīḡātūn: ‘İlave ve ṭayy, taḡdīm ve te‘ḡīr kılınan kelime ve cümleleriñ ne için ‘ilāve ve ṭayy, neden taḡdīm ve te‘ḡīr olunduḡlarınıñ esbābına pek infāz-ı fikr ü nazar idemeyeceklerinden, irtibātı olmayan cümleleriñ naşıl ve ne şūretle düşünölmüş de bir ḡāl-i irtibāt u intizāma ircā‘ idilmiş olduḡını añlayamayacaklarından ve bütöñ bu esbāb ve serā‘ir muvācehesinde ṭalebeniñ semā-yı idrākini birer seḡāb-ı mübhemiyyet ḡaplayacağından. İşte bu muḡlim buluḡları parçalamāḡ, o semāları vuḡūḡ lem‘aları ile tenvīr itmek, ḡāşılı müsvedde taṣḥīḡlerinden beklenilen istifādeyi bir ḡat daha ziyādeleştirmek için ṭalebeniñ yazdıḡı müsveddelerden taṣḥīḡe ve eñ ziyāde ḡavā‘id ve fevā‘id-i lisāniyye dermiyānına müsā‘id olan bir veyā bir ḡaçını bi‘l-intiḡāb ayruca ‘aynen taḡta başına yazdırmāḡ, [105] ve taḡta başına yazdırılan müsveddeyi noḡ defterlerine ḡayd iden ṭalebe ḡarşısında mezkūr müsveddeyi mükemmelen taṣḥīḡ itmek lāzım gelir.

Şimdi ṭalebe mu‘allimiñ bu vāziḡ ve “pratik” taṣḥīḡi ḡarşısında imlā, ḡā‘ide ve fikr ḡaḡalarını, ma‘nā noḡşānlarını, lafzī, ma‘nevī irtibāşsızlıḡları, cümleler beynindeki ‘adem-i āhenk ve münāsebetiñ esbābını bi‘zzāt görerek, bütöñ bu ḡaḡaları tevlīd iden mü‘eşşirāt-ı rengīn bir vuḡūḡ ile sezerek gelecek dersde yazacakları müsveddelerde bu dersde söylenilen ḡaḡalardan kendilerini men‘e ḡalışırlar. Ṭalebeniñ ikinci müsveddelerinde, birinci müsveddelerde görölen ḡaḡalar yerine, o ilk müsveddeyi taḡta başında taṣḥīḡ iderken mu‘allimiñ temḡid eylediḡi muḡāla‘āt-ı lisāniyyeniñ, fevā‘id-i taḡrīriyyeniñ ancaḡ maḡşuş nāfi‘ izleri, müfid serpintileri gözüdür.

İkinci dersde taḡta başında yapılan taṣḥīḡ eşnasında söylenilen ḡaḡalarıñ da üçüncü müsveddelerde bulunmamasına ṭalebe diḡḡat ider. Ve eñ nihāyet bütöñ bu taṣḥīḡāt u irşādāt neticesi olarak öyle mes‘ūd bir tekāmöl devresi ḡulöl ider ki ṭalebe seviyye-i fikriyye ve muḡtiyyeleriyle mütenāsib olmaḡ üzere söylenilecek bir mevzū‘ı muntazam, ḡavā‘id-i lāzimesine muvāfiḡ sāde ve ṭabī‘ī, yazmaya muvaffaḡ olur; ḡāye-yi emel de istiḡşāl idilmiş bulunur.

Ṭalebeye sâdeligi, tabî'îligi tavşiyeden bir ân hâlî kalmamalıdır. Ṭarz-ı ifâde gâyet sâde, tabî'î, cümleler konuşur gibi kışa olmalıdır. Artık varsun bütün bu ṭalebe içinde feyz-i isti'dâda mâlik olanlar şan'atkârâne bir üslûbla, cümleleri icâbına göre kışa ve müselsel, [106] yazsun. Bu, isti'dâda menûṭdur. Faḳaṭ maḳsad, bir mevzû'ı ṭalebeye eksiksiz, ḥaṭâsız, fikr anlaşılabilir bir şüretde yazdırmak ise bu kadar muvaffaḳiyyet kâfidir..

Hâşılı bir ṭarafdan bu tâze beyinleri doğru düşündürmeye alışdırarak diğeri cihetden de ḥüsn-i ifâde melekesini te'mîn edecek esbâb ve vesâ'ite teşebbüsde aşlâ kuşur göstermeyerek şâkirdânı taḥrîren ifâde-yi merâma muvaffaḳ olacak bir şüretde yetiştirmeye çalışmalıdır.

Ciddiyyetle ta'ḳîb idilecek ve ihtimâmlarla, ḡayretlerle süslenecek böyle bir uşûl-i tedris sâyesinde, zan iderim ki, ṭalebe muntazam, sâde ve her dürlü ḥaṭâdan âzâde bir şüretde fikrini yazmaya muvaffaḳ olur. Düşündüklerini, ḥis itdiklerini sâde, tabî'î ve şamîmî bir ṭarzda velev ki ḳroki hâlinde olsun kâğıd üzerine çizebilir. Ḥuşûşıyla birinci devre ṭalebesinden beklenen taḥrîr melekesi de bundan 'ibâret degil midir?

Ṭalebeye bu meleke-i taḥrîri elde itdirmek için taḥta başında müsvedde taşḥîḥ itmek uşûlini pek mü'esser, pek müfid ve pratik buldım. Bu uşûli Ṭürkçe mu'allimlerine ḥarâretle tavsiye iderim.

İşte maḳâle burada bitiyor. Ṭabî'î benim ṭarafımdan bir muṭâla'a dermiyânına ḥiç ihtiyâc yok. Eger şu ufaḳ zaḥmetle kıymetli ḳardaşımı biraz memnûn u müstefid idebildimse benim için ne şa'âdet.

Bâḳî meveddet ve şamîmiyyetle elleriñi şıḳarım ḳardaşım. [107]

Cevâbı

Mu'azzez ḳardaşım;

Mektûbuñı aldım. O kadar derin bir ḥaz, bir ḥazz-ı vicdânî duydum ki ḳâbil degil ta'rif idemem. Benim için ihtiyâr itdigiñ zaḥmete, istinsâḥ itdigiñ maḳâleye bütün ḳalbimle teşekkür iderim. 'İrfânımız, intibâhımız için yek-diğeriimize itdigimiz ḥidmetler, mu'âvenetler her ṭalebeye numûne-i emşâl olabilecek bir ciddiyyet alıyor. Zâten "te'âvün" insâniyyetiñ eñ mühim levâzımından degil mi? Ḥuşûşıyla bu te'âvün ma'nevî olursa kıymet ü ehemmiyyeti naşıl artmaz?

Her insān, mümkün olabildiği kadar eṭrāfına, muḥītime iyilikler, şefkatler, mādī ve ma‘nevī mu‘āvenetler serpmelidir. Eger şimdiye kadar insānlar bu muḥaddes vazīfeyi ifā ḥuşuşında tekāsül göstermemiş olsaydılar “insāniyyet” çokdan mes‘ūd, pür-nūr u ziyā bir devreye girdi.

İşte ben de geçenlerde teşādūf itdiğim ve pek begendiğim ilk mekteplere ‘ā’id bir maḳāleniñ mühim noktalarını sana istinsāḥ idiyorum. Bu maḳāle epey zamān evvel yazılmışdır. Bugün ibtidā’i mekteblerimiz mu‘allim mekteblerinden çıkan genç mu‘allimlerle biraz düzelmiştir. Faḳaṭ maḳāle ihtivā itdiği fikirler i‘tibāriyla şāyān-ı istifadedir. Vaktiyle benimle berāber ibtidā’i mektebde geçirdiğiñ sefīl, ‘aḳīm ḥayāt-ı taḥşīl bütün pejmürde ḥāṭırātıyla dimāğına naḳş idildiği için öteden beri bana ibtidā’i mekteblerimiziñ [108] lüzūm-ı işlāḥından yigirminci ‘aşr ḳafalı mu‘allimlere olan ihtiyācımızdan necīb bir ‘aşabiyyet ile baḥş iderdiñ. Şimdi şu maḳāleyi okursañ efkār ve ḥissiyātıyla naşıl tamāmen hem-āhenk oldığını görür, memnūn olursiñ:

“Temeli sağlam olmayan binālar naşıl her ān müheyyā-yı indirās ise, bir memleketde de ma‘ārif-i umūmiyyeniñ esāsı olan ilk mektebleriñ teraḳḳiyyāt-ı ‘aşriyye ile, tekemmülāt-ı fenniyye ile ḡayr-i mütenāsib olması binā-yı ‘irfāni öylece āmāde-i izmiḥlāl bir ḥālde bulundurur.

‘Aşrlardan beri istibdād, efkār-ı milleti paşlandırmak için bütün ḳuvvetini ma‘ārifiñ inḳişāf u teraḳḳīsine māni‘ olmaya şarf itdiğinden bugün ‘umūm mekteblerimiz, ḥuşuşıyla ilk mekteblerimiz cidden acınacak bir ḥālde ḳalmıştır. İlk mekteblere velev ki saḥḥi olsun bir nazar-ı seri‘ ‘aṭf ider soñra da bulunduğumuz yigirminci ‘aşriñ o mehīb teraḳḳiyyāt-ı fikriyye ve ictimā‘iyyesini düşünürsek istibdādın pençe-i i‘tisāfi altında vaṭan-ı muḳaddesimize açılan bu derin ve ḥūnīn cerīḥadan müte‘essir olmamak ḡayr-ı ḳābil olur.

“Bugün”üñ çocukları “yārın”iñ adamları olacağı düşünülür ve bir memleketde icrā idilen her dürlü işlāḥāt u teceddüdātda dā’imā “istiḳbāl”iñ nazar-ı diḳḳat ve ehemmiyet önünde ṭutulması elzem olduğu teslīm idilirse ma‘ārife ta‘allük iden işlāḥātın evvelā ilk mekteblerden başlanması lāzım geleceğine bilātereddūd ḥükm idilir.

İlk mekteblerimiz, ba'zı istisnâlardan şarf-ı nazar, kemâl-i cesâretle dinilebilir ki uşul-i tadrîse çocukların psikolojisine ğayr-ı vâkıf [109] terbiye-i fikriyyeden mahrûm, 'aşrın terakkiyyât u icâbâtına karşı bi-his mu'allimlerin dest-i teseyyüb ü cehâletinde bulunuyor.

Memâlik-i mütemeddinede, hüşüşıyla Almanya ve Japonya'da hayret ve taqdîri celb iden tekâmül ve te'âlî eserlerinin menba'ını tedkîk iden hükemâ bütün bu havârik-ı terakkiyyâta sebep olan kuvvetin ilk mektebler olduğunu anlamışlardır.

Bir çocuk ilk terbiyeyi, ilk şevk-i taşşîli, ilk ders-i intizâm ve necâbeti, ilk zevk-i me'âlîyi, hâşılı fenni o muqaddes kudretin ilk şulesini ilk mekteplerde alacaktır. Her şey'in esâsını kurmak ne kadar güç olduğu nazar-ı diğkate alınırsa ibtidâ'î mu'allimlerinin tâlî ve hattâ 'âlî mektebler mu'allimlerinden ziyâde nüfûz-ı nazara mâlik, 'ilm-i rûha pedagojiye vâkıf olması lâzım geleceği meydâna çıkar. Zâten Avrupa ma'ârifine 'atf idilecek nazara derhâl bu haqîkat çarpar.

Terbiye, çocuğı tabi'at-ı beşeriyenin müsâ'adesi derecesinde bir mertebe-i tekemmüle iş'ad için bütün melekâtının inkişâf tabi'isini idâre ve teshîl iden bir şan'atdır. Çocukda yalnız bir melekenin inkişâf-ı müfraına yardım itmek ise o çocuğı bir u'cûbe yapmak dimekdir. O hâlde çocukda filizlenmeye başlayan melekât ve hissiyatı ma'kül ve fenni bir tarzda inkişâf itdirmek için bütün o melekâtı tanımak, o melekâtın tabâyi' ü kavânîni tedkîk ü tettebbu' itmek lâzımdır. Vazife-i vaţaniyye ve ictimâ' iyyesini bihaqqın ifâ idebilmek için mürebbî-i etfâlin rehber ü sâ'iki dâ'imâ 'ilm, dâ'imâ fen olmalıdır. [110]

Her cihete temâyül idebilir birer zî-hayât fidân olan ma'şümların kuvvâ-yı bedeniyeye ve dimağıyyelerini bir zindeğî-i fenni ile inkişâf itdirmek. İsti' dâdlarını maqbûl u ma'kül bir şüretde mütemâyil oldukları cihete sevğ ü tevcîh eylemek. Levş ü riyâ girmemiş kalblerine hayşiyet-i şahşiyeye, 'izzet-i vağâr fikrini telkîn için çocukları hiçbir vech ile tezîl itmemek. Seviyeleriyle mütenâsib sâde, 'amelî naşîhatlerle, irşâdlarla anları sa'y u ğayrete, iyilige, te'emmül ve muğâkemeye alışdırmak. İrâd itdikleri su'allere mini mini dimâğlarını taţmîn ve iknâ' idebilecek bir şüretde cevâblar virmek. Her şâkirdi ayrı ayrı istizâha teşvîk itmek. Dâ'imâ muhîtleriyle münâsebetdâr hikmet-âmîz ve merâğ-âver

emşāl ve menākıb naql ü hikāye iderek çocuk rûhlarında şevk-i taḥşīl, lezzet-i mesā'ī, zevk-i fazīlet, sevdā-yı ḥaḳīḳat ve 'aşk-ı milliyyet ḥislerini uyandırmak teraḳḳiyāt-ı ḥāzıra ile mütenāsib [modern] bir mekteb-i ibtidā'ī mu'alliminiñ eñ mühim vezā'ifindedir.

Anatolınıñ, şāf ve mu'azzez Anatolınıñ o elīm, o yürekler acısı ḥayāt-ı ictimā'ıyyesini düşünmekle müte'essir olan bir vicdān; bu kıt'a-yı vesī'anıñ bī-çāreligine, zavallılığına bir sebep araştırmak isteyince muḥlaḳā evvelā nazar-ı diḳḳat ve te'essüfe ma'ārif-i ibtidā'ıyyesiniñ ḥiçligi, sefāleti çarpacaktır.

Cehālet, nūruñ, umrānıñ, ḥaḳīḳatiñ, teceddüd ve şervetiñ bī-amān düşmānidir. İşte o cehāletdir ki bugün Anatolıyı fikr u sefālet, mahrūmiyyet ve zulmet içinde ve bir ḥarābe şeklinde bulunduruyor!

İşte arkadaşım sana maḳāleniñ eñ mühim ve cānlı noktaları. İnşā'allāh [111] yakın bir istikbāle ḥükümetiñ ve milletiñ müşterek mesā'ıyyesiyle bütün bu ictimā'ı marazlarıñ çāre-i tedāvīsi, bütün bu yaralarıñ şarḡıları bulunur. Her ḥâlde istikbāl bizimdir. Fakat bizim de istikbāle lāyık bir şūretde çalışmamız, yigirminci 'aşr talebesi ya'nī ciddī ma'nāsıyla 'aşrī olmamız lāzımdır. Eger bu teceddüd ve intibāh devresinde biz gice ve gündüz çalışmaz, vaḳtimiziñ, taḥşīlimiziñ kıymet ü ehemmiyyetini tamāmıyla taḳdīr itmezsek pek büyük bir nankörlükde bulunmuş; vaḳanımıza, 'ā'ilemize ve ḥattā kendimize ḥıyānet itmiş oluruz. Biz istikbāli zabt u teshīre, ḥurāfātı maḥv u tenkīle me'mūr ma'nevī bir ordunuñ, 'irfān ordusınıñ eñ kıymetdār pīşdārı, efrādı meşābesindeyiz..

Bāḳī: Sa'y u iḳdāmda şebāt; arkadaşım.

Ḳardaşdan Ḳardaşa

Kardaşım;

Birincilikle mekteb-i mülkiyeniñ muntehī sınıfına geçdiğini tebşīr iden mektūbuñu nasıl 'azīm meserretlerle, vicdānī mahzūziyyetlerle okudığımı uzun uzadıya taşvīr etmekden ise bir sene sonra ḥayāt-ı cem'ıyyete ḳarışacak mekteb dinilen ma'nevī i'mālāthānede tecehhüz itdiği efkār ve ma'lūmātıyla vezā'if-i milliyye ve insāniyyesini ifāya başlayacak sevgili arkadaşımı ba'zı noktalardan ikāz u tenvīre ḥādım muḥlaḳā'tda bulunmayı müreccaḥ görüyorum. [112]

Zâten sana aramızdaki sekiz seneniñ bıraĥdığı tecrübeleriñ baĥş itdiği bir ĥarâret-i şalâhiyyetle çoĥdan beri efkâr u ĥissiyyâtımı, tecârib ü müţâla‘ âtımı yazmaĥ fikrinde idim. Soñ mektûbiñ bu fikrimi hemân icrâ itmek için bana ĥıvvetli bir sâ’iĥ oldu.

Yazıyorsuñ ki: “Ta‘ţîl müddetini naşıl geçireyim. Naşıl kitâblar müţâla‘ a ideyim. Kitâb intihâbında soñ derece müşkilâta teşâdüf idiyorum. Bilirsiñiz ki edebiyât ve felsefeyi pek çoĥ severim. Bana “ĥaĥîĥat”i, millî ve insânî vazîfeleri gösterecek, fikrimi memlekete nâfi‘ bir şûretde tenvîr idecek kitâblara ise muĥabbet derecesini geçen ĥürmet ü perestişim var. Bu ĥuşuşda tecrübeñizden, mezâyâ-yı ‘ilmiyye ve fikriyyeñizden istifâde etmek isterim. Baĥıñız bir sene soñra vaţan benden ĥidmet bekleyecek. Ĥâl bu ki muĥaddes vaţanıñ benden beklemekte ĥaĥlı olduğı ĥidmeti îfâ idebilmek için kendimde daha henüz ârzü itdiğim derecede bir ĥıvvet bulamıyorum. Vicdânım bana şı bir sene zarfında dimâĥımıñ bu necîb ve nevvâr ĥıvvetle mücehhez olmasını emr idiyor. Bu emri tamâmiyla îfâ idebilmek için siziñ mu‘âvenetiñize, irşâdât-ı fikriyyeñize, derin bir vuĥûf neticesi olarak tavşiyeye ideceğiz kitâblara muĥtâcım. Ricâ iderim beni bu ihtiyâcdan ĥırtarıñız; bana rehber olıñız. Siziñ ĥayât-ı resmiyye ve ĥuşuşıyyeñizde ĥazandığiz, muvaffaĥıyyetleri memleketimize itdiğiz ĥidmetleri işitdikce ve gördükçe ĥalbim, bilseñiz ne tatlı heyecânlarla, ne heyecânlı ĥıbtalarla titreyor.”

A‘mâĥında ‘ulvî ve âteşin fikrler, emeller ĥaynaşan şı pür-şebâb [113] şatrlarıñ ĥalbimde tevliğ itdiği zinde bir zevĥ-i ümîd ile fikrlerimi, tecrübelerimi işte yazıyorum ĥardaşım:

Evvelâ şurasını söyleyeyim ki insân muvâzene-i bedeniyye ve dimâĥıyyesini te’mîn için ĥıva-yı cismâniyye ve rûĥıyyeyi inkişâf itdirecek şıĥĥat-i mâddiyye ve ma‘neviyyeyi her dürlü tezelzülât u şademâtdan viĥâyeye eyleyebilecek bir şûretde ya‘nî fikren olduğı ĥadar da bedenen ĥalışmaya, yorulmaya mecbûrdur.

Sa‘y ve ‘ameliñ beşeriyyet-i mütemeddine için naşıl müfîd ü zarûrî bir ‘unşur, âlâm u iztirâbât-ı ĥayâtiyyeye muĥâvemet ĥuşuşında naşıl elzem bir ĥıvvet olduğımu ‘aţâlet ü işsizlik ile insâna pek tabî‘î olarak çöken kâbûs-ı ye’s ü füturuñ te’sîriyle o zavallı maĥlûĥıñ naşıl fenâ tabî‘atlı, müvesvis ü ‘alîl bir adam ĥâlini aldığımu ve soñra da bu marâz-ı ma‘nevî ile ma‘neviyyâtıñ mâddiyâta olan te’sîr-i neticesi olarak naşıl o bî-ĥâreniñ

māddī hastalıkların pençesinde ezilmeğe mahkûm bulunduğımı, kavriyyen ümîd idebilirim ki, bilmez degilsin. Benim aşl maqşadım sana terbiye-i bedeniyyenin fa‘āliyyet-i cismāniyyenin lüzümünü anlatmak, ma‘at’te’essüf yakın zamāna kadar mekteblerimizde ehemmiyet virilmeyen, gençlerimiziñ enzār-ı diqqatini lāyıkıyla celb idemeyen jimnastigin, sporuñ ehemmiyyetini bildirmektir. Çünkü sen de o nāzik ve ‘aşabî bünyeñle, o ğayr-ı muntazam ve mütemādī mesā‘i-yi fikriyyeñle, o eñ hafif yorgunluklardan bile ürken nārīn ve naḥif vücūdınla bu beyānāt ve iḥtārāta cidden müstaḥakısın.

Dünyāda hiçbir nazariyye “sağlam fikr sağlam vücūda bulunur.” hükmi kadar kaṭ‘ī olamaz. Hele mütemeddin ve müterakki milletlerin fa‘āliyyet-i cismāniyyeye, spora verdikleri ehemmiyetler, Avrupa mekātib ü medārisinin [114] kāffesinde müdürlerin terbiye-i bedeniyye derslerine, teneffüs ü tenezzüh zamānlarına taḥşış eyledikleri sâ‘atler düşünülür, ve sonra da Anglo-sakson kavminiñ muzafferiyet-i ‘ırkıyyesi sebepleri taḥlil ü muḥākeme olunursa sporuñ, hareket ve fa‘āliyyet-i bedeniyyenin lüzümü u ehemmiyeti şedid ve parlak bir ziyā-yı intibāh ile derḥāl nazarlarda tecellī itmek ğayr-ı kâbil olur.

Sana şu kadar söyleyebilirim ki muvāzene-yi şıḥhiyyelerini te‘mīn idemediginden dolayı vaḫtsiz uful iden dehāların beşeriyyete bıraktıkları boşluk, ancak gençlerin ḥıfzu’s-şıḥḥa kā‘idelerine ri‘āyet ü itā‘at itmeleriyle, spora çok ehemmiyet virmeleriyle dolabilecektir.

Hāşılı pederlerin, büyük birāderlerin, mu‘allimlerin vazife-yi esāsiyyesi, ğāye-yi āmāli evlād-ı milleti metīn, muḫāvim, zinde bir bünyeye mālīk itmekden, mübārezāt-ı ḥayātiyyede muvaffak olabilecek bir terbiye ile techiz ü teslīḥ eylemekden, müdāvāt-ı fikriyye kadar müdāvāt-ı bedeniyyeye de ehemmiyet virmekden ‘ibāret olmalıdır. Bu “ḥaḫīḫāt”ı bundan elli altmış sene evvel “Sipensır” bütün vuzūḫ u şümüliyle meydāna çıkarmışdı. Şimdi cihān-ı medeniyyet bu büyük İngiliz ḥakiminiñ fikrini rehber-i necāt u selāmet ‘add idiyorlar.

Vaṭan-perver bir baba; evlādını kendi zevkine, emeline, ārzūsuna göre ‘ādī ve menfa‘at-perest hesāblarla degil, ‘ulvī vü necīb fikrlerle memlekete ve insāniyyete nāfi‘ bir şüretde yetiştirmeye mecbürdür. Hiçbir zamān unutulmamalıdır ki bir çocuk her şeyden evvel vaṭanıñ evlādıdır. Bir milletin kuvveti, şavvet ve iḫbāli, şübhesiz, o milleti teşkil iden

efrādīñ evvelā kavīyyü'l-bünye ve zinde olmasına mütevaqqıfıdır. Böyle mümtāz bir şalābet ve metānetle [115] yetişen bir kavmiñ terbiye-yi fikriyye ve ahlākīyyesine idilen mesā'ī ne derece müşmir ü pāydār olur, düşünmeli. İşte bunuñ içündir ki mümkün olduğı kadar efrād-ı milleti kuvvetli, fa'āl, cesūr ve müteşebbiş yapmaya çalışmalıdır. Cesūr, vazīfe-şinās, müstakīm, tarīk-i hayātda şebātkārāne ve 'afīfāne kaṭ' -ı merāhil iden bir insān nasıl her dürlü müşkilāt-ı 'azīmeyi bir cehd-i muzafferiyyetkārāne ile iktihām ider; anı yolunda durduracak her dürlü kuvvetleri, māni'aları nasıl bir 'azm-i āhenīn ile kırar, parçalarsa böyle gençlerden, efrāddan müteşekkil bir millet de şahne-yi siyāsiyyātda zinde rollerle mevcūdiyyetini, istiqlālını muhāfāza eyler. Kezā cebīn, miskīn, mariż, mütebaşbış ve riyākār bir adam rehğüzār-ı hayātda nasıl her dürlü zilletlere, muvaffakīyyetsizliklere, muşībet ü felāketlere mahkūm olursa böyle 'alīl ve miskīn ferdlerden teşekkül iden millet de inkırāza nāmzed bulunur.

'Ākılāne olmak üzere cesāret pek büyük bir fazīletdir. Hıssetiñ, zilletiñ, riyākārlığıñ, menfa'at-perestliğıñ menba'ı cebānetdir. Cebānetde eñ mülevveş bir ma'nā-yı zillet mündemicdir. Cebīnler hiç müsterīhāne hayāt geçiremezler. Dāhī şā'ir "Şekspir"iñ şu sözi ne kadar doğrudur: "Korқақлар ölmezden evvel bir çok def'ā ölürler!"

Cebāneti tedāvī huşūşında sporuñ pek büyük bir te'şiri vardır. Fi'l-haķīka spor insānı cesūr ve müteşebbiş yapar; tedricen her dürlü mehālike alışdırır. Dünyāda eñ çok sporla meşğül olan terbiye-yi bedeniyye eñ çok 'atf-ı ehemmiyyet eyleyen Anglo-saksonlar 'ayn-ı zamānda cihāniñ eñ müteşebbiş, eñ fa'āl, eñ şeci' ve bī-pervā bir kavmi degil midir? [116] Her zamān bütün rūhumla isterim ki gençlerimiz terbiye-yi bedeniyyeye ehemmiyet virsinler. Kavī, fa'āl, müteşebbiş ve cesūr olsunlar. Zilletden, riyādan, itā'at-i miskīnāneden kurtulsunlar. Hayātdan yılmasınlar; zevk ile, şevk ile hayātla çarpışınlar. 'Ā'ilelerine, şervetine hükūmete, hükūmetiñ 'atıfetlerine ašlā istinād itmesinler. Vaķārlarını, gurūrlarını, istiqlāllerini muhāfāzada şarşılmaz bir cesāret ve ta'annūd göstereyinler. Hāşılı yigirminci 'aşra lāyık birer adam olsunlar; bu huşūşda Fransızları degil, İngilizleri rehber ittihāz itsinler. Ve bu vech ile memleketde kavī, zinde, pür-şebāb, fa'āl ve 'azmdār bir 'unşur teşkil eylesinler. İşte fikrimce yeñiligiñ, 'aşrīligiñ, teraķķiniñ ma'nāsı, rūhı, merkez-i şıķleti budur.

Şimdi sana ihtimāl hiç ümīd itmedigiñ, hātrıña getirmedigiñ bir tavşiyede bulunacağım: İki üç aylık müddet-i ta‘īliyyeñi şihhat ve şetāretle müterāfik tenezzübler, sporlar, mini mini seyāhatlarla geçir. Biraz da şahā’if-i kā’inātı tedkīk u tettebbu‘ it. Tabī‘atıñ bedī‘alarından, nüktelerinden inşirāhlar, haķīkatler çıkar. Bir senelik mesā‘ī-yi zihniyyeñi iki aylık istirāhat-ı fikriyye ile fa‘āliyyet-i bedeniyye ile diñlendir!

Eger çok ısrār iderseñ şu iki üç ay zarfında günde bir veyā iki sā‘at devām itmek şartıyla mü‘tālā‘a için sana müsā‘ade virebilirim. Faķat sen de bana diğerk sā‘atleriñi muhtelif sporlara, şāf ve temīz hava almak için tenezzüblere haşr u taşşış idecegiñi va‘d iderseñ.

Gelelim kitāb intiḥābına: Yazdığın gibi kitāb intiḥābı cidden güç ve şāyān-ı ehemmiyyet bir mes‘eledir. [117]

Ḥayāt-ı fikriyyesiniñ tağdiye ve taķviyesi için insān kitāb intiḥābında bir arķadaş, hattā bir zevce intiḥāb idiyormuş gibi müşkil-pesend olmalıdır.

Gençlerimiziñ bu gün muhtāc olduğı kitāblar Biñbir Gice Maşallarından pek de farkı bulunmayan, şebābıñ mu‘azzez ve kıymetdār zamānlarını bel‘ itmekden başka bir fā’idesi olmayan ḥāric ez-edebiyāt ḥikāyeler, ḥayālāt ve ḥurāfāt ile dolu sergüzeştler degildir. Hattā, evet hattā edebī, ḥissī romanlar, güzel, lirik şi‘rler bile degildir. Ancak bize vezā’if-i milliyye ve ictimā’iyyeyi öğretecek, mübāreze-yi ḥayāt uşūlini gösterecek, dimāğlarımızı ziyā-yı haķīkāt ile süsleyecek, teşebbüsāt-ı siyāsiyye ve ‘askeriyye, efkār-ı edebiyeye ve felsefiyyeleriyle ‘aşrlarına ḥākim e‘āzım u meşāhiriñ ḥayāt ve rūḥlarını irā’e idecek, ḥāşılı her dürlü ma‘nāsıyla “şebāb”ı besleyecek kitāblar, romanlar, şi‘rler lāzımdır. Onuñ için ḥuşūşıyla şimdi, bir Türk genç bir Fransız veyā İngiliz gençinden daha az lirik şi‘rler okumaya, daha az semālarda dolaşmaya ma‘e’t-te’essüf maḥkūmdur. Biz ki medeniyyet, iktisādiyyāt i‘tibārıyla za‘īf, faķir bir milletiz. Kendimizi şampanya ile degil et şuyı ile tedāvī itmeliyiz! Ancak vücūdı zinde, şervet ve şetāreti yerinde olan şampanya açabilir.

Binā’en‘aleyh sana edebiyāt düşünülerek tavşiyede idebileceğim kitāblar ictimā‘ī [sosyolojik] romanlardır. Ḥuşūşıyla Stendal, Balzaķ ve Floberıñ delāletleriyle tedricen tenemmüv ü inkişāf iden “realizm”iñ müessese-i muhteşemi ‘add idilebilen “Zola”nıñ

hemân bütün romanları tavsiyeye şâyandır. Çünkü bütün bu eserler hey'et-i ictimâ' iyyeniñ yaralarını teşrih itmekde, “hayât” ve “haķıķāt”ı göstermekde birbirleriyle müsâbaķa iderler. [118] Ma' amâfih şimdilik bu eserlere tercihen evvelâ sana şu üç kitâbı okumañı tavsiye ideceğim:

Fransa ' ulemâ-yı ictimâ' iyyünundan “Edmond de Molen”iñ “Anglo Saķsonlarıñ esbâb-ı tefevvuķı” Aquoise tient la superiorite des Anglo-saxons, nâmındaķı te'lif-i mu' azzamı. İngiliz meşâhîr-i hükemâsından “Con lo buk”uñ Fransızcaya tercüme idilmiş L'empolie de lavie ismindeki kitâb-ı müfîd. Fransa a' zamından “Pol de Mar”uñ Fransız şebâbına hitâben yazdığı “çocuklarımızıñ kitâbı” Livre de mes Fils” ' üvânlı eser-i güzîni.

Fransanıñ tarz-ı terbiyesini tenķid ve mu'aheze iden müteşebbiş metin ve fa'âl İngiliz ' ırkıñıñ ğâlibiyyet-i ictimâ' iyye ve iktisâdiyyesini cidden câlib-i diķķat ve intibâh bir şüretde teşrih ü taħlîl eyleyen “Edmond de Molen”iñ Sâlifü'z-zıkr kitâbını Fransadan ziyâde şâyân-ı te'essüf bir za'f fikrî ve ictimâ' î içinde bulunan gençlerimiz okumalı, okumalıdır.

“Con lo buk”uñ kitâbı “hayât”ı añlamak, sevmek ve hüsni-şüretle isti' mâl itmek için ne güzel bir te'lîfdir. İcâbât-ı hayât ve zamân ile ' aşabileşen, bedbinleşen hassâs gençlerimize ise pek nâfi' bir devâdır.

Bir ordu, dârü'l-harekâtında emîn ve muzaffer hatvelerle yürüyebilmek için düşmânıñ aħvâline vâķıf olması lâzım geldiği gibi bir genç de hayâtle muvaffaķıyyetkârâne mücadele idebilmek için “hayât”ı tamâmen añlaması lâzım gelir. Hayâtı idâre ve isti' mâl iden insânlar tarz-ı idâre ve isti' mällerine göre onı mes' ud veya bedbaht yaparlar. Onuñ [119] için gençlerimiziñ, huşuşıyla hassâs, meftür u bedbin gençlerimiziñ bu kitâba pek şedîd ihtiyâcları vardır.

“Pol de Mar”iñ Fransa şebâbına hitâben yazdığı muazzam eserde mündemic cidden hakîmâne naşîhatler, ictimâ' î irşadlar, şebâbıñ vezâ'if-i milliyye ve medeniyyesi hakkında serd idilen pek kıymetli fikirler ve mülâhazalarda fevķa'l-had şâyân-ı istifâdedir. “Pol de Mar” bu nefîs kitâbıyla şanki aynı zamânda Türk şebâbına da hitâb itmiş oluyor. Daha doğrusu bu esere Fransız gençlerinden ziyâde Türk gençliği ' arz-ı ihtiyâc eyleyor. Fi'l-

haķıķa bir Türk genēi Şu kitābı oķumaķla kendisine, ‘ā’ilesine muħıķtine ve memleketine ķarŐı mükellef olduğı vezā’if-i muķaddeseyi bihaķķın ođrenmiŐı olur.

Őebābı terbiye v tenvır iēn yazılmıŐ bu ciddı ve müfid, bu nr u zıyā viren eŐerleri yalnız sen oķumaķla iktifā itme; bütün arķadaŐlarına, bildikleriğe de tavŐıye it. Ćnki necıb rhlar, teraķķı ve te‘āliyi yalnız kendileri ta‘ķıb itmekle taťmın idilmiŐ olmaları.

Ma‘amāfıh Őunu da bilmeli ki ancak terbiye-i aħlāķıyyeye büyük bir ehemmiyyet virilirse terbiye-i ‘ilmiyye ve fikriyye feyyāz u nevvār olur. ŐuĖa emın olmalıdır ki derinliklerinde ķorķunē, igrenē bir gird-bād-ı izmihlāliĖ mlevveŐ dalđaları ķaynaŐan ba‘zı cāzıb göreneklere ķapılarak ‘‘fazılet’’i istiħfāf itmek vaťanıĖ ve insānlıđıĖ Ėayātına ķaŐd itmektir. BeŐerıyyetiĖ a‘māķ-ı hviyyetinde mündemic ķānn-ı ihtilāka ‘ıŐyān itmek ta‘bı‘ata ‘ıŐyān itmek demektir. Ta‘bı‘ata ‘ıŐyān ideniğ cezāsını ise ta‘bı‘at virmekte geēikmez. [120]

Vicdānı milliyet ve insāniyyet iēn muzır duyđular ve düşüncelerle dolu bir insān istediği ķadar ‘ulm u fnna āŐınā olsun bir āfetdir, bir belādır. Mtefessıh ma‘ll, sefıh nazariyyelerle muvāzenesini Şaşırmış bir dimāđ istenildiği ķadar münevver farz idilsin haķıķatde bulunduğı muħıķ ve semā iēn bir miķrobdur, bir buluğdur.

AħlāķıĖ ma‘nāsı gāyet vāsi‘dir. Bu vüs‘at ‘aŐlarıĖ sĖnelerinden tereŐŐuħ itmiŐdir. Ferdı aħlāķı mükemmel olan bir adamığ ictimā‘ı aħlāķı mükemmel değilse vaťan ve insānlıķ iēn mŐbet, müfid bir ‘unŐur olamaz. Biz millı, ictimā‘ı ve iķtisādı Ėayātımız iēn nāfi‘ ve feyyāz ķullara, dimāđlara muħtācız. İyilik ķahramānlarına mālik olan bir millet lemez. SĖnesinden fenālıķ ķahramānları yetiŐen bir ķavm yaŐayamaz. HaķıĖ-i Őehır ‘‘RoŐfoķold’’ pek haķlıdır. İyilikde olduğı gibi fenālıķda da ķahramānlar vardır.

Dinilebilir ki istiķbālimiziĖ selāmet ve saťveti, yetiŐecek genēleriĖ ferdı ve ictimā‘ı aħlāķ ve seciyeleriniğ mkemmelıyyetine merbğdur. ‘Ulm u fnn ile mücehhez dimāđ alēaķ, mlevveŐ bir vicdān ile ma‘ll ise insānlıđı Ėarābeyeye doğru sürükleyen meŐ’m bir ķuvvetden baŐķa bir Őey olamaz:

Science sans conscience n’est que ruine de l’ame.

Hâşılı istikbâliñ şebâbdan, mekâtib-i âliyye talebesinden beklediği hizmetleriñ ehemmiyet ve kıdsiyyetini tamâmen idrâk ü ihâta iderseñ vazîfeñiñ ‘ulviyyet ü kıdsiyyeti karşısında âteşin bir heyecân ile titrersiñ kardaşım. [121]

Bir lise talebesinden dîgerine

Kardaşım;

Mektebler hakkında büyük bir vuķūfla yazdığını mektubu diğkâtle okudum. Benim de fikrlerimi şoruyorsın. Evvelâ kemâl-i meserretle şunu söyleyeyim ki fikrleriñe tamâmiyla iştirâk idiyorum. Fi’l-ıhâkîka her şeyde olduğu gibi mekteb hayatında da mâddiyâtın ma’neviyyât üzerinde büyük, pek büyük bir te’siri vardır.

Bir mekteb taşavvur idiniz: Hevâ ve ziyâ almaz. Kapanık. Mevki’i, tarz-ı inşası hıfz-u’s-sıhğa ğayr-ı muvâfık. Bütün tertibât u taķsimâtı, bütün tefrişât u tezyinâtıyla binâ, bir harâbe. Böyle köhne, böyle ancak baykuşlarıñ yaşayabileceği sefil bir muhitte büyüyen terbiye gören körpe dimâğlarda nasıl hiss-i i’tilâ, nasıl hiss-i iķdâm ve intizâm, nasıl hiss-i medeniyyet ve fa’âliyyet inkişâf ider? Şakirdleriñ kıyâfetlerinde bir temizlik, bir ‘umrân olmazsa. Muhit bütün köhneliği, bütün sefâlet-i mâddiyesiyle “ben insanlar için degilim” diye haykırsa böyle zavallı bir mektebiñ zavallı şakirdleri nasıl dimâğlarında bir heyecân-ı intibâh, bir heyecân-ı ziyâ ile istikbâle şitâb idebilirler, nasıl?

Ecnebî, hattâ ğayr-ı müslim mekteblere girilse de bir gezilse, yekden parlak, revh temâşageri az çok şayd ve teshîr idecek bir intizâm nazar-ı taķdîre çarpar. Hâl bu ki, artık ne kadar acı olsa da yine [122] i’tirâf itmeliyiz. Mekteblerimiz, huşuşıyla ibtidâ’iyye mekteblerimiz soñ senelerdeki nisbî teraķķiyyâta rağmen ma’nen olduğu kadar mâddeten de pejmürde vü perîşân. Onuñ için mekteblerimiziñ işlâhâtında yalnız ma’neviyyât degil, mâddiyyât da nazar-ı diğkâat u ehemmiyyete alınmak şediden lâzım.

Ma’amâfih pek o kadar bedbin de olmamalı. Yeni yapılan ğuşâd idilen ba’zı mekteblerde mâddiyâta hiç ehemmiyyet virilmeyor degil. Her huşuşda olduğu gibi şu noktada da az çok, bir eşer-i intibâh var. Çalışmakla şebât u metânet göstermekle, inşâ’allah, tedricen daha pek çok teraķķiyyât u füyûzâta mazhar olacağız. Mâzi-yi muzlimi yıkanların eñ tabî’i ve kıdsî vazîfesi bir istikbâl-i müşâ’şa’a kavuşmak degil midir?.

Şimdi size soñ derece memnûn olacağınızdan emîn olduğum bir vaķ’a anlatayım:

Geçen cum'a günü Büyükdereye gitmek üzere vapura binmişdim. Vapur pek kalabalıktı. Karşımda şık ve temiz elbiseleriyle iki Mekteb-i Harbiyye talebesi bulunuyor; necib bir vakar u ciddiyyetle ikisi de gazete okuyordu. Artık vapur tamamen dolmuş, oturulacak hiçbir yer kalmamıştı. Tam vapur hareket ideceği zaman benim oturduğum tarafa doğru, simâlarından ecnebî oldukları anlaşılan, yaşlıca iki kadın geldi. Yer bulmak ümidiyle nazarlarını geniş güvertenin muhtelif noktalarına gezdirdiler. Bu sırada kadınlara hüşüşüyle memleketimizi misâfiri bulunan ecnebî kadınlara hürmet ü mu'avenet itmenin eñ mühim bir vazife-i medeniyye olduğunu idrak iden genç Türkiyenin bu genç ve münevver [123] askerleri hemân ayağa kalkıldılar. Aşıl bir nezâket ü ciddiyyetle yerlerini beyâz eldivenli elleriyle madamlara taqdim itdiler.

Şu nezâketden şon derece memnûn olan ecnebî kadınlar, mütehayyir ve minnetdâr, dudaklarında bir tebessüm-i şamimiyyet ile genç mekteblilere teşekkür iderlerken ben de vatanın bu müstaqbel zâbitlerini kalbimde 'amîk bir heyecân-ı ihtirâmla, selâmlıyor, ta'ziz idiyordum.

Şimdi sevinçle madamların muhâverelerine diğkat idiyordum. Artık Parisli oldukları konuşdukları nefis ü cevval Fransızcadan anlaşılan kadınlardan biri dîgerine:

Gördün mi, diyordu, bizim kitâblarımızın muhayyel şahîfelerinde uyuklayan kaba, vahşî, 'acib kıyâfetli muta'aşşib Türklerle burada, şu gördüğümüz haqîkî hayat şahnesinde yaşayan Türkler beynindeki büyük farkı? Gördün mi bu muntaẓam ve vakûr genç medenî askerleri? Artık hiç olmazsa i'tirâf itmekle bir fazîlet göstermiş olalım. Biz Avrupalılar, hiç de Türkleri haqqıyla tanımıyoruz. Tanıyamıyoruz.

Naşıl kardaşım, şu hikâyeden, şu manzaradan bi't-tab' memnûn olduñ değil mi? Evet, mektûbda yazdığın gibi biz mekteblerimizde çocuklarımıza haqîkî bir terbiye-i 'ilmiyye, ciddî bir terbiye-i ahlakiyye virmekle beraber 'ayn-ı zamanda terbiye-i ictimâ' iyyeyi, terbiye-i medeniyyeyi de ihmâl itmemeliyiz.

Mekteblerimiz, talebelerimiz mâddî bir intizâmla ma'nevî bir terbiyenin böyle bütün füyûzâtını gösterirlerse elbette biz de istikbâlden pek büyük ümidler, ziyâlar beklemekte haqlı oluruz. [124]

İnşâ 'allah yakın bir âtîde bir maħalle, bir köy mektebinden tâ dârü'l-fünûna kadar mektebelerimiziñ kaffesi ârzü itdigimiz feyzi, mâddî ve ma'nevî ' umrânı büyük bir vüs'at ü inşirâhla gösterirler. Vaṭanımıza, ḫayât-ı ictimâ' iyyemize kuvvetler ve sa'âdetler serpecek zinde vücûdlar, zinde dimâğlar, zinde vicdânlar hediyeye iderler. Bâkî meveddet ü hürmet.

Büyük kardaşdan sınıfı geçemeyen küçük kardaşa

Kardaşım,

Şimdiye kadar sana 'â'id aldığım ḫaberler hiç müsâ'id degildi. Bundan şoñ derece müte'essir ü müte'essif oluyordum. Faḫaṭ ne yalan söyleyeyim tenbelliğini, düşüncesizliğini, faḫrû'd-dem fikri ve aḫlâkı ile ma'lûl olduğunu bilmekle berâber hiçbir vakit me'mûl itmeyordum ki sınıfdan dönecek kadar bir ḫayâtsizlik, bir eṣer-i za'f ü hüzâl göstersiñ. Bu ne sükûṭ ne maḫrûmiyyet! Sen şu maḫrûmiyyete dūçâr olmakla artık, emîn ol, her dürlü tekdîre istihkâk idiyorsuñ.

Dimâğini kaplayan bu zûlmet, bu sefâlet ḫis ve fikri ne? Muḫîṭiñe diḫkat ve intibâhla bakmaḫdan ḫaḫîḫati, ḡâye-i ḫayâtı añlamaḫdan seni men' iden bu meş'ûm kuvvet ne? Şu teceddüd ü intibâh devrinde kıymetdâr zamânını 'aṭâletle geçiren bir mekteb talebesiniñ vaṭana, içinde yaşadığı hey'et-i ictimâ' iyyeye karşı naşıl afvı ḡayr-ı ḫâbil bir cinâyet irtikâb itmiş olduğunu düşünemeyecek kadar çocuk mısıñ! [125]

Biliyor mısıñ, sen şu tenbellikle ne yapmış oluyorsın! Evvelâ kendiniñ, şoñra 'â'ileñiñ, daha şoñra da eñ mühimi olmak üzere seni yaşatan sevgili vaṭanıñ ḫayâtına ḫaşd idiyorsuñ. Bu bir ḫıyânet degil midir? O ḫâlde sen naşıl afv olunabilirsuñ? Seniñ naşıl bu hey'et-i ictimâ' iyye arasında yaşamaya ḫaḫkıñ olur? Naşıl tatlı bir ḫiss-i iftiḫarla diyebilirsuñ ki: “ Ben de Türküm, ben de bu vaṭanıñ evlâdıyım...”

Mektebde taḫşîliñ, istirâḫatiñ için idilen fedâkârlıklardan müte'essir ve müteḫassis olacaḫ derecede bir ḫassâsiyyet-i vicdâniyyeye mâlik degil misuñ? Seniñ damarlarıñda Türk ḫanı cevelân itmiyor mı? Bu ne meskenet, ne 'aṭâlet, ne ḡaflet yâ Rabbim?

Bu aşrda zamânıñ kıymet ü ehemmiyyetini taḫdîr itmeyenler, tenbellikle vakt geçirenler her kim olursa olsun aşlâ 'afv idilemezler. Bu muḫaddes vaṭan ancaḫ evlâdlarınıñ mesâ'î-yi müşterekesiyle, evlâdlarınıñ fezâ'il-i fikriyye ve aḫlâḫiyyesiyle kurtulacaḫ, teraḫḫî vü te'âlî idecekdir. Ḥuşuşıyla siz memleketiñ istikbâlisiñiz. Siz şimdi

çalışmazsanız bu millet istikbâlden nasıl ümîdvâr olabilir? Bulunduğın mevki' in ehemmiyyet ü nezâketini 'ulûm ve fûnûnün kudret ve kudsiyyetini anlamamak için insân muṭlakâ kör olmalıdır.

Bu gün fen her şey'e hâkimdir. Fenniñ, 'ilm ve ma'rifetiñ ne büyük ve mes'ûd bir kuvvet olduğunu teslim itmeyecek hiçbir ferd taşavvur idilemez. Fenniñ te'sîrâtı 'askerlik 'âleminde dir. Hûşûşıyla şu soñ zamânlarda şiddetle hüküm rân. Fi'l-haḳîka bir ordunun selâmeti o orduyu idâre [126] iden dimâğlarıñ fûn-ı askeriyyeye olan vuḳûflarıyla şedîden 'alâkadârdır demek ki bir ordunun zâbiṭleri ne kadar muḳtedir, mütefennin, fa'âl ve vazîfe-şinâs olursa o ordu o derece kuvvet, şavvet ve selâmet içinde bulunur.

Siz mekâtib-i 'askeriyye talebesi yâhud diğer bir ta'birle söyleyeyim ordunun müstaḳbel zâbiṭleri gece ve gündüz çalışmakla ordunun, dolayısıyla vaṭanın selâmetini, istikbâlini te'mîn ve taḳkîm itmiş olacaksınız. Demek siz ne kadar çalışırssanız, vazîfeñizi ne kadar bilir ve oña perestiş iderseniz vaṭanın istikbâli o derece selâmet ü emniyyetde bulunacak. Şimdi bulunduğın mevki' in ehemmiyyet ü nezâketini taḳdîr itdiñ mi? Emîn ol ki siziñ çalışmanız bir 'ibâdetdir. Bir 'ibâdet kadar şevâbdır, muḳaddesdir.

Artık tamâmiyle taḳaḳkuḳ idiyor ki, sen çalışmamaḳla bütün bir seneyi boş geçirmekle vaṭana karşı şarîḥ bir hıyânet irtikâb itmiş oluyorsın. Damarlarında Türk kanı cevelân iden bir vaṭandaş, bu levḫa karşısında nasıl derin bir hiss-i te'eşşürle titremez?

Emîn ol ki vaṭana, sa'ya, fazîlete karşı gayr-ı müteḫassis görünen tenbel ve aḳlâksız adamlarıñ mevcûdiyyetleri bir millet için, bir milletiñ istikbâli için cidden pek 'azîm bir tehlikedir. Vaṭanını sevmeyen ḥâliş bir Türk taşavvur idilemez. Vaṭanını seven bir Türk de vaḳtini tenbellikle geçiremez. Tenbelliği bir kat daha menfûr u meş'ûm yapan kuvvet onun her dürlü aḳlâksızlığıñ menba'ı olmasıdır. Tenbel, işsiz adam dâ'imâ mel'anet, mefsedet düşünür. Taḳşîl ve terbiye görmemiş câhil insânlar her dürlü cinâyetler irtikâb idebilirler. Köstebekler gibi nûra, ziyâyâ düşmân olurlar. [127] Nûra, ziyâyâ düşmân oldukları için muḳtiplerini de, vaṭanlarını da zulmet içinde görmek isterler.

Ġazeteleriñ vuḳû'ât-ı zâbiṭa kısmına tedḳîḳ ve taḳlîl ile bakılacak olursa cinâyet, sirḳat gibi fazîhatları irtikâb idenler hep terbiye-yi fikriyye ve aḳlâkiyyeden maḫrûm câhil ve tenbel adamlar olduğı derhâl meydâna çıkmaz mı?

Hâşılı vatanını ve nefsinı seven bir talebe kâbil degil mektebde boş vâkıit geçiremez. Şimdi sen şınıfdan dönmele herkese karşı ‘âdetâ bir müttehem vâz’ mevki’inde bulunuyorsın! Çalışmamağ: Meřâkķ u mezâhımden kormanķ, cebânet göstermek dimekdir. Zan iderim ki “cebânet”iñ ihtivâ itdigi ma’nâyı añlamayacađ derecede çocuk degilsin!

Vakârla, haysiyyetle, řân ve şerefle, istirâhat-ı vicdâniyye ile yaşamağ isteyen bir talebe, bir insân behemeğâl çalışmaya, bir hummâ-yı mesâ’î içinde mütemâdiyen fağat muntaẓamân çalışmaya mecbûrdır, ‘âdetâ mađķûmdır. Artığ o eski zamânlar geçdi. Şimdi herkes ancağ kendi alınıñ teriyle yaşayabilecekdir. Bu ‘aşrda çalışmayan yaşayamaz. İşte muhtaşar, fağat müfîd ve kaç’î bir destûr, destûr-ı hayât.

Ma’amâfîh şağne-yi hayâtda yaşayanlar arasında çalışmayanlar hiç yok degil. Bunuñla şu destûriñ kaç’iyyeti aşlâ şarşılmaz. Çünkü burada yaşamağdan mağşad insânca yaşamağdır!

Bađ, şınıfı geçememekligniñ beni ne kağar müte’essir itmiş ki sana şu uzun ve şedîd mektûbı yazmağdan men’-i nefis idemedim. Eger seni sevmemiş, seniñ menfa’atini düşünmemiş olsaydım bile vaktiñi ‘ağâletle itlâf itmegiñ [128] aynı zamânda vatan için de muzır olacağını düşünerek yine seni îkâz itmek benim millî vazîfem idi. Hattâ diyebilirim ki eger tenbelligniñle yalnız sen mutazarrır olsaydıñ ihtimâl bu kağar uzun mektûb yazmağ zağmetini ihtiyâr itmezdim. Fağat seniñ şu hareketiñle, seniñle berâber, az çok, vatan da mutazarrır olacağdır. İşte bu düşünceidir ki şu uzun mektûbı yazmağ için bana bir sâ’iķ olmuşdır.

Fi’l-ıhađîķa insân vatanını kardeşinden, babasından, evlâdından, hattâ kendisinden fazla sevmelidir. Böyle necîb, yüksek, muğaddes bir ‘aşķ ile, ‘aşķ-ı vatan ile müteheyyic olan bir millettir ki aşlâ ölmez; ve zillet ü meskenet nedir bilmez. Yařamađ hađķı ancağ böyle milletleriñdir.

Bizim ecdâdımañ řân u şeref, hamâset ü celâdet menķibelerini târiğ sağîfelerinde diğkatle, tettebbu’ıla ođu. Sana bunu ehemmiyyet ve harâretle tavşiye iderim. O vakt ağlayacağsın. O vakt tenbelligniñe göz yaşları dōkeceksin. Ve ‘aynı zamânda añlayacađsın ki ecdâdımız çalıřdıķları, metânet-i ađlâķiyyelerini muğâfaza itdikleri müddetçe bu

mu‘azzez vatani yükseltmişler, genişletmişler; tenbellige, sefâhate, ahlâksızlığa temâyül itmeye, fenden ve teceddüden ürkmeye başladıkları zamân da bu mu‘kaddes memleketi küçültmüşler, berbâd itmişler. Âh bizim için bu, ne şâyân-ı ‘ibret ve intibâh bir levha, levha-yı tezâd!

Mâdâmkî sende damarlarıñda cevelân iden şey Türk kanıdır; mu‘tlakâ bu sözlerimden, bu ha‘kîkatlerden müte‘essir ve mütenebbih olacağsñ. Bunu kavıyyen me‘mül idiyorum. İşte ümîd itdiğim gibi ef‘âl ve hareketiñde ‘alâ‘im-i intibâh görecek olursam ancak o vakt seni ‘afv idebileceğim. [129]

Bir mühim nokta daha var. Bu mektûbumla senden yalnız seniñ mütenebbih olmañı istemeyorum. Eger seniñ gibi yolunu şaşırmış, ha‘kîkatı idrâk idememiş, insânlığñ ma‘nâsını anlamamış, zevk-i mesâ‘îyi tatmamış tenbel arkadaşlarıñ varsa onları da ikâz u irşâd etmek eñ mu‘kaddes bir vazîfeñ olacaktır. İnsânlar, huşûsıyla vatandaşlar dâ‘imâ birbirlerine mu‘âvenet birbirlerine iyilik itmeli, yekdîgerini nûr u ziyâyâ doğru sevki eylemelidir. İşte insânlarıñ eñ ulvî, eñ kudsî vazîfesi.

Artık mevcûdiyyet-i ma‘neviyyeñe zâlimâne hükümrân olan kâbûsı, o kâbûs-ı ğaflet ve meskeneti bir cehd-i şedîd ile üzerinden silk, at. Vatañâ ve insânlığa müfîd bir ‘unşur olmaya çalış. Ziyâ ve ha‘kîkâte perestiş, cehl ve zulmete la‘net it.

Bugün siz ‘askerî talebeler, mu‘azzam Türk ordusınıñ müsta‘kbel zâbipleri pek büyük bir şeref ü iftihâra, pek büyük bir hürmet ü imtiyaza, pek parlak bir istikbâle nâmzedesniñiz. Fa‘at bu hürmete, bu şeref ve imtiyâza nâ‘il olabilmek için ona lâıyık olmak lâzımdır. Bunuñ için de eskisine nisbeten, eski mekâtib-i ‘askeriyye talebesine nisbeten pek ammâ pek çok çalışmañız, yorulmañız lâzım.

Şoñ sözüm: eger tenbellikte devâm ider, fikr ve meslegiñi değışdirmezseñ emîn ol ki sen benim için dünyâda mevcûd degilsñ. Fikrî ve ahlâkî fa‘r-üd-dem neticesinde hayât-ı ma‘neviyyesi ölmüş bir kardaşa ben nasıl “ benim kardaşım yaşıyor..” diyebilirim? Bu kâbil mi? Tebdîl-i meslek idecegiñe ‘â‘id ümîdlerle kalbim dolu olduğı hâlde mektûbımı bitiriyorum kardaşım. [130]

Bir talebeden dîgerine

Münevver kardaşım;

Biz cidden pek bahtiyâruz. Çünkü taḥşîlimiziñ eñ mühim şafhasını teceddüd ü inḫilâb-ı envâr u feyûzâtı içinde geçiriyoruz. Fi'l-ḥaḳîḳa seleflerimiziñ, ḥuşûşıyla devr-i istibdâddaki talebeleriñ nasıl bir 'aḳâmet-i tederrüs, nasıl bir esâret-i fikr içinde maḥkûm u 'âtlı ḳaldıklarını düşününce bu günki sa'âdetimizden bu günki serbest taḥşîlimizden derin bir ḥazz-ı vicdânî duymaḳ ḡayr-ı ḳâbildir.

Emîn olmalı ki biz bu müsteşnâ sa'âdetiñ kıymet ü ehemmiyetini taḳdîr itmez, vazîfemize perestîş iderek zamânımızı muntaẓam ve mütemâdî bir sa'y ile geçirmezsek bizi besleyen ve büyüten vaḫana karşı pek büyük bir nânkörlükde bulunmuş oluruz. Bizim bu günki mevḳi'imiz, vazîfemiz ve soñra da istikbâlde ifâsına nâmzed olduğumuz rol cidden pek mühim, pek muḳaddesdir. Biz talebeler mevḳi'imiziñ, vazîfemiziñ bu ehemmiyet ü ḳudsiyyetini tamâmıyla idrâk ü ihâḫa itdigimiz daḳîḳadadır ki ilk mühim intibâḫ ḫaḫvesini atmış olacağız.

Bir parça düşünelim, muḫâkeme idelim: Mücâhidler, istiklâl ḳahramanları esâret-i muḫlaḳa maḥkûm olmuş sevgili vaḫanımıza şerefli emşâlsiz bir ḫürriyyet ü istiklâl ḳazandırdılar. Elîm yoḳsuzluklar, zâlim düşmânlar arasında büsbütün yeñi ve ḳudretli bir Türkiye yaratdılar. "Ḥâl"i te'mîn ü taḫkîm itdiler. [131]

Faḳaḫ istikbâl? Onı kim feth ü teshîr idecek; vaḫanımızıñ âtisini kim parlatacaḫ? Senelerden, daha doḫrusı 'aşrlardan beri sū-i idâre ile ḫarâbe ḫâlinde ḳalmış bu sevgili memleketi kim tamâmen ma'mûr ve mes'ûd idecek? Kim bu kıymetli vaḫanıñ eñ hicrî bir köşesine bile nûr u ziyâ, reşâşe-yi inşirâḫ serpecek, kim? 'İrfân ordusınıñ ferdleri olan bizler degil mi? Bizim dimâḫlarımız, bizim ḳollarımız degil mi? Faḳaḫ bizim dimâḫlarımız 'ulûm u fûnûnuñ ziyâlarıyla nûrlanmaz, bizim ḳollarımız şalâbetkâr bir azm ü irâdeniñ virdiḫi fikrî ve fennî bir baḫâr ile, serî' ü çâlâk, ḫareket itmezse biz nasıl istikbâle doḫru yürüeyebiliriz?.

Eger istikbâle doḫru yürümek ve anı mes'ûdâne zabḫ u teshîr itmek ârzü idiyorsaḫ bugünkü vazîfemiziñ celâdet ü 'ulviyyeti ḳarşısında derin, ḳudsi bir ḫürmet ḫis itmeliyiz. Eger dimâḫımız ḫaḳîḳatiñ, ulûm u fûnûnuñ bütün bedî'alarını muvaffaḳiyyetle mess ü teshîr itsin, isteyorsaḫ vicdânımıza 'ulvî, pür-emel bir istikbâliñ necîb, yüksek heyecânlarını ḳoymalıyız.

Beni Őu Őatırları yazmaya sevk iden Őey nedir bilir misiñ kardeşim? Tārīḥ mu'allimimiziñ bütön bir ḥürriyet-i vicdān ile geöen gün virdigi bir ders. İstibdādda mekteplerde tārīḥ dersleri bir yıgın isimleri kör körine ezberlemek felāketine maḥkūmiyyetden baŐka bir Őey degilmiŐ. Tārīḥiñ sine-yi intibāhdan ḥiöbir muḥākeme iltikāt idilemez, dimāgı tenvīr ü ikāz idecek ḥiöbir muḥākeme yürütülemezmiŐ! MeŐrūtiyyetde de pādiŐāhlarıñ ḥaḳīḳī hüviyyetleri söylenemezdi. Türk tārīḥi derin bir mübhemiyyet ü zulmet [132] içinde idi. Faöaö bu gün pādiŐāhlarıñ vaḳtiyle irtikāp itdikleri zulmleri, siyāsī, 'askerī, ictimā'ī ḥaḳāları ve bu ḥaḳālarıñ ḥuŐüle getirdigi elīm, fecī' neticeleri serbest serbest tedḳiö ü müḳāla' a idiyoruz. Megerse pādiŐāhlar arasında ne zālīm, ne ḳātil, ne sefih ve mecnūn adamlar varmiŐ da ḥaberimiz yokmiŐ! Geöen gün mu'allimiz pādiŐāhlarıñ zulmlerini, kardeşlerini ḥırŐ-ı salḫanatla naŐıl öldürdüklerini, ḥuŐuŐıyla üçüncü ve dördüncü Murādlarıñ, MuŐtafa ve İbrāḥimleriñ ḥün-ḥārılıölarını ve mecnūnlıölarını, sefāhetlerini añlatırken ḥayretler içinde ḳaldım. Cumḥūriyyeti, ḥākimiyet-i milliyyeyi büsbütön ta'zīz ü taḳdīs itdim.

Fi'l-ḥaḳīḳa mu'allimimiziñ virdigi izāḥāt dimāgıma öyle mü'eŐŐir, öyle mes'ūd bir darbe-yi intibāh ile öarpdı ki bana, ḥayāt-ı fikriyyeme büsbütön yeñi ufölar açdı. Bu dersden pek müstefīd ü müstenīr oldım. Bu ders bana bugünkü ḫalebeniñ vaöifelerini, vaöifeleriniñ ehemmiyyet ü ḳudsiyyetini büsbütön añlatdı. 'İlmiñ, nūrıñ, ḥürriyyetiñ, demokrasinin, yükseklik ve necābetini. Cehl ü zulmetiñ, zulm ü ta'aŐŐubuñ, ferđi ve zümrevī istibdādıñ vahŐet ve iftirāsını tamāmen gösterdi.

Şu dersiniñ dimāgımda ḥuŐüle getirdigi intibāhdan, te'eŐŐürāt ü taḫassüsātın sevgili kardeşimi da ḥiŐŐedār itmek istedigim içündür ki Şu pejmürde Şatırları ḳaraladım. Bilmem iyi itdim mi?

Bāḳi meveddet kardeşim. [133]

Cevābı

Mu'azzez kardeşim;

Mektubuñuzu, ḳalbimde 'azīm bir zevö; bir heyecān duyaraö oöudım. Tārīḥimiz ḥaḳında serd itdigiñiz muḳāla'alar dimāgımda yeñi bir ufö açdı. Size naşıl teşekkür idecegimi bilemeyorum. Beni cidden irŐād itdiñiz.

Fi'l-ḥaḳīḳa Türk tārīhiniñ her şaḥīfesi bize ders-i 'ibret virecek veḳāyi' ü ḥādīṣātla mālāmāldır. Tedennī ve inḥitātımızniñ sebeplerini tamāmıyla anlayabilmek ve bu añlayışdan istiḳbāli müstefīd idebilmek için o şaḥīfeleri oldığı gibi tedḳīḳ ü tettebbu' lāzım. Evet biz eñ ziyāde āṣār-ı tārīḥiyyeye muḥtāc bir milletiz. Artıḳ māziye 'ā'id ḥaḳīḳātleri tamāmıyla bilmeliyiz. Düşünmeli, māzideki ḥaḳīḳātleriñ cāhili ḳalan bir millet naşıl selāmetle, metānetle, sa' ādetle istiḳbāle doğru yürüeyebilir?..

Beni cidden memnūn ve müstefīd iden sevimli mektūbuñıza muḳābil ben de size muḳabeleten “Ernest Lavis”iñ tārīḥ ḥaḳḳında ṭalebeye ḥitāben bundan epey zamān evvel irād itdiği pek mühim bir nuṭḳıñ ba'zı şaḫḫalarını naḳl ideceğim. Bilirsiñiz ki “Ernest Lavis” Fransanıñ eñ büyük bir müverriḫi ve 'ayn-ı zamānda Fransa şebābınıñ eñ münevver, eñ fażīletperver bir mürebbisidir. Sözləri cidden ehemmiyetle telaḳḳiye şāyāndır. Baḳıñız ḳardaşım bu büyük müverriḫ tārīḥ ḥaḳḳında ṭalebeye ne diyor?

“Sevgili çocuklarım! Eger size niçün ḥocālarıñız grāmer ve ḥesāb[134] oḳutuyor, diye şorsalar siz hemān bilā-tereddūd cevāb virirsiñiz: Söylemeyi ve şaymayı öğrenmek için. Bunlarıñ ikisi de insāna ḡāyet lāzımdır. Kezā niçün cođrāfya oḳuyorsıñız diye şorulsa yine memleketimiz olan Fransa'yı ve bütün insānlarıñ memleketi olan küre-yi 'arzi tanımaḳ için. Faḳaṭ eger size oḳuduđıñız tārīḫiñ ehemmiyeti ḥaḳḳında bir su'āl şorulacaḳ olursa ihtimāl cevāb virmek için bir parça dūḫār-ı müşkilāt olacaḳsıñız. Siziñ yaşıñızda, kırḳ yaşında bir adam ḡāyet ihtiyār görünür. O ḥālde yüz, iki yüz ve daha ziyāde sene evvel yaşaḳmış insānları naşıl taşavvur u tefekkür idebilirsiñiz, degil mi! Şübhesizdir ki sizin onlarla ḥiçbir münāsebet ü 'alāḳañız yoḳdur. Mādām ki onlar ebedī bir ḥāb-ı istirāḫata dalmışlardır, öyle ise sizi rāḫat biraḳmaladırlar. Dimāđıñızı yoran bu ḳadar dersler arasında kim onlarıñ isimleriyle, yaptıkları işlerle, tārīḫ-i tevellūd ve vefātlarıyla, sā'ireleriyle uğraşacaḳ degil mi?.

Faḳaṭ çocuklarım siz böyle düşünmekle büyük bir ḥaṭāda bulunmuş oluyorsıñız. Zan itmeyiñiz ki māzī pek uzaḳdadır. O bizim yaḳın bir ḳomşumuzdur. İşte birkaç kelime ile size bunuñ böyle oldığını añlatayım: On dördünci Lui 1638'de tevellūd itmişdir. Tām demek iki yüz altmış altı sene oluyor. Ḥāl bu ki ben on dört yaşında iken, ihtiyār bir adam bilirdim ki on dördünci Lui'niñ mu'āşır yanını pek güzel tanırdı. Bu ihtiyār pek büyük ve

müdhîş veķāyi‘-i târîhiyyeniñ şahidi idi. Kendisi bana on altıncı Luiniñ şüret-i vefâtını, Fransaniñ hürriyyet hakkında beslediği bedi‘a-i hayâliyyeyi, on sekizinci aşrın bütün [135] veķāyi‘-i ‘azîmesini anlatıyordu. Ben de muzlim ve haşîn bir ‘aşrıdan, on yedinci ‘aşrıdan sonra gelen bu büyük, bu medenî ve insânî aşrı sevmeye başlamışım.

Bu didigim adam 1766’da doğmuştu. 1776’da her şey’i düşünebilecek bir yaşta idi. Bu yaşta iken o, seksenlik insânlar gördü. Hâl bu ki 1776’da seksen yaşında olan bir adam 1696’da doğmuş demektir. O hâlde bu adam 1715’de vefât iden on dördüncü Lu’iniñ şaltanatını pek a‘lâ bilir. İşte görüyorsunuz ki size bu kadar uzak görünen bu kırala hemân temâss idiyorsunuz. Vefâtından beri yüz seksen dokuz sene geçmiştir ki bu, kısa bir mesâfe-yi zamandır. Ma‘amâfîh binlerce seneler bile geçse beşeriyet eski zamânlardan yine bahş idecektir. O hâlde siz gâyet uzak bir şeymiş gibi, mâzîden yüz çevirmek hakkına mâlik degilsiniz. Mâdâmkî böylece o, bize, bu kadar yakındır. Öyle ise bir parça oña bakmamak için insânın pek lâkayd ve merâksız olması lâzım gelir. Eger sizde bu merâk, bu hassâsiyyet, bu mâzîyi teftîş ü tetebbu‘ ârzüsü varsa siz pek münevver olacaksınız. Bununla siz mevcûdiyyetiñize eslâf u ecdâdınıñ mevcûdiyyetlerini ‘ilâve iderek hayâtınıñı temdîd itmiş bulunacaksınız.

“Târîh bize geriye doğru bir nev‘-i ebediyyet virir. Bana öyle geliyor ki hayâtımı târîhi tetebbu‘ ile geçirdiğim için beş biñ, altı biñ yaşındayım. Ziyâlar, gölgeler, haķîkâtlar, hareketlerle dolu ‘azîm bir saķâ-yı zamânda geniş ve müsterîh nefeslerle dolaşıyorum.

‘Târîh insân ile hayvân arasındaki büyük farklarıñ biridir. [136]

Bir köpek, ilk yaradıldığı zamândan şimdiye kadar insâliniñ nasıl şafahât-ı tekâmül geçirdiğini bilmez. ‘Irķınıñ târîhine vâķıf olamaz. Ecdâd ve ensâliniñ ilk meskenlerine ve levâzım-ı ğidâ’iyyelerine ‘aşinâ olmayan, o zamândan şimdiye kadar geçirdikleri edvâr-ı tekâmül ü inķılâba vâķıf bulunmayan bir kelime ile târîh bilmeyen bir adamıñ bir hayvândan ne farkı olur?

Târîh bilmek aynı zamânda maķabbet-i vaķaniyyeyi tezyîd ider. Vaķan ki doğduğumuz, büyüdüğümüz bir toprak, bir maķall-i beşeriyettir; řabî‘at daha doğrusu târîh ile diğer memleketlerden ayrılmıştır. Siz Fransaniñ nasıl oldu da milletleriñ eñ

büyüklerinden oldu? Bunu bilmelisiniz. Fransız olmak için yalnız Fransa’da doğmak kifâyet itmez. Hâşılı târihdir ki bize ecdādımızın yaptığı işleri gösterecek ve bize yapılacak işleri bildirecek.

“Demin size bahş itdigim on dördüncü Lu’ünün zamânını bilirsiniz. Bu eşnâda vukû‘ bulan fenâlıklar, ictimâ‘î girdbâdlar, ‘adâletsizlikler hep o zamânın bir netice-yi tabî‘iyyesi idi. Kral ne yaparsa zan iderdi ki büyük bir kısım Fransızların muvâfaqatiyle yapıyor ve onu öyle yapmak kendisinin hakkıdır. Bütün bu hâller o zamân hükümran olan ictimâ‘î müsâvâtsizliklerin bir neticesi idi. Ma‘nâ-yı insâniyetiñ ne olduğu anlaşılmayan bu devrede her insân, her insân için bir vâsıta-yı felâket idi. Pek â‘lâ anlarsınız ki o zamândan beri neler olmuş, ne inqılâblar meydâna gelmiştir.”

Ernest Lavis bundan sonra on dördüncü Lui’ünün zamân-ı [137] saltanatından bugüne kadar vukû‘ bulan ictimâ‘î inqılâblardan; daha mes‘ûd, daha müsterîh ve daha ‘âdilâne ve uşuvvetkârâne bir hayât geçirmesi için insanların yaptıkları fedâkârlıklardan bahş idiyor. Ve hâl-i hâzır-ı ictimâ‘îyi tamâmiyle mes‘ûd ve mükemmel bulmuyorsa da eskisine nisbeten pek çok âşâr-ı terakkî ve sa‘âdetin mevcüdiyyetine kâni‘ görüyoruz. Bedbîn olmamayı, insâniyeti daha mes‘ûd ve âlî bir gâyeye tevcîh itmek yeni yetişenlerin, şebâbın vazîfesi bulunduğunu söyleyor. Ve diyor ki: “Şi[m]diye kadar yapılan şeylerin hepsi iyi. Yalnız şu var ki tamâmen ikmâl idilmemiş, mükemmel değil. El-ân sefâlet-i mâddiyye ve ma‘neviyye, adâletsizlikler mevcûd. Biraz daha büyüdüğünüz vâkt sefâletleri daha iyi tanıyacaksınız. Hattâ içinizden ba‘zıları hayfâ ki tanımışdır bile!

“Küçük, hıfzu’s-sıhğâyâ gayr-ı muvâfık, içinde mü’ekkelât-ı mevt dolaşan pis, muzlim, sefîl meskenler. Şönce sefâleti tezyîd iden sarhoşluk, fuşş, dilencilik. Daha sonra da bütün bu sefâletler içinde mecbûr-ı tese‘ül olmamak endîşesiyle müteheyyic ümidsiz, necîb hayâtlar. Derin ve büyük ıztırâblar. Bu haksız ıztırâblarla inleyen, dâ’imî ve müz‘ic bir hummâ-yı sa‘y u ‘amelden yorgun nâmûskâr vücûdlar. Şönce da fiqdânî-i tahşîl, cehl ü zulmet, ihtilâf-ı terbiyeden mütevellid kinler, huşûmetler, hattâ cinâyetler.

“İşte çocu[k]larım sizin vazîfeñiz, vazîfe-yi müstakbeñiz: Başlanılan bu işi hüsn-i hâtimeye iriştirmek, Fransa hayât-ı ictimâ‘iyyesini el-ân mevcûd olan bu sefâletlerden, bu haksızlıklardan kurtarmak. Bu iş pek güçdür; eski i‘tiyâdları, hurâfeleri birden bozmak

kolay bir iş [138] sayılamaz. Ma‘amāfih siz dā‘imā istikbāle, metin ü sağlam hatvellerle nūr u ziyāya doğru yürümekde ašlā tereddüd itmemelisiniz. Māzīye doğru ric‘at, zulmete doğru ric‘at dımekdir. Māzī-perest olanların vücūda getirecekleri ma‘naları kırmak eñ büyük, eñ şerefli bir hıdmetdir.. Siz böyle şerefli bir hıdmetle muvazzafsınız.”

Ne güzel, ne doğru, ne büyük huşuşıyla bizim hayāt-ı ictimā‘iyyemiz için ne lāzımu’t’tatbık sözler, fikrler, degil mi!

Ernest Lavis Fransanın sa‘adet-i ictimā‘iyyesi için bunuñ gibi daha birçok kıymetli müfāla‘larda bulunarak nuṭṭına hitām viriyor.

Tarihden, tarihin lüzüm u fevā'idinden bahş iderken Fransa hayāt-ı ictimā‘iyyesinin geçirdiği inkılāb safhalarına, terakıyyāt-ı hāzırā-yı fikriyyeye rağmen el-ān mevcūd ictimā‘ī müsāvatsızlıklara kadar mevzū‘ı tevsī‘ ü teşmīl iden Ernest Lavis şebāb-ı istikbāle; istikbāl için büyük vazīfelere da‘vet idiyor.

İşte kardeşim; saña tarihin lüzüm u ehemmiyetini, Fransanın hayāt-ı ictimā‘iyyesini, Fransa gençliğinin istikbāl için ne ‘ulvī, ne insānī vazīfelerle ‘alākadār olduklarını gösteren bir nuṭṭ.

Ernest Lavis şu nuṭṭundan bizim için de, Türk gençliği için de istifade idilecek pek çok noktalar, haḳıḳātler mevcūd olduğunu izāha bilmem lüzüm var mı?

Ümid iderim ki şu mühim nuṭṭuñ ba‘zı mühim safhalarını piş-i tedkīke vaz‘ itdigim için seni çok memnūn itdim.

Bākī şamīmiyyet ü hürmetle ellerini şıkarım kardeşim. [139]

Cevāba cevāb

Münevver kardeşim;

Kıymetli mektubuñuzu nasıl büyük bir sevinç ile okudığımı ta‘rif idemem. Haḳkımda gösterdiğiniz şamīmī tevaccühlere çok teşekkürler iderim. Ernest Lavis’in tarih haḳkındaki nuṭṭunu şimdiye kadar görmemişdim. Yalnız “vatan” haḳkında talebesine hitāben irād itdiği bir nuṭṭı vaḳtiyle okumuşdum. Anlaşılan siz de bu güzel nuṭṭı görmediniz. Çünkü görmüş, okumuş olsaydınız behemeḳāl bana yazar, münderecātından beni haberdār u müstefīd iderdiniz. Lavis’in tarih haḳkındaki nuṭṭını cidden zevḳ ve istifade ile okudum. Ben de nāçiz bir muḳābele olmak üzere size şu mektubumla büyük

müverrihiñ epey zamān evvel vaṭan ḥaḫḫında īrād itdiği nuṭḫunu icmāl idiyorum. Ḥarb-i ‘umūmī, Ernest Lavis’iñ taḥmīnen on beş yigirmi sene evvel söylediği bu mühim nuṭḫını te’yiḍ itdiği için fikrler bu noḫṭa-yı nazardan da şâyân-ı ehemmiyyetdir:

“Sevgili çocuklarım! sizi, ciddī şeylerden baḫş iderek beni diñlemeye alıştırdım. Bugün de ğāyet mühim bir mevzū‘ dan baḫş ideceğim ki o da “vaṭan”dır. [140]

“Vaṭan” ‘aynı ḳānūna itā‘at iden insānlarıñ tavaṭṭun itdikleri bir ḳışm ṭopraḫdır. Faḫaṭ bu bir ḳışm ṭoprağı ve o ṭopraḫda sākin milleti teşkīl için büyük bir ceḫd ü ğayret lāzımdır.

Ḥükümdārlarımızñ ne şūretle icrā-yı salṭanata başladıklarını, tāriḫ sāyesinde, siz pek a‘la bilirsiniz. Onlar birbirini müte‘āḳıḅ birçok vilāyetler ḳazandılar. Ḥükümdārlarıñ ef‘āl ü ḫarekātı bütün bir milleti ‘alāḫadār bıraḳırdı. Milletiñ hepsi paralarıyla, ḳanlarıyla ḫarbe iştirāk eylerdi. Bir ḳralıñ muḫafferiyet veyā maḡlūbiyyeti bütün teb‘asını memnūn veyā me’yūs ider, ‘aynı sāl atde ‘aynı heyecānāt ile millet titrerdi. Bu vech ile Fransa’da şâyân-ı diḳḳat bir ḫassāsiyyet-i milliyye ḫāşıl oldu. Bundan başḳa millet büyük bir sa‘y-ı fikrī de gösteriyordu. Fransa milleti Fransız lisānını ibdā‘ ve a‘lā itmişdi. Bugün lisānımızñ dünyāniñ eñ güzel ve laṭif lisānı olmasına sebep vaḳtiyle ecdādımızñ şarf itdikleri medīd himmetleriñ bir netīcesidir. Bizim sevgili lisānımızla muḫterem ecdādımız bütün ḫisler ve fikirlerini ifāde itdi. Edebiyātımızñ Fransa efkārını, Fransanıñ meslek-i siyāsī ve ictimā‘iyyesini gösterdi. Ve cemā‘at-ı siyāsīyyeyi ‘aynı zamānda, bir cema‘āt-ı medeniyye ve aḫlāḳiyye yaptı.

“Müddet-i medīde Fransız milletiniñ fikrī ḫükümdārlarıyla hem-āheng idi. Ecdā[d]ımız krallarına, pek muḳaddes bir maḫlūḳ gibi perestiş iderler. Ve Cenāb-ı Ḥaḫḳı sevdikleri gibi ḳralları da sevmek, onlara ḫürmet ü ḫidmet itmek lāzım geldigine ḳāni‘ olurlardı.

“Ey sevgili çocuklarım! Siz bu ḫissiyāti añlamak için dūḳār-ı müşkilāt olacaḳsınız. Her ‘aşrıñ, her devriñ kendisine maḫşūş [141] veḳāyı‘ı, ḫālet-i rūḫiyyesi vardır. Bunları añlamak, ve esbābını taḫlīl itmemek, bütün bu ölü ḫādiseleri tekrār cānlandırmāḳ istememek cidden büyük bir ğaflet ü ḫamāḳatdır.

“Nihāyet bir gün geldi ki kral ile Fransa arasında açıklık ve fesād başladı. Bir müddet sonra da bu açıklık son dereceyi buldı. Kral bozuşmayı istedi. Ve bu huşuşa ta‘annüd de gösterdi. Bu ta‘annüd ü temerrüde karşı ise ecdādımız büyük bir şabr u mülāyemet ibrāz itdi. İşte bu mülāyemetiñ neticesi olarak uzun bir müddet inledi, ıztırāb u ‘azāb çekti.

“Evet, milletimiz zulm ü istibdādiñ, ‘adāletsizliğin, müsāvātsızlığın altında ezildi, ‘ādetā hürd u hūş oldu. Millet bütün bu hāllere karşı protesto idiyor, faķať ma‘e’t-te’essüf diñlenmeyordu. Seslerini daha ziyāde yükseltdiler. Yine bir fā’idesi görölmedi. Eñ nihāyet bütün Fransız milletinin ğāye-yi hayālisi: Hürriyyet, ‘adālet ve müsāvāta mālikiyyet oldu. Ve bu ğāye-yi hayāliden bütün şafaķlarıyla Fransa iħtilāl-i mu‘āzzamı doğdı. Kral ile berāber imtiyāzlar, zādegānlıklar, haķsızlıklar da sukūť itdi. Bütün Fransızlar müsāvāten vāţana iştirāk itdiler. Ve o zamān Fransa, doğrudan doğruya bi’z-zāt, her şey’iñ fevķinde olarak, milleti tarafından sevildi. Bu sevilme haķķına kendisini mālīk iden kuvvetler ise ‘adālet, hürriyyet müsāvāt esāsları idi. Bizim bu vāţan-perverāne teheyyücat ve iħtilālātımız tārīhiñ tanıdığı eñ güzel, eñ ‘ulvī hislerden biri oldu.

“Çocuklarım! Vāţanımız yalnız toprak degildir. ‘Aşrlardan beri [142] başlanılmış, el-ān devām iden ve idecek olan bir eşer-i beşerī ve medenīdir. Hükümetimiziñ ilk teşekkülünden şimdiye kadar efķār ve ef’āliniñ hātıraları, dehā ve zekālarının heykelleri, lisān ve edebiyātımız, hayātı tarz ve telāķķimiz, toprağımızıñ şervet-i füyüzātı, semāmızıñ kıatt-i bedāyi‘i, menāzır-ı tabi‘iyyemiziñ şı‘riyyeti, şimālimiziñ levn-i ismirārı, cenūbımızıñ şa‘şā-a-yı şafvet ve şefķati, ‘ulvī ve mehīb dağlar, münbit ve feyzdār ovalar, mā’i denizler. Bütün bunlar bizim zengin verāşetimiz, kerīme-yi tabi‘atımız, kerīme-yi fikrimiz, vāţanımızdır.

“Lākin bizim vāţanımız dünyāda yalnız bir dāne degildir. Başka şūretle teşekkül itmiş Almanya gibi baťı, İngiltere gibi serī‘ te’essüs eylemiş hükümetler de vardır. Onlar da kıānūnlarını, lisānlarını, edebiyātlarını icād u ibdā‘ eylemişlerdir.

‘Acabā bu muhtelif vāţanlarıñ birbirlerine karşı vaz‘ ve hareketleri nasıl olmalıdır? İşte bir mes’ele ki elān bütün efķārı işğāl eylediği, muhtelif fikrler dermiyān idildiği hāle hāl olunamamışdır. ‘Aşrlardan beri hayāt “kīn”den, tavr ve hareket ise “harb”den ‘ibāret

idi. Öyle zan idiliyordu ki bir insān dīger vāṭānlardan nefret itmez, onlara huṣūmet göstermezse kendi vāṭānını sevmiş olamaz. Hārb tevsi'-i ḥudūd fikriyle olurdu. "İnsāniyyet" fikirleri tenemmüv ü tevessü' itmemişdi. Hükümetleriñ eñ mühim vazīfesi hārb idi. Kırallar hārb kahramānları, millet hārb zābiṭleri, hārb 'askerleri, yetiştirirlerdi. Ve hārb, ordu silāhını isti' māl itsin diye yapılırdı. Şulḥ ve āsāyiş seneleri boş ve bī-fā'ide seneleri gibi görünürdü. Onuñ için şulḥ seneleri pek nādirdi. Yetmiş iki [143] sene hükümet süren on dördüncü Lui elli sene hārb itmişdi. Bu, tāriḥ-i insāniyyetde müdhiş bir devre idi. Bu gün o devre, bize pek vaḥşī geliyor. Niçün? Çünkü başka eşerler geldi. Fikrler degişdi. Haḳīkat añlaşıldı. Bizim büyük on sekizinci 'aşrımız insānlık düşmānlarına fikr-i insāniyyeti telkīn itdi ve kıymet-i beşeriyyeti öğretti. İhtilāl ve insāniyyet manzūmeleri şulḥ muḥabbeti ihtiyācını uyandırdı. Her memleketde sa'y u 'amel şoñ şiddet ü fa'āliyyetini buldı. Sa'y u 'amel ise şulḥı sever ve ister. Ticāret, mübādele, vesā'it-i seri' a-yı nakliyye milletleri birbirine karşıdırdı. Ve hemān her memleketde şan'at-ı hārb yerine vazīfe-yi 'askeriyye, millī ordu yerine muvazzaf ordu kā'im oldu. Daha şoñra da eskiden olduğu gibi yalnız bir kişiniñ keyfī heves ü ārzūsı ile hārb itmek imkānı kalmadı. Şimdi hārb, millet isterse oluyor. İşte şu teceddüd, şu intibāh her şey'i degişdirdi. Hārbler gitdikçe nādir olmaya başladı. Hükümetler de bi'z-zāt şulḥı tavşiyeye idiyorlar; şulḥı seviyorlar veyā seviyor görünüyorlar. Şulḥ konferansları 'aḳd idiyorlar. Beyne'l-milel bir maḥkeme-yi 'adālet ve insāniyyet te'sisi taşavvurunda bulunuyorlar. Hāşılı beşer şulḥa doğru necīb bir temāyül gösteriyor.

"Çocuğlarım! Ben şu insānlardan biriyim ki bütün bu mesā'i-yi insāniyyet-perverāneyi şamīmiyyet-i ḳalbiyle alḳışlar. Bu teşebbüsātı ben hiç 'acīb ü ğayr-ı ḳābil bulmam. Hārb sevenler pek azaldı. Ekşeriyyet hārbden nefret idiyor. Hārb, bir felāket ü inḥitātdır. Ma'amāfih pek iyi bilirim ki tām bir aheng-i şulḥ u vifāḳ içinde bulunacağ bir insāniyyet [144] göremeyeceğim ve siz de daha göremeyeceksiñiz. Fransa kırallığıñıñ teşekkül-i tāmı için 'aşrlar lāzım geldi. O ḥālda "insāniyyet" dinilen ve ḳavānīn-i müşterekesini teşkīl pek müte'assir olan hükümet kaç 'aşrda te'essüs idebilir? Hattā ğāyet medenī 'add idilen hükümetler arasında bile şulḥ te'mīn idilememişdir. Birkaç hafta vardır

ki Fās mes’elesinden dolayı Avrupa hükümetleri arasında harb olacağı sözlerinden başka bir şey söylenmeyordu. Bināen ‘aleyh el-ān harb tehlikesi her vaqt için vardır.

“Demin münākalāt ve münāsebātın milletleri birbirine karışdırmış, ışıdırmış olduğunu söylemişdim.. Fi’l-ḥaḳīka nāṭıka-perdāzlar fikr-i şulḥūn fikr-i insāniyyetın taḳarrürine ḥādım cevelānlarda bulunuyorlar. Faḳaṭ gezdikleri o güzel vapurların yanında, daha ziyāde zırhlılar, kruvazörler, torpidolar görüyorlar! Şimendüfer vaḡonlarında da şöyle bir levḥa nazār-ı diḳkat ve intibāha çarpıyor: 36 nefer – 8 ḥayvān.

“Bāzen, güzel işler ḥuşūle getiren “şulḥ”a bir gün gelir ki, daha büyük ve a’lā işler getirmesi me’mūl olan harb terciḥ idilebilir. Ḥāşılı, çocuklarım harb i’ṭiyādı, menāfi’-yi milliyetiniñ muḥāfazası i’ṭiyādı pek eskidir. Harb sā’iḳleri gizlice uyur; faḳaṭ ufaḳ bir darbe onı uyandırmak için kifāyet ider. Ḥāyır; ben ḥaḳīḳi bir insāniyyet-i mütemeddine göremeyeceğim. Siz de göremeyeceksiniz. Bizim gibi siz de muḥtelif vaṭanların taḥṭ-ı te’şirinde yaşayacaksınız.

“Şimdi ‘aynı su’ālī şormak icāb idiyor. Vaṭanların birbirine karşı ḥarekāt ve ḥissiyātı nasıl olmalıdır? Bu mes’ele diḡer bir mes’ele [145] merbūtdır. Vaṭanımıza karşı bizim efkār ve ḥissiyātımız nasıl olmalıdır? Şimdi buña cevāb vireceğim. Vaṭanlar birer eşer-i insāniyyet diye nazār-ı müṭala’aya alınabilir. Her biri ṭabī’i iḥtilāflarla birbirinden ayrılmış insāniyyetler. Zīrā ṭabī’at-ı beşeriyetiniñ muḥtelif olmasını ister. O ṭabī’at ḥiç istemez ki insānların bütün çocukları tamāmen birbirine beñzesin. Ṭabī’at bir āhenkdir. İnsāniyyet de kezā o āhenkden biridir. Beşeriyetiniñ ayrı bir toprak, başka bir semā altında başka başka şerā’iṭ ile te’sīs itdikleri vaṭanların kendilerine ‘ā’id bir ḥuşūşiyetleri, bir ḥālleri, bir şaḥşiyetleri, bir dehāları vardır.

“Vaṭana ḥidmet, beşeriyete ḥidmet dimekdir. Çocuklarım, vaṭanı siz böyle ānladığınız ḥālda, diḡer vaṭanlara da ḥürmet itmelişiniz. Binā’en ‘aleyh kendi vaṭanıñıza yapılmasını ārzū itmedigiñiz şeyleri diḡer vaṭanlar için de istememelişiniz. Artıḳ sizin dimāḡlarıñızda kīn, ḡayz ve ḥiddet büsbütün ölmelidir. İnsān kendi vaṭanını sevmesi için diḡer vaṭanlardan nefret itmesi lāzım gelmez.

“Siz sevḳ-i ṭabī’iden başka, vaṭanıñızı fikr ve muḥākeme ile de seveceksiniz. Bir sevḳ-i ṭabī’i; ilk nazārlarımızıñ gördüḡi sīmāyı, bizi besleyen topraḡı, gözün i’tilāf itdiḡi

menâzır-ı tabî' iyyeyi kezâ ' aynı semâ altında, ' aynı toprak üzerinde yaşamış ecdâdımızı bize sevdirebilir. Bize mülhem olan bu tabî' i his, ecdâdımıza karşı bir nev' i merhamet ve hürmetdir.

“ Biz vatanımızı hem sevğ-i tabî' i ile, hem de muhâkeme-yi fikriyye ile sevmeliyiz. Şimdi siz diyeceksiniz ki benim dünyâya Fransa'da [146] gelişim bir eşer-i teşâdüfdür. Ben İngiltere, Almanya, Rusya'da da pek a' lâ dünyâya gelebilirdim. Dünyâya gelir gelmez bütün hayatımın bir yere merbû olduğunu kabûl idemem. Her şeyden evvel ben insân olarak doğdım. Onun için ben yalnız insâniyete ' â' id olmak isterim. Benim hizmet ideceğim şey yalnız odur.

“İşte cevâbım: Daha hakîkî insâniyet yokdur. Bu güzel, ' ulvî bir fikirdir. Bir bedî' a-yı hayâldir. Lâkin ma' a-t-te' eşşüf hakîkât degildir. Sizin hareket itmek, yaşamak için mu' ayyen bir mahalle mâlik olmanız lâzım u zarûridir. Sizi insâniyete bir vatan vâşıtısıyla hizmet itmeñizi isterim. Vatandaşların hepsini arayınız. Tabî' i kendi vatandaşınızı intihâb ideceksiniz. Çünkü orada siz daha az ıztırâb çekeceksiniz. Vâkı' â vatanımız da diğer vatanlar gibi insâniyetden ıztırâb çekiyor. Ve daha da çekecek! Fakat biz vatanımızı âteşin bir muhabbetle sevmekte devâm itdikce o ıztırâb da azalır. Onun için siz vatandaşınızı her şey' in fevkinde seviñiz. Onı her şey' e tercih idiñiz. Hepimiz rûhımızla temennî idelim ki vatanımız bütün milletler arasında kuvvet ve şavvetiyle dursun, ' adâletiyle kuvvetli olsun. Demokratik kavânîniyle Fransızları müsâvât-perver bir âheng-i ni' met ve sa' âdetle der-âgûş itsin. Şoñra hürriyyetiyle de kudretli olsun. ' Adâlet ve hürriyet ile memleket her şeyden iyi olur. Hiçbir Fransız bu şartla mu' azzeb ü muhtarib olmaz. Yine ' aynı zamânda lâzımdır ki vatanımız selâhıyla da kuvvetli ve şavvetli olsun. Zîrâ bu eksik oldu mı bizim için lâzım olan şulh te' min idilemez. El virir ki şulh ebedî ve ' umûmî olsun...” [147]

Naşıl, vatan ve insânlık hakkında köca Fransız müverrihîniñ beyân itdiği fikrleri begendiñ mi? Aşl biz böyle feyzli nuşklara muhtâcız. Müderrislerden, Dârü' l-fünûndan, huşuşıyla Edebiyat Fakültesinden biz böyle ' ataş-ı ' irfânımızı teskin idecek ceyyid konferanslar isteriz. Kuru kuru nümâyişler ve âlâyişler degil. Şabrsızlıkla kıymetli mektûbuñı bekler, te' kîd-i meveddet iderim sevgili arkadaşım.

Bir lise talebesinden Darü' l Mu' allimîn talebesine

Kıymetli kardaşım;

Sevimli mektûbını aldım. Pek memnûn oldum. Nasıl memnûn olmayayım ki, tatlı üslûbuñuz; yüksek fikrleriñiz beni yine hem zevk-yâb; hem de müstefîd itdi. Edebî ve fikrî bir ziyâfet mâhiyyetinde olan mektûbuñuzı bir kaç def a okudığım hâlde bir dürlü doyamadım: Haqqımda gösterdiğiñiz şamîmiyyete teşekkür iderim. Gönderdiğiñiz mecmû'alar ve kitâblara da pek sevindim. İmtihândaki parlak muvaffakiyetiñizden ne derece müteħassis ve müfteħir olduğımı söylemeye bilmem hâcet var mı? Şamîmî tebrikler.

Ta' lîm ve terbiyeye, mekteblere ve mu'allimlere dâ'ir yazılmış güzel maqâleleri okumayı sevdiğiñizi bildigim için geçenlerde "mektebler ve mu'allimler" 'ünvânı altında gördüğüm bir muşâhabeyi size kısmen istinsâh idiyorum. Şu hareketimle pek kıymetli kardaşımı memnûn itmeye muvaffak olabildimse benim için ne sa'âdet! İşte muşâhebe:

[148]

"Mektebler; medeniyyeti şu gördüğümüz derece-yi kemâle işâl itmekde, beşeriyyeti kânûn-ı tekâmül dinilen kudretiñ nûrlı ve feyzli te'sîrlerine tamâmen münkâd iderek baî, fakat metin ü emîn pervâzlarla şahîka-yı terakkiye doğru yükseltmekde yegâne bir 'unşur olan 'ulûm ve fûnuna tedişgâhdır.

Mektebler; milletlere hürriyet ve 'adâlet ni' met ü sa'âdetini viren, milletiñ şabakat-ı muhtelifesini metin ve şamîmî bir rişte-i uhuvvet ile bir nokta-yı mes'ûdede birleşdirerek kavî ve nevvâr bir âheng-i ittiħad teşkil iden intibâh-ı efkâra tecellîgâhdır.

"Mektebler, zulm ve istibdâdın, zulmet ü hurâfeniñ, cehl ü ta'aşşubuñ düşmen-i bî-âmân-ı hürriyet ve 'adâletiñ, uhuvvet ve insâniyyetiñ, ma'rifet ve fazîletiñ muhibb-i vefâkârıdır. Ecrâm nasıl semâyı, kâ'inât-ı tabî'iyeyi aydınlatırsa mektebler de o büyük, ebedî haqîkâtı tevliid, cihân efkârı[nı] tenvîr ider.

"Hâşılı mektebler, 'aşrlardan beri âfâk-ı insâniyyeti kaplayan tabî'î ve ârizî bulutları mütevâlî darbelerle dağıtan, parçalayan feyyâz, nevvâr birer rûzgârdır. Onuñ için talebeler, bütün şebâb-ı münevver her 'aşırda, her muhîtte zulm ve istibdâda karşı teşekkül iden hürriyet ve 'adâlet ordusuñın dâ'imâ pîşdarı kalmışdır.

"İşte bundan dolayıdır ki 'âlem-i insâniyyetiñ her köşesinde tekâmül ve inqilâbın rûhı olan mektebleriñ tezâyüd ve işlahına, tedişâtıñ tevessü'ü ve tekemmüline âteşin bir

ḥummā-yı fa‘āliyyet içinde çalışılmakta, her ferdiñ füyūz-ı ma‘ārifden ḥiṣṣedār olması ḥuṣūşında ḥiçbir fedākārlıktan çekinilmemektedir. [149]

“Ḥurāfeleri yıkan, inqılābları yapan ve beşeriyyete meş‘ale tutan ‘ilm ve ma‘rifetiñ maḥall-i tadrīsi mektebler olmakla berāber, mektebleriñ de kendilerinden beklenen nūr ve z̄iyāyı vaṭana ve insānlığa serpmesi meziyyet ü fazīlet şāhibi muḳtedir, münevver, seciye-perver memleket ve insāniyyeti sever mu‘allimleriñ vücūdına bağıdır. Mektebler öyle bir vücūd-ı ma‘rifet ve fazīletdir ki rūhı mu‘allimlerdir. O ḥâlde sa‘ādet-i beşeriyyeyi te‘mīnde, inqılābları tevliḍde, ḥaḳīḳātleri göstermekde mu‘allimleriñ naşıl ‘azīm, naşıl mühim bir rol ifā itdikleri kendiliginden tecellī ider. Oniñ için uzun uzadıya mu‘allimliğiñ ne muḳaddes ve mübeccel, müşkül ve mes‘ūliyyetli bir vazīfe olduğunu taşvīrdən şarf-ı nazar iderek vezā’if-i muḳaddesini biḥaḳḳın ifā itmek için mu‘allimiñ ne gibi fikrī, ‘ilmī ve aḥlāḳī meziyyetler ile mücehhez olması lāzım geleceğini izāḥ ideceğim:

‘Acabā bir mu‘allim okutduğu dersin ‘ālimi olmakla vazīfesini tamāmıyla ifā itmiş sayılabilir mi? Tabī‘ī ḥayır. Yalnız bizde değil, her yerde, memleketde okutduğu dersde ciddenden vuḳūf u ihtīşāş peydā itmiş ne kadar mu‘allimler görülüyor ve işidiliyor ki ḥayāt-ı tadrīsiyyeleri pek bī-rūḥ u bī-fā’ide. Çünkü öyle müz‘ic, öyle yābis, öyle uyutucu ve uyuşdurucu bir tarz-ı ta‘līm ta‘kīb idiyorlar ki o vuḳūf u ma‘lūmātdan şākirdāniñ istifāde itmeleri ‘ādetā mūmteni’. Bu gibi mu‘allimleriñ taḳrīrātı talebeniñ z̄ihnlerinde ufaḳ bir menfez bile bulmaya muvaffaḳ olamayarak, ebkem uğultularla dersḥāneniñ havasında çalḳanarak sönüyor, talebeniñ z̄ihnlerinde bir zerre-yi nūr ḥāşıl itmeden sönüyor!

“Zirā mu‘allim, muḥallil, müdeḳḳiḳ ḥiç olmazsa bir parça olsun [150] pedagoḡ ve psikoloḡ değildir. Ḥiçbir zamān talebeniñ seviyesine, taḥsīsātına, ḳademe-yi idrākine inmek lüzūm u ihtiyācını ḥis itmemiştir. O şanki ḳurulmuş bir makinedir ki dersḥāneye girüp şandalyeye oturmaya, o günki vireceği dersi talebeniñ ‘irfān ve ihāṭa seviyelerini ḥiç nazar-ı tedḳiḳ ü ehemmiyyete almayarak, yeñi dersin geçen diḡer derslerle olan münāsebet ü revābıtını icmāl ile tenvīr-i mes‘eleye ḥādım bir muḳaddime beyānına lüzūm görmeyerek müz‘ic ve yābis bir yeknesaḳlık içinde, mümkün mertebe az zaḥmet çekerek söylemeye ve sonra da taḥta başına çekilmiş bir iki talebeden aldığı bir iki cevābla vazīfesini ifā itmiş ‘add iderek cāmīd bir ḡurūrla dersḥānedən çıḳmaya me’mūrdur!

“Karşısındaki talebeyi kendi seviye-yi ‘imiyye ve fikriyyesinde farz iderek icrâ-yı tedrisât iden, o maḥûf taḫrîrâtın şîklet-i kâbûsı altında o tâze dimâğları bî-hüde yere ezen ve sersem iden mu‘allimler ne kadar tenkîd ü te’essüfe şâyândır.

“Böyle ğayr-ı tabî‘î, ğayr-ı mantıķî bir tarz-ı tedris ile mu‘allim, tabî‘î talebeye ilķâ-yı hürmet idemez. Bu ‘adem-i muvaffakiyyet ise bir ḥocânın ḥayât-ı ta‘lîmiyyesini hiç itmek için ne müdhiş, ne bî-âmân bir kuvvettir.

“İşte bunun içündür ki mu‘allim ‘afîf ve muşannif, vaķûr ve ciddî, mu‘tedil ve müsâvât-perver olmakla berâber taḫrîrâtını, dimâğındaki füyûzâtı talebenin zihnlere suhûletle yerleştirmek inṭibâ‘ itdirmek şan‘at ü ma‘rifetini bilmelidir. Şâkirdân bütün vicdânlarıyla emîn olmalıdırlar ki mu‘allimînin yegâne şamîmî endîşesi, yegâne ğaye-yi emeli füyûzât-ı ‘irfânından o tâze zihnlere mümkün olduğu kadar az yorarak çok müstefîd etmek çâresini taḥarrîden ‘ibâretir. [151]

“Yine işte bu nükteden dolayıdır ki mu‘allim muḥallil, müdekkik, râşid, dürc-şinâs, nâfiz, ḥassâs kelimenin bütün şumûl-ı ma‘nâsıyla şan‘atkar olmalıdır.. Fi’l-ḥakîķa mu‘allimlik öyle nâzik, öyle ‘ulvî ve ḥattâ İlâhî bir san‘atdır ki biḥakḫın mu‘allim nâmına liyâkat peydâ itmek için pek çok çalışmak, pek çok yorulmakla berâber fiṭratın da müsâ‘ade-yi maḥşûşasına mâlik bulunmak lâzım. Dinilebilir ki mâhir bir ressam, i‘câzkar bir şâ‘ir, sâhîr bir müsiķî-şinâs olmak için ciddî bir terbiye ile berâber tabî‘atın da mezâyâ-yı mümtâzesine mâlikiyyet lâzım geldiği gibi mükemmel bir mu‘allim de o mezâyâ-yı ḥulķiyye ile meftûr olmalı, mu‘allim olarak büyümüş ve yetişmiş bulunmalıdır. Naşıl ki şan‘atkarın şan‘atkar olarak yaratılması icbâ ider.

Her talebenin seviye-yi ḥissiyye ve fikriyyesini, terbiye-yi şihhiyye ve aḥlâkıyyesini ayrı ayrı tedkîk iderek oña göre hareket ü mu‘âmele itmeye, oña göre o zihnlere ḥakâyıķ-ı ‘ilmiyyeyi, fazâ‘il-i beşeriyyeyi, ḥissiyyât-ı milliyyeyi telķîn eylemeye mecbûr olan her mu‘allim, evvelâ okutduğu dersin ne olduğunu, ehemmiyetini, sebep-i lüzûmını, mevzû‘ u ğayesini, ḥayât üzerindeki te’sîrini o dersin diğerk ‘ulûm fûnûnla münâsebet ü revâbıtını öyle celî vü sâriḥ, öyle talebenin seviye-yi idrâk ve ‘irfânıyla müteneşib sâde bir lisân ile anlatmalı, îzâḥ itmelidir ki şâkirdân o şarp ve tehlikeli vâdide gözi kapalı olarak yürümesin. Tedris itdiği ‘ilmin fevâ‘idini, esbâb-ı tedrisini, ḥayât-ı

müstakbelesinde icrâ idecegi teşîri bütün rûhıyla his ü derk itsün de isteyerek, severek çalışsın. Numro almak şınf geçmek için degil, maḥzı öğrenmiş olmak için [152] çalışsın. İhtimâl bazı mu‘allimler için pek büyük bir mâhiyyet ü ehemmiyyeti hâ’iz olmayan mādde-yi ḥaḳîkatde o kadar mühimdir ki bütün bir senelik taḥşîl ḥayâtını ihyâ veyâ ifnâ idebilecek bir kuvvete mâlikdir.

“İlk dersde maḳşadı, mevzû‘ı kavrayan, o ‘ilm ḥaḳḳında mübhemiyyetlere, zulmetlere müstâḡrak zihniñ birden bir şa‘şa‘a-yı vuzûḥ ile aydınlandığını duyan talebe, emîn olmalıdır ki diġer dersleri büyük bir merâḳ ve ârzü ile ta‘ḳîb eyleyecektir.

“Taḳrîrâtını eñ tenbel bir talebeye bile merâḳ u tehâlûkle, şevḳ u hâhişle diñletdirebilmek. İşte mu‘allimlik şan‘atınıñ rûhı, ġâyesi!

“Mu‘allim ifâdesiniñ intizâm u taḻâkatine, belâġat u faşâḥatine raġmen ba‘zen bütün talebeyi fermânber-i taḳrîrâtı idemez. Ve ba‘zı daḳîkalar da gelir ki uzayan baḥşîñ yeknesaklıġı ile yavaş yavaş añlayan fikirler uyuşur añlayamaz. İşiden ḳulaḳlar uġuldar işidemez. Mu‘allimiñ taḳrîrâtına ḳarşı dersḥâneniñ havasında şanki sâkit bir âheng-i istişḳâl ve lâḳaydî uçuşur. Ve bu, hemân bütün talebeye sirâyet itmiş bulunur. Nâfiz bir nazara, müdeḳḳik bir dimâġa ḥassâs bir ḳalbe mâlik olan şan‘atkâr mu‘allim işte bu mühim ve nâzik daḳîkada cereyân-ı beyânâtına ḥafîf bir ḍarbe-yi inḥirâf vurur. Zarîf bir sevk-i münâsebet ü ta‘alluḳ ile bütün bu diñlemekden tenbelleşmiş, uyuşmuş talebeniñ a‘şâb-ı diġkat ve fa‘âliyyetini taḥrîk idecek öyle yeñi ve câlib-i merâḳ bir baḥş açar, bir ân içinde öyle şan‘atkâr bir ḍarbe ile mecrâ-yı taḳrîri deġişdirir ki onları meşḥûr u maġlûb ider.

“Şimdi mu‘allim, kendisini cân ḳulaġıyla diñleyen talebe ḳarşısında bulur [153] ve bu ‘aşâ-yı mûḳizden uyanan şâkirdâni siḥr-i şan‘atıyla münḳâd-ı beyânâtı eyler.

Az çok pedaġoji ve psikolojiye vâḳıf olması lâzım gelen mu‘allim talebeniñ aḥvâl-i rûhiyye ve vicdâniyyelerini piş-i tedḳîḳ ve taḥlîlden aşlâ ayırmayarak icâb-ı ḥâle göre tekdîr veyâ taḳdîr itmelidir. Nâbemaḥal bir ta‘zîr, yerinde maşrûf olmayan bir mûḳâfât, istiḥşâl istenilen neticeyi berbâd ider. Bu ḥuşuşda nihâyet müte‘enniyâne ve ḥakîmâne davranmaḳ, talebeniñ gurûr ü ‘izzet-i nefsinı kıracaḳ mu‘âmelelerde bulunmaḳ lâzımdır.

“Hâşılı, birer fazîlet ü ma‘rifet rehberi olması lâzım gelen mu‘allimler evlād-ı vaṭanıñ selāmet-i fikriye ve ahlākiyyelerini te‘mīne, dā‘ire-yi idrāk ü ihātalarını tevessü‘e, ma‘rifete, ḥaḳīḳate, intizāma, bedī‘iyyāt ve me‘āliyyāta olan meyl-i ṭabī‘īlerini tezyīde çalışmalı; mu‘ayyen ve vāzih bir muḥarrir taḥşil üzerinde ta‘ḳīb-i tadrīsāta bezl-i cehd ile ṭalebeyi mübārezāt-ı ḥayātiyyede muvaffaḳ olabilecek kuvā-yı ma‘neviyye ile techiz ü teslīh itmeyi, ḥayāt-ı milliye ve ictimā‘iyye için müfīd ü müstaḥşil bir ‘unşur olmaḳ üzere yetiştirmeyi bedī‘a-yı emel itmeli; vaṭan ve insānlık, iyilik ve doğruluk ḥisleri ḥuşūşıyla müderrislerde ve mu‘allimlerde her dürlü emellere, ihtirāşlara, şahşī menfa‘atlere dā‘imā taḥakküm eylemeli her şeyde i‘tidāl, mu‘allimiñ nāzım-ı efkār ve ḥarekātı olmalıdır.

“Mu‘allimleriñ ḥattā cihān[ın] teraḳḳiyāt u inḳılābātı üzerinde büyük, mes‘ūd te‘şirleri oldığı teslīm olununca istiḳbālīñ rūḥını yoḡuracaḳ ve yaratacaḳ ḥocālar artık ṭalebesine tadrīse me‘mūr oldığı ‘ulūm u fūnūnı bir yübūset-i miz‘ace içinde oḳutmaḳla vazīfelerini yapmış ‘add idilemezler. Eşnā-yı tadrīste [154] münāsebet aldıkça, o körpe dimāḡları ḥaḳīḳat, fazîlet, milliyet ve insāniyyet ziyālarıyla tenvīr, o nezih ü şāf ḳalbleri yüksek, aşıl ve medenī heyecānlarla tehziz eylemelidirler.

Şimdi terbiye-yi milliyye ve ahlākiyye ile berāber terbiye-yi medeniyye ve iḳtişādiyye de mekteblerimizde yüksek bir i‘tināya mazḥar olmalıdır.

Bundan böyle ṭalebe, yeñi yetişecek nesl mekteblerimizden ḥürriyyet ve demokrasiniñ rūḥını maşş u teshīr itmiş olarak çıkmış bulunmalıdır. Ancaḳ böyle bir nesl bize metīn ü emīn bir istiḳbāl ḥāzırlayacaḳ, ve böyle bir nesli de yine ancaḳ nāmūskār, ḳalbi teraḳḳī vü teceddüde çarpar, münevver ve fazîlet ü ma‘rifete perestiş ider mu‘allimler yetiştirebilecektir.”

Maḳāle burada bitiyor. Bu maḳāle ile pek sevgili ḳardaşımıñ ifāsına nāmzed oldığı rolüñ ‘azāmet ü ḳudsiyyetini daha iyi añladığım için çok mes‘ūdum. Memleketimiziñ kıymetli müstaḳbel mu‘allimine parlaḳ bir ātī temennī iderek mektübuma ḥātıme çekiyorum..

Bir Dārü’l-fünūn ṭalebesinden Dārü’lmu‘allimīn ṭalebesine

Muḥterem ḳardaşım;

Mektubuñızı büyük bir sevinçle aldım. Hem memnûn hem müstefîd oldum. Hakkımda gösterdiğiniz teveccühlere, benim için ihtiyâr buyurduğunuz zahmetlere çok teşekkürler iderim. Anaṭolıñ hayâtı hakkında [155] virdiğiniz veşîkalara müstenid ma' lûmât beni pek 'alâkadâr itdi. Bu ta' ṭilde sevgili Anaṭolıñ ba' zı şehri ve kaşabalarını, hattâ köylerini muṭlaḳâ ziyâret ideceğim.

Ḳısa bir seyâhâtiñ ekşeriyâ uzun bir tettebbu' dan müfîd ü feyyâz olduğunu, didiğiniz gibi, taḳdîr idenlerdenim. Türk gençliği, huşuşıyla, Dârü'l-fünûn gençliği Anaṭolıyı görmeye, Anaṭolıyı tedḳîḳ ü tettebbu' itmeye cidden muḥtâcdır. Vaṭan ancak görülmekle daha iyi sezilir ve sevilir. İctimâ'î teceddüd ve medenî inḳılâb ancak Türk gençliğiniñ fedâkârlığıyla Anaṭolıñ eñ uzak ve muḫlim köşelerine daḡılarak oralara ışık virmesiyle huşûle gelebilir.

Hakkımda gösterdiğiniz fedâkârlıklara, şamîmiyyetlere nâçiz bir muḳâbele olmak üzere bu def' a da size talebeye naşıl bir terbiye-yi aḥlâḳıyye virilmek lâzım geleceğine dâ'ir Fransız 'âlimlerinden ve mekteb müdirlerinden bir zâtıñ yazdığı bir kitâbda gördüğüm ba' zı müteferriḳ ma' lûmâtı ḥulâşaten naḳl ideceğim. Fi'l-ḥaḳîḳa mükemmel, vaṭanıñ ve 'aşrıñ ihtiyâclarıyla mütenâsib bir terbiye-yi aḥlâḳıyye almaḳsızın mekteplerden çıkan talebeden memleket nâmına büyük ümîdler ve ḥidmetler beklemek pek bî-ḥüde olduğu için mevzû' cidden kıymetdârdır.

Ümîd iderim ki şu nâçiz teşebbüşümle, terbiyeye 'â'id eşerler okumaḳda ḥasebü'l-meslek dâ'imâ âteşin bir iştiyâḳ gösteren sevgili ḳardaşımı memnûn itmeye muvaffaḳ olurum:

“... Çocuḳda evvelâ 'izzet-i nefsiñ inḳişâfına ḳalışmalıdır. Eñ tenbel bir çocuḳı ḳalıştırmak için mu'allim çocuḳuñ [156] 'izzet-i nefsiñe dokunacak noktayı bilmelidir. Şeref ve nâmûsı için çocuḳı ḥassâs yapmak, vazîfeniñ ḳudsiyyetini, vicdânına şoḳmak lâzımdır. Başḳalarına tefevvuḳ itmek için bize ḳuvvet viren ḥiss-i ḡıḳta “Lemulation” de bir çocuḳa elzemdir, bu, eñ birinci sâ'ik şevḳ ü ḡayretidir. Ḡıḳta, ḥased derekelerine inmemek şartıyla, dâ'imâ güzel netîceler virir. Faḳat mu'allim tecrübesiz olursa ḡıḳtadan beklenen fâ'ide yerine maḳarrat gelir. Çocuḳları birbirine düşmân yapar.

Eñ iyi şekl ğıbtā, insānıñ kendisine ğıbtā itmesidir ki bunuñ ‘izzet-i nefsdan farkı yoğdır. Her çocukda bu nev‘ ğıbtānıñ te’essüsüne çalışmak bir mürebbī için lāzımdır.

“Çocukların zihinlerine fikr-i intizāmı şokmak da pek mühim bir mes’eledir. İntizāmsızlıklardan dolayı ne kadar işler ‘aķım kalmış, ne kadar zamānlar maħv u hebā olmuşdur. Eřyā-yı māddiyyedeki intizām, fikre de intizām virir. Hāl bu ki mesā’i-yi zihniyyede intizāmıñ hāşıl itdiği te’şir düşünülürse iyi tanzīm ü tertīb idilen bir işe yarı olmuş nazarıyla bakmanıñ hikmeti meydāna çıkar. Çocuđa fikr intizāmı virmek için mu‘allim numūne-yi imtişāl olmalıdır. Bir def‘a mektebde parlağ bir intizām-ı mādđi hüküm sürmelidir. Şoñra zamānların isti‘māli büyük bir diğkat ile ta‘ķīb idilmelidir. Bu iki şartlardır ki mu‘allim talebesine fikr-i intizāmı ihsās idebilir.

“İhtiyācāt-ı müstaķbeleyi düşünmek demek olan “fikr-i bařiret”i de çocuđa öğretmelidir. Şoñra eñ mühimmi olmak üzere talebeniñ rūhuna fikr-i ‘adālet ve şefķati, hiss-i te‘āvüni ilķā vü ilhām itmelidir. ‘Adālet ve merħamet duygusu; menfa‘at-perestlik, müfriť ‘izzet-i nefis, kīn ve ħased gibi ihtirāşāt-ı menfūre ile dūĉār-ı tezelzül olur. Böyle [157] insānlık için fenā vü muzır ħislere karşı çocuđı şoñ derece şıyānet itmek lāzımdır.

“Mektebde çocuklara, arkadaşlarıyla münāsebetinde nāmūsı, müstaķim olmayı, arkadaşlık ħuķūķına ri‘āyetķār bulunmayı ta‘līm itmelidir. Bir çocuk arkadaşına karşı ħaķsızlıkda bulunur, nāmūsķārāne ħareket itmezse, o çocuk emīn olmalıdır ki mektebiñ efķār-ı ‘umūmiyyesi kendisini tezlīl ü terzīl idecekdir.

“Hürmet bir nev‘ mādūnlıđı i‘tirāf, bir nev‘ istiķlāli fedādır. Ma‘amāfīh bu, çocuklarda bir hiss-i ŧabī‘idir. Çünkü onlar kuvvet, ma‘lūmāt ve tecrübe cihetleriyle küçüklüklerini dā’imā ħis iderler. Onuñ için büyüklere hürmet iderler. Faķať büyüdiđi vakt kendisini diđerleriyle muķāyese iderek, şahşını şāyān-ı ehemmiyyet bulmaya bařlarlar. Binā’en ‘aleyh bařķalarına hürmet itmek ħissi azalır. Bu nođtadan dolayı çocuđa anlatmalıdır ki hürmet bir mecbūriyyet-i aĥlāķiyye, bir lāzıme-yi ictimā‘iyyedir.

“İyilige, lutf-perverlige, merħamet ü şefķate, ħissiyāt-ı ařīlāneye ve “sempati”niñ inkişāfına sed çeken menfa‘at-perestliğin, ĥod-binliđiñ ħased ü kīniñ çocuklarda yerleşmesine mūmāna‘at itmek de mu‘allimiñ eñ muķaddes bir vazīfesidir.

“Vațana muħabbet ħissi, çocuklarda cebelīdir. Onlar dođdıđı ve oynadıđı yerleri severler. Faķať bu duyđuyı, memlekete daha nāfi‘ bir Őurette inkiŐāf itdirmek için terbiye itmek lāzımdır. Mu‘ allim o tāze dimāđlara tamāmen yerleŐdirmelidir ki vațan yalnız iskān idilen bir Őehir, besleyen bir toprak degildir. Belki o, bütun bir milletin ictimā‘ gāhı [158] ‘aynı kānūna muťi‘, aynı ħükūmete tabi‘ bir bir kavmiñ, bir kitle-yi beŐeriyetin āramgāhıdır. Çocuklara añlatmalıdır ki albimizde arpan Őey ecdādımıznıñ Őān ve Őerefidir.

“Dođruluđa muħabbet, bize nāfi‘ olup olmayacağını dūŐunmeksizin, ħaķiķāti taħarriden ‘ibaretdir. Çocuđa yalancılıđnıñ veĥāmetini tamāmiyla añlatmalı, ħaķiķāte olan temāyul ü muħabbetini inkiŐāf itdirmelidir. ocuk tamāmiyla kāni‘ olmalıdır ki yalan söylemek en menfūr bir ħareketdir; ve cezāsız almayacağdır.

“Güzellige, bedāyi‘e olan muħabbet de çocuklarda abi‘īdir. Parlaķ bir Őey’e muŐa‘ Őa‘ bir renge hemān i‘lān-ı meclūbiyyet iderler. Mūsīķiyi severler. Güler yüzli güzel sīmālara, zarīf ve cāzib kadınlara arŐı müteħassis olurlar; Őoulđanlıķ gösterirler. Faķať bu ħis de ħuŐuŐı bir terbiye ister. Bu terbiyenin ne adar lāzım olduđını añlatmak için güzelliđin rūĥ ve aĥlāķ üzerindeki mes‘ud te‘Őirlerini nazar-ı diķķate almak kifayet ider. Zevķ-i bedi‘iyi mekteblerde inkiŐāf itdirmek için mektebi mād deten muŐa‘ Őa‘, temiz munťazam ve müzeyyen tutmak lāzımdır.

“Dīvārlara güzel, rūĥ-nüvāz resmler aŐmak, mūsīķi ile mektebin muĥiťine inŐirāĥlar ŐaĐmak, güzide āŐār-ı Ői‘riyeyi outmak Őuretleriyle de mektebin hevā-yı ma‘nevīsine melāĥat virmek elzemdir.

“İyilik ħissi bizi tenvīr iden, bize rehberlik iden vicdānımıznıñ Őadāsıyla ħāŐıl olur. Bu ħis de çocuklarda abi‘īdir. Onlar fenā bir iş yaptıkları vaķt kızarlar, ŐaŐırurlar, abāĥat işledikleri zamān ebeveyn ve mu‘allimlerine baķamazlar. Ma‘amāfīh yine terbiye ile bu duyđunun da [159] inkiŐāfi muķtezādır. ocuğı fenālıđdan men‘ için miŐāl olarak aña vazīfenin ‘ulviyyetini añlatmalıdır. Aĥlāķi ħikāyelerin, tārīĥi fiķraların bu terbiye-yi ħisseyeye ħüsn-i teşiri vardır.

ocukla dā‘imā ĥāl-i mübārezede bulunan ħisseyāt, menfa‘at-perestlik [egoizm] dir. Bu, fenā bir ħisdir ki diğerlerinin ararına olarak bize menfa‘at ve iyilik baĥŐ ider. Bu ħisnin fenālıđını çocukların rūĥlarına yerleŐdirmelidir.

“Hırş-ı temellük” “L’amour de la propriete” çocuğı h̄ilekār ve hattā hayrsız yapar! “Hiddet” inşānda selāmet-i muhākeme bırakmaz. Çocuğlarıñ ihtirāsına ve hiddetine māni‘ olmak için eñ ufāk bir fırsatdan istifāde itmelidir. “Cebānet”de pek fenā bir şeydir. Cebānet çocuğı her şey’e gayr-ı muhtedir bir hāle şoğar. Korku ondan bütün şebāt-ı merāmı, ‘azm ve teşebbüs kudret ve k̄abiliyyetini alır. Luṭf u nevāzişle hareket iderek çocuğdan cebāneti gidermelidir. Cezādan, taḥkirden korkmak maḳbūl ve meşrū‘dır. Hassāsiyyet-i vicdāniyyesi olmayan bir şākird, istiḳbālīñ muzır bir adamı dimekdir. Her talebe emīn olmalıdır ki yalancı, müstehzī, riyākār ve mütebaşbış bir adam dā’imā nefret-i ‘umūmiyyeye dūçār olur.

“Tenbellik pek fenā bir hūyudur. Bunuñ böyle oldığını çocuğlara irā’e ve isbāt itmeli, şay‘ u ‘ameliñ insānlar için vazīfe-yi muḳaddese oldığını söylemeli, çalışmaksızın sa‘ādet, hayāt, teraḳḳī olamayacağını anlatmalıdır. Çalışmak ḡāyet ṭabī‘ī, zārūrī ve şihhī bir vazīfedir. Çünkü çalışmak bedeni ve fikri taḳviye ider. İstiklālī ve şahşına emniyyeti [160] yalnız o te’mīn ider. Tenbel talebe cebānet göstermiş olur. Çünkü sa‘y u ‘ameliñ mezāhiminden kaçıyor, dimekdir.

“Hassāsiyyetde zekānīñ taşfiye ve te‘ālīsine sebep olan güzel, necīb bir kuvvettir. Fıḳdān-ı hissiyyātdan tevellüd iden kaydsızlık ise pek muzırr u menfūr bir şeydir.

Çocuğlarda vicdān ahlākınıñ tenemmüv ü inkişāfına çalışmak mu‘allimleriñ eñ mühim bir vazīfesidir. Vicdān ahlākı fenāyı, iyiyi bize iḥbār iden bir şadā-yı derūnīdir. Bu bir hiss-i ṭabī‘īdir ki her insān h̄in-i tevellūdünde bu hisse mālīkdir. Çocuğları iyilige perestiş ider, vazīfesini sever bir vicdān ile tezyīn ü tetvīce çalışmalıdır.

“Çocuğa fikr-i mes’ūliyyeti öğretmek, kuvve-yi mūmeyyize ve müdrikesini arttırmak, aşıl duyğularla hüviyyet-i ahlākīyyesini yükseltmek lāzımdır.

“Şebāt-ı merām çocuğlarda pek azdır. O arzū şeklindedir. Şebāt-ı merāmıñ inkişāfi zekānīñ neşv ü nemāsına tābi‘dir. Çocuğa başladığı bir işi bitirmeden diğeri başlamasına hiç müsā‘ade itmemelidir. İstemedden evvel düşünmeyi, hareket itmeden evvel müzākere ve muhākemeyi öğretmelidir. Bunu hiç unutmamalıdır ki insānı insān yapan ‘azm ü irāde La volonte dir. Onuñ için bu melekeniñ çocuğlarda inkişāfına şoñ derece ehemmiyet virmelidir.

İ'tiyād, terbiye-yi ahlākiyyede büyük bir rol oynar. Eger çocuk hiçbir i'tiyād hāşıl idinmemiş ise mu'allimiñ eñ mühim vazîfesi onı güzel i'tiyādla şāhib itmeye çalışmaktır. 'Ā'ilesinden aldığı fenā [161] hüyları, çirkin 'ādetleri çocuklardan silmek mu'allim için pek şerefli bir muvaffākiyyet olacaktır.

“Çocuklara kendisine ve başkalarına hürmet itmeyi öğretmeli, hayşiyet ve vaqārını gözetmeyi bildirmeli, yapmaya mecbūr olduğu vezā'if-i 'ulviyyeniñ zevkini tatdırmalı, zekāsını haqıqata ve fazīlete doğru sevķ ve imāle itmelidir. Eger çocuk iyi i'tiyādlar kazanmış ise aşlā gāib olmaz. Eger fenā i'tiyādlar kazanmış ise iyi i'tiyādla idmān itdirerek fenāları imhāya çalışmalıdır. Fenā i'tiyādla, ancak onlara muhālif iyi i'tiyādla harb idilerek galebe alınabilir.

“Cesāret de pek memdūh bir haşletdir. Hele cesāret-i ma'neviyyeniñ, şecā'at-i medeniyyeniñ pek mühim hizmetleri, muvaffākiyyetleri vardır. Yalnız başkalarıñ yumruğına karşı değil, efkārına karşı da cesūr olmak korkmamak lāzımdır.

“İnsān sāde vicdānına ve haqıqate itā'at itmelidir. Çocuklarda şecā'at-i ma'neviyyeniñ inkişāfına çalışmak pek mühim ve pek şerefli bir noktadır. Şaşılarına i'timād ve itmi'nān hissini tezyīd etmek, dā'imā başkalarıñ fikriyle, bir makine gibi, hareket itmelerine māni' olmak mu'allim ve mürebbīleriñ qudsī bir vazîfesidir. İnsān ancak bu şecā'at-i ma'neviyye ile müstaķil, seciyeli ve mülk şāhibi olabilir.

“Çocuğūñ meslek ve tabi'atını tedķik ve tefehhus etmek mürebbīler ve mu'allimler için ciddī bir mes'eledir. Çocuk bütün şahşiyetini, benliğini, naķışelerini olduğu gibi, meydāna koymak için onı tedķik itmiyor gibi görünmek lāzımdır. Çocuğı tedķik etmek için eñ münāsib [162] zamān oyun zamānıdır. Çünkü o, tefahhus ve tecessūs olunduğının farkına varmayarak oyun eşnāsında bütün rūhını hüviyyet-i ma'neviyesini meydāna çıkarır. Oyun eşnāsında çocuk yalnız fa'āliyyet-i bedeniyye ve tabi'at-ı cismāniyyesini değil, belki de melekāt-ı fikriyye ve ahlākiyyesini de ezhār ider. O hāle işte eñ münāsib bir taraşşud zamānı: Oyun. Her çocuğūñ rūh ve tabi'atı añlaşılınca mu'allim için terbiye kolaylaşmış olur.

“Bir de mu‘allimiñ ašlā naẓar-ı diġkatden ayıramayacağı ehemmiyetli bir nokta vardır ki o da çocuklarıñ muhtelif ṭabī‘atda olması cihetiyle hepsiniñ ṭabī‘atlarına göre muhtelif ūretde hareket itmesidir.

Onuñ için ābdāl bir çocuk bir ḳabāhat işler, dīġer bir zekī talebe de aynı ḳabāhati irtikāb iderse cezā bir olmamalı, zekī çocuġıñ cezāsı ağır olmalıdır. Çünkü zekī ḳabāhati bile bile, muḥākeme ide ide yapmışdır. Kezā ḥassās bir çocuġı bir hiç, ufaġ bir serzeniş ağlatmak için kāfīdir. Hālbuki bir dīġerini eñ büyük bir tekdīr ve taḥķīr bile müte‘eşsir idemez.”

Burada iġtibāsātıma nihāyet viriyorum. Her ne kadar naġl itdigim fikrleriñ mühim kısmı, belki de hepsi, sizce ma‘lūm ise de eŝer beni pek müstefīd itdigi için ba‘zı satırları tercüme ile sevgili ġardaşıma göndermekden kendimi alamadım.

Bāķī: Vaṭan ve ‘irfān için fedākārlık ġardaşım. [163]

Bir kız lisesi ṭalebesinden dīġerine

Mu‘azzez hemşirecigim;

Bu defa‘ mektūbımıñ arasını çok uzatdığım için, bilirim, gönllüñüz bana kıırıldı. Lākīn pek ricā iderim ġardaşım, bu te‘ehḥürden dolayı o temiz ve yüksek ḳalbiñiz bana güçenmesin. Şimdiye kadar bana mektūb yazdırtmayan sebebi size söyleyecek olursam emīnim beni afv ideceksiñiz.

Niçün sevgili hemşireme bugüne kadar mektūb göndermedim biliyor musuñuz? İmtihānlarla ūñ derece meşġul olduġum için. Şimdi beni ma‘zūr gördüñüz degil mi? Artık : “Lem‘ān baña iki aydır mektūb yazmadı. Megerse o da ḥaķīḳatsizmiş.” dimiyeceksiñiz degil mi?

Siz ‘ilm ve ma‘rifete ḳarşı ūñ derece ḥürmetkār olduġuñuz, vazīfeyi her şey’iñ üstünde tutduġuñuz için benim ū ūñ günlerdeki meşġuliyetimiñ ma‘nāsını tamāmıyile añlar, beni ṭabī‘i ‘afv idersiñiz. Fi’l-ḥaķīḳa ḥuūūşıyla ū ūñ yigirmi gün içinde birinci olayım diye giceyi gündüze ḳatarak o kadar ḳalışdım, o kadar beynimi yordum ki mümkün degil derecesini size ta‘rīf idemem. Gice yaralarına kadar, ḥattā ba‘zen ūabāḥlara kadar başımı lambanıñ önünden ayırmadım. [164]

Benim bu kadar çalışdığımı, kitâblarla meşğul olduğumu siziñ Vehîbe Hânım gördükce öyle şaşıyor, öyle tühâf ve ğarîb şeyler söylüyor ki gülmekten katılıyorum. Lâkin ba'zen de aşabîleşiyorum sizi hâtırlıyorum. Hâce Vehîbe Hânım benim çalışmama, huşûşıyla Fransızca okumama söylendikce köpürdükce de bende “Yaşasın mekteb! Yaşasın ‘ilm ü ma’rifet! diye” diye bağıriyorum. Onu büsbütün küplere bindiriyorum. O hiddetle bana bir müddet darğın duruyor, hiç odama gelmiyor lâkırdı itmiyor. Ben de bu vesîle ile râhat idiyorum. Faķaķ ma’alesef bu râhatım ancak üç dört gün devâm idiyor. Nihâyet dayanamıyor, yanıma gelüp barışıyor. Biraz sonra da üç dört günlük sükutuñ acısını çıkarmak isteyen bir feverânla, aynı gevezelik, aynı ğilzet tenķid başlıyor. Lakin şeklen kcomediyeye, kâhkahaya çok beñzeyen bu şahneleriñ derinliklerinde ben ba'zen ictimâ'î ve iķtişâdî sefâletlerimiziñ sebeblerini gösteren öyle bir hâile his idiyorum ki birden rûhum mu'azzam bir mâtemiñ hınçkıriğı ile doluyor!

Şimdi size mekteb havâdişlerini, imtihânlarıñ neticelerini bildireyim. Ben üç numro fazla ile Zeyneb Hânımıñ yerine geçdim. Birinci oldum. Münevver Hânım da ikinci oldu. Zeyneb Hânım biñ müşkülâtle ancak üçüncü çıkabildi. Netice anlaşılınca zavallınıñ beti beñzi şapşarı oldu. Benim o kadar ‘aleyhimde bulunduğu hâlde yine kendisine acıdım. Fazla muhterîş, fazla hasûd olmanıñ, kimseyi begenmemeniñ ‘âķibeti zâten hep böyledir.

Fi'l-haķâķka ma'ķul, müsbet ve feyyâz bir ihtirâş ki oña azm ve irâde de [165] dinilebilir, teraķķî ve i'tilâ için çok lâzım ve müfîd bir ‘unşurdur. Lâkin ihtirâş bir az hadd-ı meşrû' nı tecâvüz, biraz menfîlige doğrı temâyül itdi mi insân için derhâl meş'um bir felâket ve inhiķât-ı âmelî olur. Sa'âdet ve muvaffâķiyyet getiren müsbet ihtirâş ile felâket ve sefiliyyet viren menfî ihtirâşı ben ekseriyyâ iķtişâd ile isrâfa beñzetirim. İķtişâd, nasıl hisset ve isrâf dinilen iki naķışanıñ ortasına ķonmuş bir fazîlet ise azm ve irâdede meskenet ve ihtirâş ta'bir idilen iki seyyi'eniñ arasına dikilmiş bir âbidedir!.

Behiye Hânımıñ üzerine Rabî'a Hânım geçdi. Rabî'a Hânımıñ kendisinden çok çalışkan olan Behiye Hânımı geçmesini ben yalnız zekâsına degil, ‘aynı zamânda şetâret-i rûhiyyesine haml idiyorum. Fi'l-haķâķka şetâret büyük bir teraķķî ve inķişâf kuvvetidir. Şetâret ‘âdetâ hayatıñ güneşidir. Şetâret hayatıñ müşkülâtına, zulmet ve ıztırâblarına ķarşı tâze, nûrlı bir menba'-ı muķâvemettir. Lâkin ma'atte'essüf, ‘ilme, vaķdet-i terbiyeye

istinād itmediği için ma‘nevî temeli çok çürük evlerimize ziyâ gibi şetâret de giremiyor. Onuñ için yalnız büyüklerimizde değil, çocuklarımızda da neşe-yi hayât hemân yok gibidir. Fikrimce Rabî‘a Hanımın nişâne-yi temâyüzi ve sebab-i muvaffakiyyeti rûhındaki o ezeli neş’edir.

Şınıfımın dümenini idâre itmek vazîfesini yine ber-mu‘tâd ‘Aliyye ve Ni‘met Hanımlar der‘uhde itdi. İşte iki şişman lenfatik vücûd ki yegâne eglenceleri, zevkleri ve fa‘aliyyetleri çeñelerinde mütemerkiz! Bu kaydsız hanımlar için hayâtda eñ mühim sa‘âdet kuvvetli çeñeleriyle mütemâdiyen konuşmak, müdhiş didikodularla hikâyeler, sergüzeşter, yaratmaştır. [166]

Konuşurken Fransızca kelimeler kullanmasını çok seven nümâyişkâr Sa‘diyye Hanım Fransızcadan şıfır aldı! Lâkin bundan daha ğarîbi ve daha fecî‘î Lâmi‘a Hanımın, şâir diye şakalaşdığımız bu mağrûr kızinı edebiyatdan aldığı numrodur. Kaç numro alsa beğenirsiniz? Beş. Benden başka şınıfda edebiyatdan tam numro alacak kimse yokdur diyen şınıfımızın bu hayâl-perver ve bâlâ-pervâz şâ‘iri beş numro aldığını añlar añlamaz hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Zehrâ Hanım yine hep sizin bildiğiniz gibi. Onuñ hiç ağıllanacağı uşlanacağı yok! Hiç birimiz sevmeyoruz. ‘Âdetâ mektebimiziñ, şınıfımızın şerefini, hayşiyetini bozuyor. Geçen gün yine Gülhâne parkında bir züppeden mektûb almış. Ğalibâ bu sefer mektebden tãrd idecekler. Ma‘amâfih bir kişiniñ cânı yansa bu gibi ‘âdilige ve hevâ‘ilige isti‘dâdı olanlara güzel, müeşşir bir ders olur. Dünyâda kızlara hiç yağışdıramadığım bir şey varsa o da küstâh bir söze, hürmetsiz bir tavra, saygısız bir tebessüme karşı hemân yılışıklık göstermek, muğaddes kadınlık hayşiyet ve vağarını paymâl itmektir. Şâyân-ı ‘ibretidir ki bu yılışıklık, bu ‘izzet-i nefsi tezlîl iden hopbalık ekşeriyyâ ‘ilm ve ‘irfânı sevmeyen tenbel kızlarda bulunuyor. Ben emînim ki zevk-i ‘irfân kadar hevâ‘ilige, hafîfmeşreblige mâni‘ olan bir kuvvet yokdur. Tahşîl, mektepleri ‘iffet için tehlike telağkî iden dar, köhne kafalara şuracıkda da hayret ve te‘essüfümü ezhârdan kendimi alamayacağım.

Çalışmanın, vazîfeyi yapmanın rûha virdiği o ilâhî, o heyecanlı zevkten mahrûm kalmış zavallılara ben doğrusı çok acırım. Çünkü [167] bunlar bu tatlı ve heyecanlı zevkiñ

maḥrūmiyyetini telāfi için zāhiren cāzib görünen öyle tehlikeler ve dikenlerle dolu yollara saparlar ki işte nihāyet Zehrā Hānım gibi uçurumuñ kenārına kadar yaklaşır!'

Ben de imtihānlarıñızıñ neticesini bildiren mektūbuñuzu şabırsızlıkla bekleyorum. Bilirim, siz yine birinciligi muhāfaza ideceksiñiz. Faķat Müfīde Hānım 'acabā ikincilikde kalacak mı? Leylā Hānım bu sene çok çalışıyormış. Eger Müfīde Hānımı bu sene geçemezsem yazık bana diyormış. Saḥīḥ mi?

İşte size iki aylık sūkūtumuñ kabāhatini afv itdiren gevezeliklerle mālāmāl uzun bir mektūb. Pek ümīd iderim ki sevgili ķardaşım da aynı uzunluķda bir mektūbla beni tesrīr ve talṫif buyurur.

Vālide Hānımefendiye ḥürmetlerimi tebliğ itmeñizi ricā ider, gözleriñden öperim güzel hemşirecim.

Bir gençden annesine

Pek sevgili annecğim;

Mektūbuñuzu ağlayarak, ḥattā hınçkırarak okudum. Öyle içimden gelen ve rūḥumu yükselten bir feyzān sirişk ki beni ilāhī bir elem ile mest itdi. Şimdiye kadar bu derece ṭabī'ī ve şamīmī bir belāğāt-ı ḥüzn ile yazılmış hiçbir mektūba, hiçbir ḥissī eşere teşādūf itmedim disem yalan söylememiş olurum. İnleyen ḥassās ve mümtāz rūḥuñuzuñ büyük [168] ızṫırābını o muḥteriz ve şī'r-āmiz şatırlar arasında öyle güzel, öyle füsünkār yaşatdınız ki beni bir şan'atkār ķudretiyle tatlı tatlı ağlatdınız. Rūḥuma hınçkıran üslūbuñuzla aşıl ihtizāzlar, felsefeler aķıtdınız!

Geniş, ḥattā muṭaṭṭan bir inşirāḥ-ı ma'ışet ile dolu māzī-yi ḥayātıñıza rağmen bugün ķorķunç sıkletiyile üzeriñize çöken kābūs sefāleti bütün şafḥalarıyla düşündükçe titreyor, inleyorum.. Āḥ benim ince, nāzik rūḥlı annecğim! Siz ḥayātıñ bu derece kaba darbelerine uğrayacak mıydınız? Ḥayātda siz bu kadar yalnız, bu kadar istinādsız ve tesellīsiz kalacak mıydınız? Fi'l-ḥaķīķa bugün dünyāda size benden başka iffet ve ḥürmet ile elini uzatacak hiçbir kimse yok! Hālbuki ben de ma' alesef ḥālā size yardım idecek bir kuvvete mālīk olmaķdan uzak bulunuyorum. Siziñ gibi şimdiye kadar ḥayātı refāḥ ve sa'ādet içinde geçen ḥassās, rūhen yüksek ve kibar bir kadın bu ķorķunc ve ķarañlık şerā'it dāḥilinde yalnız ma'āşıyla nasıl yaşayabilir? Ma' māfīḥ çok ricā iderim benim güzel

anneciğim, metānetiñizi celādet-i rūhiyyeñizi muhāfaẓa idiñiz. Her şey'e rağmen fazīletīñ kudretini hiçbir zamān unutmayıñız.

Size hicāb ve ihtirāzla şimdilik ancak on lira gönderebiliyorum. Sizi müte'şşir itmemek için bu parayı nasıl tedārik itdiğimi, bunuñ için nelere taḥammül itmek lāzım geldiğini yazmayacağım.

Siziñ içinde bulunduğunuz sefālet ve maḥrūmiyyet, hayātla muẓafferāne çarpışmak, zengin olmak için rūhuma cāzib bir kudret viriyor. Lākīn şiddetle isteyorum ki ḥayātımı kazanırken vaḳār ve nāmūsumdan bir [169] zerre bile ğāib itmeyeyim. Ḥālbuki bu zamānda aşālet-i rūhiyyeyi, 'iffet-i fikriyyeyi incitmeksizin para kazanmak ne kadar güç! Mamāfīh insān fütūra, bedbīnlige ḳaṭ'iyen tevdi-yi nefis itmemelidir. Soñ mektūbuñuzda meşāḳḳ-ı ḥayāt şabr ve metānetiñizi biraz azaltıyor ḥis itdim. Mektūbuñuzdan böyle bir ma'nā sezişim bilseñiz rūhuma māhiyyetini taşvīre muḳtedir olamayacağım ne muẓtarib, ne maḥmūm ve mesmūm ihtizāzlar, hınçkırıklar viridi. Ḥayır, ḥayır. Siziñ şeffāf ve 'afīf varlığınıñızı sefālet buluṭı hiçbir zamān ḳarartamaz.

Sevgili ve kıymetli anneciğim.. Teselliyi şu'ün ve ḥādiṣātta değil kendi aşıñ rūhuñuzda arayıñız. İstikbāle i'timādla bağıñız, nīkbīn oluñuz. Size istediğim gibi yardım idinceye kadar öteden beri büyük bir şan'at ve mahāret gösterdiğiniñiz el işlerine vüs'at viriñiz. Ve .. maḥşūl-i mesā'iniñizi şatıñız. Şaḳın hiç beklenilmeyen bir teklīf ḳarşısında duyulan te'eşşürle şarşılmayıñız. Çünkü bu bir zillet değil bil'akis büyük bir fazīlet-i ictimā'iyeye ve iḳtişādiyyedir. Öteden beri aldığımız muẓlim, fenā terbiye bu teklīfi bize ilk ḳarbede bir zillet gibi gösterse bile siziñ fiṭrī zekāñız onıñ bir fazīlet olduğunu idrākda güçlük çekmez.

Azm iderseniz şan'atkār igneñiz size biraz refāh virebilir. Şimdi siziñ, içinde yaşadığınız hey'et-i ictimā'iyeye ḳarşı iki mühim vazifeñiz var: Biri sevgili ve dadı aşrıñ, milletiñ ihtiyācına cevāb virebilecek bir tarzda yetiştirmek. Diğeri sa'yiñ, fazīletīñ kudretine imān itmekden mütevellid bir inşirāḥ-ı tefekkürle şan'atkār igneñizi işletmek! [170]

Ma'māfīh emīn oluñuz nāzik anneciğim, ben size pek yakın bir ātīde yardım idebileceğim. Yalñız ben size dest-i mu'āvenetimi, dest-i imdādımı uzatıncaya kadar siz

hayâtle mücâdeleye devâm idiñiz. Hayâtıñ şavletlerine muķâvemet idiñiz. Siz ancak birkaç ay daha şıķıntı çekeceksiñiz taķşılımi bitirir bitirmez şirketleriñ birine girmeye behemehâl muvaffaķ olacağım..

İřtiyâķ ve harâretle muķterem elleriñizden öper, mektûbuñuzu beklerim sevgili anneciğim.

Bir mu' allimededen talebesine

Sevgili kıızım;

Rûhuma ziyâ ve şi'r-i vefâ serpen kıymetli mektûbuñuzu aldım. Mektebden çıkdığdan, taķşiliñizi ikmâl itdikden şoñra da ' irfân ve şan' at mes' eleleriyle uğraşmañız, ' ilm ve fikrle dâ' imî bir temâsda bulunmañız beni rûhî ve dimâğî meziyyetleriñiziñ taķdîrkârı olan mu' allimeñizi pek memnûn ve baķtiyâr itdi.

Bizdeki şan' at telaķķisi haķķındaki sözleriñiz pek doğru. Mâdem ki ârzü idiyorsuñuz, ben de bu huşûsda mücmelen fikrimi söyleyeyim: Evet memleketimizde sehħâr ve feyyâz kudreti lâyıķıyla taķdîr idilemeyen medeniyyet ve ' irfân şu' belerinden biri de şanâyi' -i nefisedir. Çođumuz şan' at-ı [171] nefiselerine süs, eglence, arayan boş ve tembel bir gözle; saķhî ğayr-ı şamîmî, teheyyüç ve taķassüsten âzâde bir nazarla baķarız. Bizim bu, üzerine hiç ziyâ ve sevdâ saçılmamış kör bir i' tiyâdımızdır. Güzel şan' atlarıñ karşısında heyecân ra' şeleriyle çırpınmayan rûhlar ne kadar hissiz, perestiş şu' leleriyle pırıldamayan nazarlar ne kadar ma' nâsız ve hayâtsizdir.

Vaţanıñ geçirdiği mes' üd, nûrlı inķılâba rağmen halkımızıñ şanâyi-yi nefise haķķında gösterdiği kaydsızlığı, beslediği telaķķiyi kırmak, bu sâhada da bir inķılâb yapmak, zâhirde ihtimâl ehemmiyetsiz görünür, faķaţ hakîķatda pek muķaddes, pek kıymetdâr bir vazîfedir. Emîn olmalı ki nefâ' is-i şan' ata karşı halkıñ vicdânında mevcûd rükûdet ve yübüset cânlı bir mevce, mevce-yi ziyâ serpildiği gün memlekete büyük bir hizmet yapılmış, vaţanıñ ufķuna bir müddet ğayr-ı mer' î kalsa bile parlaķ bir tür, bir mehtâb saçılmış olacağır.

Güzellik, iyilik tevlîd ider. Bedâyi' nefâ' isiñ rûhuñ yükselmesine, hissiyâtıñ incelemesine çok te' şîri vardır. Fi'l-haķîķa rûhı, ahlâķıñ ve fazîletiñ lehine olarak inceletecek ve yükseltecek heyecanlı kudret güzelliğdir, manzara-yı melâhatdır. İşte bu

noçtadan dolayıdır ki halkıñ güzel şan'atlar haççında gösterdiği lâkaydıyi, beslediği telaççıyi kırmak vicdân-ı millette nevvâr ve feyzkâr bir inçılâb yapmaçdır.

Mütemeddin ve müterakçî milletleriñ güzel eşerlere ve bedi'alar meşherî müzelere karşı besledikleri o taşavvur ve taşayyül olunamaz ibtilâlardan, halecânlardan artık mes'ud bir ma'nâ, ma'nâ-yı ziyâ toplamak zamânı geldi; hattâ geçdi. [172]

Fi'l-haççâ kızım, Avrupada müzeler birer ma'bed; tablolar ve heykellerle târihi eşyâlarla müzeyyen birer hüsn ve şan'at ma'bedidir. Oralara çalbde dindârene bir hürmetle girilir; nefâ'is ve bedâyi'e karşı rûhda nahib teheyyüçler ve perestişlerle çıkılır. Gerçek güzelliği ve târihi yaşatan bu mu'azzam mü'esseseler halkıñ râkid rûhunda bedi'i heyecânlar dalğalandırmak için cidden pek müfid ve mü'eşşer bir 'âmil oluyor. Milletiñ duygularını, düşüncelerini derinleşdiriyor ve yükseltiyor!

Mektubuñuzda Fikret haççındaki fikrimi de öğrenmek istediğimizi yazıyorsunuz. Fikretiñ “Hemşirem İçün”, “Târih-i Qadim” ünvanlı şi'lerini pek begendiğimizi bu yüksek ve nezih şâ'iri çok sevdiğimizi söyleyorsunuz. Fi'l-haççâ çadirşinâs rûhlarda şerefli ve ebedî bir âbide gibi yükselen Fikret'i sevmeye çok haçlısınız, kızım çünkü Fikret yalnız büyük bir şâ'ir, hassâs mütefekkir bir şan'atkâr degil, 'aynı zamânda haççî ve medeni ma'nâsıyla büyük bir vaşanperver ve büyük bir insândı. Şuña emîn oluñuz ki büyüklerine hürmet itmesini bilmeyen bir millet yükselemez büyük adamlar yetişdiremez. Fikret'iñ kıymeti ekşer büyük adamlar gibi hayâtında pek taçdir edilmedi. Ancak öldükden soñradır ki Fikret'iñ meziyyet ve fazîleti añlaşılmaya başlandı. Sizler ki istiçbâlsiniz. Elbette mâziden ve hâlden ziyâde bu mümtâz şan'atkârı, bu yüksek hisli insâmı añlayacak, taçdir ve ta'ziz ideceksiniz. Denilebilir ki hiçbir şâ'ir fazîleti, doğruluğı ve âzâdeliği onuñ kadar sevmemiş, onuñ kadar nûr ve ziyâ viren güzel şi'ler yazmamışdır. Şan'atı elinde [173] dâ'imâ ilahî bir meş'ale gibi çullanan Fikret'iñ irşâd, tenvîr ve hattâ ba'zen va'z iden şi'leri ne büyük bir hâriça, bir mu'cize-yi hüner ki şan'atdan, güzellikden hiçbir şey gâ'ib itmez. İşte fikrimce edebiyat ve şan'atda gâye-yi kemâl. İşte büyük şâiriñ hâşşa-yı fâriçası.

Abdülhamid devriniñ şar'alı izlerini, gizli eninlerini sinesinde saçlayan hissi ve ictimâ'i bir şan'at veşiçası gibi ahlâça yâdigâr çalan Rübâb-ı Şikeste hem şeklen, hem

hissen ve fikren nefis, tirâşide şi'rlere, bedialarla doludur. Hâluğun Defteri'ndeki kıymet-i felsefiyye ve ictimâ'iyede büsbütün müsteşnâ ve mu'allâdır. Begenmekle dimâğ-i meziyyetiñizi göstermiş olduğunuz (Târîh-i kadîm) ise başka bir cihân, şan'atdan, 'isyândan, nûr ve ziyâdan örölmüş bir cihân-ı tefekkürdür.

Hülâşa Fikret hem şan'at, hem de fazîlet kahramanı idi. Hiçbir devrde zulm ve zulmete boyun egmemiş ve gîlzet-i idâreye iştirâk itmemiştir. İstiklâlini, vaqâr ve nâmûsunu, metânet-i ahlâkıyye ve 'iffet-i fikriyyesini muhâfazaya muvaffak olmuştur. Onun için Fikret erkek kadın bütün gençler, talebeler için örnek ittihâz idilecek bir timsâldir.

Şairler, edîbler ki rûh-ı beşeriñ eñ yüksek, eñ ince ve derin taḥassüslerini, tehyüclerini terennüm ider ḥassâs ve mümtâz insânlardır, bir nev'î rûh sultânlarıdır, diğere insânlardan daha aşîl ve nezîh, daha kibâr ve pürkâr, daha 'âdil ve ḥaḫşinâs, iyilik ve doğruluk için daha cesûr ve fedâkâr olmalı değil midir? Zulm ve zulmete, cehl ve ta'aşşuba, hurâfe ve ürcüfeye, ḥaḫsızlığa ve ahlâksızlığa karşı cânlı ve heyecanlı feryâdlarla ḥâykıran insânların başında bulunmalı değil midirler? Bu nokta-i nazardan Nâmîk Kemâl [174] gibi Ziyâ Paşa gibi, Tevfîk Fikret de az çok vazîfesini yapmış ḥaḫ ve vâtan uğrunda tebâh olmuştur.

Mevzû'îñ muhtelif şafhalarına göre kelimeleri, terkîbleri, vezin ve kâfiyeleri intihâbda müsteşna bir zevke, ince ve temîz bir hünere mâlik olan Fikretle şi'riñ ḥudûd-ı beyânı çok genişlemiş, nazm-ı seyyâl, serbest ve hür ḥissi ifâdeye kâbiliyetli bir şekil almıştır. O, hem yüksek bir müteḥassıs ve mütefekkir, hem de yüksek bir artistdir. Yükseklikde şan'atkar Fikret ile insân Fikret dâ'imâ müvâzî gitmiştir.

İşte arzûnızı kısmen yerine getirdim. Şan'at ve Fikret ḥaḫındaki nâciz ḥisler ve fikirlerimi şu pejmürde satırlarla biraz gösterdim. Eger zekî ve sevgili kızımı memnûn müstefid idedimse benim için ne muḫlu!

Necîb düşüncelerle yazılan nûrlı mektûblarıñ devâmını temennî, bu vesîle ile de ḥaḫıñda besledigim taḫdîr ve muḫabbeti te'yîd iderim, pek mu'azzez kızım.

Bir büyük kırdan kız mu'allim mektebi talebesine

Sevgili hemşirecim;

Bir iki seneden beri senden aldığım mektûblar, taḥṣîl ve terbiye ile meşgûl bir genç kız müfekkiresiniñ geçirmekde olduğu tekâmül şafhalarını vuzûḥ ve şihhatle gösterdiği içün cidden pek memnûn oluyor bu tatlı [175] ve emel-nevâz memnûniyyetle sevimli mektûblarını büyük bir zevk-i taraşşud ile ta'ḳîb idiyordum.

Sende istedigim derecede bir terbiye-yi fikriyyeniñ inkişâfını tebşîr iden şoñ mektûbını ise daha müsteşnâ bir diḳḳat ve maḥzûziyyetle okudum. Seni böyle teraḳḳiyyât-ı ḥâzıra ile mütenâsib 'irfân ve ma'lûmâta, terbiye-yi ḥissiyeye ve fikriyyeye şâhib gördükce bilseñ ḳalbime nasıl ulvî heyecânlar, emeller, sa'âdetler doluyor.

Gönderdiği şoñ mektûbda darülmü'allimâtını muntehî şınıfında bulunduğın, yakında şehâdetnâme alacağıñ cihetle uzun bir mektûbla benden iḳtidârımıñ fevḳinde bir "müsâmere-yi fikriyye" isteyor, ḳadınların taḥṣîl ve terbiyelerine, millî ve ictimâ'î ḥayâtdaki mevḳi'lerine dâ'ir fikirlerimi soruyorsun.

Arzularını, hele böyle 'ilm ve 'irfâna ta'allûḳ iden arzularını isâf bence eñ ḥaḳîḳî bir meserret ve sa'âdet olduğundan 'aczyme, şordığıñ sū'alleriñ muḥabbetine bakmayarak işte bu ḥüşûşdaki fikrlerimi yazıyorum:

'Alel'umûm taḥṣîl ve terbiyeniñ lüzûm ve ehemmiyyetinden bahş itmek yigirminci aşr içün fazla ve bî-fâide bir külfet olmuşdur. Bugün 'ilm ve ma'rifetiñ ḳıymet ve ehemmiyyetini taḳdîr itmeyen hemân ḥiçbir ferd yokdur dinilebilir. Fi'l-ḥaḳîḳa ḥayât yolunda fen ve ma'rifetsiz bir ḥatve atmak ihtimâl ve imkânı ḳalmadığına artık herkes emîn ve muḫma'in olmuşdur.

Evvelâ çocuk olarak doğan her insân ilk terbiyeyi, ilk ḥiss-i faẓîleti, ilk ışıḳı ana ḳucağından alır; şoñra mekteblerde tevsi' ve ikmâl ider. Mektebler "ḥaḳîḳât"i göstermekde, nûr ve ziyâ virmekde, millî ve ictimâ'î ḳudret ve sa'âdeti te'mîn itmekde eñ mühim bir 'unşur olarak [176] telâḳḳî idildikleri ḥâlde ana ḳucağı, bu ilk ve ḫabî'î mekteb niçün o ḳudret ve sâ'âdet 'unşurlarınıñ bir mübde'î add olunmasın?. O ḥâlde bî-pervâ diyebiliriz ki: Şafaḳ, ḥaḳîḳ-i kemâl ancak münevver vâlideleriñ âḡuşunda ḫulû' ve inkişâf idecekdir. Onıñ içün ḳadınlara taḥṣîl ve terbiyeniñ, 'ilm ve fenniñ lüzûmı mes'ele-yi mühimmesi tetḳîḳ idileceği zamân evvelâ onların şaḫne-yi ḥayâtda eñ mühim, eñ ḫabî'î ve ictimâ'î rolleri olan "analık" vazîfesini düşünmek, o nokḫa-yı nazardan müḫâla'ât yürütmek

lâzım gelir. Ve o vakit ufağ bir muhâkeme ile hemân teslîm olunur ki: Selâmet ve sa'âdet-i 'umûmiyye, terbiye-yi nisvâna merbûtdur. Fikret'in "elbet sefîl olursa kadın alçalır beşer!" mışrâ'ında ne büyük hikmet-i ictimâ' iyye mündemcidir.

Bir kız her şeyden evvel vâlide olmak için doğmuşdur. Onun eñ tabî'î, eñ cinsî, eñ fizyolojik hâşleti budur. O hâlde vâlideliğın ehemmiyyetini tamamıyla kavramak ve soñra bu muğaddes vazîfe-yi insâniyyetiñ kendisinden beklemekte haklı oldığı bir tarzda yapmak için bir kızın ne kadar vukûf ve ma'lûmâta şâhib bulunması lâzım geleceği düşünülecek olursa Avrupa inâş mekteplerinde, huşûşıyla şu soñ 'aşırda vâlidelik derslerine ehemmiyet virilmek şüretiyle kızların ta'lîm ve terbiyelerine şarf idilen emeklerin sebep ve hikmeti meydâna çıkar.

İyi, fazîletkâr, vazîfe-yi ictimâ' iyyesini bihakkın müdrik bir kadın: Haml eşnâsında şihhî kavâ'ide ri'âyet, fenniñ men' itdiği şeylerden mücânebet şüretiyle dünyâya getireceği yavrusını fenâ muvâfık bir şüretde besleyen ve büyüten bedenî ve fikrî inkişafını derin bir nüfûz-ı nazarla tedkîk ve ta'kîb ile ibtidâ'î [177] terbiyesini bihakkın te'mîn iden. Hâşılı mekteblere, mu'allimlere böyle bir terbiye ile müzeyyen bir şâkird, hey'et-i ictimâ' iyyeye mâddî ve ma'nevî meziyyetlerle mücehhez zinde bir ferd hediye idendir. Mektebelerin iyiligi vâlidelerin iyiligine tâbî'dir. Vâlideler mu'allimlerin eñ kıymetli eñ fedâkâr mu'âvinleridir. Böyle güzîde mu'âvinlerden mahrûm mektebelerin boşluklarını mu'allimler kolay kolay dolduramazlar. Bu şâyân-ı tağdîs mu'âvinlerin fazîlet ve ma'rifetleriyle ki mu'allimler o büyük vazîfelerini başarabilirler. Memleketde fikrî, ictimâ'î bir inqılâb yaratabilirler!

Fen ve 'irfâna vukûf, vâlidelik hayâtının eñ büyük kuvveti, eñ metîn istinâdgâhıdır. Bir memleketde vâlideler ne kadar münevver olursa o memleketin istikbâli o nisbetde temîn edilmiş olur. Vağanın şavvet ve kudretiyle alâkadâr olan "nüfûs" mes'elesi bile vâlidelerin dimâğlarına merbûtdur. Fi'l-hakîka câhil, müte'aşşib, an'ane ve hurâfelere esîr anaların gâfil elleriyle şimdiye kadar nice zavallı ma'sûm hayâtlar heder edilmiş, iller ve dede vağana ve insânlığa büyük hizmetler ifâ itmesi me'mûl ne kadar mini mini zekâlar sönmüştür! Kadın cehâletinin beşeriyyete, hayât-ı cem' iyyete îkâ' itdiği mazarratın derecesi pek müdhiş ve fecî'dir. İnsâniyyeti fenâlıktan, zücret ve gîlzetden kurtarmak için

evvelâ kadınlığı zulmet ve cehâletden hâlâş itmek lâzımdır. Tabî'ata, fenne muğâyir eñ ufağ bir hareketiñ bile cezâsız kalmayacağına emîn olan vâlidelerdir ki iyi evlâd yetişdirebilirler. Biraz iyi ana olmak isteyen hiç olmazsa hıfz-üş-şihhanıñ 'umûmî kâ' idelerine, terbiye-yi itfâlık, rûhiyyâtiñ 'umûmî prensiblerine vâkıf olmalıdır.

Ma' mâfih yalnız vâlide olacağları cihetle kızlarıñ ta'lim ve terbiyesi [178] lâzımdır dinilemez. Daha birçok sebebler vardır ki kızlarıñ ciddî, metin bir taşşil ve terbiye görmelerine kaç'î lüzüm gösterir.

İyi bir vâlide olmak için iyi bir zevce, iyi bir zevce olmak için de iyi bir insân olmak lâzımdır. İyi müfîd bir insân olmak ise ancak iyi haqîkî bir terbiye ve taşşil görmeye mütevaqqıftır. Bir memleketiñ, bir hey'et-i ictimâ'iyeniñ sa'âdet-i umûmiyyesi o hey'eti teşkil iden 'â'ileleriñ ayrı ayrı sa'âdetlerine tâbi'dir. Mes'ud bir 'â'ile yuvası teşkil itmek için eñ mühim bir şart da zevc ile zevce arasında his ve fikr te'âbüktür. Emelleri seviye-yi hissiyye ve fikriyyeleri arasında tevâzün bulunmayan zevc ile zevce bedbahtlığa mahkûmdur. Bu tevâzünü ise ancak 'ilm ve ma'rifet te'mîn idebilir. Kızlarını ta'assub sâ'ikasıyla taşşil ve terbiyeden mahrûm bırakan babalar ve analar insâniyyet ve medeniyyet önünde bir cânî kadar müttehemdirler. Çünkü böyle hareket itmekle onlar hey'et-i ictimâ'iyeye arasında mes'ud bir 'â'ileniñ feyz-i te'essüsüne mâni' olmuş oluyorlar. Buña emîn olmalı ki terbiyeye, 'ilm ve 'irfâna muqârin olmayan mebnâ-yı sa'âdet pek mütezelzildir. Ufağ bir nefha onı yıkmak için kifâyet idecektir.

Fikren yüksek bir adam câhil, hurâfe-perest bir şahşıñ velev bir daqîka olsun refâkat ve müşâhabetinden ne büyük ve taħammül-süz bir azâb ve ıztırâb his ider degil mi? Ya ebediyyen berâber yaşayacağı refîka-yı hayâtı böyle bir seviyyede bulunursa o hayât-ı izdivâc nasıl olur da cehennemî bir hayâta inqilâb itmez? İyi terbiye ve taşşil görmüş bir erkek için böyle câhil, bayağı fikrsiz bir zevce isterse dünyâniñ yegâne bir güzeli olsun nasıl ağır, tâkat-şiken bir hamûle-yi azâb ise [179] ince, hassâs, yüksek bir terbiye-yi fikriyye ile mümtâz bir zevce için de kaba, 'adî, kafasız bir erkek isterse cihânıñ bütün altunlarına hâkim olsun öyle çekilmez bir belâ-yı zi-hayâtdır. O hâlde sa'âdet-i 'umûmiyyeye merbûğ olan sa'âdet 'â'ileniñ mühim şerâ'itinden olan te'adül-i efkâr mes'elesiniñ te'mîni için de kızlarıñ taşşil ve terbiyesine i'tinâ itmek elzemdir.

Şöñra, mühim bir şey daha var. Yakın bir âtīde eminim ki kadınlar az çok devletiñ idâresine karşıacaklar, muḳadderât-ı milletle ‘alâḳadâr olacaklardır. Şimdiye kadar ba‘zı mütemeddin memleketlerde meb‘ûs-ı intihâb hattâ nâzır ta‘yîn idilmişlerdir. Bir de lüzümsuz, müte‘arrız harblere, beyhüde yire kan dökülmesine memâna‘t iden eñ nûrlı ve sehâr ḳudret, iyi taḫşil ve terbiye görmüş hassâs ve müşfik kadın kitlesidir. Bi-z-zarûre harb i‘lân idildiği taḳdîrde felâketi taḫfîfe çalışan, ilahî merḫamet ve muḫabbetleriyle mecrûhlara baḳan, ḫâşılı cem‘iyyetiñ ḫummâ-yı ıztırabına tarâvet ve şetâret saçan ‘unşur yine kadınlardır. İşte kadınlık bütün bu millî, insânî ve ictimâî vazîfeleri, ḫidmetleri muvaffâkiyyetle görebilmek için de taḫşile, ‘ilme, nûr ve ziyâya muḫtaçdır.

Şimdi kadın terbiyesine dâ’ir fikirlerimi şu vech ile te’yîden icmâl ideyim: Kızları sa‘âdet unşuru olabilecek afif ve fedâkâr bir zevce bir ev kadını. Münevver ve fazîletperver bir vâlide. Millî, ictimâî, hattâ siyâsî muḫte iyilikler, şefkatler, ışıklar serpecek müfid ve feyyâz bir ferd olarak yetiştirmelidir.

İngiliz ḫakîm-i şehîri “Spensir”iñ: Bir çocuğı terbiye itmek: [180] Onı vazîfe-yi ḫayâtı biḫaḳḳın ifâ idebilecek bir ḫâle getirmek dimekdir. Sözi ne büyük, ne ebedî bir ḫaḳîḳâti muḫtevidir. Dâ’ire-yi şümülı kız çocuklarını da ḳucaḳlayacak derecede geniş olan bu bedî‘a-yı ḫaḳîḳat, onlar için şöyle tefsîr olunabilir: Bir kız terbiye itmek demek, onu zevcelik, vâlidelik, vaḫandaşlık vazîfelerini ifâ idebilecek bir ḫâle ḳoymak dimekdir. İşte kızlara â’id müciz bir terbiye düstürü!

Avrupa’da eskiden kızlarıñ yalnız terbiye-yi fikriyye ve müsîḳiyyelerine ehemmiyyet virilir; idâre-yi beytiyyeye, el işlerine, fenn-i ḫabâḫata pek diḳḳat ve i‘tinâ idilmez, kızlar bir ev kadını olmak üzere yetiştirilmezdi. ḫâlbuki şimdi bütün bu şeyleriñ de bir kız için bilinmesi elzem olduğı tamâmen añlaşıldı. İnâş mektepleri programlarında esâslı ta‘dîlât yapıldı. Alman ve İngiliz kız mekteplerinde ise umûr-ı beytiyyeye, ḫabâḫata virilen ehemmiyyet şayân-ı ḫayret bir dereceyi buldı.

ḫâşılı vaḫanıñ ve insânlığıñ sa‘âdet ve teâ‘lisinde müeşşir bir ‘âmil olan kadınlarıñ terbiye-yi ḫissiyye ve fikriyyelerine şöñ derece diḳḳat ve i‘tinâ itmek, bugünkü kızları daha fennî, daha ḡâyeye muvâfik bir tarzda yetiştirmek aşrıñ eñ mühim bir endişesi olacaktır.

Çünkü kadınlar iyileşdikçe, yükseldikçe insāniyyet daha az inleyecektir. Gāye-yi kemāl ise bu enīni şuşdurmaqdır!

Artık emīn olmalı ki cāhilāne, muta‘aşşibāne bir te‘annüde: “Kızlara erkekler gibi ‘ilm ve ‘irfānıñ lüzümü yoktur.” diyen budalalarıñ pek za‘if mütezelzil şadā-yı i‘tirāzları bu her dem tevsī‘ ve inkişāf iden feyyāz ve nevvār hevā-yı haqīkat karşısında hafīf bir ma‘kes bile bulamayacaktır. [181]

İşte kadınlarıñ terbiye ve taḥşīllerine, hayāt-ı ictimā‘iyyedeki muvaḫki‘lerine dā‘ir nāçiz müḥālā‘larım. Benim gibi böyle bir fikr besleyen bir adām, sevgili hemşiresiniñ gösterdiği rūhī ve fikrī i‘tilādan nasıl memnūn, nasıl mes‘ūd ve müfteḥir olmaz? İnşā‘allah ileride fazīletinle, ḳudret-i ‘ilmiyye ve fikriyyeñle Türk ḳadınığının medār-ı iftiḥarı olursuñ, kıymetli hemşirecim. [182]

Bedbaht bir ḥanımdan arkadaşına

Sevgili Bedi‘a;

Pek bedbahtım Bedi‘a, pek bedbaht! Felāketimiñ dehşetinden ḳalemim yürüyemiyor. O seniñ vaḳtiyle pek begendiğın, pek taḳdīr itdiğın ḳalemim şimdi, evet on daḳıkadır, kāğıt üzerine şıḫhat-ı fikrden nişān virir nāçiz bir iz bile bırakmıyor. Sana bir şey yazmak isteyorum. Ḥayır, bir şey değil, her şey. Evet her şey yazmak isteyorum. Mevzū‘ bulmak için zıhn yormaya hiç ḥācet yok. Zīrā o, gözümüñ önünde! Faḳat buña rağmen ḳalem yine derin bir ‘aciz ve meskenet içinde! Yürüyemiyor ḳımıldamıyor. Gāliba mevzū‘ın mehābet ve fecā‘atinden ḳorḳuyor!

Ah seniñle mektebde o ‘ālemiñ terāvet ve sa‘ādetini şimdi daha büyük bir vuzūḥla ḫis iderek müte‘ezzi oluyorum teneffüs ve müzākere zamānları edebiyata olan o ateşin iştiyāğımızla bütün temiz duygularımızı, genç kızlık ḫayātınıñ bütün şāf ve nezīh emellerini, münevver ve müzehher ümīdlerini, serī‘ ve bī-pervā, taḥrīr ve tersīm iderken ḳalemimiz taḥassūsāt ve tefekkürātımıza karşı ne ḳadar mūnis ve muḫī‘ görünirdi değil mi? Ah, şimdi gel de pūr şī‘r ve emel, o mūnis ve muḫī‘ ḳalemiñ yübüsetini, ‘isyān ve vaḫşetini gör. O feyyāz velūd diye taḳdīrlere, taḥşīnlere [183] ḡarḳ itdiğın ḳalemimiñ sefāletini, zillet ve meskenetini gör.

Öyle elīm bir alb buhrānı iindeyim ki kāıt zerinde gāyet baı ve uşandırıcı bir hareketle yryen Şu alemi kırmak, bu kaıdı paralamak iin Őedīd, aşabī bir ārz duyuyorum, faat bir Şey, mbhem, rhumdan opan bir hsn bu ārzma mmāna‘ at idiyor. İŞte gryorsuñ ya. Ben de bu mmāna‘ ata muālefet idemeyorum. Ben muālefet idemedikce alemim de artık ybset ve vasetini azaltmıŐ oluyor. Eskisi gibi mnis ve muı‘ degilse bile demīnki gibi de vaŐı ve ‘āŐı degil!

Byle bhrānlı bir ānda fikrimde ābil degil bu gŐāyıŐ, byle bir hengāme-yi ŐurıŐde alemimde mmkın degil bu āsāyıŐ taarrr ve ta‘īn idemezdi. Eger muātabam sen bulunmasaydıñ. Ve mevz‘ ben olmasaydım. Evet, mevz‘ ben, ben ve felāketim!

Hıslarimiziñ, emellerimiziñ tevāfuından olsa gerek, mektebde birbirimiz iin eñ iyi ve Őamīmī birer aradaŐ idik. albimiziñ eñ maħrem hıssiyātını, rhumuzuñ eñ faŐ idilemez esrārını yegdigerimize syler ve bundan derin bir teselliyyet ve meserret hısl iderdik. Hıssī ve fikrī seviyyemiz arasında hassās bir terāziniñ kefelere derecesinde bir mvāzenet vardı. YalnıŐ msāvī olmayan ictimā‘ī muvaı‘ miz idi. Ben zengin bir babanıñ nevāziŐlerle bymŐ nāzlı bir ızı. Sen zevcinden alan ma‘āŐla sāde ve anā‘ atkār bir hayāt geiren fazīletli bir vālideniñ ıymetli bir yıldızı.

Mektebde, huşuşıyla mntehī Őınıfta iken muŐāhabelerimiziñ mevz‘ ını dnyādaki btn gen ızlarıñ zemīn-i mkālemeleri gibi izdivāc teŐkīl iderdi. [184] Ve bu hlyā-yı izdivācla semā-yı āmālimizi aplayan fecr ve Őafaqlardan, avs-i uzeħlerden o adar mest-i sa‘ādet alırdı i bu nrlı ve pırılıtlı semāyı hı terk itmek istemezdik. Faat ara Şıra, btn bu semā-yı taħayylīñ kenār-ı ufundan beliren bir bulut, rhumuzu māhiyyeti añlatılamaz bir lerziŐle titreterek bize iħtār iderdi ki bu fecr ve Őefatleriñ kāzib, bu avs-i uzeħleriñ ānī ve firārī olmak iħtimālī de vardır. O zamān derin derin dŐnr, bu mestī-yi hayālīñ hmār-ı endiŐesini atre atre hısl iderdik. Ve bu taħasss ve tefekkr, bizi izdivāc huŐuŐunda sebk-rh, Şen ve Őuħ olmakdan men‘ iderdi. nki btn albizle isterdik ki hayātımıza, mādđī varlıımıza Őāħib ve temellk idecek zevclerimiz incelikleriyle, mmtāziyyetleriyle, hısl ve dimāđī meziyyetleriyle de rhumuzuñ, hviyyet-i ma‘ neviyyemiziñ teŐhīr-kār birer hākimi, hkmdārı olsunlar. Onlarıñ hıslere ve emelleri

bizimkilerle mes'ud bir noktada i'tilaf ve ittihad itsin. Biz mes'ud bir izdivaci ancak bu his ve fikr imtizacında buluyorduk.

Mektebden çıktıldan biraz sonra sen bütün kalbiñle sevdiñ. Ben de bütün rühumla perestis itdim. Sen hakkıñı aldıñ: Mes'ud oldıñ. Fağat ben. İşte benim ne oldığımı anlatmak için, mādāmkı isteyorsın saña şu mektübü yazıyorum.

Beni vāhī, ğayr-ı mantıkī ba'zı sebeblerle oña virmediler. Rūhuma tabān tabāna zıd bir adamla evlendirdiler. Kafama denk, rūhuma eş bir hayāt arkadaşına mālīk olamamağdan mütevellid o büyük ve ebedī ıztırāb ile şimdi inim inim inleyorum. Beni görseñ kâbil degil tanıyamazsın. O seniñ, şen ve şüh Vedit'e añ, o seni şāf, pür-si'r ve emel bir hevā-yı [185] şetāretin çilgin kaşırğalarıyla şaran sevgili hemşireñ şimdi cāmid, bī-ħis bir heykel mātem hālını almışdır. Āh Bedi'a. Seniñle berāber büyük bir şevk-i rüħla çalışup taħşil itdiğim Fransızca, seniñle başbaşa virüp derin bir zevk-i ümidle okuduğumuz edebī eserler, berāber çaldığımız piyano, bütün teferrū'atıyla Avrupa müsikisi. Bütün bu bir kadınıñ nişāne-yi temāyüzi olan ince şeyler kaba, ħissiz ve meziyetsiz bir kocanın soğuk ve 'abūs siması karşısında kāmilen tārūmār olup gidiyor. Vaktiyle bütün bunlara ne fikr ve hevesle ne gibi tatlı ve coşğun hislerle çalışıldığını düşün de şu sefil, şu zālīm sükūt-ı hayāl önünde şamimī gözyaşlarıñla ağla, arkadaşım.

Of, meger kendisini anlamayan kocaya düşmek kadar dünyada bir kadın için müdhiş bir felāket, bir cehennem yokmuş. Onuñla izdivac ideli, daha doğrusı onuñla hayātımı zehirleyeli bir ay oluyor. İşte bir ay oluyor ki kalbim bir mezār, güzide emellerimiñ, pākize hülyālarımıñ gömüldiği bir mezār olmuşdur.

Benden mektüb, hayātım hakkında tafsilāt istediğine şimdi peşimān oldıñ degil mi sevgili, mes'ud Bedi'a? [186]

Arkadaşdan arkadaşā

Aziz arkadaşım

Mektübünüzü sevinçle aldım. Zevk ile, istifade ile okudum. Bu sevimli ve nurlı mektübünüzle ufq-ı tefekkürim genişledi. Cāzib ve müfid mevzū'lara temāsda gösterdiğiniz kudret ve muvaffakiyyeti bütün rühumla alkışladım. Kıymetli yazılarınızla virdiğiniz ziyāfet-i fikriyyeye hakkımda ibzāl itdiğiniz teveccühlere çok çok teşekkürler iderim.

Ankara hakkındaki tafşîlât beni pek ‘alâkadâr itdi. Şan‘atkâr kalemiñiziñ feyziyle Türk Cumhûriyyetiniñ pâyitahtını görmüş gibi tanıdım. İnşâ’allah ilk fırsatta oraya geleceğim. Bana İstanbuldaki hayâtı soruyorsunuz. Burada hayât gitdikce pahâlaşıyor, güçleşiyor; fakat aynı zamânda Avrupa’ı bir şekl alıyor. Tesettürin çalkması kadınların tamâmiyle hayâta karışması, serbest olması bizim için öyle mühim, öyle mu‘azzam bir ictimâ‘î inçilâb ki bunin ehemmiyyet ve azametini vaç‘anın pek yakınında bulunduğumuz için tamâmiyle göremiyor, idrâk ve ihâta idemeyoruz. Bu cezri serbestiden ba‘zen teferru‘âta ‘â’id ufaç tefek çirkîn hâdişeler çıkıyorsa da bunlar huşuşıyla âtide iktitâf idilecek müfid ve feyyâz şemerelere, felçden kurtulan hayâtımıza gelecek fa‘âliyyet ve şetârete muqâbil ehemmiyyetsizdir. Bunları şimdilik tabi‘î görmelidir. Sür‘atle te’essüs [187] ve tekâmül idecek i‘tiyâd, emîn olmalı ki birkaç sene içinde bu çirkîn hâdişeleri taħdîd, belki de imha ider.

Didiğiniz gibi Türk kadınının şahneye çıkışı başlı başına muhteşem bir hâdişe, hem de tārîhî bir hâdişedir. Bu şecâ‘at-i ma‘nevîyyeyi gösteren medenî inçilâbı ta‘ziz itmemek mümkün degildir. Fi’l-hâkıka bir sene içinde dîn ve dünyâ işleriniñ birbirinden tamâmen ayrılması. Dîn işleri riyâsetiniñ kabînededen uzaklaşdırılması, maħkeme-yi şer‘iyyelerin ve medreselerin lağvı, tedrisâtın tevħîdi, milletin nişfını teşkil iden kadınların bir insân serbestisine mazhariyyeti şüretiyle millî hayâtımızın felçden kurtarılması öyle aşlara şığmayacak büyük, nurlu ve esâslı bir değişiklikdir ki bu geniş ve mes‘ud taħavvülin müeşşiri olan kudreti taħdîs itmek aklı başında her Türk için bir vecibedir.

Bu seneki temâşâ hayâtı hakkında gazetelerde okuduğunuz tafşîlâtı kâfi görmeyor, benden hem piyesler, hem artistler, hem de temâşâ-gerler hakkında ma‘lûmât ve izâhât isteyorsınız. İsteddiğiniz izâhâti elimden geldiği kadar virmek benim için pek tatlı bir vazife olacaktır.

Evvelâ şunu söyleyeyim, medenî ve ictimâ‘î seviyyemiziñ yüksekliğini bütün bir şamîmiyyetle isteyen vatandaş heyecânıyla hemân şunu ‘arz ideyim ki tiyatrolarda hâlimiz, tavrımız ve kıyâfetimizle yaptığımız manzara, müterakki ve mütekâmil bir millet şeklini hiç de göstermiyor. Vâkı‘â beş on sene evveline, huşuşıyla istibdât zamânına nisbeten temâşâ-gerler de az çok bir intizâm, bir ciddiyet varsa da bu, idealistlerin rûhunu, ârzüsünü

taṭmīn itmekden epey uzak. Tiyatrolarda Avrupa kadınları tarzında [188] giyinmiş, vücūdlarıyla iftiḥār idilebilecek şık, zarīf, vaḳūr hanımlar yanında memnū‘iyyete rağmen ağızlarında hīç eksik olmayan ciġāralarıyla acīb ve ġālīz kıyāfetli ḥattā daha fecī‘ī, emzikli kadınlar! Az çok temīz ve muntazam giyinmiş, nezīh ve kibār erkekler arasında da ağızları mütemādiyem fıstık çigneyen tıraşı lüzūmından fazla uzamış, boyunbağı yaḳasından şanki bir ḥiss-i ‘isyānla fırlamış adamlar var.

Hele bu ezeli fıstık ḥādişesine o kadar siñirlerim, o kadar öfkelenirim ki. Ciġāra, fıstık. İşte bizim tiyatroları, temāşā-gerleri diġer milletleriñ tiyatrolarından, Frenk ta‘biriyle söyleyeyim, “karakterize” iden iki meş‘um şey. Vāḳı‘ā, eskisine nisbeten bu iki çirkin nesne biraz ḥafīfledi, azaldı ama ba‘zen yine ciġara dumanı tiyatroniñ havāsında keşif bulutları ḥālinde yuvarlanıyor, bir beyāz kābūs şeklinde şallanıyor. Tiyatro ile hīçbir münāsebet ve ‘alāḳası olmaması lāzım gelen fıstık çitirdisi ba‘zen yine müz‘ic, siñire dokunan bir konserle kulakları tırmalıyor! Beg oġlunda ‘aynı bināda bir ecnebī teropi oyun virir, ciġāra dumanından eşer görünmez. Bizim dārūlbedāyi‘ gelir, tiyatro sise gömülür.

Piyeslere gelince: Bir kısmı zararlı, bir kısmı fenā. Türk rūḥını, ḥayātını şadāḳatle gösteren hīçbir eşer yok gibi. Adaptasyon fazla su‘isti‘ māl idiliyor. Vodvillere, hem ġālīz ve dekolte vodvillere ma‘ālesef temāyül gitdikce ziyādeleşiyor. Bu muzır temāyül ile ba‘zı mecmū‘alarıñ, ba‘zı mizāḥ gazeteleriñ fazla satış yapmak için ta‘ḳīb itdiği meş‘um sistem arasında şanki gizli, ġayr-ı mer‘ī bir [189] ahenk, bir münāsebet ve müvāzenet var. Fikrimce bu, öyle bir temāyül, bir taḳyīḳ ki zorla memleketiñ zevḳini, şan‘at seviyyesini alçaltıyor. Ḥālbuki ḥissī ve fikrī seviyyemizi yükseltecek şan‘at eşerlerine bizim öyle her milletten çok ihtiyācımız var ki. “Yüksek, ağır eşerlerden ḥalk añlamaz!” terānesi bir efsānedir. Güzel, şan‘atkarāne olmak şartıyla ciddī ve ictimā‘ī eşerlere teşne ve müştāḳ-ı temāşā-gerleriñ ‘adedi, zan iderim, birkaç tiyatroyı, birkaç dārūlbedāyi‘i ḥınca ḥınc dolduracak derecededir. Ḥayātī ve ictimā‘ī mes‘eleleriñ şāḥnede mevzū‘ı bahş oluşu kadar ḥalkımızıñ rūḥunu yüksüntecek seḥḥār bir vāsıta göremeyorum. Bundan istifāde itmemek cidden pek büyük bir ġafletidir.

Her iki dārūlbedāyi‘iñ ne ġarīb ta‘biri değil mi? Artistleri ‘umūmiyyetle iyi. Türk kadınları ise şāḥnede her gün biraz daha inkişāfa, tekāmüle doğru yürüyor. Türküñ, Türk

kadınlığının bütün şan'at ve medeniyet şu'atlarında ezeli isti'dadını gösteren bu inkişaf ve tekâmül bilhassa alkışlara, iftiharlara lâyıktır.

Türk ocaqları hakkında nâçiz fikrime gelince: Türklük cereyanının bence yegâne müfid ve feyyâz cebhesi Türke ne olduğunu anlatması, Türkün rûhunda meşrû' bir gurûr yaratması, hülâsa Türkün Türk olduğunu anlamasıdır. Bu şu'urly anlayış, büyük bir kudret, bir itilâdır. Fakat işin asl ehemmiyetli, güç kısmı bundan sonra geliyor. Millî cereyan, medeniyet ve teceddüd, 'ilm ve sa'y cereyanıdır. Bu cereyan "şovenizm" mütemâdiyen böbürlenmek ve kendimizi dev aynasında görmek cereyanı degildir. Fikrimce Türk ocaqlarının bundan sonra [190] yegane muqaddes vazîfesi artık benliğini, şu'urunu bulan Türkün medenî, ictimâî ve iktisâdî seviyesini yükseltmek olmalıdır. 'Aynı zamanda ocaq muhterislere, entrikacılara kapuları tamamen kapalıdır.

Milliyet ateşine tecelligâh olan Türk ocaqları her Türki, ciddî ma'nâsıyla, aşrî yapmak için uğraşmalıdır. Aşrî kelimesini uğradığı hevâ-yı iftirâdan, müzeyyif ve müstehzî ma'nâdan kurtarmak Türk ocaqları için ciddî, qudsî bir emel olmalıdır. Bu kelime karikatürleşmiş, tanınmayacak bir şekle girmiştir. Bu zavallı, bi-günâh kelimenin pek aşîl, pek hayâtî bir ma'nâsı, bir hüviyeti olduğu artık anlaşılmalıdır. 'Aşrî demek züpbelik, hopbalık, ahlâksızlık demek degildir. 'Aşrî demek modaya, sefâhete far'ı ibtilâda degildir. 'Aşrî demek kafayı 'aşrî düşünüşüyle, 'aşrî 'ulûm ve fûnûnıyla tenvîr ve techîz etmek, fennî hayâta ta'tbîk eylemek dimekdir. Böyle hadd-i it'zamîde ağır, vaqûr ve pür-nûr bir kelimenin bizde bu derece hafîflenmesine, aşâletini gâ'ib itmesine doğrusu çok hayret ve te'essüf itmekdeyim. 'Acabâ Avrupa'dan aldığımız her şey'i biraz karikatürleştirmedikçe bizim içimiz râhat itmez mi?

Kitâb satışı hakkında mü'tâla'alarınız da cidden pek kıymetdâr. Bu mes'ele fi'l-haқиқа her nokta-yı nazardan tedkîk ve ta'hlîle deger. Evet, didiginiz gibi, bizde huşûşıyla şu şon senelerde ma'âlesef hiçbir ciddî, müfid kitâb satılmıyor, okunmıyor. Yalnız açık saçık, 'adî ve muzlim yazılara rağbet olunuyor. Bu memleketin en elîm bir ma'nevî yarası. İtirâf itmelidir ki ancak bu yarayı genişletmekte ba'zî muharrirlerin cürmi [191] vardır. Cumhûriyyet ki ancak 'irfâna, nûr ve ziyâya istinâd ider yüksek bir müessesedir; böyle medenî ve şerefli bir müesseseye mâlik olan Türklerin iyi eserler okumak huşûşında

gösterdikleri tesâmuḥ ve lâḳaydî tenḳîd ve istiḡrâba lâyıḳ degil midir? Çocuklar, gençler yalnız fudbola, büyükler sâde barlara, sinemalara mübtelâ. Kitâb şatışında bu şimdiye ḳadar görülmemiş müdhiş tedenniye iḳtişâdî sebebleriñ, buḫrânlarıñ te'sîri varsa da aşıl marâz, ḥastâlık 'irfâna, mü'tâlâ' aya ḳarşı vicdân-ı ḥalkda mevcûd rûkûdetiñ, lâḳaydîniñ artmasıdır. Mâdâm ki iḳtişâdî sebebler, sinemalarıñ, biraḫâneleriñ, zevḳ ve sefâhat yirleriniñ dolmasına mâni' olamıyor. O ḥâlde kitâb şatışına da ḥiç olmazsa bu derece zâlimâne icrâyı te'sîr itmesi lâzım gelirdi.

“Oḡlumuñ kütübḫânesi”inden eñ müfîd güzel üç kitâb seçmemi ve size göndermemi ricâ idiyorsunuz. İntihâbı bana bırakmak şüretiyle gösterdiğiziñ tevaccüh ve i'timâda teşekkür iderim. Arzûnuzu mes'ûd bir tehâllük ve şitâbla hemân îfâ itdim. Kendimce eñ mühim gördüğim ḥürriyet-i vicdân, oḡullarımız ve kızlarımız 'üvnânlı üç cildi bir paket ḥâlinde postaya teslîm itdim. Bu eşerler cidden şâyân-ı istifâdedir. Bu ve bunuñ gibi ciddî, nûr ve ziyâ viren kitâblara milletiñ büyük bir kısmı şiddetle muḫtâçdır.

Kitâblarıñ vürûdını bildirmeñizi ve benim için nefis birer ziyâfet-i fikriyye mâhiyetinde bulunan mufaşşal mektûblarıñızı eksik itmemeñizi ricâ ider, bu vesîle ile de meveddet ve şamîmiyyetimi te'yîd eylerim pek muḫterem ḳardaşım. [192]

Zevcden zevceye

Rûḫum;

Sevimli mektûbuñı aldım; pek memnûn ve mes'ûd oldum. Naşıl memnûn ve mes'ûd olmayayım ki mu'atḫar ve muḫarrâ mektûbuñ rûḫumda bir bahâr-ı nevvâr yaşatdı. Gösterdiğiziñ şamîmiyyet ve muḫabbete teşekkürler iderim. Çocuklarıñ şihḫat ve terbiyeleri için şarf itdiğiziñ mütemâdî ihtimâmâ da ayruca teşekkür itmeyi kendime eñ muazzez bir borç bilirim. Munḫazaman mektebe gittiklerine, ḥuşûşî imtiḫânda iyi noḫ aldıklarına pek sevindim. İkisiniñ de gözlerinden öperim.

Seni mektûblarımla mes'ûd idiyorsam bunuñ aşl sebebi sevimli, rûḫşinâs mektûblarıñla beni cidden mes'ûd idişîndir. Gönderdiğiziñ o şî'r gibi, o vefâ gibi câzib ve mûnis mektûblarla ben bu derece mes'ûd ve müteheyyiç olduğdan soñra seni baḫtiyâr itmek benim için nasıl ḫatlı ve muḫaddes bir ḡâye, bir ideal olmaz? Sen mektûblarıña bütün inceliğini, bütün zekâ ve ḥassâsiyyetiñi, ḥaşılı o nefis ve yüksek ḳadınlığıñı

koyuyorsuñ. Ben mektûblarıñı okuduğça seniñ rāyiḥa-yı rûḥuñı koqlamağdan, sana mülākī olmağdan mütevellid bir hiss-i memnūniyyetle ‘ādetā mest oluyorum. Rûḥlarımız ba‘zı inḥirāfları, i‘ vicācları müte‘ākib nihāyet şāhiḫa-yı itilāfı buldu. Rûḥlar birbirini tamāmen añladığdan, kavradığdan şoñra [193] izdivāc ḥayātı meger ne iyi, ne cāzib ve nefis bir şeymiş. ‘Aksini iddi‘ā idenler, gelsinler bizim āheng-i ḥayātımızı görsünler.

Fotoğrafiñ dā‘imā cebimde, tam ḳalbimiñ üstünde. ‘Aşkıñ ile çarpan ḳalbimiñ ra‘şelerini diñliyor! Resmiñ nazarlarımiñ ka‘besi oldu. Onı her sâ‘at tavāf idiyorum. Beni ḥarāb iden iftirāk bu tatlı ra‘şeleri, heyecānları virdigi içün ba‘zen o kadar cāzib buluyorum ki.

Burada rāḥatım iyidir. Hıç merāk itme. Yakında ‘avdet ideceğimi ümīd idiyorum. Geldigim zamān beni bir gelin gibi, bir ḳraliçe, bir meleke-yi şi‘r ve ḥüsn gibi. Ḥayır ḥayır, ‘aşḳ ve heyecānla titreyen bir ḳumru gibi ḳarşıla. Bākī minnet ve perestiş terennüm iden biñlerce buseler.

Bir ḥanımdan zevcine

Pek sevgili begim;

Lüṭufkār mektûblarıñızla beni o kadar mes‘ūd ve müteheyyic idiyorsuñuz ki size naşıl teşekkür ideceğimi bilemiyorum. Sevimli mektûblarıñızı iki üç def‘a oğumağla ḳanamıyor, taṭmīn-i rûḥ idemiyorum. Bir çok def‘alar okuyorum. Her okuyuşumda ayrı bir zevḳ, zevḳ-i lāḥūtī duyuyorum. İsteyorum ki oğurken tatlı bir neşīde-yi ‘aşḳa beñzeyen mektûblarıñız hıç, ama hıç bitmesiñ. [194]

Sizens nereye gitsem eglenemeyorum. Zāten cānım hıçbir yere gitmek istemiyor. Geçen gün çocuklarıñ işrārıyla siz gideliden beri ilk def‘a sinemaya gitdim; faḳat hıç içime sinmedi. Hıç eglenemedim. Bil‘aḳis azāb ve aşabiyyet içinde ḳaldım. Sizi düşünmedigim hemān bir daḳīḳa yoğ, disem cā‘iz. Dā‘imā ḳalbimde yaşayorsuñuz.

Çocuklar elḥamdülillah pek iyi. İştihāları iyi açıldı. Muntazaman mektebe gidiyorlar. Merāk itmeyiñiz. Sizi çok görecegimiz geldi. Ḳuzum işleriñizi bir ān evvel bitirüp ‘avdet idiñiz. Gönderdigiñiz yetmiş lirayı aldım. Teşekkürler iderim. ‘Avdetiñiz şerefine kendime güzel bir tuvālet ḥazırlayacağım. İştiyākla gözleriñizden öper mektûbuñuzu beklerim rûḥum.

Mechûl sevgiliye

Muhterem hanımefendi;

Pek yüksek bir dimâğîñ, pek aşîl bir rûhuñ terceme-yi taħassüsâtı olan sevimli mektûbuñuzu bedî'î bir heyecân içinde bir çok def'alar okudum. Nezîh mektûbuñuzuñ birkaç şatırı arasına şıkışdırdığîñız o ilahî bedî'alar, taħassüs ve teheyücler ħassâs, bedbaħt ve teşne-yi 'aşk ħalbimi öyle mes'ûd bir vecd ve istiğrağ içinde bıraktı ki nazarlarım o füsünkâr şatırlarîñ mümtâz mübdî'asını şamîmî ve ebedî minnetler, ħürmetlerle taqđîs itdi. [195]

Muhtarib rûhumda senelerden beri yaşatdığım "ideal"i ħaħîkat yapan pek muhterem hanımefendiden istirħâm idebilir miyim ki şatırlarında ħalbimiñ in'ikâslarını, teheyüclerini sezdiğim mektûblarıyla beni ara şıra luţfen tesrîr ve talţîf buyursunlar. O mektûblar ki bana yüksek, pür şi'r ve füsün bir sîmâyı ifşâ idiyor ve idecek. Siz şu sehħâr mektûbuñuzla şi'r ve fecre müştâk ħalbimiñ yübüset ve ħüsrânına öyle ilâhî bir ziyâ ve sevdâ aħıtmış olduñuz ki sizi bir necât melekesi, bir sa'âdet ve ilħâm ilahesi gibi mü'ebbeden terennüm ve taqđîs ideceğim.

Beni ħudretîñizle ħayretler, sa'âdetler içinde ħaşy itdiñiz. Güzel ve mâ-fevħ'al-ħayâl mektûbuñuzu rûhumdan ħopan bir heyecân-ı perestiş ile öpdüm. Lâkin size, siziñ yüksek varlığıñıza mülâķî olmak bana o ħadâr semâvî, o ħadar ulaşılmaz bir sa'âdet şeklinde manzûr oluyor ki ħiçliğime, 'aczime ve öksüzlüğüme ağlayorum. Evet, ilk def'a olarak ħalbimde yaşayan 'ulvî, mes'ûd heyecânlara rağmen bir ħiss-i kabl'el-vukû' ile istiħbâlde çekeceğim maħrûmiyyetlere, ıztırâblara şimdiden mâtem tutuyorum. Âħ acabâ munţazaman mektûb göndermeñde devâm idecek ve nihâyet bir gün hüviyetiñizi bana bildirecek misiñiz? Bu luţf benim için o ħadar büyük, o ħadar bütün bir cihân-ı sa'âdete mu'âdil ki ümid itmek için cesâretim kırılıyor.

Ebedî ħürmetler ve taqđîsler. [196]

Diger

Pek mu'azzez hanımefendi;

Emriñiz vech ile post-ı resân olarak taqđîm itdiğim mektûbuma ħâlâ cevâb alamayışım bilseñiz beni ne ħadar müte'sşir idiyor. Hele mektûbımla muhterem

hanımefendiyi ‘acabā rencīde mi itdim diye düşündükce farṭ-ı te’essürden ne yapacağımı şaşırıyorum. Sizi o kadar ince, o kadar hassās ve mümtāz, bir kelime ile o kadar ideal buluyorum ki o nezīh rūḥuñuzu belki incitirim diye bir müddet mektüb yazmaya cesāret idemedim. Faḳaṭ nihāyet daha fazla şabr itmek için kendimde kudret göremedim. İşte şu ikinci mektūbumla sizi taṣdī‘ e mecbūr oldum.

Emīn olñız hanımefendi, pek elīm bir buḫrān içinde bulunuyorum. Bana lutfen uzatdığınız ümīd ḳadeḫini geri çekmeyñiz. ‘Aşḳa şuşamış rūḥum mektūblarıñızdan ṭarāvet, mesti-i sa‘ādet istiyor. Ruḥuma aḳıtdığınız şu‘le-yi emeli, çok yalvarırım siz de, söndürmeyñiz. Ben artık ziyāsız ya‘nī sızsiz yaşayamayacağım.

Görülmeven, bilinmeyen bir ḳadın hiç sevilir mi diye ihtimāl herkes şaşar. Faḳaṭ ben sizi mektūbuñuzuñ şaṭırları arasında pek iyi gördüm, teşḫīş itdim. Mektūbuñuzu okur okumaz: İşte rūḥumuñ ezeli eşi! diye inledim. Rūḥuñuzla temāsı gā’ib [197] itmek benim için pek taḥammül-fersā bir maḫrūmiyyet, pek elīm bir işkence olacak. Bana merḫamet idiñiz.

Lāyezāl ḫürmetler ve perestişler.

Sevgiliden sevgiliye

Emelim;

Evvelā bu pejmürde mektūbumı size göndermeye mecbūr olduğum için afvñızı dilerim. Şāniyen şu şolḡun kāḡıdı diḳḳatle okuduktan sonra yırtmañızı ricā iderim. Ancak bu şamīmī temennilerden şoñradır ki ḫissiyātımı teşrihe cesāret idiyorum:

Size naşıl şāf ve ebedī bir ‘aşḳ ile perestiş itdigimi, ḳalbimi pek laṭīf ve ṭatlı heyecānlarla titreten o bayḡın nazarlarıñızın şehḫār te’sirleri ḳarşısında yaşamaḳlıḡın benim için naşıl añladılamaz bir sa‘ādet olduğımı tamāmıyla bildiğñiz cihetle bu ḫuşūşda söylenecek sözleri pek fazla buluyorum. Yalñız benim yüksek ‘aşḳıma muḳābil aḫiren sizden gördüğüm bürüdet ve lāḳaydīniñ ḳalbimde ḫuşūle getirdiḡi yaralarıñ veḫāmetini bildirmek istiyorum. Evet bu ceriḫalarıñ cidden pek fecī‘, pek taḥammül-fersā olduğına inaniñiz. Ḳalemimiñ, ḳalbimiñ eñ hassās bir noḳṭasına istinād iderek, yazdığım şu sözleriñ bir ḫaḳīḳat olduğuna emīn oluñuz. Eger müşfiḳ bir ṭabībe-yi rūḫ ḫazāḳatıyla bu yaralarıñ ızṭırāblarını [198] taḫfīf ve teskīn idecek olursanız beni diriltmiş, menfūr ve maḳhūr bir

ḥayātūñ müfteris penceleri altında bir ye's-i ḥunīn ile inleyen bir bī-çāreye cān virmiş olacağsınız. Siziñ gibi bir melekden ṭabī'ī böyle 'ulvī bir şefkat her vaḳit me'mul idilebilir. İşte bu tatlı ümīdle, rūḥumuñ eñ derin noktalarından fışkıran şelāle-yi ḥissiyātūñ tazýīfine taḥammül idemeyerek şu aklıñ gibi perīşān mektūbı size göndermek cesāretinde bulunuyorum.

Seher kadar, mehtāb kadar şāf ve ilāhī 'aşkıma karşı soñ günlerde gösterdiğiniz zulmet ve lāḳaydīniñ sebebini bilmeyor degilim. Şi'riyyetine duyulamaz bir edā-yı ḥarīmāne ile bana tevdi' itdiğiniz o mu'azzez ve muḳaddes serī, tenbīhāt-ı ekideñize rağmen, ifşā itdiğim için muğber olduğınızı pek iyi anlıyorum. Faḳat bu ḥuşuşda benim ne kadar ma'zūr olduğımı bilseydiniz beni afv iderdiniz.

Ṭabīyyatımı bilirsiniz. Soñ derece coşgunum. Soñ derece bedāyi'e, ma'ālīye meftūnum. Siziñ o billūrī şadānızla, o füsünkār, o insāna ölmek ḥissini viren tılışmlı bakışlarıñızla bülbül gibi eşirī ve ḳanarya gibi şūḥ nağmeleriñizle rūḥumuñ derinliklerine nūrānī ra'şeler, rūḥānī cezbeler serpmeniz 'aşka şuşamış ḥassās varlığını o kadar şarşdı, fikrimi o kadar perīşān ve tārumār itdi ki hemşireme ḥissiyātımı dökmeye mecbūr oldum. Āh bu mecbūriyyetiñ ne zārūrī, ne şamimī esāslar üzerine müstenid olduğunı bilseydiniz ārzūñuzu tamāmıyla icrāya muvaffaḳ olamadığımdan dolayı beni mazūr görür afv iderdiniz.

Şimdi de bir senedir çekmekte olduğum muḳaddes ıztırābı cidden taḥammülsüz bir ḥāle getirecek siziñ gibi bir melege, bir 'iffet-i mücessemeye [199] istinād olunması ḡayr-ı ḳābil bir ḥaber işitdim ki şıḥḥatine ḥiç de emīn olmadığım ḥālde, ḳalbimi kemiren müdhiş bir şübhe içinde inliyor, inleyorum. Of, Allahım! 'Aşkıñ bütün acılıḳlarını elemlerini, maḥrūmiyyet ve maḳḥūriyyetlerini hep benim za'if ḳalbim üzerinde mi göstermek isteyorsuñ?

Ḥayır. Bu ḥaber yalandır, meş'um bir iftirādır. İnanamam buña. Lākīn herḥālde teselliye bunuñ böyle olmadığını taṭmīne büyük bir ihtiyācım var. Bir ihtiyāc ki taṭmīn idilmezse beni öldürür, beni intiḥārlara kadar yürütür. Emīn olamamaḳdan mütevellid münfa' il ve perīşān bir mişvār beyān ile birçok defa'lar bana söylediğiniz: "Erkeklerde vefā yoḳdur!" cümlesiniñ ilk kelimesini deḡiştirerek onuñ yerine "ḳadınlar" demek için

işte şimdi kendimde acı bedbaħd bir şalaħiyyet duyuyorum! Söyleyiñiz Emelim, rūhum, haħiķat beni artık sevmeyorsañız söyleyiñiz. Ben de bu mecrūħ, bu yetim ‘aşkıımı tedfīn.

Āman yārabbi! Ne yazacağımı şaşırđım. Lākin bu kâbil mi? İtdigiñiz bu kadar va‘dlere, ahd ve peymānlara, ibzāl itdigiñiz bu kadar tatlı ve harāretli nazarlara, vecd ve istiğrāklar içinde beni mest-i sa‘ādet iden bu kadar şamīmī gözyaşlarıñıza muķābil beni sevmemek. Kâbil mi mümkün mi bu? Hayır, bunu bu zulmü sizden aşlā me’mul itmem, idemem. Fazīletiniñizden, vicdāniñizden emīn oldığım için ħükmümde yañılmadıđımı kuvvetle zan idiyorum. Yalñız şurasını da pek iyi biliyorum ki bu zan ve ħükmimi fi‘len te’yīd ve taşđık itmek için biraz tereddüd ideceksiñiz. Bana i‘timād itmeyeceksiñiz. Çünkü ben ‘indiñizde boş boğaz, virdiği sözi tutmaz bir adam gibiyim. Lākin artık bundan böyle bana tamāmıyla [200] i‘timād idebilirsiñiz. Sizi nāmūsım üzerine te’mīn iderim. İfşā ānımdan ne derece müte‘eşsir oldıđıñızı bildiğim cihetle bundan böyle ğāyet ketūm olmaya ahd itdim. Evet, dünyāda eñ muķaddes olan nāmūsım ve ‘aşkıım nāmına yemīn iderim ki ba‘demā bana tevdi‘ idecegiñiz bir söz, ħalbimiñ eñ maħrem köşesinde ebediyyen muħaffī ħalacak!

Ma‘şūm sergüzeştimize ebeveyniñiziñ muṭṭali‘ olması, yüksek ‘aşkıımıñ muħiṭimizde didikodı zemīni teşkīl itmesi cāniñızı çok şıķmış vaķār nisviñize pek doķunmuş. Onuñ için anneñiziñ benimle izdivāc itmek ārzūsunda olup olmadıđıñıza dā’ir şordığı su’allere aşabī bir ihtilāc içinde, ħadınlıđıñızıñ feverān ğurūrıyla, redde çok benzeyen mübhem bir cevāb virmişsiñiz. ‘Acābā bu ħareketiñizle ħalbime çıplaķ bir ħançeriñ şaplanacağını hīç düşünmediñiz mi?

Yaşadığım, şu perīşān fikrimle çalışup çabaladığım, bütün metā‘ib ħayāta cesūrāne göğüs gerdigim hep melegim, siziñ içündür. Çünkü siz benim için bir emel, bir ħazīne, bir ħayāt, bir kā’ināt, ħāşılı bir cennetsiñiz.

Emīn oluñuz ki siziñle ħuracađımız sa‘ādet yuvāsı bütün te’ehhül ‘āleminiñ ğıbtasını celb idecekdir. Şen ve şūħ mes‘ūd ve kām-yāb bir çift ħumru şeklinde, yekdigerimiziñ hevā-yı ‘aşkıını teneffüs itmekden mütevellid nazırsız bir sa‘ādet içinde rūhumuz başķa bir ‘ālemiñ eşiri yıldızlarına yükselirken. Bu manzaraya bütün zevc ve

zevceler hased ideceklerdir. Āh, bu ideal. Āh, bu cāzib šāhika-yı sa'adet! Lākin bunun [201] bir serāb, bir hayāl olmasından o kadar korkuyorum, o kadar titreyorum ki.

Şimdi sizden o şūh ve nermīn elleriñizi öperek. Vaktiyle itdigiñiz o cān bahş, o şamīmiyyet ve rik̄kat içinde yüzen va' dleriñize güvenerek bir şey ricā ideceğim: Bu āna kadar 'aşk nāmına çekdiğim bütün ālām ve ıztırābātı unutturacak ufağ, mini mini bir kāğıt bir varağa-yı şifā. Üzerine inci gibi dizilmiş māvi bir kaç satır. İşte yaşamam, ilahī bir ra'şe ile tekrār cānlanmam için bu kāfī. Eger rūhumdan oldığı gibi nebe'ān iden şu şamīmī sözlerime rağmen yine baña inanmayorsanız yāhūd beni aldatmağda devām idiyorsanız. Bu def'a da yine ufağ, fersūde bir kāğıd. Bir veşiğa-yı cefā. Üzerine bir hük-m-i i'dām ağırlığıyla çökmüş siyāh bir satır. Bu da ölmekligim, kahr olmağlığı için kāfī.

Bir 'aşk mektübundan

Fikrim, kalbim size ā'id öyle şamīmī, öyle ilahī, öyle derin ve bī-pāyān 'aşk ve perestiş mevceleriyle pür-heyecān ki ne yazsam, nasıl seh̄hār ve füsünkār kelimeler bulsam, nasıl rengin ve zengin ma'nalar yaratsam yine ihtisāsātımın biñde biri taşvīre muvaffak olamayacağım.

Sevdā ve ibtilānıñ şiddetinden mütevellid bu 'adem-i muvaffakiyyet, bağıñız, daha [202] şimdiden mümtāz şī'riyyetiñizi, kudretli şahşiyetiñizi teşbīt ider bir kelime bulamamak şūretiyle nişānesini gösteriyor: Size nasıl hitāb ideceğimi mektübuma siziñ için nasıl bir lağab yazacağımı bilemeyorum:

Melegim nidā-yı nevāzişgārī lāhūtī varlığıñıza karşı pek kuvvetsiz pek 'ādī.

Rūhum hitāb-ı perestişkārī o yüksek ve ince rūhuñuz için his itdigim mecnūnāne meclūbiyyet yanında pek rūhsuz.

Güzelim kelime-yi taqdīriyyesi his ve füsūnuñuzuñ cāzib şa'sa'sı önünde pek sönük.

Sevgilim terāne-yi 'aşkı rebāb kalbimiñ ihtizāzāt-ı perestişini ifāde itmek için pek yıpranmış.

O hālde nasıl Yarabbim; minnetlerimi, sa'adetlerimi, teheyüclerimi ve şoñra da serzenişlerimi, ye'islerimi, elemelerimi. O hem acı, hem tatlı lerzişleri. Evet nasıl taşvīr ideyim?

Taşvîrine eñ kı̄dir ve şan'atkâr bir hâmeniñ bile muvaffaķ olamayacağı bütin bu derin kı̄alb taħassüslerini ben câzib bir acz içinde çırpınan bu kırık kı̄alemimle, size 'â'id nihâyetsiz 'aşķ ve ğarâm menķabeleriyle mütemevvic müteheyyic bu perişân kı̄alvimle mi tercüme ve ifâde idebileceğim?

Öyle kırık bir kı̄alem ki 'ulvî, lâhutî bir sevdâ-yı fedâkâra karşı eñ şamîmî minnetler, eñ ebedî teşekkürler, eñ muķaddes heyecânlarla titreyor.

Öyle perişân bir kı̄alb ki nezih rūhunuñdan şanki bir şemme kı̄oyarak [203] gönderdiđiñiz bir kı̄umru gibi sevimli, bir kı̄âmelya gibi mu'aṭṭar mektubuñuzdan duyduğı şî'r-i vefâ ile mest ve maħmûrdur.

Böyle bir kı̄alem, böyle bir kı̄alb ile mi?

Kezâ

Beni, velev ki biraz olsun düşünenler. Yâhûd daha doğru bir ta'birle benim eñ ziyâde rūhumda ve dimâğımda yaşıyanlar isterdim ki herkesden ziyâde ṭabî'atımı, meslegimi, rūhumı bilsinler, añlasınlar. Hâlbuki ma'â-t-te'essüf kı̄albimi, hüviyyet-i ma' neviyemi eñ az añlayanlar veyâ hiç añlamayanlar her ân piş-i tefekkürümde yaşıyanlar oluyor. Buña eñ kı̄at'î, eñ mantıķî bir mişâlimi istersiniz? Öyle ise işte siz!

Siz ki rūhumı herkesden derin bir şihḥat-i vuķûfla bilmeñiz lâzım gelirdi. Yoksa benim kı̄albim de ḥallî müşkil bir mu'ammâ ḥâlini mi aldı?!

Zan iderim ki hayır! Mâdem ki ḥissiyâtına nüfûz idilmesi bi-n-nisbe kı̄olay olan bu şeffâf kı̄albi şimdiye kı̄adar lâyıķıyla öğrenmekte lâķayd davrandıñız. Öyle ise müsâ'ade idiñiz de onu size olduğı gibi göstereyim:

Evvelâ benim kı̄albim her şeyden evvel temîz ve şamîmîdir. Diyebilirim ki kı̄albimiñ nişâne-yi temâyüzi şafvet ve şamîmiyyetdir. Bu şeffâf menba' dan taħassüsler ve te'ssürler olduğı gibi tereşşuḥ ider. Reşhalarda ca'lî ğayr-ı şamîmî [204] kı̄atreler yokdur. Şoñra benim kı̄albim şoñ derece ḥassâs, ḥülyâ-perver ve bedâyi'-perestdir. İncelige, güzellige ve iyilige müptelâdır. 'Âdilikden, ca'liyyetden, riyâdan müteneffirdir.

İşte bunuñ içündür ki sizi sevdim, size perestiş itdim. Her şeyden evvel siziñ rūhunuza, o yüksek rūhdan tereşşuḥ iden şî'r ve füsûna meftûn olmuş benim gibi şamîmî bir gence karşı gösterdiđiñiz bu kı̄adar şariḥ 'adem-i i'timâd hiç muvâfiķ olmasa gerek.

Ma'neviyyetiñ, 'aşkıñ o ilāhī kudretinden şübhe mi idiyorsınız ki tedricen inkişāf ve tekāmül itmiş bu taqdīr-i perestişkārāneniñ ebediyyetinden muţma'ın görmeyorsunuuz.

albimdeki şamīmiyyet ve hassāsiyyet, rūhumda güzellige ve iyilige karşı his itdigim incizāb bende hiçbir kez b ve riyā eşeri bırakmadığı için 'ādī, ma'nen çirkīn ve hissiyyātıma ğayr-ı muvāfiķ her maħlūk hakkında duyduğım işmi'zāz-ı ez hārdan tamāmıyla nefsimi alamam. Şamīmīyyet-i şek ve hassasiyyetinden dolayı 'ādīlere, 'ādīlige doğru ğalbimde his itdigim nefret ve işmi'zāzı ileride siziñ haķķıñızda da gösterebilmekliğim ihtimālını düşünmek 'azīm bir inşāfsızlık olmaz mı? Siz ki riķkat ve 'ulviyyetiñ yüksek bir timsālisiñiz. Siz ki benim rūhumuñ idealisiñiz.

Bir ğalb daha az şāf ve hassās olsa. Bir ibtilā, 'ādiyāt ve māddiyāta nisbeten ma'āliyyāt ve şamimīyyāta daha az münhaşır bulunsa elbette şāhibi daha ziyāde hayvānī olur. Kāzib, muğfel, menfa'at-perest iltifātlarla, mütebaşbış ve riyākār, seviyor ve hürmet idiyor görünürken. Bir de arkasında vahşī ve cür'etkār, eñ fecī', eñ hūn-īn dramlar oynayan [205] bu gibi aktörlerde, sāhte insānlarda mümkün degil hiçbir ferde karşı haķķī muħabbet ve hürmet görülemez. Faķaķ pençe-yi zūlmü altında nāmūs ve fazīlet erbābınıñ zebūn oldığı hayāt ma'at-tessūf eñ ziyāde böyle insānları, böyle aħlāķları maķbūl ve merğüb gösteriyor. Şafvet ve fazīlet hayātın saħhāb-ı hırş ve levşī ile kūsufe uğrayor.

Ve benim de hayātndan, 'aşķdan şimdiye ķadar aldığım bütün bu ceriħalara sebep 'ādīlige, entriķāya, levş ve riyāya boyun egmeyen mağrūr cebhe-yi şamīmiyyetimdir. Bu ceriħalar beni bitiriyor, öldürüyor, maħv idiyor. Faķaķ 'aynı zamānda yaşıyor. Ğattā, ğattā yükseltiyor.

Şimdi böyle yüksek bir elem, mağrūr bir enīn-i rūħ ile şu şaşırları yazarken yalnız isterdim ki şu sefīl dünyāda dimāğımı, vicdānımı derin bir şıħhāt-i vuķūfla añlamış birisi olsun. Ve āh isterdim ki o da siz olasınız!

Pek genç iki sevgili arasında

Nejad!

Şimdiye ķadar mektūb yazamadığımdan dolayı beni muāheze itmeyeceksiñ degil mi? Āh, buña bir emīn olsam, beni muāheze itmeyeceğini, ma'zūr göreceğini itmi'nān-ı

kalb ile bir bilsem. İşte o zamân şu kalbim gibi mecâlsiz kâlemi inşirâhla yürütebileceğim.

[206]

Sevgili Nejad, afv it beni. Ma‘zeretimiñ sebebini söylemeye mecbûr itmeksizin beni afv it, ma‘zûr gör. Afv yârabbi. Bir dürlü muţma’in olamayorum. İşte bir ârzû, tâ rûhumdan nebe‘ân iden kudretli bir heves-i ma‘zeretimiñ sebebini bildirmekten beni men‘idemeyor. İşte söyleyorum. Baĸ cesâret idiyorum. Hastayım bî-tâbım. Döşekdeyim. Bu şatırları pek çok zahmetle kimseye göstermemek için biñ müz‘ic taĸayyüdlerle, korĸarak, çekinerek yataĸda yazıyorum. Bu dermânsızlık ile bu kadar yazacağımı hiç ümîd idemeyordum. Bir tecrübe kabîlinden olmak üzere kâğıd ile kurşun kalemimi aldım. “Nejâd!” diye başladım. Bu benim için öyle yüksek bir kudret oldu ki işte me‘mûliñ hilâfında yazıyorum. Baĸ el-ân devâm idiyorum. Dermânsız hâsta, bî-tâb olduğım hâlde yazıyorum. Âh o kadar çok serzenişe meyyâl olmayaydıñ, her şey’i çabuk afv ider bir tabî‘ata mâlik bulunaydıñ ne olurdu? Ben de hâstâlığımı sana yazmaĸ mecbûriyyet-i elîmesinde bulunmazdım. Şimdi kâlemi elime aldığım andan i‘tibâren bu huşuş için çok çalışdım. Hemân galebe idiyordum. Şöñra birdenbire, bilmem naşıl oldu, naşıl bir te‘şîre kapıldım, ĸâlibâ serzenişgâr çehreñ birden gözümün önünde dalĸalandı, hâstâlığımı sana bildirmek için derin bir ârzû duydum.

Ma‘mâfîh hâstâlığım endîşe idilecek derecede degildir. Şaĸın merâĸ itme. Şabırsızlıkla mektûbuñı bekleyorum. İnşâallah bir kaç güne kadar iyi olurum da sana istediğim gibi uzun mektûblar yazmaya başlarım. Öyle ümîd idiyorum ki seniñ şu şıralarda bana göndereceğîñ bir mektûb, [207] kullandığım ‘ilaĸlarıñ virmediği te‘şîri, şifâyı virecek.

Ebedî perestîşler.

Cevâb

Sevgili Nerîme!

Beni hâstâlığıña teşrîk ve bu şüretle ‘aynı te‘şîr ve ıştırâb altında yaşamamızı te‘mîn etmek, hiç olmazsa böyle menfî bir tarzda mes‘ûd ve müteheyyiç olmak fikriyle yazdığın birinci mektûbuñ, emîn ol ki, istediğîñ te‘şîri istediğinden ziyâde yaptı. Ben de hâstâ oldum. Ben de bî-tâb ve muzmaĸil, yataĸa sarıldım. Ben de hummâlar, ateşler içinde

tuşudum. Hep seni, seniñ de hāstā olduđuđıñı düşünerek. Sevine sevine, rūhānī, nūrānī zevkler his ide ide hāstā ve muẓtarib oldum. Oh! Bilsen bence bu, ne kadar ilahī bir zevk, ne kadar bütün bir cihāna mu‘ādil bir sa‘ādet oluyor. Āh bu ıztırāb içinde sa‘ādet! Bu hummālar, kābūsar, enīnler içinde sa‘ādet, sen temādī it.

Ebeveynim beyhūde telāş itdiler. Beyhūde dođtora mūrāca‘at itdiler. Hīç ben bu mes‘ūd hastālđđı bıraķarak şifā-yāb olmaķ ister miyim? Ve buña dođtor, fen muvaffaķ olabilir mi? Naşıl ki beni mektūbuñ [208] hāstā itdi. Yine beni şifā-yāb idecek tabī‘ī mektūbuñ olacađdı. Naşıl ki öyle oldu!

Dün şabaķ da yine, bayđın ve bī-hoş, gice geçirilen hamālların virdiği yorgunluk ile sermest rehāvet, yataķda yatıyor, fikrim nermīn hayālīñle meşğul bulunuyordu. Bu şırada odamın kapusu açıldı. Hātırımı şormak için içeriye giren mekteb arkadaşlarımdan biri biraz soñra gülererek bana bir zarf uzatdı. Bu senden ... kıra‘athānesi vāsıtasıyla gelen ikinci mektūbdı. Arkadaşım, yolladığın haber üzerine mektūbuñı kıra‘athānedenden almış bana getirmişdi. Mektūbın görür görmez beñzim şarardı, soğuyan ellerim titremeye başladı. Faķať gönlüm açıldı, damarlarıma hayāt ve sa‘ādet saçıldı.

Her gün āteşin iştıyāklar ve hummālı ıztırāblar içinde beklediğim mektūbuñı şimdi bir dürlü açmaya cesāret idemeyordum. Şanki zarfın açılmasıyla oradan feverān idecek bir hevā-yı müsemmem beni zehirleyecek, veyāhūd intişār idecek bir nefha-yı sa‘ādet bana mest idici bir hayāt virecek!

Bu tereddüd ve buhrānlar arasında, bilmem niçün, zarfın üzerini diķķatle oğumaya başladım. Yazının tarzına, kelimelerin tavrına, naşıl anlatayım, harflerin tā müşvār rūhuna infāz-ı nazar itdim. Şimdi artık zarfı yırtabilirdim. Mektūbı feraķ ve neşāť ile oğuyabilirdim. Çünkü bu kelimeler, bu harfler üzerlerine merküz taħlīlkār nazarlarıma karşı öyle derin bir hānde-yi sa‘ādet ile gülümseyordu ki zarfın açılmasında tehlike olmadığını vuzūhla his idiyordum. [209]

Şahīh! Bu def‘aki zarf üzerine dizilmiş kelimeler, bundan evvel gönderilen mektūbuñ zarfı üzerine bī-tāb bir hamle-yi ıztırāb ile atılıyormuş perīşān şatırlarla kať iyyen kıyās kabūl itmeyordu. Şanki bir berikiler siyāh bir haťt-ı mātemle örtülmüş gam-

ālūd, elem-efzā. Ötekiler işte zinde, şūh ve şātır bir kalemīñ fūsūnı altında peydā olmuş mes'ūd, emel-pīrā!

Şimdi itmi'nānla yırtılan zarfdan çıkan mektūbı aşabī bir tehālükle okuyordum. İki daķıka evvel kendisine pek fazla göründüğüm dünyā, şimdi tamāmen benim oluyordu. Evet, bütün güzellikleri, sa'adetleri ve heyecānlarıyla dünyā, hayāt artık benimdi. Mektūbuñda hep seniñ varlığını; seniñ rāyihañı; seniñ rūhuñı his idiyordum. Bu his bana şihhat; bana hayāt ve kudret viriyordu. Āh sana 'ā'id her şey beni öyle diriltiyor, yükseltiyor, rūhuma öyle şefkler şefkatler koyuyor ki. Seni sevmekle her şeyi seviyorum. Sana perestiş itmekle fazīleti, iyiligi, güzelliği taķdīs itmiş oluyorum. Fi'l-ħaķıka sen o kadar melek, o kadar yükseksiñ ki sana perestiş iden rūhı da yükseltiyorsuñ.

Mektūbuñı aldığım daķıkadān i'tibāren aħvāl-i şihhiyyemde geniş mikyāsda bir iyilik his itdim. Bu iyilik gitdikçe artıyor. Belki bir haftaya kadar yatakdān kalkarım. Çok ricā iderim, çok yalvarırım muķaddes Nerīme, bundan sonra bana muntazaman mektūb göndermemelik itme, artık beni üzme. Ben de her hafta yazacağımı va'd idiyorum, sevgili Nerīmecigim. [210]

Bir gençden sevgilisine

Sevgili Tirājecigim;

Senden ayrılmak felāketine, daha doğrusı, beni senden ayıran řālī'īñ cināyetine ma' rüz kaldığım daķıkadān i'tibāren geçirdiğim o taħammülsüz o elīm ve muźlim hayāt-ı hicrān arasında mes'ūd ve müteheyyiç yalnız bir günüm oldu: Şamedānī mektūbuñı aldığım gün.

Dāvūduñ mezāmīrindeki muķaddes kudret gibi rūhumı rabbānī zemzemelerle ğaşy iden bu mektūbı, siyāh satırlarında māvī gözleriniñ fūsūnı pırıldayan bu bedī'ī sūre-yi sevdāyı bilseñ nasıl bir tehālük ve iştiyāk ile, nasıl bir heyecān-ı dīndārāne ile okudum. Yigirmi gündür zulmetde, dālāletde kalan rūhuma mektūbuñ bir hilāl-i hidāyet oldu!

Āh tirāje! Kālbimi buluřlardan 'işyānlardan. Günāhlardan, irtidādlardan kurtaran 'aşķ āyetleri ile dolu o semāvī mektūbuñı irsāl ve inzālde niçün bu kadar te'ħir gösterdiñ de beni mütemādiyen zulmetlerde titrettiñ; bir Mecnūn duruşı, bir 'āşī-i bed-endiř gibi ħummālı ve şar' alı bir dēlālet içinde iñlettiñ?

Günlerce yuvarlanan dalgaları, haykıran rüzgârları çılgın ve coşgun bir şavvetle istiñtāk ve isticvāb itdim. O güzel İstanbuldan gelen bu mā'î dalgalarıñ mezāmîrine, o güzel İstanbuldan esen bu mā'î [211] rüzgârlarıñ serā'irine senden bir şemme, bir nefha karışmıştır diye vakf-ı hüviyyet eyledim. Nihāyet kalbim mevcelerle konuştu. Rūhum rüzgârlarıñ lisānına āşinā çıktı. Ṭabī'atıñ bu ṭabī'î teheyyüleri, taḥassüsleri, bir telsiz telgrāf gibi seniñ rūhundan bana haberler, seniñ rūhuñdan bana selāmlar, rāyiḥalar getirdi. İşte mektubuñı almadan evvel rahatsızlığıñı ben fenniñ ibdā'dan mü'ebbeden 'āciz kalacağı böyle eşiri, böyle lāhūtî bir münākale ile duydum!

... Gice sâ'at sekiz. Nāmer'î kanadlarını mechul ufuklara çarpan 'aşabî rüzgâr dışarıda derin, esrārengiz feryādlarla inlerken kameriñ 'aşka ilahî bir kanad açan şelāle-yi nūrî odama serpiliyor, yayılıyordu. Bütün gün bir daķıka elimden düşmeyen mektubuñı bilmem kaçınıcı def'a okumak istedim. Böyle içi nūr ve füsün dolu bir mektubu petrol ğazınıñ çiy, çirkīn ziyāsı altında mü'tala'a, bilmem neden, bana bedī'î bir cināyet gibi geldi. Hemān lāmbayı söndürdim. Ve kameriñ şimdi daha vāzih irtisāmlarla dalgalanan fevvāre-yi envārı altında mektubuñı okumaya başladım. Rūhuñuñ 'ıtrını, füsününü damla damla içdim. Mest oldum, şā'ir oldum, dāhî oldum! Oh şimdi ḫayātı, şimdi sa'ādeti ve felāketi ne kadar şedid, ne kadar yüksek ve derin, ne kadar ḫadd-ı a'zamīde his idiyorum. Daķııklarım aşrlarla, tārīḫlerle cenkleşecek derecede kâdir ve kâhir pür-ḫayāt ve lāyemüt!

Lâkin işte yine tekrār idiyorum, şoñ günlerde ne mez'ic, ne mecnun bir aşr-ı intizār geçirdim Tirāje! Zālīm ve rahīm ṭabī'ata istid'ā virdim. Yanan güneşden, parlayan aydan pırıldayan yıldızdan [212] beyāzlanan bulutdan imdād, hep sana 'ā'id bir nefha, bir cevāb bekledim. İnledim, titredim. Çırpındım, çıldırdım. Kâbil degil iztirābımı şuşduramadım. Ancak tılsımlı mektubuñ bir kumru gibi, mūnis ve müşfiķ avucumuñ içine düşünce ḫaşın darbelerle rūhumu kanadlayan 'iķāb-ı iztirāb uçdı gitdi!

Ne kadar ğarīb! Mektubuñı belki yüz def'a okuduğum ḫâlde her okuyuşda ilk zamānki heyecānı, ṭaravet zevķi duyuyorum. Virdiği teheyyüç, müheykel bir ra'ş'e gibi rūhumda dikilüp kalıyor! Hem tehallükle okuyorum, hem de bitecek diye okumaya kıyamıyorum. Añlatamam bu işrārlı, bu tatlı tezādı sana ki. İsteyorum ki bî-nazir rūhuñuñ mektüb şekline temsil itmiş mūnis ve mu'atṭar şiri okunmakla bitmesin. Lâkin ne zarar

ne ehemmiyeti var! Biterse yine okur yine okur mütemâdiyen okurum. Bu tekerrür beni şıkmaz ki. Eñ yüksek eşerler hakkında bile cārī tekerrürüñ o zālīm ve yābis kânūnı seniñ yazılarıña hükm ve te'sīrini yapamaz ki.

Fi'l-ḥaḳīqa mektūbuñda nedir o füsün, o esāṭir-i cāzibe ki her def'a-yı müṭāla' amda 'aynı heyecānı, 'aynı ibtilāyı, 'aynı yeñiligi, 'aynı bedī'ī zevki his idiyorum. Bilirsiñ Tirājecigim! Eñ güzel bir eşeri, eñ nefis bir şi'ri bile ikiden, üçden fazla okuyamam. Bütün heyecānı, bütün zevk-i şan'atı ilk okuyuşda alırım. Faḳaṭ seniñ bu i'cāzkār, bu sehḥār mektūbuñ naşıl feyyāz bir şey, bir kevşer şi'r ve 'aşk ki ne kadar okusam vecdimden, zevkimden bir zerre bile gāib [213] itmeyorum. Ne ince, ne dāhī, ne nāmütenāhī bir rūḥuñ varmış sevgili Tirāje!

Āh, sen yalnız benim rūḥumuñ ilahesi degil, şā'irliğimiñ de rūḥı ilhamısıñ. Sen yalnız ḥaḳīqatiñ degil, ḥayālīñ de fevkinde bir idealsiñ. Sen beni semālara yükselten şafaḳdan bir ḳartal, sen rūḥuma siḥr ve şi'r aḳıtan nūrdan bir mū'cizesiñ. Ben sensiz bir zerre, bir hiçim! Seniñle ben her şey, bir 'aşk, bir şā'ir, bir dāhī, bir ḳudret ve bir ḳahramanı. Sen benim için şöhret, sen benim için şervet, sen benim için fazīletsin. Sen benim için ziyā, sen benim için sevdā, sen benim için inḳılabıñ!

Tirāje! Melül ve meskūr bir şamīmiyyetle rūḥumuñ eñ derin, eñ maḥrem dehlīzlerine nüfūz iden ziyā ve sevdā dolu mektūbuña ebediyyetiñ füsününü mi ḳoyduñ? Bugün mevsime rağmen ṭabī'ata serpilen bu bahār, bu güzellik de seniñ rāyiḥañ, seniñ feyz-i ṭarāvetiñ mi? Dün şabaḥdan aḳşāma kadar elimde mektūb, seniñ mes'ūd ve lāyemūt 'aşkıñla güzelleşen ṭabī'atıñ sīnesinde coşgun, ilahī bir serserī gibi dolaşdım, dolaşdım. Mecnūn da Leylāyı aramak için dağ başlarında ancak böyle lāhūtī bir vecd ile gezebilir. Öyle zan idiyorum ki ileride mechül bir günde sana mūlaḳī olmak ḥayālīniñ virdigi heyecān rūḥumda olmasa ḳābil degil yaşayamayacağım!

Şoğuk aldığı, biraz öksürdüğüni yazıyorsun! İçinde melāl sızan bu mübhem şatırlar rūḥuma ye'is ve hicrān ḳatreleri döküdü. Sa'ādetim o kadar büyük ki felāket gelmekde gecikmeyecek. [214] Bu mu'azzam sa'ādeti teneffüs iderken ba'zen rūḥuma ṭıkanıklık, ḳalbime baygınlık geliyor. Ve marīz, bedbīn bir ḥassāsiyyet, bir hezeyān-ı taḥassūs ile dimāğım istikbāle meş'um nefḥalar seziyor. Lākin sen ḥastā olursan ben ölürüm Tirāje!

Benim ölmemi istemezsiñ degil mi? Öyle ise iyi ol. Doktoruñ virdigi ‘ilâçları niçün içmeyorsuñ? Yoksa benden mi şifâ bekleyorsuñ? Eger öyle ise işte al mektûbımı, al eñ kudretli heyecânlarla sana tapınan rûhumı!

Şatırlarında rûhumuñ in‘ikâslarını, fevânlarını ve heyecânlarını gördüğüm mektûbuñda diyorsuñ ki: “ Resmiñi bir madalyon içinde dâ’imâ yanımda taşıyorum. O muğaddes resm, ‘aşkıñ ile dolu göğsümde serbestce aşılmağ için zâlim tâlî bana ne zamân hürriyyet teşhîr ve ta‘lîk baħş idecek? ‘Aşkıımı, sa‘âdetimi bir günâh gibi şaklamağdan igreniyorum. Nedir muhîtteki bu ‘an‘ane-yi riyâ! Güzel, semâvî şi‘rler, vecdler, ibtilâlar bir cinâyet gibi gizlenir. Çirkîn, ‘adî i‘tiyâdlar, ihtirâşlar, râbıtalar bir fâzîlet gibi teşhîr idilir.”

Bu beyâz ve tâze bir şükûfe gibi riķkat-âmîz, bu ince ve temiz bir felsefe gibi şi‘r-engîz şatırlardan his itdigim zevki, sa‘âdeti taşvîr için, emîn ol Tirâje, degil benim kalemim, dünyanıñ bütün edebiyâtları lâl ve ebkemdir. Mektûbıñı yazarken kalemıñi tılsımlı şan‘at ve felsefe piyâlesine mi batırdıñ?

Bilmem neden, mektûblarımızla yapacağımız rûhî mülâkâtları, şamedânî vişâlları tabi‘at ve hayât kıskanacak diye ödüm kopuyor! İ‘dâma [215] maħkûmiyyeti muhtemel bir ma‘şûm halecânıyla mektûblarıñı bekleyorum, sevgili Tirâjecigim!

ŞOÑ

KAYNAKÇA

Bilkan, A.F. (1999). Nâbî Hayatı Sanatı Eserleri, İstanbul: Akçağ Yayınları.

Bozkurt, N. (2004). “Mektup”. T.D.V. İslam Ansiklopedisi (c.29, s.13).İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları

Derdiyok, İ. Ç. (1994). “XV. Yüzyıl Şâirlerinden Mesîhî'nin Gül-i Sad-berg'i”. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Develioğlu, F. (2000). “Nesir”,Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat (ss.824). Ankara: Aydın Kitabevi.

Duymaz, R.,Topaloğlu, Y. ve Aygün, Ö. (2012). Hayat-ı Edebiye, İstanbul: Akademik Kitaplar

Erverdi,E., Kutlu, M., Kara, İ.(1986). “Türk Edebiyatında Mektup”. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (c.6, s.386-387).İstanbul: Dergah Yayınları

Eren, H. (1992). Milliyet Türkçe Sözlük (1.bs.). İstanbul:TDK Yayınları

Eren, H., Gözaydın, N., Parlatur, İ.,Tekin, T., Zülfikar, H. (1992). Türkçe Sözlük. (cilt:2, s.1083). İstanbul:Milliyet

Erverdi,E., Kutlu, M., Kara, İ.(1986). “Türk Edebiyatında Mektup”. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (c.6, s.232).İstanbul: Dergah Yayınları

Eski Türk Edebiyatında Nesir. (Temmuz–Ağustos 2006). Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim, Sayı 77-78. s.84-85

Gökbilgin,M. T. (1992). Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlimi, İstanbul: Enderun Kitabevi

Gültekin, H. (2009). İnşa Ve Tarihi Gelişimi. The International Association of Central Asian Studies, cilt 13

Haksever,H.İ.(1995). Eski Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisî'nin Münşeâtı, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya

Karataş, E. (2012). Mektup Roman Tekniği Ve Türk Romanından İki Örnek: Mektup Aşkları Ve Kedi Mektupları. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, cilt7/4, ss. 2173-2192

Kestelli, R. N. (1927). Yeni Mektup Numuneleri.İstanbul: Ahmet Kamil Matbaası

Kütükoğlu, M. (1998a). “Osmanlı Belgelerinin Dili”. İstanbul: Kubbealtı neşriyat.

Kütükoğlu, M.(1998b). “Osmanlı Bürokrasisinde Mektup”.T.D.V. İslam Ansiklopedisi (c.29, s.18-19). İstanbul:Diyanet Vakfı Yayınları

Levent, A. S. (1973). Münşeât Mecmuaları. Türk Edebiyatı Tarihi (c.1, s.113). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özcan, A.(1998).Münşeâtü’s Selâtin. T.D.V. İslam Ansiklopedisi (c.22, s.334).İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları

Pala, İ. (1998). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Parlatır, İ., Zülfikar, H., Gözaydın,N. (1994). Okul Sözlüğü (2.bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Tansel, F.A. (1964).Türk Edebiyatında Mektup.Tercüme, ,cilt16,No:77-80, s.386

Türkiye Diyanet Vakfı.(1998).İnşa.T.D.V. İslam Ansiklopedisi (c.22, s.334). İstanbul:Diyanet Vakfı Yayınları

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :RAMAZAN AYDIN
Doğum Yeri ve Tarihi : TARSUS 08/09/1975

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : NİĞDE ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ

Yüksek Lisans Öğrenimi : BARTIN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ESKİ TÜRK
EDEBİYATI

Bildiği Yabancı Diller : İNGİLİZCE

Bilimsel Faaliyet/Yayımlar :

Aldığı Ödüller :

İş Deneyimi

:

Stajlar

Projeler ve Kurs Belgeleri :

Çalıştığı Kurumlar : ORTA ÖĞRETİM KURUMLARI (LİSE)

İletişim

: bemyan@hotmail.com

E-Posta Adresi

: Tez sınav tarihi (27/07/2015)

Tarih